

**REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA
ZACHODNIOPOMORSKIEGO NA LATA 2014 – 2020**

Pomorze Zachodnie

PROJEKT

3 GRUDNIA 2013 R.

**Fundusze
Europejskie**
Program Regionalny

**UNIA
EUROPEJSKA**

SPIS TREŚCI

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ	1
SEKCJA 2: OPIS UKŁADU OSI PRIORYTETOWYCH	68
I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE.....	68
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.1: wzmocnienie infrastruktury B+R (...) i możliwości rozwoju sektora B+I oraz promowanie centrów kompetencji, w szczególności tych o znaczeniu europejskim.....</i>	69
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2: promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)</i>	73
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.1: promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm.....</i>	80
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.2: opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu internacjonalizacji .....</i>	83
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.3: wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług .....</i>	86
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.4: wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji.....</i>	90
II ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO	97
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.2: rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK .....</i>	97
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.3: wzmocnienie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia .....</i>	100
III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ.....	106
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.1: promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii</i>	106
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.2: promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach .....</i>	112
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.3: wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym.....</i>	116
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.5: promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych.....</i>	121
IV DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU.....	132
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 5.2: promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi .....</i>	132
V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA	138
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.1: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego .....</i>	138
<i>PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.2: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego .....</i>	142

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3: ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	147
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.4: ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	151
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.5: działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza	155
VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT	162
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.2: zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	162
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3: rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	167
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.4: rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	171
VII RYNEK PRACY	178
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5: zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	178
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7: samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	184
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.8: równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	189
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9: adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	193
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10: aktywne i zdrowe starzenie się	200
VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY	210
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4: aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	210
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.7: ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	215
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8: wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	219
IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA	232
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.1: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	232
PRIORYTET 9.2: wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	237
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.3: wspieranie przedsiębiorstw społecznych	240
X EDUKACJA	247
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	247
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3: poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktykę i przyuczania do zawodu, takich jak dwutorowe systemy kształcenia	253
XI INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA	263

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.4: inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	263
XII POMOC TECHNICZNA.....	272
SEKCJA 3: PLAN FINANSOWY PROGRAMU.....	275
SEKCJA 4: ZINTEGROWANE PODEJŚCIE TERYTORIALNE.....	281
SEKCJA 5: UKIERUNKOWANIE WSPARCIA NA ZJAWISKA UBÓSTWA, DYSKRYMINACJI ORAZ WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO.....	291
SEKCJA 6: SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWALE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI	299
SEKCJA 7: SYSTEM INSTYTUCJONALNY	302
SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI	318
SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE	332
SEKCJA 10: REDUKCJA OBCIĄŻEŃ ADMINISTRACYJNYCH Z PUNKTU WIDZENIA BENEFICJENTA	338
SEKCJA 11: ZASADY HORYZONTALNE.....	341
SEKCJA 12: ELEMENTY DODATKOWE	345

WYKAZ SKRÓTÓW:

B+R/B+I/B+R+I	Działalność badawczo-rozwojowa/ działalność badawczo-innowacyjna/działalność badawczo-rozwojowa i innowacyjna
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
CI	Wspólne wskaźniki (ang. common indicators)
CPR	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006
CRM	Customer Relationship Management
CT	Cel tematyczny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFRROW	Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EFSI	Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne
ERP	Enterprise Resource Planning
FS	Fundusz Spójności
IA	Instytucja Audytowa
IOB	Instytucje Otoczenia Biznesu
IZ RPO WZ	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020
JST	Jednostki samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KEW	Kluczowe etapy wdrażania
KKBOF	Koszalińsko – KołobrzESCO – Białogardzki Obszar Funkcjonalny
KPOŚK	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
KPZK	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
KS	Kontrakt samorządowy
MOF	Miejski obszar funkcjonalny
MRR/MIR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego/Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
MSP	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OP	Oś priorytetowa
OSI	Obszar strategicznej interwencji
OZE	Odnawialne źródła energii
P&R/B&R	System typu park&ride/ bike&ride

SEKCJA I: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

PES	Przedsiębiorstwo ekonomii społecznej
PI	Priorytet inwestycyjny
PO	Program operacyjny
PO IiŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020
PO IR	Program Operacyjny Inteligentny Rozwój
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO PC	Program Operacyjny Polska Cyfrowa
POWER	Program Operacyjny Wiedza, Edukacja Rozwój
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
RBGP WZ	Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
RLKS	Rozwój lokalny kierowany przez społeczność
RPO WZ 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020
SFC	Structural Funds common database
SI	Spółeczeństwo informacyjne
SOM	Szczeciński Obszar Metropolitalny
SSW	Specjalna strefa włączenia
SUE RMB	Strategia Unii Europejskiej dla regionu Morza Bałtyckiego
TEN-T	Transeuropejskie sieci transportowe
TIK	Technologie informacyjno-komunikacyjne
UE	Unia Europejska
UP	Umowa Partnerstwa
WLWK	Wspólna lista wskaźników kluczowych
WRS	Wspólne Ramy Strategiczne
WZ	Województwo zachodniopomorskie
YEI	Inicjatywa na rzecz zatrudnienia ludzi młodych
ZIT	Zintegrowane inwestycje terytorialne

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

1.1 Wkład programu w realizację strategii Europa 2020 oraz w osiągnięcie spójności gospodarczo-społecznej i terytorialnej

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na okres 2014-2020 (RPO WZ 2014-20) jest oparty na trzech głównych filarach:

- i) Regionalne dokumenty programowe, takie jak przygotowana w 2010 roku Strategia Rozwoju Województwa, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, pozostałe strategie sektorowe oraz wynikające z nich tworzone obecnie, Programy Strategiczne wraz z towarzyszącymi im diagnozami, analizami i konsultacjami, które pozwoliły na zidentyfikowanie aktualnych potrzeb, wyzwań i szans regionu,
- ii) Doświadczenia i dobre praktyki powstałe w trakcie realizacji kończącego się Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, dzięki czemu dla poszczególnych rodzajów interwencji możliwa jest m.in. ocena ich skuteczności i przydatności, a także zaplanowanie nakładów ilościowych w oparciu o przyjęte alokacje. Szczególnie cenne wydają się doświadczenia związane z implementacją instrumentów finansowych w ramach narzędzi Jeremie i Jessica.
- iii) Strategiczne kierunki i zasady rozwoju przyjęte na poziomie Polski i Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020, w tym EUROPA 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu a także wynikające z niej dokumenty regulujące zasady realizacji polityki spójności (takie jak rozporządzenia dotyczące funduszy strukturalnych, Wspólnotowe Ramy Strategiczne, Umowa Partnerstwa, Position of the Commission Services on the development of Partnership Agreement and programmes in POLAND for the period 2014-2020) oraz – na poziomie krajowym – Długo- i Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Krajowy Program Reform.

Diagnoza wyzwań, potrzeb i potencjałów obszarów/ sektorów objętych programem

Przeprowadzone diagnozy – zarówno w dokumentach regionalnych jak i krajowych oraz unijnych – pokazują, że potrzeby i bariery rozwojowe regionu są na tyle poważne i wielowymiarowe, że realizacja każdego z trzech priorytetów Strategii Europa2020 oraz każdego z jej celów będzie stanowiła dla regionu wyzwanie wymagające istotnych działań interwencyjnych. RPO WZ 2014-20 w sposób istotny przyczyni się do realizacji **Strategii Europa 2020** z uwagi na zaplanowaną szeroką interwencję w ramach trzech kluczowych priorytetów.

I. W ramach priorytetu **„rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji”** zostaną zaspokojone potrzeby regionu związane z wielokrotnie zdiagnozowanym bardzo niskim stanem jego innowacyjności, w tym ciągle zbyt niską świadomością innowacyjną przedsiębiorców, słabym stanem infrastruktury wsparcia innowacji, niemal całkowitym brakiem działań proinnowacyjnych wśród przedsiębiorców (eksperymentowanie, patentowanie, współpraca z sektorem B+R), zbyt małą ilością infrastruktury i usług badawczych dostępnych dla przedsiębiorstw, słabymi powiązaniem sieciowymi w biznesie oraz na jego styku z sektorem B+R, ciągle za niską orientacją probiznesową uczelni w regionie. Przewidywane interwencje będą skierowane przede wszystkim na wsparcie rozwoju inteligentnych specjalizacji regionu, wykorzystujących jego mocne strony i szanse gospodarcze, w tym unikatowe powiązania i łańcuchy umożliwiające tworzenie nowych produktów, szczególnie związanych z takimi zidentyfikowanymi już sektorami regionalnych specjalizacji, jak biogospodarka, działalność morska i logistyka, przemysł maszynowy i metalowy, usługi oparte na wiedzy oraz turystyka. Pod względem rodzaju wsparcia będą to m.in. interwencje obejmujące konieczne inwestycje w infrastrukturę B+R; granty i dotacje na działalność wysokoinnowacyjną w przedsiębiorstwach, a także działania edukacyjno-promocyjne adresowane do wszystkich aktorów procesów innowacyjnych. Interwencje te powinny zapewnić regionalną dyfuzję wiedzy i rozwiązań technologicznych powstających w ośrodkach badawczych Szczecina a także Koszalina.

Ponadto w zakresie tego priorytetu w regionie występuje potrzeba dostosowania profilu kształcenia do potrzeb gospodarki regionu oraz zwiększenia popytu na ciągle zdobywanie nowej wiedzy

Konieczne jest także przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców, szczególnie na obszarach wiejskich. Poprawy i rozbudowy wymaga także stan usług cyfrowych w administracji, medycynie i kulturze.

II. Grupa potrzeb dotyczących priorytetu **„rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów”** obejmuje potrzeby regionalne związane z:

- a) rozwojem przedsiębiorstw (szczególnie w obszarach przyczyniających się do rozwoju inteligentnych specjalizacji), w tym:
  - wspieranie form współpracy sieciowej (klastrowej) przedsiębiorstw (także po to, by skompensować efekt nadmiernego rozdrobnienia struktury wielkościowej firm),
  - jakościowy rozwój przedsiębiorczości, prowadzący do powstawania firm zdolnych do zatrudniania pracowników, prowadzenia współpracy międzynarodowej w tym transgranicznej, śledzenia i adaptowania rozwiązań technologicznych, reagowania na zmiany gospodarcze itp.,

- wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu, poprzez dalszy rozwój stref aktywności inwestycyjnej (parków przemysłowych i podobnych),
  - internacjonalizacja przedsiębiorstw, prowadząca do wzrostu eksportu oraz zwiększenia udziału w międzynarodowych łańcuchach wartości, szczególnie w odniesieniu do transgranicznych kontaktów z sąsiadującymi landami niemieckimi, Berlinem i krajami skandynawskimi,
  - wzmocnienie i dalsza profesjonalizacja instytucji otoczenia biznesu, prowadzące do wzrostu ich kompetencji w zakresie usług proinnowacyjnych oraz wyspecjalizowanych sektorowo i terytorialnie,
  - rozwój i wzmocnienie narzędzi finansowych specyficznych dla działań prorozwojowych przedsiębiorstw, takich jak seed capital, anioły biznesu, fundusze pożyczkowe i poręczeniowe.
- b) rozwojem i promocją form gospodarowania minimalizujących obciążenia dla środowiska oraz jednocześnie wykorzystujących warunki naturalne regionu, takich jak:
- zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, szczególnie energii słonecznej oraz pochodzącej z biomasy,
  - rozwój energetyki rozproszonej szczególnie opartej o kogenerację energii cieplnej i elektrycznej wykorzystującej lokalne, odnawialne źródła energii,
  - wzrost efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach, budynkach i systemach miejskich,
  - racjonalizacja gospodarowania wodą, w tym rozwój form małej retencji (także dla celów przeciwpowodziowych) oraz inwestycje w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,
  - zapobieganie klęskom żywiołowym, np. systemy ostrzegania przeciwpożarowego, zakup sprzętu ratowniczego i gaśniczego,
  - poprawa gospodarki odpadami (w tym komunalnymi, przemysłowymi, rolniczymi, niebezpiecznymi) zgodnie z wymogami UE oraz WPGO, w tym prewencji, ponownego użycia, odzysku wraz z recyklingiem,
  - przywrócenie walorów środowiska przyrodniczego i miejskiego, w tym zmniejszenie skutków antropopresji (także pochodzącej od wzrastającego ruchu turystycznego), ochrona i przywrócenie siedlisk i gatunków (także w formie ogrodów botanicznych, banków genowych), rekultywacja terenów powojkowych i przemysłowych (w tym postoczniowych), redukcja punktowych emisji zanieczyszczeń gazowych,
- c) rozwojem, przyjaznej dla środowiska, infrastruktury transportowej na poziomie regionu, w tym:
- rozwój infrastruktury zrównoważonego transportu miejskiego, w tym szczególnie na obszarze Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, np. system P&R, integracja opłat i środków transportu, węzły przesiadkowe, trasy rowerowe,

- modernizacja ciągów transportowych na poziomie dróg wojewódzkich i lokalnych w celu ułatwienia dostępu do sieci TEN-Ta także poprawy bezpieczeństwa na drogach,
- zwiększenie intermodalności oraz multimodalności systemów transportowych w regionie w części nienależącej do sieci TEN-T, w tym modernizacja portów regionalnych, budowa i rozbudowa węzłów logistycznych, modernizacja lokalnych dróg kolejowych.
- zakup i modernizacja taboru kolejowego dla połączeń wojewódzkich.

III. Realizacja priorytetu **„rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną”** dla województwa zachodniopomorskiego będzie oznaczała realizację następujących celów:

- a) poprawa sytuacji na rynku pracy, w tym:
- poprawa dostępu do zatrudnienia dla osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo, w tym szczególnie osób w trudnej sytuacji na rynku pracy, takich jak: kobiety powracające na rynek pracy, osoby niepełnosprawne i długotrwale bezrobotne.
  - wsparcie integracji na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, nie uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu,
  - wsparcie tworzenia nowych miejsc pracy (zarówno poprzez nowe przedsiębiorstwa jak i w przedsiębiorstwach istniejących) szczególnie w obszarach inteligentnych specjalizacji,
  - wsparcie usług w zakresie równouprawnienia oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia,
  - wsparcie MSP i ich pracowników w zakresie wspierania zdolności przystosowania się do zmian,
  - wzrost aktywności zawodowej osób starszych,
- b) rozwój kapitału ludzkiego poprzez:
- poprawę jakości infrastruktury oświatowej w regionie,
  - wzmocnienie potencjału, atrakcyjności i podniesienie jakości edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie ogólne poprzez kompleksowe programy rozwojowe wdrażane na każdym poziomie kształcenia oraz indywidualizację pracy z uczniami, prowadzące do wyrównania szans edukacyjnych w wymiarze terytorialnym i w ramach poszczególnych szkół,
  - zwiększanie dostępności do edukacji przedszkolnej, szczególnie na obszarach wiejskich,
  - rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami,
  - upowszechnianie uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym.

- c) zmniejszenie liczby mieszkańców dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym poprzez
- podniesienie jakości infrastruktury zdrowotnej i społecznej,
  - wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności oraz obszarów miejskich i wiejskich,
  - zapewnienie wszystkim mieszkańcom województwa dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej,
  - realizację kompleksowych programów integracji wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej i prowadzącą do wzrostu zatrudnienia,
  - zwiększanie potencjału ilościowego, infrastrukturalnego, organizacyjnego oraz kompetencyjnego przedsiębiorstw ekonomii społecznej oraz instytucji im służących.

GOSPODARKA

BADANIA I ROZWÓJ

Województwo Zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim poziomem nakładów na B+R. W 2011 roku w województwie nakłady na B+R wyniosły 196,5 mln zł, z czego aż 154,2 mln zł wydatkowano w sektorze szkolnictwa wyższego. Podstawę regionalnego potencjału B+R stanowią, zatem wyższe szkoły publiczne. Mimo obserwowanego stałego wzrostu poziomu wskaźnika jest to ciągle jedna z najniższych wartości w kraju. Udział nakładów na badania i rozwój w PKB jest w województwie zachodniopomorskim 3-krotnie niższy niż średnia krajowa i ok. 10-krotnie niższy niż średnia unijna. Mimo, iż region wykazuje relatywnie wysoką aktywność w zakresie rozwoju infrastruktury B+R, to jednak nie wytworzyły się na dostatecznym poziomie kluczowe instytucje tego typu. Brakuje również odpowiedniej infrastruktury badawczej, która pozwalałaby instytucjom B+R odgrywać znaczącą rolę w kraju. Zważywszy na fakt, iż główna działalność naukowa jest skupiona w kilku głównych ośrodkach w Polsce – mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim, dolnośląskim – region powinien dynamicznie nadrobić różnicę rozwojową poprzez/m.in rozwój endogenicznego potencjału naukowo-badawczego.

Według danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w województwie zachodniopomorskim zainwestowano w infrastrukturę naukową i szkolnictwo wyższe zaledwie 3% udziału krajowego. Do tej pory najwięcej środków zainwestowano w obszar nauk technicznych oraz nauk przyrodniczych i nauk o zdrowiu. Wsparcie przyznane województwu na infrastrukturę B+R w perspektywie finansowej 2007-2013 z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka było niewielkie (dofinansowano jedynie 3 projekty) i stanowiło jedynie 0,77% w odniesieniu do ogółu dofinansowania przyznanego na przedmiotową infrastrukturę. W ramach Poddziałania 1.2.2 RPO WZ 2007-2013 udzielano wsparcia na projekty polegające na rozwoju infrastruktury badawczo-rozwojowej jednostek naukowych docelowo przeznaczonej do prowadzenia prac badawczych bądź rozwojowych, których rezultaty mają służyć przedsiębiorcom. Do III kwartału 2013 r. wsparcia udzielono 11 projektom na łączną wartość 44 723 928, 00 zł. z czego dofinansowanie wyniosło 27 916 853,05 zł.

Mimo inwestycji i wsparcia otrzymanego w okresie 2007-13 ciągle występują niedostatki infrastruktury badawczej. Coraz bardziej odczuwalny jest brak sektorowych placówek badawczych aktywnie współpracujących z przedsiębiorstwami i samorządem oraz działających w obszarach uznanych za regionalne specjalizacje.

Zdecydowana większość kadry sfery naukowo-badawczej w województwie zachodniopomorskim zatrudniona jest w szkolnictwie wyższym. Pozostała część to pracownicy jednostek rozwojowych i naukowych, zaledwie 3,6% kadry to pracownicy przedsiębiorstw.

Szczególnie niski (ostatnie miejsce w kraju) jest udział nakładów na B+R w przedsiębiorstwach w odniesieniu do PKB. Większość ofert technologicznych i badawczych pochodzi z sektora nauk technicznych. W regionie odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną (9,3%) jest wyższy od przedsiębiorstw z sektora usług (5,6%). Mimo to blisko 60% zatrudnionych na rynku zachodniopomorskim pracuje w usługach (2 miejsce w kraju), a ponad połowa pracujących w usługach zalicza się do sektora „Knowledge-Intensive Services” – czyli usług opartych na wiedzy. Powstające zasoby innowacyjne charakteryzują się nierównomiernym rozkładem. Skupienie prac badawczych głównie w dwóch ośrodkach regionu (Szczecin i Koszalin) nie prowadzi jednak do dyfuzji innowacji na obszar poza tymi ośrodkami. Przedsiębiorstwa najczęściej korzystają ze sprawdzonych w krajach zachodnich lub w innych regionach Polski rozwiązań transferowanych przez zakup maszyn i urządzeń oraz gotowych technologii. Otoczenie infrastrukturalne działalności innowacyjnej w województwie jest dopiero w fazie tworzenia i dostosowywania do standardów Unii Europejskiej. Współpraca biznesu z sektorem B+R w regionie nie ma jeszcze charakteru strategicznego, zorientowanego na długofalowy rozwój innowacji.

Analiza wsparcia w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 pokazuje, iż 1/3 beneficjentów RPO WZ 2007-2013 deklaruje współpracę z jednostkami naukowymi (32%), a tylko, co dwudziesty (6,4%) był zaangażowany we wspólną realizację przedsięwzięć B+R.

Zasadnym jest więc ukierunkowanie wsparcia na wspólne projekty badawcze mające na celu komercjalizację wiedzy i wprowadzenie innowacyjnych produktów lub usług na rynek, co przyczyni się do budowania przewagi konkurencyjnej regionu zgodnej z inteligentną specjalizacją.

W rankingach poziomu innowacyjności Urzędu Statystycznego w Szczecinie, województwo zachodniopomorskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc wśród regionów, a z badań nad Regionalnymi Systemami Innowacyjności w Polsce z 2013 r. wynika, iż zajmuje ostatnie.

Niski poziom innowacyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw w znaczącym stopniu wynika z istnienia wielu barier ich rozwoju innowacyjnego. Do głównych zaliczyć można – zbyt duże koszty finansowe i brak środków na badania i rozwój. Zaledwie 4,7% zachodniopomorskich przedsiębiorstw przemysłowych (przy średniej 5,5% dla Polski) współpracowało w zakresie działalności innowacyjnej, czyli aktywnie uczestniczyło we wspólnych projektach dotyczących działalności innowacyjnej z innymi przedsiębiorstwami lub instytucjami niekomercyjnymi.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się wysokim odsetkiem firm mikro, które posiadają ograniczoną zdolność i zasoby do planowania strategicznego i działań rozwojowych takich jak np. tworzenie nowych rozwiązań technologicznych. Nie da się bowiem przeskalować w dół kosztów badań, prototypów, próbnej produkcji, marketingu itp. Mimo to wzrost innowacyjności zgodnie ze światową gospodarką w coraz mniejszym stopniu koncentrować będzie się w dużych firmach. Wiele procesów, które do tej pory wymagały zdecentralizowanego zarządzania i dużej skali działalności pojedynczych

przedsiębiorstw w regionie, obecnie może być prowadzonych w równie efektywny sposób w dowolnej lokalizacji i w stosunkowo małej skali przez wiele firm, jeśli tylko uczestniczące w tych procesach zachodniopomorskie podmioty są w stanie kooperować ze sobą w ramach sieci powiązań. Partnerstwo w zakresie innowacji w województwie zachodniopomorskim wciąż jest jednak niedostatecznie rozwinięte.

Region plasuje się na ostatnim miejscu w kraju pod względem udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem, bardzo niski (14 miejsce w kraju) jest również udział produktów innowacyjnych w produkcji przemysłowej, przy czym szczególnie niski jest on wśród przedsiębiorstw małych, a aktywność patentowa w województwie (podobnie jak w całej Polsce) jest kilkadziesiąt razy niższa niż np. w Niemczech lub krajach skandynawskich. W roku 2011 w województwie zgłoszono 146 wynalazków i udzielono 88 patentów oraz zgłoszono 27 wzorów użytkowych i udzielono prawa ochronnego. W przypadku udzielonych praw ochronnych na wzory użytkowe największy wzrost (dwukrotny) zanotowano dla zgłoszeń z województw warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego.

TECHNOLOGIE INFORMACYJNO – KOMUNIKACYJNE

Technologie Informacyjno-Komunikacyjne oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego prowadzą do wzrostu innowacyjności, wzrostu gospodarczego oraz poprawy jakości życia obywateli i przedsiębiorstw. Szersze i skuteczniejsze zastosowanie technologii cyfrowych oznacza lepszą jakość życia dzięki, między innymi, lepszej opiece zdrowotnej, bezpieczniejszemu i wydajniejszemu transportowi, czystszyemu środowisku, nowym możliwościom w zakresie mediów oraz łatwiejszemu dostępowi do usług użyteczności publicznej i treści kulturowych.

Inwestycje na rzecz szerszego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych wspierają procesy wzrostu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki.

Obok działań na rzecz infrastruktury podstawowej (poziom krajowy), podejmowane powinny być interwencje na rzecz wykorzystania rozwiązań informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach oraz administracji publicznej. Rozwiązania w zakresie e-administracji umocnią otoczenie sprzyjające przedsiębiorczości i innowacjom. Stronę popytową w tym zakresie wzmacniają działania na rzecz rozwoju umiejętności cyfrowych. Pozwoli to na uwolnienie potencjału, jaki niosą ze sobą technologie informacyjno-komunikacyjne dla wsparcia wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy.

Województwo Zachodniopomorskie charakteryzuje wysoka penetracja usług szerokopasmowego dostępu do Internetu oraz relatywnie dobra, na tle innych województw, sytuacja pod względem rozwoju infrastruktury i jej wykorzystania.

Przedsiębiorstwa

Technologie informacyjno-komunikacyjne, prowadząc do zmniejszenia dystansu geograficznego ułatwiają przepływ informacji, a także obniżenie kosztów komunikacji i transportu, wzrost efektywności i zmniejszenie kosztów operacyjnych, poprawę przebiegu procesów, automatyzację procesów i zadań przez co stwarzają ogromną szansę nawet niedużym, ale innowacyjnym firmom, gotowym działać na rynkach ponadlokalnych. Z drugiej strony będą stawiać coraz większe wyzwania tym firmom lokalnym, które są mniej innowacyjne i nie potrafią wykorzystać nowych technologii.

Zgodnie z danymi za 2012 r. 93% zachodniopomorskich przedsiębiorstw posiada dostęp do Internetu (83% do szerokopasmowego, 10% wąskopasmowego). Z kolei 59% firm posiada stronę internetową przy średniej ogólnokrajowej 68%, jednak zaledwie 10% dokonuje sprzedaży przez Internet i inne sieci komputerowe. Również niewielki odsetek składa zamówienia poprzez sieci komputerowe.

Istnieje zatem potencjał w postaci infrastruktury oraz dostępu do sprzętu komputerowego, co nie przekłada się na wykorzystanie TIK w handlu, który daje możliwość dotarcia do szerokiej grupy konsumentów z całego świata, prezentacji własnych wyrobów i usług oraz umożliwia zawieranie transakcji zarówno krajowych, jak i transgranicznych. Zaledwie 47% przedsiębiorstw stosuje automatyczną wymianę danych z podmiotami zewnętrznymi, jeszcze mniej firm wykorzystuje oprogramowanie ERP i CRM - 13%.

Komunikacja z partnerami w drodze elektronicznej wymiany danych w sposób znaczący może poprawić pozycję firmy względem partnerów biznesowych oraz znacznie obniżyć koszty działalności biurowej i operacyjnej.

Dzięki zastosowaniu systemów informatycznych wspomagających funkcjonowanie przedsiębiorstwa możliwe jest uporządkowanie wewnętrznych procesów organizacji, przetwarzanie, gromadzenie, rejestracja i selekcja danych oraz integracja z kluczowymi kooperantami i klientami przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw.

Technologie teleinformatyczne zmieniły formę procesów zachodzących wewnątrz przedsiębiorstw, pomiędzy nimi (tzw. B2B), w kontaktach z klientami indywidualnymi (B2C), a nawet między samymi klientami (C2C). Podstawowe procesy, jak obsługa zamówień, płatności, promocja oraz dostawa mogą być realizowane w formie elektronicznej. Przedmiotem transakcji handlowych stają się produkty i usługi cyfrowe nie mające postaci materialnej. Kluczowym elementem takich nowych form działalności gospodarczej są technologie informatyczne.

Wydaje się, że usprawnianie realizacji procesów biznesowych za pomocą technologii teleinformatycznych mogłoby się przyczynić do wzrostu wydajności zachodniopomorskich firm.

Niestety podmioty gospodarcze w Polsce w niedostatecznym stopniu wykorzystują TIK do wspomagania procesów wewnętrznych. Niewiele firm ponosi nakłady na TIK, w 2011 r. w województwie zachodniopomorskim było to zaledwie 35%.

Konieczny jest zatem dalszy rozwój w zakresie wykorzystywania TIK w działalności przedsiębiorstw.

E-usługi publiczne

Drugim istotnym elementem prowadzącym do rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest szersze zastosowanie rozwiązań informacyjno-komunikacyjnych w zakresie e-usług publicznych. Szczególnie istotny jest rozwój e-usług z zakresu e-zdrowia, e-edukacji, e-administracji oraz rozwój systemów informacji przestrzennej.

Rozwój TIK w administracji publicznej ułatwi przepływ informacji zarówno między urzędami, jak i w kontaktach z obywatelem. Dodatkową wartością wynikającą z powyższego będzie również większa przejrzystość procesu podejmowania decyzji.

Priorytetowymi zadaniami w zakresie elektronicznej administracji jest zapewnienie interoperacyjności publicznych systemów teleinformatycznych oraz udostępnienie jak najszerszego zakresu usług publicznych świadczonych elektronicznie, umożliwiającego pełną interakcję z urzędem, czyli możliwość całkowitego załatwienia danej sprawy na odległość.

Z perspektywy odbiorców usług publicznych informatyzacja procesów wewnętrznych administracji przyspiesza obieg dokumentów związanych z załatwianiem spraw urzędowych, a także ułatwia dostęp klientów do potrzebnej informacji na każdym etapie postępowania administracyjnego.

Stopień wykorzystania TIK w administracji publicznej w województwie zachodniopomorskim jest wyższy od średniej krajowej. Razem z województwami południowej części kraju (z wyjątkiem województwa podkarpackiego) region zajmuje czołową pozycję w udostępnianiu usług elektronicznych (39% w 2012 r.). Jednakże daleko mu do lidera- woj. śląskiego, które w tym samym roku osiągnęło 65% (co stanowi prawie dwukrotność średniej ogólnopolskiej). Z kolei wartość wskaźnika wspierania rozwoju społeczeństwa informacyjnego w 2012 r. na poziomie 23%, plasuje województwo na 3. miejscu w kraju. Ponadto region cechuje najwyższa skuteczność cyfryzacji urzędów- 40% (przy średniej krajowej 36%) oraz wysoki poziom konsekwentnego wdrażania- 38%, co daje 3. pozycję wśród wszystkich województw. Wskaźnik świadczenia i rozwijania usług e-administracji w 2012 r. dla województwa zachodniopomorskiego wyniósł 35%.

Zgodnie z danymi za 2012 r. 34% urzędów w zachodniopomorskim udostępnia usługi elektroniczne. W tym samym roku 39% internautów próbowało załatwić sprawy urzędowe przez Internet. Według MAiC głównym powodem nieskorzystania z e-administracji jest niski poziom zaawansowania usług elektronicznych oraz skromna oferta usług. Niemal 2/3 internautów wskazało jako ograniczenia związane z korzystaniem z usług urzędów on-line konieczność pojawienia się w urzędzie, aby sfinalizować sprawę, a połowa niewielki zakres usług.

W województwie usługi adresowane do biznesu są lepiej rozwinięte niż te przeznaczone dla osób indywidualnych, a jednocześnie poziom ich wykorzystania w przedsiębiorstwach jest wyższy niż w społeczeństwie. Dla porównania przedstawiono dwa wskaźniki:

- Osoby potrafiące przesłać informacje/dokument do urzędu, korzystając z profilu zaufanego ePUAP – 21%,

- Firmy korzystające z e-administracji – 88%.

Zakres elektronicznych usług administracji publicznej, podobnie jak stopień ich zaawansowania w województwie rośnie.

Pobieranie formularzy to drugi, a ich odsyłanie to trzeci stopień zaawansowania usług e-administracji (pierwszy stanowi pozyskiwanie informacji ze stron www urzędów). Wyższy poziom rozwoju stanowi załatwienie sprawy urzędowej w pełni elektronicznie, z którego w 2011 r. skorzystało 41% firm z Polski i średnio 45% w UE (za 2012 r. wskaźnik ten jest niedostępny z powodu zmiany metodologii badania).

Należy zatem wspierać szczególnie usługi na wyższych, czyli trzecim i czwartym, poziomach dojrzałości.

W 2012 r. 15% urzędów w regionie posiadało użyteczną stronę www (przy średniej krajowej 12%). Mimo, że ten wynik plasuje województwo na 3. miejscu wśród pozostałych województw, to nadal pozostaje na zdecydowanie zbyt niskim poziomie.

Administracja publiczna ciągle jeszcze wywiera zbyt mały wpływ na rozwój cyfrowy społeczeństwa. Mimo tego, że w województwie wskaźnik rozwoju SI przez urzędy jest wyższy niż średnia krajowa w Polsce, nadal pozostaje na niskim poziomie 23%. Spośród trzech jego składowych, największą wartość osiągnęło świadczenie i rozwijanie usług e-administracji - 35% urzędów. Drugie w kolejności – wsparcie integracji cyfrowej – realizuje 24%, a posiadanie użytecznej strony www – 15% urzędów.

Ważnym elementem działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego jest zwiększenie podaży usług cyfrowych poprzez tworzenie treści cyfrowych oraz zapewnienie powszechnego i otwartego dostępu w postaci cyfrowej do zasobów będących w posiadaniu instytucji publicznych (w tym digitalizacja i cyfrowe udostępnienie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego). Informacje sektora publicznego w coraz większym stopniu stanowią podstawę, na której różne podmioty mogą wytwarzać wartość dodaną. Dzięki zastosowaniu międzynarodowych standardów dostępności treści internetowych, działania w sektorze publicznym ułatwią dostęp do e-usług publicznych i informacji sektora publicznego osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Istotny jest również rozwój kompetencji cyfrowych społeczeństwa, konieczny dla wzmocnienia popytu na TIK oraz szerokiego wykorzystania usług cyfrowych i rozwoju e-gospodarki. Należy również zapobiegać wykluczeniu cyfrowemu poprzez wsparcie rozwoju kompetencji cyfrowych osób z grup najbardziej zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym.

DZIAŁALNOŚĆ PROINWESTYCYJNA

Z badania Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski z 2012 roku można się dowiedzieć, że w zakresie aktywności wobec inwestorów istniała wyraźna i trwała dominacja trzech regionów: wielkopolskiego, mazowieckiego i dolnośląskiego. Do grupy tej w 2010 r.

dołączyło województwo zachodniopomorskie, które w 2012r. umocniło swoją pozycję (2 miejsce w rankingu).

W województwie funkcjonuje 5 parków przemysłowych (czerwiec 2013 r.). Parki skupione są w zachodniej części regionu (Szczecin, Stargard Szczeciński, Goleniów). W północno-wschodniej części funkcjonuje jedynie Park Naukowo-Technologiczny Politechniki Koszalińskiej. W najbliższym czasie planuje się uruchomienie parku na terenach Stoczni Szczecińskiej Nowa.

Ponadto na terenie województwa funkcjonują Parki Przemysłowe, które skupiają przedsiębiorstwa różnych branż, ułatwiając inwestorom proces zakładania firm, oferując pomoc w pozyskiwaniu zewnętrznego finansowania oraz różnego rodzaju ulgi podatkowe. Działalność parków sprzyja dywersyfikacji struktury branżowej gospodarki regionu. Od 2004 roku powołano na terenie województwa zachodniopomorskiego 4 parki:

1. Policki Park Przemysłowy (2004)
2. Stargardzki Park Przemysłowy (2004)
3. Goleniowski Park Przemysłowy (2005)
4. Stargardzki Park Nowoczesnych Technologii (2007) - w całości w PSSE

Dodatkowo na terenie województwa samorządy lokalne utworzyły Strefy Aktywności Gospodarczej:

w Koszalinie, Karlinie, Wałczu oraz w Szczecinku.

Do końca 2012 roku w ramach RPO WZ 2007-2013 wsparto tereny inwestycyjne o łącznej powierzchni 372,15 ha.

Według danych Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów Urzędu Marszałkowskiego WZ na obszarze województwa zachodniopomorskiego znajduje się ok. 1200 ha w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych, z czego 800 ha o statusie specjalnej strefy ekonomicznej (Kostrzyńsko-Słubickiej, Słupskiej, Pomorskiej oraz Euro Parku Mielec).

Do mocnych stron województwa zachodniopomorskiego zaliczyć można wyraźnie ponadprzeciętną intensywność działalności informacyjnej oraz liczbę ofert inwestycyjnych. Warto zaznaczyć, że jest jednym z siedmiu województw cechujących się ponadprzeciętną dostępnością transportową (4 miejsce w rankingu z 2012 r.), co zawdzięcza bliskości granicy zachodniej, bardzo dobrej dostępności do transportu morskiego, oraz wysokim poziomem rozwoju sektora transportu i logistyki.

Specyfikę regionu stanowi obecność licznych obiektów i instalacji wojskowych oraz ich aktualny lub przemijający związek z sytuacją przestrzenną, ekonomiczną i społeczną województwa. Rodzi to określone konsekwencje dla planowania przestrzennego i ekonomiki funkcjonowania lokalnych samorządów czy też podmiotów gospodarczych

korzystających z obecności wojska lub odczuwających negatywne skutki likwidacji jednostek wojskowych, jaki miał miejsce na terenie województwa.

Na obszarze województwa znajduje się jeden z największych oraz najlepiej wyposażony poligon w Drawsku Pomorskim, jednak jest to nieliczny przykład dobrze prosperującej i przynoszącej dochody samorządowi lokalnemu instalacji wojskowej.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego znajduje się duża liczba tzw. obszarów popegeerowskich, które również stanowią poważne wyzwanie inwestycyjne. Różne uwarunkowania społeczne sprawiły, że te obszary są często miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych. Województwo zachodniopomorskie jest regionem, na terenie którego do 1992 roku funkcjonowało ponad 219 państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej. Jednocześnie w związku z prywatyzacją sektora państwowego rolnictwa na terenie województwa zachodniopomorskiego na przełomie lat 1992-1993 pracę utraciło ponad 26 300 osób. Z wstępnej analizy przeprowadzonej przez Obserwatorium Integracji Społecznej wynika, że ponad 20 lat po prywatyzacji państwowego sektora gospodarki rolnej w regionie istnieje 695 miejscowości dotkniętych syndromem „wsi popegeerowskiej”. Niepokojący jest fakt utrwalania się, wśród kolejnych pokoleń zamieszkujących te obszary, postaw niepożądanych i zjawiska, określanego mianem „dziedziczenia ubóstwa”. Transformacja gospodarcza odcisnęła swoje piętno najsilniej w miejscowościach popegeerowskich, w wyniku czego do dziś pozostają nierozwiązanymi – problemy lokalnego rynku pracy, wysokiego bezrobocia, niedoinwestowania infrastrukturalnego oraz pauperyzacji.

AKTYWNOŚĆ EKSPORTOWA

W latach 2007 – 2009 udział eksportu województwa zachodniopomorskiego w tworzeniu produktu krajowego brutto był stały i wyniósł 25,79% PKB regionu. Analizując wartość eksportu pozostałych polskich województw, zachodniopomorskie plasuje się na środkowej, ósmej pozycji. Największą wartość osiągnęły województwa śląskie, mazowieckie i dolnośląskie, a najmniejszą - opolskie, świętokrzyskie i podlaskie.

Głównym partnerem handlowym dla przedsiębiorców z Pomorza Zachodniego są kraje europejskie. Ich procentowy udział w całkowitym eksporcie wyniósł aż 85,41%. Wśród krajów europejskich dominowały kolejno Niemcy, Dania, Francja, Szwecja, Wielka Brytania i Norwegia. Sytuacja taka wynika z przygranicznego położenia geograficznego województwa oraz bliskości Skandynawii.

W strukturze zachodniopomorskiej gospodarki można wyróżnić takie firmy, które nie posiadały jeszcze żadnych kontaktów zagranicznych, takie, które nie są jeszcze obecne na zagranicznych rynkach, ale rozważają możliwość eksportu i są jednocześnie świadome szans i barier związanych poszerzeniem swojej działalności. Przedsiębiorstwa prowadzące działalność eksportową mają na celu rozszerzenie rynków zbytu lub bezpośrednio inwestycje na rynkach, w których są silnie zakorzenione. Poziom umiędzynarodowienia

zachodniopomorskich przedsiębiorstw jest bardzo różny i zasadnym jest dopasowanie narzędzi wsparcia do poziomu działalności międzynarodowej.

W 2010 r. Województwo Zachodniopomorskie przystąpiło do projektu systemowego Ministra Gospodarki, którego celem jest wzrost poziomu umiędzynarodowienia polskich firm. Ponadto Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów działające w strukturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego realizuje działania na rzecz udroźnienia przepływu informacji pomiędzy przedsiębiorcami, samorządem województwa, a Ministrem Gospodarki, w tym Wydziałami Promocji Handlu i Inwestycji (WPHI) ambasad i konsulatów RP na świecie. Efektem tych działań ma być umożliwienie realnego wpływu samorządu i przedsiębiorstw z poszczególnych regionów na realizację polityki współpracy gospodarczej z zagranicą. Bezpośrednimi instrumentami wspierania aktywności przedsiębiorców za granicą realizowanymi przez COiE są: dostęp przedsiębiorców do informacji z zakresu rynków międzynarodowych, branżowe projekty promocyjne dotyczące eksportu, przedsięwzięcia promocyjne i wspierające eksport. jak m.in.: seminaria, konferencje, zbiorowe pokazy oraz prezentacje.

W Województwie działają dwa ośrodki Enterprise Europe Network, sieci która jest największą na świecie siecią wsparcia współpracy technologicznej i handlowej, dającą możliwość nawiązywania kontaktów międzynarodowych lokalnym firmom i instytucjom. Instytucje prowadzące ośrodki EEN działają w ramach Konsorcjum Enterprise Europe Network – West Poland.

INSTRUMENTY I INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU

W 2012 r. nasycenie ośrodkami innowacji i przedsiębiorczości (w analizach PARP ta nomenklatura określa sektor Instytucji Otoczenia Biznesu) w województwie zachodniopomorskim oscylowało wokół poziomu 45% (10 miejsce w skali kraju). Na 1 ośrodek przypadało na koniec 2011 r. 36 806 mieszkańców województwa (średni poziom dla Polski to 47,68 tys. mieszkańców) oraz 4 665 firm (średni poziom dla Polski to 4,85 tys.). Odsetek ośrodków innowacji w ogólnej liczbie ośrodków w 2012 r. w województwie wynosił 41,3% (4 miejsce wśród wszystkich województw) co świadczyć może o dużym zapotrzebowaniu na instytucje otoczenia biznesu świadczące usługi w zakresie innowacyjności. Na jeden ośrodek innowacji przypada 11 294 firmy i 89 109 mieszkańców (co daje ostatnie miejsce wśród województw). Dane te pokazują potrzebę zwiększenia wsparcia w zakresie dostępności do usług innowacji.

Stosunkowo niewiele firm przypada w województwie na jeden park technologiczny (53 646 firm – 12. miejsce w kraju), co wskazuje na trudności w dostępie do wsparcia dla firm technologicznych. Parki i inkubatory technologiczne, akademickie inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii zlokalizowane są w okolicach Szczecina i Koszalina, co powoduje niekorzystny rozkład geograficzny oferty dla podmiotów z południowej i środkowej części województwa.

Instytucje Otoczenia Biznesu (IOB) funkcjonujące w regionie często są niedostosowane ze swoją ofertą gdyż dominuje wsparcie ogólne, nieuwzględniające zróżnicowania branżowego przy jednoczesnym braku wymiany informacji i współpracy między instytucjami.

Według badań Urzędu Marszałkowskiego, w opinii Instytucji otoczenia Biznesu najbardziej oczekiwanym wsparciem w zakresie usług IOB jest wsparcie finansowe (41,4% wskazań). Biorąc pod uwagę niewielką ofertę w tym zakresie, dostępną w województwie, należy położyć nacisk na wzmacnianie tych funkcji IOB. Równie ważnym rodzajem wsparcia, poszukiwanym przez klientów IOB jest doradztwo (11,7%) oraz szkolenia (6,4%). Badania naukowe stanowią zaledwie 3,2% usług oczekiwanych przez podmioty gospodarcze, co z jednej strony świadczyć może o niskiej innowacyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw, z drugiej zaś strony może być wynikiem małej aktywności IOB w tym zakresie. Wśród najpopularniejszych i najbardziej oczekiwanych przez klientów IOB instrumentów finansowych znajdują się dotacje (40,3% wskazań ankietowanych IOB), następnie pożyczki (20,8%) oraz kredyty (8,3%).

Województwo Zachodniopomorskie charakteryzuje się dużą liczbą mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Odgrywają one znaczącą rolę w gospodarce regionu. Jednak znaczna większość tych firm ma zbyt niski potencjał, aby realizować procesy inwestycyjne, którym towarzyszy rozwój oparty o obszar badań i innowacji.

Innowacje rzadko występują w izolacji, to wysoce interaktywny proces współpracy w rosnącej i zróżnicowanej sieci interesariuszy. Współpraca staje się środkiem do rozszerzenia zakresu projektów rozwojowych, sposobem na uzupełnienia kompetencji firmy. W 2012r. niecałe 12% przedsiębiorstw z sektora usług wprowadziło do swej działalności innowacje, z czego 4,55% stanowiły nowe lub ulepszone produkty, 2,21% produkty nowe lub istotnie ulepszone dla rynku, 10,2% stanowił nowe lub ulepszone procesy. Innowacje wprowadziło niewiele ponad 18% przedsiębiorstw przemysłowych, były to głównie nowe lub ulepszone procesy (13,09%), następnie nowe lub ulepszone produkty (10,73%), natomiast nowe lub ulepszone produkty dla rynku stanowiły 4,71% wprowadzanej w tym roku innowacji. Zaledwie 5,28% podmiotów z sektora usług poniosło w 2012r. nakłady na działalność innowacyjną, w łącznej kwocie 38295 tys. zł i niecałe 13% przedsiębiorstw przemysłowych w wysokości 1011968 tys. zł. W strukturze nakładów na działalność innowacyjną w sektorze usług dominowały wydatki inwestycyjne na środki trwałe (31420 tys. zł), działalność badawczo- rozwojowa (890 tys. zł) oraz marketing związany z wprowadzaniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów (576 tys. zł). Podobnie przedstawiały się proporcje wydatków sektora przemysłowego: nakłady inwestycyjne na środki trwałe (929894 tys. zł), następnie działalność B+R (29269 tys. zł), zakup nowoczesnego oprogramowania (12403 tys. zł), marketing związany z wprowadzaniem nowych produktów (7975 tys. zł) oraz szkolenia personelu bezpośrednio związane z wprowadzaniem innowacji (1688 tys. zł). Współpracę w zakresie działalności innowacyjnej prowadziło w 2012r zaledwie 1,6% podmiotów z sektora usług i niecałe 5% przedsiębiorstw przemysłowych.

W regionie zachodniopomorskim istnieje szeroka oferta instrumentów finansowania działalności MŚP. Oprócz banków komercyjnych, banków spółdzielczych i funduszy leasingowych, do kluczowych instytucji finansujących można również zaliczyć fundusze pożyczkowe i poręczeniowe.

Pilotażowa Inicjatywa JEREMIE, którą wdrożyło Województwo Zachodniopomorskie dowiodła, że tego typu instrument finansowania zwrotnego spotkał się z zainteresowaniem ostatecznych odbiorców wsparcia. Od początku wdrażania inicjatywy JEREMIE do końca III kwartału 2013 roku pośrednicy finansowi działający w ramach inicjatywy zawarli 3045 umów operacyjnych z beneficjentami ostatecznymi.

W perspektywie finansowej 2014-2020 zasadna jest kontynuacja działań związanych z finansowaniem zwrotnym jednak w szerszym zakresie i z wykorzystaniem różnych kombinacji produktów.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje również 1 Fundusz Kapitału Założkowego. W Szczecinie ulokowano również 1 Sieć Aniołów Biznesu.

W ramach ogólnoeuropejskiego badania potencjału klastrów w województwie zachodniopomorskim zidentyfikowano łącznie 12 klastrów (czerwiec 2013). W strukturze branżowej klastrów dominują sektory przemysłowe, jednak pojawiają się również skupiska powiązań w sektorze usług. W regionie dominują inicjatywy klastrowe oddolne. Do najbardziej widocznych inicjatyw należą klastry: chemiczny, rybny, morski, IT, drzewny, spożywczy i budowlany. W regionie dominują oddolne inicjatywy klastrowe powstałe w wyniku realizacji projektów wspierających klastry, m.in. Klaster Firm Informatycznych ICT Pomorze Zachodnie, Zachodniopomorski Klaster Chemiczny „Zielona Chemia”, Zachodniopomorskie Drewno i Meble.

Przedsiębiorcy często nie są świadomi korzyści płynących ze współpracy w ramach klastrów takich jak np. podnoszenie jakości produkcji, zakupy grupowe czy wspólne działania promocyjne.

ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

ZASOBY NATURALNE I BIORÓŻNORODNOŚĆ

Województwo cechuje się różnorodnością przyrodniczą oraz dużym stopniem lesistości. Walory naturalne skupione są w postaci różnych form ochrony przyrody. Obszary chronione skoncentrowane są w południowej części województwa, w obrębie czterech sąsiadujących powiatów. Dla zachowania unikatowego dziedzictwa przyrodniczego na obszarze województwa utworzono dwa parki narodowe, 7 parków krajobrazowych, 83 rezerwaty przyrody i 20 obszarów chronionego krajobrazu. Powierzchnia samych rezerwatów przyrody wynosiła w roku 2012 12.885,9 ha, co plasowało nasze województwo na 4. miejscu w Polsce, po województwach: warmińsko-mazurskim, podlaskim i mazowieckim. W porównaniu z rokiem 2007 obszar rezerwatów przyrody powiększył się o 2 381,6 ha, m.in. o tereny 11 nowopowstałych rezerwatów. Dynamika zwiększania

powierzchni rezerwatów przyrody w latach 2007 – 2012 plasuje województwo zachodniopomorskie na 2. miejscu w kraju i świadczy o olbrzymim potencjale województwa w zakresie jego bioróżnorodności. Taka sama liczba 11 rezerwatów powstała w latach 2009-2010 na terenie wszystkich pozostałych województw.

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów najbogatszych w wody śródlądowe i oprócz województwa pomorskiego jako jedne posiada szeroki dostęp do morza. Stanowi to o atrakcyjności krajobrazu i perspektywach zagospodarowania gospodarczego i turystycznego, ale także o wyzwaniach środowiskowych, komunikacyjnych, czy też związanych z zagrożeniem powodziowym.

Województwo jest również jednym z najwyższej sklasyfikowanych pod względem liczby i udziału powierzchniowego obszarów Natura 2000, ze znaczną przewagą ostoi ptasich nad siedliskowymi. (19 obszarów specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 692.854 ha oraz 41 obszarów specjalnej ochrony siedlisk o powierzchni 425.078,3 ha). Wg informacji regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska łączna powierzchnia terenów Natura 2000 (z wyłączeniem obszarów morskich) wynosi ponad 860tys. ha, co stanowi ok. 37,2% powierzchni województwa. Uwzględniając również obszary morskie, powierzchnia zajmowana przez obszary Natura 2000 to 1.342.297,2 ha, co kwalifikuje województwo jako lidera w skali kraju, podkreślając tym samym jego znaczenie w ochronie bioróżnorodności, która została zdefiniowana jako jedna z jedno z „kół zamachowych” rozwoju społeczno – gospodarczego w „Krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej”. Program Ochrony Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2012 – 2015 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2016 – 2019 odnosząc się kwestii zachowania i ochrony bioróżnorodności wskazuje cel krótkoterminowy: „Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej poprzez zachowanie lub odtworzenie właściwego stanu ekosystemów i siedlisk oraz populacji gatunków zagrożonych” warunkujący osiągnięcie celu długoterminowego jakim jest „Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i zrównoważone użytkowanie zasobów przyrodniczych”.

Podkreślić należy również fakt, iż proces tworzenia sieci nie jest procesem zamkniętym i należy się spodziewać wyznaczania kolejnych obszarów ochrony w województwie.

Zasoby przyrodnicze naszego regionu należą do bogatszych w kraju, co wynika z dużego zróżnicowania siedlisk. We florze spotyka się gatunki rzadkie i mające ograniczony zasięg nie tylko w Polsce, ale w ogóle w Europie Środkowej- duża jest także liczba gatunków chronionych. Na uwagę zasługują w pierwszym rzędzie gatunki, które występują wyłącznie lub głównie na Pomorzu. Ogromną różnorodność fauny zachodniopomorskiej determinują specyficzne warunki fizjograficzne regionu - jego położenie geograficzne, rzeźba terenu, warunki hydrologiczne, klimat, szata roślinna, wpływające bezpośrednio na zróżnicowanie i charakter biotopów stanowiących siedliska zwierząt. Różnorodność siedlisk wiąże się z występowaniem w województwie zachodniopomorskim długiej strefy pobraża Bałtyku wraz z wyspami Uznam i Wolin, szeregiem jezior mierzejowych i rzek przymorskich, rozbudowanego estuarium odrzańskiego, bagnistego odcinka dolnego biegu Odry, oraz urozmaiconą subglacialną rzeźbą terenu Pojezierza Zachodniopomorskiego.

Specjalną, dedykowaną zachowaniu bioróżnorodności formą jej ochrony są ogrody botaniczne. W regionie funkcjonują 2 ogrody botaniczne, dendrologiczne, o łącznej powierzchni 43,1 ha, co plasuje województwo na 9. miejscu w kraju. Wobec tak dużego potencjału bioróżnorodności charakteryzującego województwo, konieczne jest wzmocnienie tej formy jej ochrony jakim są ogrody botaniczne.

Z badania „Badanie struktury uczestników krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego w Województwie Zachodniopomorskim w 2013 r.” przeprowadzonego przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego wynika że docelowo ruch turystyczny ukierunkowany jest nie tylko na wypoczynek – najczęściej nadwodny (morze, jeziora) ale również wykorzystuje potencjał przyrodniczy regionu poprzez zwiedzanie – w tym różnych form przyrody, oraz turystykę aktywną wykorzystującą funkcjonujące w regionie szlaki turystyczne, których długość -6 728,2 km plasuje nas na drugim miejscu w kraju. Zaobserwowany trend zwiększania się liczby turystów w regionie skutkować może wzmoczoną antropopresją na tereny będące szczególnie cenne przyrodniczo i jednocześnie z tego powodu atrakcyjne turystycznie.

Biorąc pod uwagę różnorodność biologiczną województwa i konieczność jej zachowania, do najważniejszych należeć będą inicjatywy czynnej ochrony przyrody mające na celu ochronę gatunków, biotopów i ekosystemów poprzez działania w zakresie ochrony bioróżnorodności właściwej regionowi, ochrony i konserwacji cennych ekosystemów. Ponadto niezbędne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia zrozumienia przez społeczeństwo istoty ochrony bioróżnorodności, potrzeby zrównoważonego rozwoju, a co za tym idzie akceptacji tych wartości.

STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

Szczególnie niebezpieczna sytuacja powodziowa na dolnej Odrze i Zalewie Szczecińskim występuje podczas powodzi sztormowych. Równie duże zagrożenie powodziowe w okresie zimowo-wiosennym może spowodować wystąpienie zatoru lodowego podczas spływu wód roztopowych. Do szczególnie zagrożonych gmin należą gminy nadodrzańskie i nadzalewowe: Boleszkowice, Mieszkowice, Cedynia, Chojna, Widuchowa, Gryfino, Goleniów, Dziwnów, Trzebiatów, oraz w mniejszym zakresie Szczecin, Świnoujście, Nowe Warpno. Zjawisko cofki dotyczy także rzek: Rega, Parsęta, Wieprza, Ina, co związane jest z występowaniem zwiększonych opadów lub roztopów.

Wały przeciwpowodziowe stanowią podstawowy i najważniejszy element systemu ochrony przeciwpowodziowej w województwie. Łączna ich długość wynosi 566 km, z czego zdecydowaną większość stanowią wały IV klasy. Jedynie mniej niż 7% ogółu długości wałów stanowią wały klasy III, wałów klasy II jest 0,25%, brak jest wałów klasy I. Stan techniczny wałów, z których większość została zbudowana przed 1945 r., jest zły, ponadto większość z nich nie spełnia wymagań normatywnych dotyczących bezpiecznego wzniesienia korony wałów ponad zwierciadła wody miarodajnej i kontrolnej. W wyniku

przeprowadzonej w ostatnich latach rekonstrukcji wałów przeciwpowodziowych po stronie niemieckiej, wzrosło potencjalnie zagrożenie powodziowe po stronie polskiej.

W latach 2008-2012 Zachodniopomorski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych zmodernizował lub zbudował 190 km wałów przeciwpowodziowych. Wybudowano m.in. 25 km wałów przeciwpowodziowych między Dąbiem a Lubczyną, zabezpieczono przed powodzią szczecińskie dzielnice Klucz i Żydowce, zakończono przedostatni etap budowy wałów na Wyspie Puckiej (5,6 km wałów). W roku 2014r. zbudowany zostanie ostatni 3 kilometrowy odcinek wałów fragment zamykający pierścień ochronny wokół wyspy. Oddano do użytku wrota sztormowe na jeziorze Jamno, zbudowano suchy zbiornik retencyjny o poj.6 mln m³ w dolinie Parsęty m. Osówko. Oczyszczono i pogłębiono Dzierżęcinkę w rejonie Koszalina. Zabezpieczono doliny rzeki Regi i Parsęty. Pieniądze z funduszu programu „ Odry 2006” pozwoliły na odbudowę w Gryfinie wałów przeciwpowodziowych o długości ok. 3,5 km, wyposażonego m.in. w mobilne przegrody, które wykorzystuje się w nagłym przypadku wezbrania wody i na odcinku Bielinek-Osinów Dolny. Przygotowana jest dokumentacja do rozpoczęcia budowy wałów od Gryfina do Szczecina, inwestycja etapowa, rozpocznie się w rejonie Żabnicy i Dębców – 21 mln zł, w dolinie rzeki Myśli; Chlewice – Porzecze (7 mln zł). W przyszłym roku ma rozpocząć się inwestycja w rejonie Stargardu Szczecińskiego, budowany będzie wał wzdłuż Iny. W zlewni Regi powstać mają dwa zbiorniki suche, Kłódkowa (27 mln zł) i Brojce (3 mln zł). Budowany będzie 8 km wał na obydwu brzegach Małej Iny. W ramach programu Infrastruktura i Środowisko przeprowadzono modernizację i budowę umocnień brzegowych zachodniego wybrzeża Bałtyku.

Na ciekach podstawowych województwa zachodniopomorskiego znajduje się ponad 240 obiektów piętrzących w tym 183 jazów piętrzących wodę w korytach rzek, 39 budowli piętrzących na wypływach rzek z jezior oraz 13 zbiorników dolinowych. Podstawowym zadaniem tych obiektów jest retencja wody, która jak dotychczas jest podstawowym narzędziem wykorzystywanym do sterowania obiegiem wody. Na terenie województwa znajdują się 4 zbiorniki retencyjne posiadające stałą rezerwę powodziową oraz poldery. W województwie zachodniopomorskim zmeliorowano 267.710 ha (41%) gruntów ornych z tego tylko 238 ha podlega nawadnianiu oraz 137.229 ha trwałych użytków zielonych w tym 38563 ha nawadnianych. Żadne z jezior nie posiada ujęć wody do nawodnień.

TRANSPORT

Nowoczesna infrastruktura transportowa, spełniająca wysokie standardy techniczne zwiększa zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną dostępność komunikacyjną poszczególnych obszarów. Dla Pomorza Zachodniego ważne są powiązania transportowe ośrodków miejskich o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym; istotne jest także stworzenie dogodnego układu zapewniającego transport do i poza województwo z obszarów generujących wzrost gospodarczy ale też ze wschodu regionu w tym z tzw. Strefy Centralnej.

Modernizacje i przebudowy istniejącej sieci dróg wojewódzkich i lokalnych oraz budowa obwodnic na trasach o dużym natężeniu ruchu mają istotny wpływ na dostępność i atrakcyjność centrów gospodarczych, administracyjnych i turystycznych oraz regionalnych portów morskich. W województwie realizowana jest niemal 1/5 krajowego ruchu turystycznego; ruch ten odbywa się w niemal 90% w pasie nadmorskim. Obszar ten, a także tereny nadgraniczne oraz metropolia szczecińska i aglomeracja koszalińska to terytoria, na których powstaje większa część PKB regionu, jednocześnie istnieją duże bariery w ich dostępności wobec reszty kraju, zarówno dla transportu osobowego jak i towarowego.

Szczególnego traktowania wymaga poprawa zewnętrznej dostępności środkowej części Pomorza. Subregion ten charakteryzuje się nawarstwieniem wielu problemów społeczno-gospodarczych, jak wysokie bezrobocie strukturalne, ograniczona dostępność do rynków pracy i nauki oraz co istotne niska dostępność komunikacyjna.

Szkielet układu transportowego województwa tworzą przebiegające przez region drogi krajowe. W podstawowej sieci TEN-T znajduje się droga nr 3 (odcinek S3 ze Szczecina na południe kraju), pozostałe zaś (nr 6, 10 i 11) po podniesieniu ich kategorii stanowią będąc sieć uzupełniającą. Ponadto elementami sieci (TEN-T) na Pomorzu Zachodnim są porty morskie w Szczecinie i Świnoujściu, Odrzańska Droga Wodna na północ od miejscowości Ognica oraz port lotniczy Szczecin-Goleniów. Węzły drugo i trzeciorzędne z siecią TEN-T województwa łączą drogi wojewódzkie, w tym w układzie północ-południe (m.in. nr 163, 178, 106, 107, 162, 151) oraz wschód-zachód (m.in. nr 102, 103, 108, 152, 172, 142) o różnym stopniu kategoryzacji. Drogami wojewódzkimi wspomagającymi Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy CETC-ROUTE65 są drogi nr 113, 122, 120, 142.

Wobec niskiej gęstości dróg krajowych w zachodniopomorskim, zwłaszcza w układzie Północ-Południe, za szczególnie istotne uznaje się uzupełnienie sieci ciągami dróg wojewódzkich w tym głównie odcinkami Świnoujście-Wałcz/Szczecinek (drogi 108/152/163/172) oraz S3 (okolice Gorzowa Wielkopolskiego) - Kołobrzeg (drogi 151/162).

Osią transportu wodnego w województwie jest Odrzańska Droga Wodna (ODW) (na południe od Szczecina) i łączący Szczecin z Bałtykiem tor wodny Szczecin-Świnoujście. Ciąg ten na obszarze Polski współtworzy Międzynarodową Drogę Wodną E30 od Bałtyku w Świnoujściu do Dunaju w Bratysławie.

W roku 2011 w Szczecinie przeładowano 8,1 mln ton ładunków (7,8 w 2008), w Świnoujściu 10,7 mln (8,8 w 2008); tymczasem w Gdańsku 23,5 (17,1) a w Gdyni 13,0 (12,9). Udział zespołu portowego Szczecin-Świnoujście w krajowych przeładunkach spadł w okresie 2008-2011 z 34,1% do 32,5%. Jeszcze w 2008 roku udział przeładunków kontenerów w Szczecinie w przeładunkach kontenerów w całym kraju stanowił 7,1% by stopniowo spaść do 4,1% w roku 2011. W Szczecinie stale przeładowuje się około 50 000 TEU (61 094 w 2008 r. i 54 653 w 2011 r.) gdy w Gdańsku 684 571 a w Gdyni 590 675 (2011). DB Port Szczecin największa firma zajmująca się przeładunkiem kontenerów w szczecińskim porcie w połowie 2013 roku wstrzymała proces inwestycyjny, który miał zwiększyć możliwości

przeładunkowe tego operatora (jednym z prawdopodobnych powodów jest wciąż niewyjaśniona kwestia pogłębienia toru wodnego do Szczecina do 12,5 metra). W pierwszym kwartale 2014 roku notowana na warszawskiej giełdzie szczecińska firma OT Logistics, większościowy właściciel Portu Handlowego w Świnoujściu, zamierza uruchomić terminal kontenerowy. Dzięki zainstalowaniu i uruchomieniu suwnicy kontenerowej na Nabrzeżu Hutników terminal kontenerowy będzie zdolny do obsługi statków o maksymalnych parametrach pozwalających na wejście do Portu Świnoujście. W początkowym okresie firma zamierza przeładowywać około 200 000 TEU rocznie. Kluczowym dla rozwoju przeładunku kontenerów u ujścia Odry (najszybciej rosnącej na świecie i najbardziej uniwersalnej formy przeładunków) jest wykorzystanie infrastruktury powstałej przy okazji budowy Portu Zewnętrzny w Świnoujściu do budowy nowego portu kontenerowego. Na spadek znaczenia zespołu portowego Szczecin-Świnoujście wpływ miały mało konkurencyjne parametry eksploatacyjne (port w Szczecinie, z uwagi na niepogłębienie toru wodnego Szczecin-Świnoujście nie może obsługiwać statków o zanurzeniu większym niż 10 metrów) oraz przestarzała infrastruktura samego portu, w tym szczególnie ograniczenia w obsłudze kontenerów. Stałej poprawy wymaga też infrastruktura drogowa i kolejowa prowadząca do portu. Nieprzeprowadzenie niezbędnych prac inwestycyjnych grozi dalszym marginalizowaniem portów ujścia Odry wobec portów Południowego Bałtyku. Rośnie znaczenie portu w Policach obsługującego jednak głównie Zakłady Chemiczne w Policach, którego roczne przeładunki sięgają niemal 10% przeładunków Zespołu Portowego Szczecin-Świnoujście. Przeładunki małych portów jako uzupełniających i posiadających potencjał rozwojowy (Kołobrzeg, Darłowo, Stepnica) stanowią niecały 1% krajowych przeładunków.

Port w Świnoujściu skupia 54,6% międzynarodowego ruchu pasażerskiego w Polsce, Międzyzdroje 3,4%, Kołobrzeg 1,8%. Świnoujście jest głównym międzynarodowym pasażerskim portem morskim jednak w okresie letnim porty w Gdańsku i Gdyni łącznie odprawiają większą liczbę pasażerów. Niezbędna zatem jest poprawa infrastruktury transportowej terminalu promowego w Świnoujściu, umożliwiającej odprawę większych potoków pasażerskich oraz większych promów pasażersko-samochodowych.

Podstawowym elementem decydującym o bieżących możliwościach usługowych małych portów i przystani morskich oraz o ich potencjale rozwojowym jest infrastruktura portowa. Ważnym aspektem analizy infrastruktury portowej małych portów i przystani morskich, oprócz aspektu ilościowego - długości nabrzeży i powierzchni - jest także jej jakość rozumiana jako występujące tam parametry i wyposażenie (jakość użytkowa), a także jako aktualny stan techniczny budowli (jakość techniczna). Drugim istotnym elementem jest infrastruktura dostępowa od strony morza do małych portów i przystani morskich. Podstawowymi elementami i urządzeniami wchodzącymi w skład tejże infrastruktury są: tory podejściowe, falochrony, stałe oraz pływające znaki nawigacyjne. Za utrzymanie odpowiednich parametrów infrastruktury dostępowej odpowiadają właściwe urzędy morskie.

W ostatnich latach zrealizowany został przez Urząd Morski w Szczecinie, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 (oś priorytetowa 2 „Rozwój infrastruktury transportowej i energetycznej”, działanie 2.1 „Zintegrowany system transportowy województwa”, poddziałanie 2.1.5 „Wzmocnienie portów morskich i rzecznych”) projekt „Porty Zalewu Szczecińskiego – poprawa jakości infrastruktury szansą na rozwój”. Przedsięwzięcie obejmowało przygotowanie dokumentacji technicznej oraz realizację zadań związanych z poprawą stanu infrastruktury na torach wodnych i w portach położonych wokół Zalewów Szczecińskiego i Kamieńskiego. Jego koszt wyniósł niemal 50 milionów złotych. W ramach projektu zmodernizowano ponad 400 metrów nabrzeży (Trzebież, Wolin, Lubin, Baza Oznakowania Nawigacyjnego w Szczecinie), wyspę falochronową o powierzchni ok. 9 ha w trzebieskim porcie, pole odkładu urobku pogłębiarskiego w Międzywodziu, a także budynki kapitanatu portu w Trzebieży oraz bosmanatów w Wolinie i Nowym Warpnie. Na torach podejściowych do portów (Trzebież, Stepnica, Dziwnów, Kamień Pomorski, Nowe Warpno, Wolin, Lubin) łącznie wydobyto ok. 180 tysięcy metrów sześciennych urobku. Realizacja projektu pozwoliła również na zakup nowoczesnych i ekologicznych pław, wyposażonych w instalację solarną i wykonanych z materiałów przetwarzalnych, oraz dwóch szybkich łodzi inspekcyjnych, przeznaczonych do monitorowania akwenów, administrowanych przez Urząd Morski w Szczecinie. Jednostki „Kasia” i „Magda” są wykorzystywane m.in. do przeprowadzania inspekcji na wodzie, kontroli basenów portowych, torów podejściowych, koordynacji akcji przeciwozlewowch czy ratowniczych.

Potrzeby i plany inwestycyjne na najbliższe lata związane z zapewnieniem rozwoju portów i przystani morskich poza siecią TENT w regionie obejmują w szczególności:

- przebudowę nabrzeży w basenie nr 1 i nr 2 w Trzebieży (szacunkowa wartość – 13 500 000 zł),
- przebudowę pomostów rybackich nr 1 i nr 2 w Niechorzu (szacunkowa wartość – 5 000 000 zł),
- budowę nowej przystani w Wicku Zalesiu (szacunkowa wartość – 15 000 000 zł),
- budowę dalby wyciągowej jednopalowej w Rewalu (szacunkowa wartość – 200 000 zł),
- przebudowę Basenu Gospodarczego z pirsem w Bazie Oznakowania Nawigacyjnego w Szczecinie jako zaplecze do obsługi oznakowania nawigacyjnego i prac batymetrycznych na akwenach portowych i torach podejściowych do portów (szacunkowa wartość – 5 000 000 zł).

Istotne znaczenie transportowe w województwie odgrywa sieć kolejowa. Charakteryzuje się niższą niż średnio w kraju gęstością linii normalnotorowych na 100 km² (12. miejsce), wynoszącą 5,3 km (przy 6,4 km w kraju). Niemal 60% sieci w województwie, podobnie jak w całej Polsce, to linie zelektryfikowane. Zdecydowanie mniej natomiast jest w regionie linii dwu i więcej torowych. Stanowią one jedynie 34% ogółu tras (44% w Polsce). W

województwie przypada 7,0 km linii kolejowych na 10 tys. ludności (4. miejsce) przy wartości wskaźnika wynoszącej 5,3 dla całego kraju.

Najistotniejszym problemem związanym z infrastrukturą kolejową województwa jest jej zły stan techniczny, który powoduje, że na znacznej części sieci prędkości maksymalne zostały zmniejszone, a dla szeregu ważnych relacji czas przejazdu uległ wydłużeniu, przez co pogorszyła się konkurencyjność kolei na rynku przewozowym i zwiększyła energochłonność przewozów.

Zdecydowanej poprawy wymaga stan linii kolejowych regionalnych (nr 210, 402, 403, 404, 408 i 409), stanowiących uzupełnienie podstawowej sieci kolejowej województwa opierającej się na liniach krajowych (nr 202, 273, 351 i 401). Konieczna jest także modernizacja infrastruktury kolejowej prowadzącej ze Szczecina do granicy z Niemcami oraz modernizacja odcinków prowadzących do portów. Należy oddalić zagrożenie zamykaniem linii z przyczyn technicznych. W 2011 roku z usług kolei regionalnych w województwie skorzystało około 7,9 mln osób (wzrost o 0,4 mln r/r). Działaniem kluczowym dla utrzymania tej tendencji jest modernizacja lub rewitalizacja regionalnej infrastruktury kolejowej, poprawiającej wewnętrzną dostępność i spójność regionu. Modernizacji wymagają linie nr 210 na odcinku granica województwa – Szczecinek – Runowo Pomorskie, nr 402/420 tworzące ciąg Koszalin – Kołobrzeg – Świnoujście, nr 407 Wysoka Kamieńska – Kamień Pomorski.

Wraz z modernizacją infrastruktury konieczne jest unowocześnianie taboru kolejowego służącego do realizacji przewozów regionalnych. Przewiduje się konieczność zakupu 25 nowoczesnych elektrycznych zespołów trakcyjnych, z czego około 12 pojazdów dwuczłonowych do obsługi linii o mniejszych potokach pasażerskich oraz około 13 zespołów czteroczłonowych, które zapewnią obsługę ruchu regionalnego na głównych liniach regionu. Działania te pozwolą wyeliminować z ruchu najstarsze zespoły trakcyjne, nie nadające się do modernizacji.

W stanie docelowym, jaki powinien zostać osiągnięty pod koniec dekady, transport kolejowy w regionie osiągnie stabilną pozycję na rynku transportowym, zwłaszcza w tych jego segmentach, w których przewóz koleją jest najbardziej atrakcyjny finansowo, właściwy ze względów ekonomicznych i społecznych oraz w obsłudze których kolej może w największym stopniu wykorzystywać swoje zalety. Rozwój infrastruktury kolejowej umożliwi konkurowanie z ofertami przewoźników autobusowych i przejazdami samochodami osobowymi; przyczyni się to do ograniczenia szkód w środowisku, wynikających przede wszystkim z gwałtownego wzrostu przewozów transportem samochodowym, ale także z niedotrzymywania standardów ochrony środowiska przez transport kolejowy w jego obecnym stanie technicznym.

Szczecin ma bardzo bogaty układ torowisk; po wybudowaniu niewielkich łączników możliwe jest doprowadzenie sieci do większości osiedli w mieście; już w tej chwili nie tworząc nowych połączeń można skomunikować ze sobą wiele dzielnic Szczecina po lewej i prawej stronie Odry a także Police, Przecław z Kołbaskowem, Stargard Szczeciński,

Goleniów wraz z portem lotniczym oraz Gryfino (łącznie w pierwszym etapie 5 powiatów). Szczecińska Kolej Metropolitalna powinna stać się podstawą systemu transportu publicznego na terenie jednostek samorządowych tworzących Szczeciński Obszar Metropolitalny, czyli: miast Szczecin i Stargard Szczeciński oraz gmin Dobra, Goleniów, Gryfino, Kobylanka, Kołbaskowo, Nowe Warpno, Police, Stare Czarnowo, Stargard Szczeciński i Stepnica zamieszkałych łącznie przez 645 391 mieszkańców (2012.12.31.). Docelowo Szczecińska Kolej Metropolitalna powinna obejmować cztery linie łączące Police, Goleniów, Stargard i Gryfino ze Szczecinem, na którego obszarze działać będzie jak kolej miejska. Utworzenie SKM nie wpłynie na sieć linii tramwajowych; obie mają tworzyć trzon komunikacji w obrębie aglomeracji. Korekcie poddana zostanie sieć linii autobusowych, której charakter powinien ewoluować na docierającą do miejsc pozbawionych transportu szynowego oraz podwożącą pasażerów do punktów przesiadkowych. Powinna nastąpić integracja taryfowo-biletowa i wprowadzenie biletu metropolitalnego, co umożliwi przemieszczanie się różnymi środkami transportu publicznego bez konieczności kasowania nowego biletu. Wśród spodziewanych efektów utworzenia Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej należy wymienić: wzrost liczby pasażerów przewożonych publicznymi środkami transportu w obrębie aglomeracji, wzrost wpływów ze sprzedaży biletów, spadek liczby samochodów wjeżdżających do metropolii, a szczególnie do centrum Szczecina.

Na przejazdach kolejowych dochodzi do większości wypadków uznawanych jako wypadki kolejowe. Kolidują w takim miejscu stanowi zagrożenie przede wszystkim dla uczestników transportu drogowego, jest także zagrożeniem bezpieczeństwa podróży koleją oraz niejednokrotnie zagraża środowisku naturalnemu. Ze względu na koszty stosowanie skrzyżowań wielopoziomowych jest stosowane w pełnym zakresie tylko w przypadku nowobudowanych linii o dużym natężeniu ruchu (rzadziej dla linii modernizowanych). Spośród 885 przejazdów znajdujących się na obszarze województwa, jedynie 270 wyposażonych jest w systemy zabezpieczające ruch pojazdów (rogatki, półrogatki lub świetlne i dźwiękowe sygnały ostrzegawcze). Na ponad 40 przejazdach ze względu na ograniczoną widoczność i związane z tym zagrożenia wprowadzono ograniczenia prędkości pociągów, co skutkuje wydłużeniem czasu jazdy oraz zwiększonym zużyciem paliwa, a w konsekwencji zwiększoną emisją zanieczyszczeń. Niezbędna jest modernizacja najbardziej uciążliwych dla ruchu przejazdów kolejowo-drogowych na obszarze województwa, podniesienie ich kategorii (do kat. B lub C), w zależności od potrzeb wymiana przyległej nawierzchni kolejowej i drogowej oraz opcjonalnie instalacja monitoringu.

Sieć dróg i ścieżek rowerowych w województwie nie ma cech nowoczesnej infrastruktury rowerowej. Ich przeciętna gęstość uzupełniona jest niewielką liczbą parkingów rowerowych oraz miejsc nadających się do pozostawienia jednośladów, w tym pod dachem. Do przewozu rowerów przystosowane są pojedyncze pojazdy komunikacji miejskiej i taboru kolejowego. Całkowity brak parkingów typu Bike&Ride jest szczególnie odczuwalny w sąsiedztwie stacji i przystanków kolejowych oraz

węzłów przesiadkowych i przystanków komunikacji miejskiej. Jedyny w województwie system roweru miejskiego działający w Świnoujściu i Międzyzdrojach w rzeczywistości ma cechy głównie wypożyczalni.

W województwie zachodniopomorskim na 10 tys. km² przypada 205 km ścieżek rowerowych (10. miejsce w Polsce) przy średniej dla kraju wynoszącej 222,4 km. Region zajmuje 3. miejsce w Polsce pod względem długości ścieżek przypadających na 10 tys. mieszkańców (2,7 km) przy średniej krajowej wynoszącej 1,8 km. Wśród 6 powiatów z najwyższą wartością tego wskaźnika jest aż 5 powiatów nadmorskich. Poniżej średniej wojewódzkiej, na 11. miejscu, znajduje się Szczecin z wartością 2,1 km ścieżek rowerowych przypadających na 10 tys. mieszkańców.

W województwie zachodniopomorskim nie został zbudowany dotąd ani jeden parking typu Park&Ride. Tego typu rozwiązań szczególnie brakuje w metropolii szczecińskiej i aglomeracji koszalińskiej oraz głównie sezonowo w wybranych miastach pasa nadmorskiego. W Szczecinie zrealizowany został pierwszy etap inteligentnego systemu transportowego, integrującego system transportu publicznego, a docelowo współpracujący z funkcjonującym systemem zarządzania ruchem. Ze względu na fakt, że obydwa systemy znajdują się w swojej pierwotnej fazie, nie odgrywają jeszcze znaczącej roli w ograniczaniu i wyprowadzaniu ruchu drogowego poza centrum metropolii. Podobny system, poprawiający bezpieczeństwo i płynność ruchu ma zostać utworzony do połowy 2015 roku w Koszalinie.

W regionie nie funkcjonuje ani jedno zintegrowane centrum przesiadkowe. Centra tego typu zaplanowane są do realizacji wzdłuż linii Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej. Jednym z pierwszych etapów uruchomienia SKM ma być wdrożenie pierwszego w zachodniopomorskim wspólnego biletu dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Przedsiębiorstwa komunikacji miejskiej z województwa zachodniopomorskiego nie użytkują niskoemisyjnych autobusów napędzanych gazem (żadnym z typów: LPG, LNG, CNG, HCNG); w całym województwie użytkowany jest tylko jeden autobus hybrydowy (spalinowo-elektryczny) przez Szczecińskie Przedsiębiorstwo Autobusowe Dąbie. Tylko w Szczecinie w komunikacji miejskiej wykorzystywane są tramwaje.

ENERGETYKA

W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całym kraju, dominuje produkcja energii ze źródeł kopalnych, jednocześnie region jest krajowym liderem w produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych. W 2012 roku na Pomorzu Zachodnim wytworzono 2 347 GWh co stanowiło niemal 14% wytworzonej w kraju energii ze źródeł odnawialnych. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w 2012 roku wyniósł w województwie 27%, przy średniej dla Polski wynoszącej 10,4%. Charakterystyczną cechą województwa jest lokalizacja dużych i bardzo dużych farm wiatrowych.

Na koniec 2011 roku w województwie zachodniopomorskim moc 111 instalacji wytwarzających energię z OZE wynosiła 509,6 MW. Moc zainstalowana w elektrowniach wiatrowych (28 instalacji) wynosiła 488,9 MW (95,9% ogółu mocy z OZE). W pozostałych 83 instalacjach wytwarzających energię z biogazu z oczyszczalni ścieków, z biogazu rolniczego, z biogazu składowiskowego oraz w elektrowniach wodnych przepływowych zainstalowano moc 20,7 MW (4,1% ogółu mocy z OZE w województwie). Zachodniopomorskie w liczbach bezwzględnych jest w grupie czterech województw o najmniejszej mocy wytwórczej energii z OZE nie pochodzącej z wiatru.

Przeszkodą w pełnym wykorzystaniu potencjału regionu w zakresie rozwoju produkcji i dystrybucji energii z OZE są ograniczone możliwości przesyłania energii na południe kraju, co jest szczególnie istotne ze względu na fakt, że to w pasie nadmorskim znajdują się najbardziej wietrzne (a tym samym najlepsze dla lokalizacji farm wiatrowych) obszary w Polsce. Średni wiek linii wysokiego napięcia w regionie przekracza 30 lat i należy do najwyższych w kraju. Podobna skala zaległości inwestycyjnych dotyczy linii średnich i niskich napięć co może skutkować trudnościami uniemożliwiającymi podłączenia nowych farm do sieci przesyłowych wysokiego napięcia.

Niewystarczające jest wykorzystanie rolniczego potencjału województwa w produkcji zarówno biomasy jak i energii z biomasy. W regionie znajdują się tylko dwie elektrownie na biomasę, w tym jednak największy w kraju kocioł biomasowy (produkujący 440 tys. MWh/rok energii elektrycznej oraz 1 900 tys. GJ/rok energii cieplnej, zużywając 550 tys. ton biomasy rocznie)

W województwie zachodniopomorskim nastąpił wzrost zużycia energii elektrycznej w sektorze przemysłowym – odpowiednio z 1269 GWh w 2009 r., 1358 GWh w 2010 r. 1699 GWh w 2011 r do 1745 GWh w 2012 r. Zużycie energii w sektorze energetycznym po wzroście do poziomu 808 GWh w roku 2011, w roku 2012 wróciło do poziomu z roku 2010 i wynosiło 785 GWh. Spadek poziomu zużycia energii może wiązać się ze zamianą konwencjonalnych źródeł energii na odnawialne i zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji.

W 2008 roku zużycie energii elektrycznej ogółem na 1 mieszkańca w województwie zachodniopomorskim wyniosło 3 254,66 kWh. W kolejnym roku zużycie to zmniejszyło się o 7,8% spadając poniżej poziomu 3 000 kWh, by w 2010 roku osiągnąć poziom 3 190,06 kWh. Pod względem zużycia energii elektrycznej na mieszkańca w 2010 roku województwo było na 12. miejscu w Polsce; charakteryzowało się również jedną z najniższych dynamik zmian tej wartości (także 12. miejsce) w okresie 2008-2010 (-1,98%).

Udział obszarów, na których lokalizacja elektrowni wiatrowych na powierzchni gruntów rolnych województwa może być trudna wynosi w województwie zachodniopomorskim 53%. Wynika to m.in. z dużej liczby obszarów chronionych (m.in. sieci NATURA 2000, parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody i obszarów chronionego krajobrazu). Niemniej jednak, według badań Instytutu Energetyki Odnawialnej w województwie zachodniopomorskim potencjał ekonomiczny energetyki wiatrowej

oceniaj się jako najwyższy w Polsce (nosi 14 GW, podczas gdy kolejne województwo – pomorskie – szacowano na 10 GW). Szacuje się, że w latach 2014 – 2020 najwięcej turbin wiatrowych może zostać zlokalizowane właśnie na terenie województwa zachodniopomorskiego. Niemniej jednak, wg szacunków dotyczących potencjału rynkowego rozwoju małej energetyki wiatrowej, w województwo znajduje się w gronie województw o najniższych wskaźnikach (wraz z województwem lubuskim, opolskim, pomorskim, i warmińsko – mazurskim).

Badania wykazały, że województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim potencjałem do produkcji biogazu rolniczego (3,5 PJ – podczas gdy województwo wielkopolskie osiągnęło poziom 13,5 PJ, warmińsko – mazurskie – 7,0 PJ, a mazowieckie – 6,5 PJ). Z kolei potencjał ekonomiczny dla biogazu rozlicznego plasuje województwo w połowie rankingu – 40 MW wobec najlepszych województw z poziomem 165 MW (wielkopolskie) i 81 MW (warmińsko – mazurskie) i najłabszych województw z poziomem 7 MW (małopolskie i podkarpackie). Potencjał rynkowy dla biogazu rolniczego pokazuje podobne tendencje – przewiduje się uzyskanie 52 MW do 2020 r. (wartość łącznie dla Polski 908 MW, województwo wielkopolskie – 216 MW i warmińsko – mazurskie – 106 MW).

Sprzedaż kolektorów słonecznych w 2010 r. w województwie wzrosła o 2,3%. W 2011 r. funkcjonowało 325 instalacji słonecznych z programu NFOSiGW. Są to stosunkowo niskie wartości w porównaniu z województwami południowo – wschodnimi (lubelskie – 1307 instalacji, podkarpackie - 1576, śląskie – 1634, małopolskie 2061).

W województwie zachodniopomorskim nastąpił wzrost zużycia energii elektrycznej w sektorze przemysłowym – odpowiednio z 1269 GWh w 2009 r., 1358 GWh w 2010 r. 1699 GWh w 2011 r do 1745 GWh w 2012 r. Zużycie energii w sektorze energetycznym po wzroście do poziomu 808 GWh w roku 2011, w roku 2012 wróciło do poziomu z roku 2010 r i wynosiło 785 GWh. Spadek poziomu zużycia energii może wiązać się ze zamianą konwencjonalnych źródeł energii na odnawialne i zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji.

Zużycie energii elektrycznej ogółem na wytworzenie 1 mln zł PKB wyniosło w 2009 r. 0,1 GWh, zmniejszając się w porównaniu do roku 2008 o 0,01 GWh, co może być konsekwencją kryzysu gospodarczego lub zwiększenia świadomości racjonalnego wykorzystywania zasobów energetycznych.

Konieczność oszczędzania energii, wynikająca z potrzeby ekonomicznego funkcjonowania przedsiębiorstwa spowodowała, że stało się niezbędne wprowadzenie polityki ukierunkowanej na działanie proekologiczne. Do roku 2020 Polska zobowiązana jest zmniejszyć zużycie energii w przemyśle, energetyce i budownictwie o 20%, między innymi przez zastosowanie nowoczesnych technologii spalania, czy przez termomodernizację budynków.

Również prawo zaostrzało standardy energetyczne budynków. Elementem kształtującym zapotrzebowanie na energię jest dyrektywa o efektywności energetycznej budynków zawarta w ustawach – Prawo energetyczne Ustanowienie

dyrektywy 2002/91/WE w sprawie charakterystyki energetycznej budynków jest jednym z elementów polityki energetycznej Unii Europejskiej.

Promowanie efektywności energetycznej polega m.in. na przeprowadzaniu termomodernizacji budynków przemysłowych i wdrożeniu technologii oszczędzających zużycie energii elektrycznej, ciepłej, wody.

Termomodernizacja obejmuje zmiany zarówno w systemach ogrzewania i wentylacji, jak i strukturze budynku oraz instalacjach doprowadzających ciepłą wodę. Zakres termomodernizacji określane są poprzez przeprowadzenie audytu energetycznego, opracowania, określającego zakres i parametry techniczne oraz ekonomiczne przedsięwzięcia termomodernizacyjnego, ze wskazaniem rozwiązania optymalnego, w szczególności z punktu widzenia kosztów realizacji tego przedsięwzięcia oraz oszczędności energii, stanowiące jednocześnie założenia do projektu budowlanego. Za realne i możliwe uznaje się średnie obniżenie zużycia energii o 35-40% w stosunku do stanu pierwotnego.

Wg stanu na rok 2010 jedynie 30% budynków mieszkalnych w Polsce wybudowanych przed rokiem 2002 poddanych zostało pracom termomodernizacyjnym, rozumianym jako prace związane z dociepleniem stropów piwnic, stropodachów, elewacji czy wymiana stolarki okiennej. Prace takie przeprowadzane są najczęściej na zlecenie spółdzielni mieszkaniowych i wspólnot mieszkaniowych. W Szczecinie od połowy 2013 roku realizowany jest ogólnopolski program „Kawka”, który umożliwi poprawę jakości powietrza w mieście. Dzięki programowi mieszkańcy mogą otrzymać dotację na wymianę pieców węglowych na bardziej ekologiczne (opalane paliwem gazowym, olejowym, wykorzystujących energię elektryczną) lub na przyłączenie się do miejskiej sieci ciepłej. Program zakłada poprawę jakości powietrza, w szczególności zmniejszenie emisji zanieczyszczeń, pyłów (PM 10, PM 2,5) oraz dwutlenku węgla (CO₂). Program polega na dotowaniu wymiany źródeł ciepła w budynkach indywidualnych, szczególnie w tych obszarach, gdzie powietrze jest zanieczyszczone. Programem również zostaną objęte przedsięwzięcia termomodernizacji budynków wyłącznie jako element towarzyszący przebudowie lub likwidacji lokalnego źródła ciepła opalanego paliwem stałym.

Przedsiębiorstwa zobowiązane są do przeprowadzenia kontroli procesów produkcyjnych pod względem zużycia energii i wprowadzenia optymalizacji procesów energetycznych. Zastosowanie energooszczędnych technologii produkcji prowadzi do zmniejszenia strat energii dzięki m.in. wzrostowi sprawności urządzeń elektrycznych. Coraz bardziej istotna jest również oszczędność kosztów, osiągnięta dzięki uwzględnieniu w procesie inwestycyjnym sprawności ciepłej oraz relacja pomiędzy zużyciem energii i wydajnością produkcji.

Istotne jest skierowanie zainteresowania przedsiębiorstw na zmniejszenie zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą wytwarzaną w konwencjonalnych źródłach, zastępowanie ich energią ze źródeł odnawialnych oraz zmniejszenie ilości zużywanej wody w procesach technologicznych. Dodatkowo poprzez wsparcie

rozpowszechnienia informacji o zastosowaniu zasobooszczędnych technologii zwiększających efekty ekonomiczne prowadzonej działalności, osiągnięty zostanie rezultat w postaci zwiększenia zainteresowania innowacyjnymi technologiami służącymi ograniczaniu zużycia zasobów.

Szacuje się, że w województwie zachodniopomorskim w roku 2011 r. 22,4% firm wprowadziło procedury mające na celu zminimalizowanie zużycia energii.

Promowanie efektywności energetycznej przedsiębiorstw znajduje uzasadnienie w dokumentach strategicznych poziomu regionalnego i unijnego: Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego celu strategicznym „Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu, celu kierunkowym Rozwój infrastruktury energetycznej” oraz celu strategicznym „Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania” celu kierunkowym „Wzrost innowacyjności”. Na poziomie unijnym jest to „Europa oszczędzająca zasoby naturalne” to jedna z siedmiu głównych inicjatyw Strategii Europa 2020. Inicjatywa ma na celu uniezależnienie wzrostu gospodarczego od zużycia surowców, poprzez m.in. wspieranie efektywnego wykorzystanie energii, przejście do gospodarki niskoemisyjnej oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

GOSPODARKA KOMUNALNA (WODA, KANALIZACJA, OCZYSZCZALNIE, ODPADY)

Województwo zachodniopomorskie obejmuje swym zasięgiem regiony wodne: Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego, Warty, oraz region wodny Uecker (Wkry). Wody powierzchniowe zajmują około 5,2% obszaru województwa, są natomiast źródłem ponad 99% wody używanej na cele produkcyjne, przede wszystkim na potrzeby przemysłu energetycznego charakteryzującego się bardzo wysokim zapotrzebowaniem na wodę. (OŚ 2012).

Woda na eksploatację sieci wodociągowej pobierana jest głównie ze źródeł podziemnych (ponad 77% w roku 2011 wg WIOŚ), których zasoby eksploatacyjne wynoszą ponad 1500Hm³ i plasują województwo zachodniopomorskie na 3 miejscu w skali kraju. Na obszarze województwa znajduje się 11 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych. (GUS, WIOŚ). Specyfika regionu pozwala na nielimitowane w chwili obecnej korzystanie z wód powierzchniowych w celach przemysłowych. Warunkiem zachowanie tego stanu rzeczy jest zachowanie przepływu nienaruszalnego w ciekach w półroczu letnim czyli okresem potencjalnego niedoboru wody. Problemem województwa zachodniopomorskiego jest nierównomierne rozmieszczenie zasobów wód podziemnych w odniesieniu do zróżnicowanych poziomów zapotrzebowania na wodę. Uwarunkowania geologiczne północno – zachodniej części województwa nie pozwalają na intensywne, skoncentrowane pobory wód podziemnych bez pogorszenia ich jakości. Strefa nadmorska, w tym polska część wyspy Uznam jest obszarem w której występują problemy z zaopatrzeniem w wodę odpowiedniej i ilości, i jakości. Problem ten jest szczególnie nasilony w półroczu letnim.

Województwo zachodniopomorskie zajmuje czołowe miejsce w Polsce pod względem odsetka ludności korzystającej z linii wodociągowych i kanalizacyjnych, oraz oczyszczalni.

Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2012 z sieci wodociągowej o łącznej długości 10.465,8 km korzystało 1 611 418 osób, co stanowiło 93,6% ogółu ludności. Większy odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej odnotowało w roku 2011 jedynie województwo opolskie.

Pozostali mieszkańcy województwa (ok. 4 %) korzystają z wody czerpanej z własnych ujęć wody, np. studni przydomowych. Najwięcej ludności korzystającej ze studni przydomowych zamieszkuje w powiatach: koszalińskim, choszczeńskim, gryfińskim, drawskim, myśliborskim, szczecineckim. Zauważalny jest trend zmniejszania się liczby wodociągów co spowodowane jest przede wszystkim centralizacją wodociągów, co eliminuje z eksploatacji przede wszystkim wodociągi o małej produkcji dobowej – te poniżej 100 m³.

Na jakość dostarczanej wody wpływ ma nie tylko zakres i sposób uzdatniania i dezynfekcji wody, ale także rodzaj materiałów konstrukcyjnych i wyrobów, stosowanych w sieciach i instalacjach wodociągowych. Ma to z kolei wpływ rozbudowa i zwiększająca się długość sieci rozdzielczej, co prowadzi do wydłużenia czasu kontaktu wody z elementami konstrukcyjnymi systemów wodociągowych i sprzyja migracji ich składników do przesyłanej wody. Dotyczy to w największym stopniu instalacji wodociągowych wewnątrz budynków, gdzie czynnikami dodatkowo pogarszającym jakość wody jest niekorzystny stosunek objętości wody do powierzchni stykających się z nią elementów konstrukcyjnych (duża powierzchnia kontaktu przy niewielkiej objętości wody), częstsze i dłuższe okresy zastoju wody oraz jej wyższa temperatura.

W woj. zachodniopomorskim sieci wodociągowe o największej produkcji tj. powyżej 10 000 m³/d dostarczające wodę o odpowiedniej jakości zaopatrują tylko ok. 31,44 % ludności. Większość mieszkańców województwa (68,89%) zaopatrywanych jest w wodę wodociągami o mniejszej produkcji, w których częściej występują przypadki dostarczania wody o niestabilnych parametrach fizykochemicznych. Badania jakości wody dostarczanej wodociągami o wydajności potwierdzają, że najgorsze parametry jakości ma woda dostarczana wodociągami poniżej 100m³/d. Najczęstszym powodem kwestionowania jakości wody jest brak właściwego jej uzdatniania, oraz niewłaściwy stan sanitarny sieci wodociągowej, która jest w dużej mierze wyeksploatowana, słabo wyposażona w urządzenia uzdatniające. Wodociągi o najniższej dobowej produkcji (poniżej 100 m³ są stopniowo wyłączane z eksploatacji, poprzez zwiększanie stref zaopatrzenia ludności w wodę pochodzącą z wodociągów o dużej produkcji. W celu poprawy stanu jakości wody niezbędne są dalsze prace modernizacyjne. Z analizy wieloletnich planów rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych spółek wodociągowych województwa zachodniopomorskiego wynika że planowane rozbudowy sieci wodociągowych związane są z potrzebą uzbrojenia nowych terenów przewidzianych w planach zagospodarowania przestrzennego gmin pod budownictwo mieszkaniowe oraz działalność gospodarczą. Centralizacja wodociągów wymaga ponoszenia nakładów na zakup wyposażenia do pomiaru, uzdatniania i kontroli wody, które wyeliminują ryzyko awarii lub znacznego spadku jakości wody, które w przypadku wodociągów o dużej dobowej produkcji mogą być bardzo kosztowne.

Na podstawie danych przekazanych przez przedsiębiorstwa wodociągowe, obliczono że średnie straty wody w układzie wodociągowym to w regionie ok. 18-20% co wskazuje na konieczność przeprowadzenia działań modernizacyjnych. sukcesywnej modernizację wyeksploatowanej już sieci dystrybucji wody oraz inwestycje pozwalające jak najszybciej wykrywać i usuwać przecieki..

Zaobserwowane w województwie nadmiernie wysokie stężenia w wodzie przeznaczonej do spożycia obejmują przede wszystkim azotany i azotyny, co jest charakterystycznym problemem wód podziemnych, i jest zwykle następstwem intensywnego stosowania nawozów sztucznych. Nie znajdują zastosowanie w ich przypadku standardowe metody uzdatniania wody, konieczne jest zastosowanie specjalistycznych metod uzdatniania z wykorzystaniem specjalnych żywic jonowymiennych , lub alternatywnie wybudowanie nowego ujęcia lub doprowadzenie wody z innego wodociągu.

Z sieci kanalizacyjnej o długości 6 573,2 km korzystało 13 09 333 osób, co stanowiło 76% ogółu ludności, i plasowało województwo zachodniopomorskie na 2 miejscu w kraju.

Według danych GUS na terenie województwa zachodniopomorskiego w 2012 roku odprowadzono do wód powierzchniowych łącznie 120 30 dam³ ścieków komunalnych i przemysłowych, z czego 99,3% było kierowanych do oczyszczalni. Ilość ścieków oczyszczonych wyniosła 119 43 dam³, z czego oczyszczeniu mechanicznemu poddano 2 764 dam³, biologicznemu 11 033 dam³, a oczyszczaniu z podwyższonym usuwaniem biogenów 64 732 dam³. Łącznie w 2012 r. 97% ścieków wymagających oczyszczenia poddano oczyszczaniu biologicznemu, chemicznemu i oczyszczaniu z podwyższonym usuwaniem biogenów, co plasuje województwo zachodniopomorskie na drugim miejscu w kraju. Pod względem odsetka liczby ludności korzystających z oczyszczalni ścieków, to przy bardzo wysokiej wartości 80,85% dla całego województwa, w powiatach kamieńskim, sławieńskim, koszalińskim i łobeskim wskaźnik ten jest niższy od wskaźnika krajowego wynoszącego 65,7%.

Postanowienia dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 roku dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych są wdrażane przez Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Określa on długość planowanej do budowy, rozbudowy sieci kanalizacyjnej. Pomimo najlepszego w kraju skanalizowania, Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych określa potrzeby w zakresie budowy i modernizacji sieci kanalizacyjnej na kilka tys. km w naszym województwie, z czego większość zaplanowanych w KPOŚK działań dotyczy aglomeracji nie stanowiących priorytetu dla wypełnienia Traktatu Akcesyjnego. Prognozowane w dokumencie poziomy skanalizowania poszczególnych aglomeracji wskazują konieczność zwiększenia ilości przydomowych oczyszczalni ścieków, zwłaszcza w gminach Mirosławiec, Chociwel, Nowogródek Pomorski i gmina wiejska Darłowo.

W sprawozdaniu Województwa Zachodniopomorskiego z wykonania Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków za 2012 r. określone zostały potrzeby w zakresie oczyszczalni ścieków. Zaplanowano wybudowanie 3 nowych oczyszczalni, modernizację

10, które spełniają wymagania ze względu na przepustowość, lecz wymagają modernizacji ze względu na jakość odprowadzanych ścieków. Rozbudowa wymagana ze względu na przepustowość ma objąć 3 oczyszczalnie, natomiast rozbudowa wymagana ze względu na przepustowość oraz modernizację części obiektów ma dotyczyć 19 obiektów. Do likwidacji przewidziano 5 oczyszczalni.

Analizując dane GUS z ostatnich kilku lat dotyczące oczyszczania ścieków w województwie zachodniopomorskim, można stwierdzić stopniowy wzrost ilości ścieków oczyszczanych metodami zapewniającymi podwyższone usuwanie biogenów. Ilość ścieków nieoczyszczonych odprowadzanych do środowiska systematycznie maleje (z 20,2 hm³ w 2004 r. do 10,2 hm³ w 2009 r.) i ta tendencja dotyczy zarówno ścieków przemysłowych, jak i komunalnych. Obserwuje się również wzrost odsetka odprowadzanych ścieków oczyszczonych w odniesieniu do ilości ścieków wymagających oczyszczania. W sprawozdaniu Województwa Zachodniopomorskiego z wykonania Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków za 2012 r. przewidzianych zostało do 2015 roku 8 modernizacji uwzględniających wyłącznie część osadową oczyszczalni.

Dla wypełnienia Dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 roku dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych niezbędne jest dalsze sukcesywne rozbudowywanie sieci kanalizacyjnych – zarówno sanitarnych jak i deszczowych, jak również modernizacja sieci kanalizacyjnych oraz działania ukierunkowane na podniesienie jakości odprowadzanych ścieków poprzez rozbudowę i modernizację oczyszczalni ścieków – zgodnie z KPOŚK.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego wytworzono w 2012 roku 6 823 2667 Mg odpadów, z czego 611 012 MG (9%) były to odpady komunalne. Wg Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami 40,8% odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie województwa zachodniopomorskiego pochodzi z terenów miast o liczbie ludności przekraczającej 50 tys, w miastach o liczbie ludności poniżej 50 tys. wytwarzanych jest 37,1 % ogółu odpadów komunalnych, a pozostałe 22,1 % wytwarzanych jest na terenach wiejskich. Wysoki stopień urbanizacji województwa ma wpływ na wielkość wytworzonych odpadów w przeliczeniu na mieszkańca. Województwo zachodniopomorskie od lat przoduje w ilości odpadów komunalnych zebranych w przeliczeniu na mieszkańca (311,6 ton na 1 tys. mieszkańców), ustępując tylko województwu dolnośląskiemu, przy wartości dla Polski wynoszącej 255,01 ton na 1 tys. mieszkańców. Tak wysoki wskaźnik jest efektem objęcia zbiórką śmieci komunalnych ponad 90 procent ludności, podczas gdy w skali kraju wskaźnik ten jest średnio o 10 punktów procentowych niższy. W celu zmniejszenia ilości wytwarzanych śmieci niezbędne są działania ukierunkowane na podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców poprzez promowanie świadomych postaw konsumenckich oraz technologii nisko- i bezodpadowych.

Na przestrzeni ostatnich lat ilość odbieranych odpadów komunalnych utrzymuje się na podobnym poziomie, natomiast wg prognozy zawartej w WPGO ilość wytwarzanych odpadów komunalnych wykazuje tendencję wzrostową, osiągając wartość ok. 608 782 Mg

w roku 2017 oraz ponad 645 945 Mg w roku 2023. Ponad 55% stanowią odpady ulegające biodegradacji.

Dominującą metodą unieszkodliwiania odpadów jest ich składowanie. W roku 2010 składowano na 28 składowiskach odpadów niebezpiecznych lub na składowiskach innych niż niebezpieczne ponad 99% odpadów komunalnych, obróbce biologicznej poddano 0,2325% odpadów komunalnych, obróbce fizyczno – chemicznej i termicznemu przekształcaniu odpadów w instalacjach – odpowiednio 0,0026% i 0,0004%. (Za WPGO).

Ponadto, funkcjonujący nie tylko w województwie zachodniopomorskim, ale w całej Polsce system zagospodarowania odpadów komunalnych polegający na składowaniu ich na wysypiskach jest niezgodny z unijną hierarchią postępowania z odpadami, zgodnie z którą składowanie jest najmniej pożądaną metodą zagospodarowania. Wśród stosowanych metod zagospodarowania odpadów komunalnych dominuje składowanie na składowiskach, podczas gdy jednym z celów Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego jest zmniejszenie masy składowanych odpadów komunalnych do maksymalnego poziomu 60% do końca 2014 roku.

Zgodnie z założeniami systemu gospodarowania odpadami, regionalne i zastępcze składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne nie mogą przyjmować zmieszanych odpadów komunalnych. Niesegregowane odpady komunalne poddane składowaniu na składowiskach w województwie zachodniopomorskim w 2010 stanowiły 94,82% ogółu składowanych odpadów. (WPGO, str. 44)

Ilość odpadów komunalnych niebezpiecznych zebranych selektywnie w województwie zachodniopomorskim wykazuje silną tendencję wzrostową, słabo funkcjonuje system selektywnej zbiórki odpadów biodegradowalnych - wielkogabarytowych oraz niebezpiecznych odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Większość gmin województwa objęta jest selektywną zbiórką odpadów komunalnych u źródła, ograniczoną głównie do odpadów opakowaniowych. Udział odpadów zebranych selektywnie w ogólnej masie odpadów komunalnych jest niewielki, jednak zwiększa się w ostatnich latach (z 1,5% w roku 2002 do 11,39% w 2011). /GUS podaje 10,2%, natomiast raport WIOŚ – 11,39%. – por. „Raport (...) w roku 2011”, str. 108, 118)/

Niski udział selektywnej zbiórki wynika z objęcia zbiórką odpadów komunalnych ponad 90% ludności - wysoki odsetek odpadów zebranych selektywnie charakterystyczny jest dla województw o stosunkowo niskim udziale śmieci zebranych w stosunku do wytworzonych. Statystyki wskazują, że zarówno Polska, jak i województwo zachodniopomorskie dalekie są od spełnienia celów wyznaczonych w 2008 r. przez dyrektywę w sprawie odpadów, zgodnie z którymi w roku 2020 co najmniej połowa odpadów pochodzących z gospodarstw domowych takich jak szkło, papier, metal, itp., powinna podlegać recyklingowi lub być przeznaczona do powtórnego użycia.

W województwie ilość instalacji do zagospodarowania odpadów komunalnych jest niewystarczająca. Brakuje instalacji do zagospodarowania odpadów komunalnych

selektywnie zbieranych oraz odpadów powstających w wyniku rozsortowywania zmieszanych odpadów komunalnych. Brakuje również instalacji do odzysku odpadów biodegradowalnych, w tym pochodzących z utrzymania terenów zielonych i obiektów gastronomicznych. Wobec prognoz zwiększania ilości odpadów niezbędne jest podjęcie działań ukierunkowanych na rozbudowę infrastruktury do przyjmowania i przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych z wykorzystaniem technologii termicznego przekształcania odpadów.

Odpady niebezpieczne z sektora gospodarczego w województwie zachodniopomorskim stanowią ok 1,4% całego strumienia odpadów, i pochodzą głównie z przemysłu chemicznego – w roku 2010 aż 69,5% masy wytworzonych odpadów niebezpiecznych stanowiły odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania przemysłu chemii nieorganicznej wśród których dominuje odpadowy kwas siarkowy i siarkawy. Największe ilości wytwarzane są na terenie gminy Police. W 2011 roku odzyskowi poddano 79,2% odpadów niebezpiecznych, unieszkodliwieniu inaczej niż przez składowanie – 19,9% a tylko 0,9% trafiło na składowiska odpadów niebezpiecznych. Odpady z diagnozowania, leczenia i profilaktyki stanowią ok. 1,5% odpadów niebezpiecznych. Na terenie województwa zgodnie z bazą azbestową zinwentaryzowano 76 892, 549 Mg wyrobów zawierających azbest, w tym 61 431,709 Mg zasobów azbestowych osób fizycznych i 13 244,273 Mg zasobów azbestowych osób prawnych. Najwięcej odpadów zawierających azbest zinwentaryzowano na terenie powiatu choszczeńskiego. Według informacji otrzymanych z gmin województwa, ilość zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych których dane nie zostały zapisane w bazie azbestowej wynosi ok. 50 000 Mg. Łączna ilość zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych na terenie województwa zachodniopomorskiego wynosi więc ponad 100 000 Mg. Najwięcej odpadów zawierających azbest zinwentaryzowano na terenie powiatu choszczeńskiego. Dominującą formą unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest jest składowanie na 3 funkcjonujących w województwie składowiskach odpadów niebezpiecznych. Ogółem zdeponowanych na nich jest 22 784,56 Mg, a ich rezerwy – łącznie z planowanym kolejnym składowiskiem wynoszą 44 493 Mg. Niezbędne są więc działania ukierunkowane na rozbudowę funkcjonujących składowisk.

Zjawisko zmniejszania się ilości odpadów komunalnych, przy braku wyraźnej poprawy zagospodarowania tych odpadów, jest niepokojące, sugeruje pozbywanie się odpadów w sposób niekontrolowany, między innymi powstawanie tzw. „dzikich wysypisk”, spalanie odpadów w domowych piecach, itp. Województwo zachodniopomorskie jest czwartym województwem w Polsce pod względem liczby „dzikich wysypisk”, których ilość w roku 2011 wynosiła 219. Większą ilość „dzikich wysypisk” koncentrują województwa o znacznie wyższej liczbie ludności niż zachodniopomorskie (dolnośląskie, małopolskie i śląskie), co świadczy o dużej skłonności mieszkańców województwa zachodniopomorskiego do pozbywania się odpadów poza systemem.

W ramach poprawy stanu gospodarki odpadami komunalnymi zamykane są i rekultywowane bądź modernizowane składowiska niespełniające wymogów ochrony środowiska. W latach 2001-2011 z eksploatacji wyłączono 67 obiektów. Obecnie eksploatowanych pozostaje 31 obiektów, spośród których 18 nie spełnia wymogów dyrektywy w sprawie składowania odpadów.

SPOŁECZEŃSTWO

RYNEK PRACY

Województwo zachodniopomorskie znajduje się wśród województw o najwyższej stopie bezrobocia oraz o najniższym wskaźniku aktywności zawodowej. Wśród osób bezrobotnych dominują osoby wchodzące na rynek pracy, osoby po 50 roku życia, osoby niepełnosprawne, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz osoby długotrwale bezrobotne. Kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych są często niedostosowane do potrzeb pracodawców. Ponadto, istotną barierą w podjęciu zatrudnienia jest brak odpowiedniego doświadczenia zawodowego.

Stopa bezrobocia w Polsce wg danych GUS (czerwiec 2013 r.) wyniosła 13,2%. W województwie zachodniopomorskim we wskazanym okresie liczba bezrobotnych wyniosła 105,1 tysięcy osób, co daje stopę bezrobocia na poziomie 17%. Wśród województw o podobnej stopie bezrobocia znalazły się województwa: kujawsko - pomorskie (17,6%) oraz warmińsko - mazurskie (20,2%). Pozostałe województwa osiągnęły niższy poziom bezrobocia. Najwięcej bezrobotnych odnotowano w podregionie koszalińskim (41,6 tys. bezrobotnych – 19,5%), w podregionie stargardzkim (25,8 tys. bezrobotnych – 21,5%), a następnie w podregionie szczecińskim (18,3 tys. bezrobotnych – 16,8%). Powiaty o najwyższej stopie bezrobocia w województwie to: białogardzki (27,1%), łobeski (26,6%) choszczeński (26,5%), koszaliński (26%), pyrzycki (25,7%) oraz szczecinecki (25,3%). Największe miasta województwa charakteryzują się stosunkowo niską stopą bezrobocia: Szczecin - 11,1%, Koszalin - 12,0% oraz Świnoujście - 8,9%

Z analizy struktury osób bezrobotnych z województwa zachodniopomorskiego według wieku na koniec 2012 roku wynika, że najliczniejszą grupę stanowiły osoby od 25 do 34 roku życia – 27,8%, a następnie od 45 do 54 roku życia – 20,2%. Bezrobocie wśród osób starszych w wieku 55-64 lata w 2011 r. wyniosło w Polsce 10,4%, tj. 193,4 tys., zaś w województwie zachodniopomorskim 13,3%, tj. 12,4 tys. osób.

Liczba bezrobotnych niepełnosprawnych sukcesywnie rośnie w województwie zachodniopomorskim. Wg danych GUS, liczba osób niepełnosprawnych ogółem na dzień 31 grudnia 2005 roku wynosiła 2 674 osoby, co stanowiło 1,5 % ogółu bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim. Z kolei w 2011 r. liczba ta wzrosła do 4605 osób (w tym 2314 mężczyzn oraz 2291 kobiet). W 2012 r. liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych wyniosła już 4861 (w tym 2501 mężczyzn i 2360 kobiet). Prawo do zasiłku dla bezrobotnych miało zaledwie 815 osób. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych

utrzymuje się na wyrównanym, stosunkowo niskim poziomie: w 2012r. pracowało niewiele ponad 15% niepełnosprawnych w wieku 15-64 lata.

Bezrobocie wśród osób starszych w wieku 55-64 lata w 2011 r. wyniosło w Polsce 10,4%, tj. 193,4 tys., zaś w województwie zachodniopomorskim 13,3%, tj. 12,4 tys. osób. Jeszcze gorzej wyglądają dane dot. liczby biernych zawodowo w wieku 55-64 lata - 3282,5 tys. osób w Polsce, zaś 159,1 tys. osób w województwie zachodniopomorskim.

Z racji struktury osadniczej województwa, jego peryferyjnego i przygranicznego położenia oraz mankamentów wynikających ze zdiagnozowanej w województwie słabej elastyczności rynku pracy, a także niedostosowania struktury podaży i popytu na pracę niezbędne jest wzmocnienie mobilności zawodowej. W 2010 roku osoby pracujące w innym województwie niż województwo zamieszkania stanowiły 8,6% wszystkich pracujących poza swoją gminą. Oznacza to, iż co 50 osoba spośród wszystkich pracujących na terenie Polski w drodze do pracy przekraczała granice administracyjne swojego województwa. W województwie zachodniopomorskim 10 tysięcy osób w okresie referencyjnym pracowało poza granicami województwa. Na niską mobilność pracowniczą wpływają również działania rekrutacyjne samych pracodawców. Przeważająca większość pracodawców w województwie zachodniopomorskim poszukiwała osób do pracy w miejscu, w których ulokowana jest siedziba firmy. Powiaty wykonywania pracy inne niż ten, w którym zlokalizowana jest siedziba firmy, wskazywali natomiast najczęściej pracodawcy z terenu Szczecina i powiatu myśliborskiego. Najczęściej wybieranymi przez te podmioty lokalizacjami były: Koszalin, Świnoujście, powiat gryficki oraz stargardzki. Z kolei przedsiębiorstwa poszukujące pracowników na terenie województwa zachodniopomorskiego, jednak posiadające siedzibę poza granicami województwa w 2011 r. wygenerowały 8,9% ogółu opublikowanych ogłoszeń o wolnych miejscach pracy. Przedsiębiorstwa te najczęściej reprezentowały branże: handlu i napraw, przetwórstwa przemysłowego, działalności finansowej i ubezpieczeniowej, budownictwa.

Województwo charakteryzuje najwyższy w skali kraju współczynnik nowo zakładanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (9-11 nowych przedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 tys. ludności od 2005 roku). W 2011 roku w województwie 163 308 osób prowadziło własną działalność gospodarczą. Szczególnie rozwinięty jest sektor MŚP. Charakter tego sektora powoduje wrażliwość na zmiany i niekorzystne trendy w gospodarce, co ma to bezpośredni wpływ na sytuację pracowników. W 2010 roku w województwie zachodniopomorskim według rejestru REGON działalność prowadziło ponad 222 tys. przedsiębiorstw. Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (96%). W 2011 roku co trzecia firma w województwie specjalizowała się w handlu i naprawach, 13% firm działało w sekcji budownictwo; w dalszej kolejności wśród branż pojawia się przetwórstwo przemysłowe z 8% udziałem. W sektorze publicznym dominowała działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (51%). MSP z udziałem kapitału zagranicznego przeważały w sekcjach handel i naprawy (26%) i przetwórstwo przemysłowe (21,6%). Co czwarta nowo utworzona firma pochodziła z branży handlowej, a 18% firm powstało w branży budowlanej. Wśród zlikwidowanych przedsiębiorstw najwięcej znalazło się również w branży handlowej (31%) i w

budownictwie (17%). Bilans przedsiębiorstw nowo powstałych i zlikwidowanych sektora MSP w województwie w większości branżach jest ujemny. Wyłącznie w branżach, które dominują w sektorze publicznym odnotowano bilans dodatni.

DEMOGRAFIA

Liczba urodzeń w województwie zachodniopomorskim utrzymuje się na stałym poziomie. W 2000 r. urodziło się 16 881 dzieci, w 2005 r. - 16 108 dzieci, 2008 r. - 18 191 dzieci, w 2009 r. - 17 848 dzieci, w 2010 r. - 17340 dzieci. W 2011 roku liczba ta nieznacznie spadła - 16 002 dzieci, zaś w 2012 odnotowano 15 970 tzw. urodzeń żywych. Liczba żłobków w Polsce oraz w samym województwie zachodniopomorskim systematycznie spada. W województwie zachodniopomorskim w 1995 roku funkcjonowało 29 placówek żłobkowych, zaś w 2012 roku 25 placówek opieki żłobkowej (liczba placówek żłobkowych w Polsce ogółem w 2012 r. to 699). Dodatkową formą wsparcia są oddziały żłobkowe (zaledwie 13 w województwie zachodniopomorskim w 2012 r.) oraz kluby dziecięce (7 klubów w województwie zachodniopomorskim w 2012 r.). Przekłada się to na małą liczbę miejsc: w 1995 roku w województwie istniało 2155 miejsc dla dzieci w placówkach żłobkowych, w 2006 r. już tylko 1476 miejsc.

W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całej Polsce, obserwuje się proces starzenia się ludności. Na przestrzeni lat 2000 – 2010 nastąpił istotny wzrost odsetka osób starszych, w szczególności kobiet. Liczba kobiet w wieku 70. lat i starszych w województwie zachodniopomorskim zwiększyła się o prawie 23 tysiące i obecnie stanowią one najliczniejszą grupę mieszkańców województwa (6,54%). Odnotowano ponadto spadek liczby ludności w grupie wiekowej do 24 lat oraz w wieku 40 – 49 lat (obu płci). Zauważalnie mała liczba osób w wieku przedprodukcyjnym jest czynnikiem niepokojącym dla perspektyw demograficznych regionu. Roczники przechodzące w wiek produkcyjny są mniej liczne od roczników, które osiągną wiek emerytalny. Zmiany te widać również w medianie wieku mieszkańców regionu, która w roku 2010 wynosiła dla kobiet 40,2 lat, a dla mężczyzn 36,3 lata. W kolejnych latach nastąpi przyspieszenie procesu starzenia się ludności. W roku 2007 odsetek osób powyżej 65. roku stanowił 13,5%. W 2010 r. odsetek osób w tym wieku w województwie zachodniopomorskim wynosił 17,33% ogółu ludności województwa. W dalszej perspektywie do 2015 r., liczba ludności powyżej 65. roku życia zwiększy się o kolejny milion osób, a udział tej grupy może osiągnąć ponad 19% ogółu ludności. Co szczególnie istotne - już w roku 2030 wspomniany udział może przekroczyć nawet 25%.

Wg danych BDL, rośnie liczba osób biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu. W Polsce liczba ta zwiększyła się od 1238 tysięcy osób w 2005 roku do 1544 tysięcy osób w 2012 roku. Podobną tendencję rosnącą wykazywało województwo zachodniopomorskie – nastąpił wzrost z 62 tysięcy w 2005 roku do 73 tysięcy osób w 2012 r.

OPIEKA ZDROWOTNA

Największe zagrożenie dla zdrowia i życia mieszkańców województwa zachodniopomorskiego wśród nowotworów stanowi rak oskrzela i płuc – 27,4% ogółu zgonów, który u mężczyzn występował częściej (32,2% ogółu zgonów) niż u kobiet (16,3%). W następnej kolejności występowały zgony z powodu nowotworów narządów trawiennych – 26,1 %, nowotworów niedokładnie określonych – 11,5%, pozostałych nowotworów złośliwych – 9%, nowotworów żeńskich narządów płciowych – 6,3 %, nowotworów układu moczowego – 6% i nowotworów sutka – 5,2%.

W 2010 r. w województwie zachodniopomorskim wszystkie jednostki stacjonarnej opieki zdrowotnej, łącznie z opieką psychiatryczną, rehabilitacyjną i długoterminową posiadały 9 882 łóżka (wskaźnik 58,4 łóżek/10 tys. ludności), tj. o 25 mniej w porównaniu do roku 2000 i o 342 więcej w porównaniu do roku 2008 r. Baza łóżkowa wymaga jednak przeprofilowania łóżek krótkoterminowych na miejsca dla przewlekłe chorych i osób starszych. Z uwagi na zwiększającą się liczbę chorób powodujących trwałą lub przejściową niepełnosprawność, rośnie zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju świadczenia i usługi rehabilitacyjne. Z uwagi na szeroki zakres chorób i przyczyn niepełnosprawności właściwe jest zapewnienie zarówno rehabilitacji w odpowiednio do tego przystosowanych placówkach, wyspecjalizowanych w kierunku przyczyn, ze względu na rodzaj schorzenia i rodzaju rehabilitacji. W roku 2012 wskaźnik łóżek na oddziałach rehabilitacyjnych na 10 tys. ludności wynosił w województwie 3,2, co plasuje województwo na 13 miejscu w skali kraju.

Średni wiek budynków w których prowadzona jest działalność lecznicza to 47 lat. W województwie funkcjonują podmioty, które do realizacji swych celów wykorzystują obiekty wybudowane jeszcze w XIX wieku.

Wiek i liczba budynków:

- 25 budynków – powyżej 100 lat,
- 76 budynków – 60 - 100 lat,
- 98 budynków – 30-59 lat,
- 64 budynki – poniżej 30 lat.

Najstarsze budynki przeznaczone na działalność leczniczą znajdują się w powiecie łobeskim, średni wiek budynków w tym powiecie to 85 lat. W Świnoujściu i w powiecie świdwiński wykorzystywane są natomiast zabudowania, których średni wiek wynosi 26 lat. W przypadku 10 % budynków stan ogólny określany jest jako bardzo dobry, natomiast w przypadku 15% - jako bardzo zły. 146 budynków wymaga częściowego lub całkowitego remontu. Obiekty i pomieszczenia podmiotów leczniczych w województwie wymagają dostosowania do standardów technicznych, sanitarnych i warunków ogólnobudowlanych. Budynki wymagają najczęściej remontu w zakresie: pokrycia dachowego, stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji sanitarnej, odmalowania elewacji zewnętrznej budynku, instalacji grzewczej. Infrastruktura podmiotów leczniczych, w szczególności

wysokospecjalistycznych jednostek, wymaga modernizacji i przebudowy dużych i starych obiektów w których funkcjonują, często o charakterze zabytkowym.

Większość podmiotów leczniczych wykazuje również bardzo duże zapotrzebowanie na zakup dodatkowej aparatury medycznej, przede wszystkim: aparaty RTG, aparaty USG, aparaty EKG, defibrylatory, aparaty KTG, gastroskopy, inkubatory, kardiomonytory, aparaty do wspomagania oddychania u noworodków.

Lecznictwo uzdrowiskowe w województwie zachodniopomorskim jest dobrze rozwinięte, lecz wymaga modernizacji. Status uzdrowisk posiada 5 miejscowości: Świnoujście, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Połczyn Zdrój i Dąbki (gmina Darłowo). W roku 2010 działalność uzdrowiskową prowadziło 57 placówek lecznictwa uzdrowiskowego i sanatoryjnego. Sanatoria i uzdrowiska posiadają łącznie 11 354 łóżek: m. Świnoujście (1 402), powiat kamieński (743), kołobrzegi (6 091), koszaliński (391), sławieński (1 767), świdwiński (96). W 2010 roku z leczenia uzdrowiskowego i rehabilitacji skorzystało 188 402 kuracjuszy stacjonarnych i 18 988 pacjentów ambulatoryjnych. Niezbędne modernizacje i przebudowy związane są przede wszystkim z konieczności dostosowania obiektów do obowiązujących przepisów prawa, oraz konieczności wzmocnienia funkcjonalności placówek. Ponadto, placówki te dywersyfikują swoją działalność, odpowiadając tym samym na rosnące zapotrzebowanie w zakresie rehabilitacji leczniczej i wzmacniając ten rodzaj prowadzonej działalności.

Niezbędne są działania w zakresie modernizacji, przebudowy obiektów ochrony zdrowia oraz obiektów infrastruktury uzdrowiskowej, wraz z zakupem wyposażenia tych obiektów.

WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się jednym z najwyższych w skali kraju odsetkiem ludności zagrożonej wykluczeniem społecznym, w tym korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Dotyczy to szczególnie obszaru centralnej i wschodniej części regionu. Województwo Zachodniopomorskie znajduje się na 5 miejscu w skali kraju pod względem odsetka osób objętych pomocą społeczną (11,39%). W gorszej sytuacji znajdują się województwa świętokrzyskie, kujawsko - pomorskie, podkarpackie oraz warmińsko - mazurskie. Pozostałe województwa znajdują się z znacznie lepszej sytuacji (odsetek od 6,08% do 10,73%). W samym województwie w najgorszej sytuacji pozostaje obszar centralny i południowo-wschodni, a zdecydowanie najkorzystniejsza sytuacja jest w miastach na prawach powiatu. Przestrzenny rozkład biedy w województwie pozostaje w ścisłym związku z funkcjonalnym wykorzystaniem obszaru województwa, a w zasadzie z niedostatecznym wykorzystaniem gospodarczym części jego obszaru. Najgorsza sytuacja pod tym względem została odnotowana w powiatach: świdwińskim (21,58%), białogardzkim (21,42%), drawskim (18,38%), sławieńskim (18,26%), szczecineckim (17,37%) oraz pyrzyckim (17,01%).

Na obszarze województwa odnotowuje się również znaczną liczbę osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, tj.: niepełnosprawnych, osób starszych, dzieci objętych

systemem pieczy zastępczej. Największy udział osób niepełnosprawnych w województwie zachodniopomorskim występował w najstarszych grupach wieku (38,5% ludności w grupie wieku 70 lat i więcej), przy czym wśród nich największy odsetek osób wśród grup wieku deklarował niepełnosprawność wyłącznie biologiczną (34,1%).

W województwie zachodniopomorskim w 2012 r. funkcjonowało 47 spółdzielni pracy, 25 spółdzielni socjalnych, 17 spółdzielni inwalidów i niewidomych, 6 centrów integracji społecznej, 17 klubów integracji społecznej, 2 zakłady aktywności zawodowej, 27 warsztatów terapii zajęciowej oraz 2 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością non-profit. Jest to bardzo niewiele w kontekście całej liczby 7 392 podmiotów ekonomii społecznej zarejestrowanych w województwie zachodniopomorskim. Wśród barier rozwoju przedsiębiorczości wyróżniono: brak kapitału; wyuczoną bezradność i postawy roszczeniowe; nastawienie na grantodawcę, a nie na klienta; opory natury etycznej. Z tą barierą wiąże się również lęk przed utratą poparcia społecznego i inne dylematy związane z zaangażowaniem się w działalność gospodarczą; niechęć wobec zmian i ograniczenia ze strony grantodawców jako bariery innowacyjności – brak otwartości na zmiany i nowości; niski poziom chęci zdobywania umiejętności biznesowych – wiąże się to ze wspomnianymi wyżej oporami względem łączenia działalności komercyjnej ze społeczną; brak realizmu i efektywnego zarządzania zasobami – a więc brak kompetencji zarządczych i ekonomicznych.

W województwie zachodniopomorskim, w roku 2012, najwięcej osób skorzystało z ośrodków interwencji kryzysowej - ponad 7 tys. mieszkańców, przy liczbie placówek - 20. Z oceny zasobów pomocy społecznej wynika, że w kolejnych latach liczba osób korzystających z ośrodków interwencji kryzysowej wzrośnie. Tendencja wzrostowa liczby korzystających dotyczyć będzie również takich instytucji jak domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej, mieszkania chronione, jednostki specjalistycznego poradnictwa, zakłady aktywności zawodowej oraz kluby samopomocy.

REWITALIZACJA

W związku z przekształceniami zachodzącymi w modelach działalności gospodarczej oraz nowych potrzeb rynku dochodzi do zmiany funkcji przestrzeni miejskich o tradycyjnie gospodarczym charakterze. Doszło do uwolnienia terenów kolejowych, budynków magazynowych. Na podobnej zasadzie degradacji uległo wiele zabudowań po działalności Państwowych Gospodarstw Rolnych, które najliczniej występowały na terenie dzisiejszego województwa zachodniopomorskiego. Oprócz funkcji pracodawcy, pełniły również funkcję zaplecza socjalnego zapewniając świetlice, kluby, przedszkola lub nawet szkoły, zaspakajając potrzeby mieszkaniowe i infrastrukturalne. Z przeprowadzonej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej „*Diagnozy środowisk popegeerowskich*” wynika że w województwie zachodniopomorskim spośród 1762 miejscowości niebędących miastami, 794 miejscowości zamieszkiwane przez 299,6 tys. osób to miejscowości tzw.

popegeerowskie. W 364, zamieszkiwanych przez ok. 108,7 tys. mieszkańców, występuje zjawisko kumulacji problemów społecznych, co pozwala na uogólnienie że co piąta miejscowość w województwie zachodniopomorskim to wieś popegeerowska charakteryzująca się kumulacją problemów społecznych, o szczególnie niekorzystnych uwarunkowaniach pod względem dostępności komunikacyjnej, istniejącej infrastruktury publicznej, cechujące się wysokim stopniem bezrobocia i niską atrakcyjnością gospodarczą. Potwierdza to odsetek osób korzystających z pomocy społecznej - 32,1% mieszkańców zamieszkujących obszary „popegeerowskie” korzystało w 2010 roku z pomocy społecznej, co w porównaniu z 18,7% mieszkańców mieszkających na obszarach wiejskich, i 11,4% mieszkańców w skali całego województwa świadczy o bardzo dużym nacechowaniu tych obszarów długotrwałymi, niekorzystnymi zjawiskami społecznymi. Obszary te skoncentrowane są w środkowej i wschodniej części województwa, obejmując przede wszystkim powiaty: szczecinecki, świdwiński, białogardzki oraz drawski.

Inne zagadnienie to potrzeba zmiany funkcji terenów obciążonych dziedzictwem polityki planistycznej w okresie powojennym lub zaniku wcześniejszych funkcji użyteczności publicznej. Samorządy szukają także rozwiązań w zakresie zrównoważenia zagospodarowania obszarów zielonych oraz użytkowanych w ramach działalności działkowej. W województwie zachodniopomorskim nie brakuje miejscowości, w których opisywane zjawiska dotyczą atrakcyjnie położonych terenów. Nie zawsze znalazły one nowy sposób wykorzystania, także z racji złożonej sytuacji prawnej, jak i obaw przed prowadzeniem aktywnych działań proinwestycyjnych.

Środki na cele rewitalizacyjne pochodzić mogą z trzech źródeł: funduszy unijnych, środków publicznych krajowych (w tym środków budżetu państwa i środków jednostek samorządu terytorialnego) oraz środków prywatnych.

W 13 na 15 województw, w których w ramach RPO realizowane były przedsięwzięcia w zakresie rewitalizacji, większość wkładu pochodziła z funduszy unijnych - maksymalnie było to 81% w przypadku województwa mazowieckiego. Wysoki udział (na poziomie co najmniej 60%) odnotowano także w podkarpackim, śląskim, wielkopolskim, zachodniopomorskim i lubelskim.

W strukturze finansowej środków wydatkowanych na działania rewitalizacyjne województwo zachodniopomorskie obok wielkopolskiego charakteryzuje się relatywnie wysokim udziałem środków z budżetu państwa (odpowiednio 14,5 i 16,7% całkowitej wartości zrealizowanych projektów).

Sumaryczna wartość projektów rewitalizacyjnych zrealizowanych w Polsce do końca lutego 2013 roku przy wsparciu środków UE wyniosła 1,79 mld euro. Najwięcej na ten cel wydano w województwie śląskim – 388,8 mln euro. W województwie zachodniopomorskim wydatkowano 60,56 mln euro i zrealizowano w tym okresie 32 projekty rewitalizacyjne w 18 miejscowościach, z czego 4 w Szczecinie, przy średniej wartości projektu wynoszącym blisko 1,89 mln euro. Najmniej środków wydatkowano w województwach lubuskim i śląskim – odpowiednio 20 i 18 mln Euro (dane zawarte w

analizie „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w miastach – propozycje zmian prawnych” przygotowanej przez Instytut Rozwoju Miast na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego). Zauważalna jest jednak duża dynamika procesu i wzrost nakładów na rewitalizację. Według stanu na dzień 6 grudnia 2013 r. w województwie zachodniopomorskim zakontraktowano już 47 projektów w ramach dotacji i 15 finansowanych ze środków instrumentu JESSICA. Łącznie w obu trybach zakontraktowano 62 projekty o całkowitej wartości 125,7 mln Euro. Projekty realizowane były w ponad 20 miejscowościach.

Województwo zachodniopomorskie znajduje się w grupie województw, w których udziały środków finansowych na rewitalizację w całkowitej alokacji środków na wszystkie działania w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych znajdują się na średnim poziomie – wynoszą one w regionie 4,2%, w skali kraju wskaźnik ten waha się w przedziale od 1,6% w mazowieckim do 13,0% w śląskim.

Jeszcze innym wyrazem znaczenia działań rewitalizacyjnych w hierarchii celów na poziomie polityki regionalnej jest wielkość alokacji środków na działania rewitalizacyjne wydatkowanych w ramach RPO w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W takim ujęciu największe znaczenie działania te mają w województwach świętokrzyskim (53,3 euro per capita), śląskim (48,9) i warmińsko-mazurskim (41,8). Najmniej takich środków przewidziano w lubelskim, lubuskim, opolskim, wielkopolskim i mazowieckim (odpowiednio 19,7; 19,4; 17,8; 15,7 oraz 5,8 euro per capita). Województwo zachodniopomorskie z 21,0 euro na 1 mieszkańca znajduje się w grupie województw, w których na alokacja na ten cel kształtuje się w przedziale od 19,8 do 39,8 euro per capita.

Niezbędne jest podjęcie ukierunkowanie na te tereny działań rewitalizacyjnych, które docelowo pozwolą na ograniczenie ich negatywnego oddziaływania społecznego oraz pobudzą ich rozwój gospodarczy.

EDUKACJA

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje bardzo niski poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej w skali kraju. W celu zapewnienia równych szans edukacyjnych należy dążyć, poprzez optymalizację polityki oświatowej gmin odpowiadającej wyzwaniom demograficznym, do objęcia opieką przedszkolną jak największej liczby dzieci szczególnie z obszarów wiejskich, o utrudnionym dostępie do edukacji. Wskaźnik liczby dzieci objętych opieką przedszkolną (w tym w oddziałach przedszkolnych w szkołach) nadal jest na niskim poziomie: w 2008 r. opieką przedszkolną objęto 36 543 dzieci (58,5%), w 2009 r. - 40 391 dzieci (63,9%), w 2010 r. - 43 558 dzieci (65,2%), a w 2011 r. - 47 500 dzieci (67,7%). Średnie wyniki dla całego kraju to: 2008 r. - 63,1% dzieci objętych opieką przedszkolną; 2009 r. - 67,3%, 2010 r. - 68%, 2011 r. - 70,8%.

Uczniowie szkół w województwie zachodniopomorskim osiągają niskie wyniki egzaminów 6-klasistów, gimnazjalnych oraz maturalnych. Według badań UNDP dotyczących Lokalnego Wskaźnika Rozwoju Społecznego, województwo zachodniopomorskie

osiągnęło najgorszy wynik spośród wszystkich województw z wyników części matematyczno - przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego w 2010 r. W relacji lat 2007 - 2010 województwo zanotowało spadek pozycji o 1,5% w stosunku do średniej krajowej. Wyniki egzaminów gimnazjalnych w województwie zachodniopomorskim dla części przyrodniczej w 2012 r. wg danych OKE to 48,55% a dla części matematycznej to 45,14%, przy średnim krajowym wyniku części przyrodniczej 50% i matematycznej 47%. Nieco lepsze wyniki osiągnięto w województwie w zakresie egzaminów maturalnych. Średnia dla kraju z egzaminu z języka polskiego (poziom podstawowy) to 54%, zaś dla województwa to 53,73%. Egzamin z matematyki (poziom podstawowy): średnia dla kraju - 56%, średnia dla województwa - 52,45%. Egzamin z języka angielskiego (poziom podstawowy): średnia dla kraju - 68%, średnia dla województwa: 68,14%.

Niskie wyniki egzaminów końcowych – obserwowane w województwie na każdym etapie edukacji – wymagają zastosowania nowych narzędzi pracy z dziećmi i młodzieżą. Ośrodki innowacyjnej edukacji środowiskowej będą jednym z instrumentów kształtowania kompetencji przyszłości. W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje sieć pracowni przyrodniczych (ośrodki edukacji przyrodniczej i ekologicznej prowadzone m.in. w Szczecinie, Ostoi, w Rezerwacie Przyrody Świdwie, Kliniskach, Drawnie, Przelewicach, Wolinie, Sianowie, Glinnej, Koszalinie, Nowogardzie, Barzkowicach, Wałczu, Złocieńcu, Gryfinie i Lipiu). Z uwagi na duże zainteresowanie taką ofertą ze strony przedszkoli i szkół, w chwili obecnej istniejące placówki nie są w stanie obsługiwać na bieżąco wszystkich zainteresowanych grup dzieci i młodzieży. Z tego też powodu na termin organizacji zajęć w takich miejscach nierzadko czeka się kilka miesięcy. Wzbogacenie regionalnej oferty pracowni przyrodniczych, ale również utworzenie innych – lokalnych – ośrodków edukacji pozaformalnej (m.in. z zakresu fizyki, chemii, biologii, geografii itp.) stanowić będzie wsparcie procesu edukacji na każdym jej etapie i docelowo skutkować może poprawą wyników edukacyjnych na każdym szczeblu.

W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak na obszarze całego kraju, następuje postęp w informatyzacji szkół i programów edukacyjnych, co nie jest powiązane z przygotowaniem nauczycieli do wykorzystania nowych technologii w procesie dydaktycznym. Jednocześnie rozwój nowoczesnych technologii determinuje konieczność dostosowania wyposażenia oraz oferty dydaktycznej szkół. Liczba komputerów w szkołach zachodniopomorskich wzrosła od 2008 roku (wynosiła wtedy 17 709 sztuk, zaś w 2011 r. 19 195 sztuk). Jednocześnie, zwiększyła się liczba komputerów z dostępem do Internetu (z 9 132 sztuk w 2008 roku do 10 544 sztuk w 2011 roku) oraz z dostępem szerokopasmowym (9 774 sztuk w 2008 roku do 10 927 sztuk w 2011 roku). Należy jednak podkreślić, iż liczba ta nie jest jednoznaczna z liczbą komputerów przeznaczonych do użytku uczniów - tych było ogółem 13 410 sztuk w 2008 roku i już 14 032 sztuk w 2011 r. (wzrost o 622 sztuki). Nadal na niewystarczającym poziomie pozostaje przygotowanie kompetencyjne do wykorzystywania narzędzi TiK w procesie edukacji – zarówno po stronie nauczycieli, jak i uczniów.

Na obszarze województwa funkcjonuje 255 ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. Programy nauczania w tych placówkach są niedostosowane do potrzeb

regionalnego/lokalnego rynku pracy oraz w zakresie regionalnych specjalizacji. Ponadto brakuje kompleksowych rozwiązań i narzędzi, które powiązałyby zapotrzebowanie przedsiębiorców na konkretne kwalifikacje zawodowe absolwentów z ofertą szkół zawodowych. W 2010 r. licea ogólnokształcące (bez liceów specjalnych) ukończyło 8988 osób, zaś w 2011 r. liczba absolwentów zmalała do wartości 8536 osób. Tymczasem liczba absolwentów zasadniczych szkół zawodowych wyniosła w 2010 r. 2951 osób, zaś w 2011 r. 2914 osób. Pokazuje to dużo większą popularność szkół ogólnokształcących niż szkół zawodowych wśród młodzieży. Można zakładać, iż preferencja szkół ogólnokształcących wynika z faktu braku atrakcyjnej oferty szkolnictwa zawodowego, które nie proponuje kompleksowej nauki zawodu w powiązaniu ze znalezieniem zatrudnienia na lokalnym/regionalnym rynku pracy. Założenie to potwierdzać mogą dane statystyczne dotyczące korelacji pomiędzy stopą bezrobocia, a poziomem wykształcenia. Wg stanu na koniec I kwartału 2013 r. najwięcej bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim było wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (40 922 osoby, co daje 34,33% ogółu bezrobotnych). Niewiele mniej zarejestrowano bezrobotnych z wykształceniem zawodowym (33 081 osób, co daje 27,75%). Osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym stanowiły 10,53% ogółu bezrobotnych (12 557 osób), zaś osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym to już 18,20% ogółu tej grupy (21 702 osoby). Najmniej odnotowano osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem – jedynie 9,16% (10 919 osób). Co istotne, pod względem wykształcenia pracodawcy z województwa zachodniopomorskiego preferują osoby posiadające zawód z konkretnymi umiejętnościami, czyli takie, których braki kwalifikacyjne można uzupełnić ewentualnym przeszkoleniem: np. absolwentów techników (37%), ZSZ (23%).

W województwie zauważalny jest bardzo niski udział osób w wieku 25-64 lat uczących się i doksztalających w liczbie ludności w tym przedziale wiekowym w Polsce na tle państw UE. Według danych Eurostat, odsetek mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, objętych kształceniem ustawicznym spada od 2008 r. (z 5,5% w 2008 r. do 3,2% w 2012 r.). Średnia ta jest niższa od średniej krajowej, która w 2012 r. wynosiła 4,5%. Województwo zachodniopomorskie znajduje się obecnie na 12. miejscu w kraju pod względem liczby osób objętych kształceniem ustawicznym.

KULTURA

Z uwagi na wysoki stopień urbanizacji województwa zauważalna jest koncentracja największych instytucji kultury w głównych ośrodkach - Szczecinie i Koszalinie. Potencjał tych instytucji jest ograniczony możliwościami infrastrukturalnymi – poza nielicznymi nowymi obiektami które powstają w województwie, pozostałe użytkowane przez instytucje kultury budynki wymagają rozbudowy bądź modernizacji.

Analizy ogólnopolskie wskazują, że ponad połowa instytucji kultury użytkuje budynki, wybudowane najczęściej w latach 1945-1989. W ciągu ostatnich 10 lat w całej Polsce modernizacji zostało poddanych 70,6% budynków, 14,5% obiektów nie było nigdy

modernizowanych, z tego część stanowiły budynki nowe lub wybudowane stosunkowo niedawno i w związku z tym niewymagające remontu. Blisko 50% wszystkich obiektów przystosowanych było dla osób niepełnosprawnych, przy czym przystosowanie to w głównej mierze dotyczyło wejścia do budynku (94,7% ogółu przystosowanych obiektów), udogodnieniami wewnątrz budynku dysponował niemalże co drugi obiekt.

Na terenie województwa znajduje się wiele obiektów istotnych w skali europejskiej i wybitnych w skali krajowej: m.in. zespół pocysterski w Kołbaczu, zespół katedralny w Kamieniu Pomorskim (posiada rangę Pomnika Historii), kościół Mariacki w Stargardzie Szczecińskim (wraz z murami obronnymi uznany za Pomnik Historii), kaplica templariuszy w Chwarszczanach, zamki książęce w Darłowie i Szczecinie, wczesnośredniowieczne kościoły granitowe i średniowieczne miejskie systemy obronne, założenia urbanistyczne Szczecina, w tym Cmentarz Centralny. W sumie na terenie województwa znajduje się 3139 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, w tym m.in.: 799 obiektów sakralnych, 161 pałaców, 145 folwarków, 87 dworów, 68 obiektów architektury obronnej, 57 zespołów urbanistycznych i 23 zamki (wg danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa). Obiekty zabytkowe podlegające ustawowej ochronie w województwie to przede wszystkim obiekty sakralne (z których dwa są wpisane na listę Pomników Historii) oraz charakterystyczne dla województwa obiekty zabytkowej zieleni, oraz zabudowa rezydencjonalna której zasoby stanowią wyróżnik naszego województwa na terenie Polski. Zabytki pomimo wysokich walorów oraz atrakcyjnego położenia w małym stopniu stanowią o natężeniu ruchu turystycznego z uwagi na niedostatek funkcjonujących turystycznych szlaków turystycznych obejmujących dziedzictwo kulturowe. Przeprowadzone przez Urząd Marszałkowski *„Badanie struktury uczestników krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego w Województwie Zachodniopomorskim w 2013 r.”* przeprowadzonego przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego wynika że dominującą formą wypoczynku jest wypoczynek nad wodą, ale w następnej kolejności turyści preferują poznawanie architektury i kultury regionu.

Wykorzystanie potencjału jakim jest dziedzictwo kulturowe województwa wymaga nakładów na działania nie tylko konserwatorskie, restauratorskie czy modernizacyjne, ale również promocyjne.

Wzmocnienie ochrony i wykorzystania potencjału dziedzictwa przez budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego jest zadaniem zapisanym w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego.

Uzasadnienie wyboru celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych**Tabela 1: Uzasadnienie dla wyboru celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych.**

Cel tematyczny	Priorytet Inwestycyjny	Uzasadnienie
CT 1 Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.1. (EFRR) wzmacnianie infrastruktury B+R (...) i możliwości rozwoju sektora B+I oraz promowanie centrów kompetencji, w szczególności tych o znaczeniu europejskim	<p>Na obszarze województwa zachodniopomorskiego zaplecze badawczo – rozwojowe nie jest w pełni dostosowane do potrzeb nowoczesnej gospodarki regionu, w szczególności do potrzeb inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego.</p> <p>Specyfiką regionu jest to, że cały ciężar współpracy sfery B+R z gospodarką spoczywa na uczelniach wyższych, gdzie zadanie to konkuruje z dydaktyką oraz badaniami podstawowymi. Zachodniopomorskie uczelnie i przedsiębiorstwa powinny dążyć do utworzenia wspólnych centrów innowacji i ośrodków badawczo-rozwojowych pozwalających na wykorzystanie szans i mocnych stron gospodarki i nauki regionu, w tym bogatych doświadczeń i dorobku związanego z gospodarką morską oraz zasobów biogospodarki i odnawialnych źródeł energii.</p> <p>Realizacja strategii inteligentnych specjalizacji wymaga kompleksowych działań na rzecz rozwoju sektora B+I, tj., zarówno inwestycji w infrastrukturę, jak i wsparcia projektów badawczo – rozwojowych realizowanych przez jednostki naukowe w odpowiedzi na faktyczne zapotrzebowanie zachodniopomorskich przedsiębiorstw</p>
	1.2. promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	<p>Poziom innowacyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw jest pod każdym względem zdecydowanie za niski.</p> <p>Dotyczy to przede wszystkim udziału przedsiębiorstw prowadzących prace badawczo-rozwojowe, a także przedsiębiorstw korzystających z dostępnych wyników badań. Nieliczne firmy, które zdolne są do samodzielnej, planowej działalności proinnowacyjnej (np. eksperymentowanie, patentowanie, prototypy, współpraca z nauką) działają w odosobnieniu, a motorem ich rozwoju jest jedynie zapał i wiedza ich właścicieli.</p> <p>W konsekwencji, niższy niż średnia krajowa jest poziom aktywności współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami w zakresie przedsięwzięć proinnowacyjnych. Aktywność patentowa w województwie (podobnie jak w całej Polsce) jest kilkadziesiąt razy niższa niż w krajach Europy dominujących pod tym względem</p> <p>Ma na to wpływ wiele czynników. W pierwszej kolejności bardzo istotne są wysokie koszty opracowania i</p>

		<p>wdrożenia innowacji oraz niski poziom współpracy jednostek z sektora nauki i B+R z podmiotami gospodarczymi.</p> <p>Większość przedsiębiorstw nie jest w stanie samodzielnie udźwignąć wydatków związanych z utworzeniem infrastruktury B+R i dlatego nie prowadzi własnej działalności badawczej.</p> <p>Należy zachęcić przedsiębiorstwa do zwiększania nakładów na sferę B+R, a także na realizację wspólnych przedsięwzięć badawczo – rozwojowych oraz do zacieśniania współpracy z jednostkami naukowymi. Niezbędna jest realizacja działań na rzecz wsparcia tych relacji oraz wdrożeń wypracowanych bądź zakupionych technologii.</p>
CT 2	2.2. (EFRR) rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK	<p>Silną stroną regionu jest jedna z najwyższych w kraju dynamika wzrostu przyłączeń do internetu wśród firm.</p> <p>Istnieje konieczność dalszego rozwoju w zakresie wykorzystywania TIK w działalności przedsiębiorstw. Jego poziom w województwie nadal jest niższy od średniej ogólnopolskiej w najczęściej wykorzystywanych przez przedsiębiorców sferach aktywności takich jak np. prezentacja katalogów wyrobów lub usług, umożliwienie użytkownikom zamawiania produktów wg własnej specyfikacji, zamawianie lub rezerwacja on-line.</p>
	2.3.(EFRR) wzmocnienie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia	<p>Poprawa sytuacji mieszkańców regionu wymaga stworzenia lepszych podstaw dla odpowiedniego wykorzystania dostępnych technologii. Może to stanowić wsparcie dla prowadzenia działalności gospodarczej (telegospodarka, e-gospodarka) czy edukacji i ochrony zdrowia (e-zdrowie). Ważne dla rozwoju cyfrowego jest uwzględnienie cyfrowych systemów informacji przestrzennej.</p>
CT 3	3.1. promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm	<p>Do mocnych stron województwa zachodniopomorskiego zaliczyć można wyraźnie ponadprzeciętną intensywność działalności informacyjnej oraz liczbę ofert inwestycyjnych. Jest ono jednym z siedmiu województw cechujących się ponadprzeciętną dostępnością transportową dla inwestorów zagranicznych, co zawdzięcza bliskości granicy zachodniej, bardzo dobrej dostępności do transportu morskiego, oraz wysokim poziomem rozwoju sektora transportu i logistyki. Jednak jak wskazuje zajmowanie 6 miejsca w rankingu atrakcyjności województw (2012 r.) potwierdza, iż potencjał regionu nie jest w pełni wykorzystywany.</p> <p>Na obszarze województwa zachodniopomorskiego znajduje się ok. 1200 ha w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych, z czego 800 ha o statusie specjalnej strefy ekonomicznej (Kostrzyńsko–Słubickiej, Słupskiej, Pomorskiej oraz Euro Parku Mielec). Na terenie województwa funkcjonują (w Goleniowie, Stargardzie Szczecińskim oraz Policach) Parki Przemysłowe skupiające przedsiębiorstwa różnych branż, ułatwiając inwestorom proces zakładania firm, oferując pomoc w pozyskiwaniu zewnętrznego finansowania oraz różnego</p>

		<p>rodzaju ulgi podatkowe. Niemniej jednak istnieje potrzeba dalszego rozwoju i unowocześnienia istniejącej infrastruktury tak, aby sprostać stale rosnącym oczekiwaniom potencjalnych inwestorów i skutecznie konkurować w ich pozyskiwaniu z ofertą innych regionów Europy.</p> <p>Z drugiej jednak strony na obszarze województwa jest wiele niezagospodarowanych terenów powojennych, przemysłowych i popegeerowskich (większość z nich znajduje się w Specjalnej Strefie Włączenia), które, odpowiednio przystosowane, stanowią mogą atrakcyjne miejsca do aktywizacji gospodarczej w/w obszarów.</p> <p>Zasadnym jest więc uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych (uzbrojenie w media, budowa lub modernizacja układów komunikacyjnych, itp.) w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych, sprzyjających powstawaniu miejsc pracy i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu.</p> <p>Rozwój gospodarczy regionu nie będzie możliwy bez kompleksowej infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego, dlatego niezbędne jest c dalsze wzmocnienie istniejących terenów inwestycyjnych a jednocześnie tworzenie nowej infrastruktury pod inwestycje na terenach peryferyjnych.</p>
	<p>3.2. (EFRR) opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodawiania</p>	<p>Eksport firm regionu jest w szczególności ukierunkowany na Niemcy, Danię, Francję, Szwecję, Wielką Brytanię i Norwegię. Wśród eksportowanych produktów dominują m.in. meble, prefabrykaty budynków, zabawki, produkty oświetleniowe i urządzenia domowe, a także produkty przetwórstwa rybnego.</p> <p>Zachodniopomorskie przedsiębiorstwa, pomimo systematycznego wzrostu eksportu z regionu, ciągle, w zbyt małym stopniu wykorzystują korzystne, transgraniczne położenie regionu oraz bliskość Berlina i krajów skandynawskich. Powiązania gospodarcze mierzone wielkością eksportu są zbyt małe. Jednym z głównych powodów jest nadmierne rozdrobnienie firm w regionie, niesprzyjające nawiązywaniu poważnych i trwałych kontaktów międzynarodowych, dlatego też zachodniopomorskie przedsiębiorstwa są w większym stopniu wrażliwe na wahania koniunkturalne. Perspektywy rozwoju eksportu zachodniopomorskich przedsiębiorstw są dobre, jednak rysuje się jeszcze wyraźna różnica między średnią wielkością eksportu mierzoną dla całego kraju, a wielkością eksportu z województwa.</p> <p>Poziom umiędzynarodowienia zachodniopomorskich przedsiębiorstw jest bardzo różny. W strukturze firm można wyróżnić takie, które nie posiadały jeszcze żadnych kontaktów zagranicznych, takie, które nie są jeszcze obecne na zagranicznych rynkach, ale rozważają możliwość eksportu oraz takie, które prowadzą już działalność eksportową i planują rozszerzenie rynków zbytu bądź zwiększenie eksportu na rynki dotychczasowe.</p> <p>Zasadnym jest więc wykorzystanie dotychczasowych i nowych modeli biznesowych do zbudowania kompleksowego i zróżnicowanego systemu wsparcia procesów internacjonalizacji.</p> <p>Aktywność przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych oraz promocja gospodarcza i turystyczna regionu</p>

		<p>ma wpływ zarówno na atrakcyjność inwestycyjną województwa jak i rozwój działalności kooperacyjnej przedsiębiorstw. Województwo powinno dążyć do wykorzystania i rozwoju istniejących potencjałów do ściągnięcia inwestycji i zwiększenia zarówno wolumenu eksportu z regionu jak i jego dywersyfikacji.</p>
	<p>3.3. Wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług</p>	<p>Ilościowy rozwój przedsiębiorczości w województwie nie idzie w parze z rozwojem jakościowym, prowadzącym do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności regionu. Jednocześnie niewystarczająca jest liczba nowych wysokoinnowacyjnych firm działających na styku gospodarka - sektor B+R lub realizujących nowatorskie przedsięwzięcia.</p> <p>Zdecydowana większość MSP w regionie – szczególnie działających na terenach nie charakteryzujących się rozwojem gospodarczym - nie jest w stanie realizować znaczących procesów inwestycyjnych (prowadzących np. do istotnego wzrostu zatrudnienia, do wykreowania nowego produktu lub do zmiany profilu gospodarczego) zarówno w oparciu o środki własne jak i we współpracy z komercyjnymi instytucjami finansowymi.</p>
	<p>3.4. Wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji</p>	<p>W regionie brakuje nadal wyspecjalizowanego środowiska biznesowego umożliwiającego innowacyjnym przedsiębiorcom wdrażanie swych pomysłów związanych z nowymi produktami lub technologiami.</p> <p>Parki i inkubatory technologiczne, akademickie inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii zlokalizowane są w okolicach Szczecina i Koszalina, co powoduje utrudniony dostęp do ich oferty dla przedsiębiorstw z południowej i środkowej części województwa.</p> <p>Należy zapewnić dostęp do specjalistycznych usług Instytucji Otoczenia Biznesu także przedsiębiorstwom z obszarów oddalonych od głównych ośrodków naukowych.</p> <p>Działalność IOB-ów jest często niedostosowana do potrzeb gospodarki, dominuje wsparcie ogólne, nieuwzględniające zróżnicowania branżowego przy jednoczesnym braku wymiany informacji i współpracy między instytucjami. Działania podejmowane przez klastry oraz inicjatywy klastrowe nadal nie stanowią istotnej wartości dodanej w wymiarze rozwoju badań i wdrażania innowacji. Priorytetem w tym obszarze powinno być stworzenie otoczenia biznesu sprzyjającego innowacjom, aby umożliwić zmianę w kierunku gospodarki opartej na innowacjach, zdolnej tworzyć miejsca pracy w kontekście zmniejszającej się przewagi kosztowej. Interwencje powinny być dopasowane do wyzwań strategicznych, w tym uwzględniać strukturę przedsiębiorstw, kontekst terytorialny (np. obszary popegeerowskie) oraz rozwijające się regionalne specjalizacje.</p> <p>Należy również wzmacniać współpracę sektora edukacji i nauki z przedsiębiorcami oraz sektorem B+R za pośrednictwem Instytucji Otoczenia Biznesu.</p>

		Usługi świadczone przez poszczególne instytucje powinny być względem siebie komplementarne i skoordynowane tak, aby przedsiębiorcy mogli korzystać z jak najpełniejszego wachlarza usług. Należy dążyć do zwiększenia aktywności klastrów w budowaniu profesjonalnego otoczenia biznesowego.
CT 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1. Promowanie produkcji i dystrybucji OZE	<p>Województwo zachodniopomorskie ma dobre warunki dla rozwoju OZE. Region zajmuje pozycję lidera w skali kraju w produkcji elektrycznej z wiatru. Jednak na drodze dalszego dynamicznego rozwoju OZE w regionie stoją braki w infrastrukturze (sieci przesyłowe i dystrybucyjne) oraz brak źródeł wytwórczych o charakterze interwencyjnym, które zapewniłyby stabilność energetyczną systemu.</p> <p>Produkcja energii ze źródeł odnawialnych pozostaje w bezpośrednim związku z rozwojem sektora biogospodarki, który w regionie zyskuje na znaczeniu i stanowi jedną z jego specjalizacji gospodarczych. Wykorzystanie warunków dla produkcji energii z odnawialnych źródeł stworzonych przez biogospodarkę, wymaga rozwijania metod i produkcji energii z wykorzystaniem biomasy, biogazu czy też energii słonecznej.</p> <p>Krajowa strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” wskazuje na globalny charakter zmian klimatycznych, co w sposób szczególny wymusza koordynację działań w wielu sektorach. Zmniejszenie emisji, w tym przede wszystkim CO₂ jest jednym z głównych zidentyfikowanych kierunków działań mitygacyjnych. W województwie zachodniopomorskim coraz ważniejszą rolę zaczyna odgrywać stabilność dostaw energii. Rozwiązaniem tej sytuacji będzie rozwój rozproszonych źródeł energii w oparciu przede wszystkim o biomasę, biogaz i energię słoneczną. Realizacja inwestycji w obszarze energetyki rozproszonej, w powiązaniu ze znaczną poprawą efektywności energetycznej i zadań środowiskowych, sprzyjać będzie rozwojowi regionów peryferyjnych (nowe miejsca pracy, w szczególności na terenach wiejskich – Specjalnej Strefy Włączenia) i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu.</p>
	4.2. promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach	Zidentyfikowana zasobochłonność gospodarki regionu wymaga działań ukierunkowanych na zwiększenie efektywności zasobowej, w tym energetycznej MŚP. Podejmowane kroki będą wspierały rozwój gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, a przy tym bardziej innowacyjnej. Przyczyniają się one do realizacji celu strategii "Europa 2020" w zakresie klimatu i energii oraz wpisują się w inicjatywę flagową - Europa efektywnie korzystająca z zasobów.
	4.3. wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania OZE w budynkach publicznych i sektorze	W województwie zauważalne są duże straty energetyczne w istniejących budynkach mieszkalnych oraz publicznych. Aby je zmniejszyć, należy wdrożyć kompleksowe rozwiązania efektywności energetycznej

	mieszk.	<p>budynków w oparciu o audyty energetyczne.</p> <p>Poprawa systemu racjonalizacji użytkowania i wytwarzania energii w budynkach, pozwoli na zmniejszenie zużycia węgla, co przełoży się na znaczne zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do atmosfery.</p> <p>Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkalnych osiągnięte będzie poprzez wsparcie ukierunkowane na kompleksowe działania modernizacyjne budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne.</p>
	4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	<p>Badania ewaluacyjne i analizy w zakresie technologii niskoemisyjnych wskazują na to, że główną barierą we wdrożeniu „zielonych” technologii jest brak wiedzy na temat korzyści ekonomicznych wynikających z zastosowania tego rodzaju rozwiązań. Dlatego w priorytecie zaplanowane zostały działania, które mają na celu podnoszenie świadomości energetycznej, kreowanie zachowań zasobooszczędnych, w tym energooszczędnych.</p> <p>Wyniki prac analityczno-ewaluacyjnych okresu 2004-2006, zlecone przez MRR dot. Polityki Spójności, wskazują, że doprowadzenie do przekroczenia warunków brzegowych odnośnie czasu, kosztu i komfortu przejazdu, skutkujące zmianami modelu zachowań transportowych, spowoduje wzrost ilości osób korzystających z transportu publicznego, co w konsekwencji przełoży się na zmniejszenie emisji w aglomeracjach miejskich z pojazdów prywatnych.</p> <p>Wsparcie w ramach priorytetu w zakresie transportu miejskiego będzie wdrożeniem zrównoważonej mobilności miejskiej, wyrażającej się poprzez zwiększenie liczby osób rezygnujących z indywidualnego transportu samochodowego na rzecz transportu publicznego lub rowerowego, a także wymianę taboru jak również zmniejszanie ruchu samochodowego na obszarach wiejskich poprzez wdrażanie przyjaznych środowisku rozwiązań w transporcie miejskim jak np. centra przesiadkowe. Dodatkowo, działania te będą miały wpływ na ograniczenie emisji CO₂.</p>
	4.7. (EFRR) promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię cieplną	<p>Wysokosprawna kogeneracja jest kierunkiem rozwoju energetyki rozproszonej. Zgodnie z założeniami „Polityki energetycznej Polski do 2030 r.” wielkość produkcji energii w wysokosprawnej kogeneracji ma zostać podwojona w porównaniu do produkcji w roku 2006 (z poziomu 24,4 TWh w 2006 r. do 47,9 TWh w 2030 r.). Zwiększeniu ma ulec również udział w produkcji energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji w krajowym zapotrzebowaniu na energię elektryczną brutto wzrosnie z poziomu 16,2% w 2006 r. do 22% w 2030 r.</p>

		Zaplanowane działania w priorytecie inwestycyjnym mają za zadanie racjonalizację systemów rozproszonych gospodarowania energią i ciepłem w wysokosprawnej kogeneracji.
CT 5 Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	5.2. promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	<p>Województwo zachodniopomorskie podobnie jak teren całego kraju podlega istotnym zmianom klimatycznym, polegającym na wzroście częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych. Wzrost temperatury powietrza pociąga za sobą występowanie zjawiska suszy, co wiąże się z wysokim zagrożeniem pożarowym. Prognozowane podniesienie się poziomu morza skutkować będzie częstym zalewaniem terenów nisko położonych, wzrośnie częstotliwość powodzi sztormowych. Występowanie tych zjawisk rodzić będzie zagrożenie dla bezpieczeństwa osób i mienia.</p> <p>Największe zagrożenie powodzią w województwie zachodniopomorskim występuje na ujściowych odcinkach rzek wpadających do Bałtyku oraz jezior przymorskich, gdzie występuje zjawisko cofki (dotyczy to także Zalewu Szczecińskiego), środkowych odcinkach niektórych rzek (Rega, Parsęta, Wieprza, Ina - co związane jest z występowaniem zwiększonych opadów lub roztopów), a także występowaniem zatorów lodowych (głównie na rzece Odrze). Na obszarach zagrożonych powodzią, istnieje potrzeba realizacji kompleksowych inwestycji związanych z oceną poziomu ryzyka wystąpienia powodzi oraz zarządzanie nim, zgodnie z mapami średniego ryzyka powodziowego.</p> <p>Mała retencja pozwala, w skali lokalnej, ograniczyć negatywne skutki występowania zjawisk związanych z niedoborem i nadmiarem wody. Obiekty małej retencji mają dodatni wpływ na bilans wodny, powodując zwiększenie zdolności retencyjnej małych zlewni, ograniczają zagrożenie powodziowe jak również występowanie zjawiska suszy.</p> <p>W związku ze wzrostem zagrożeń związanych ze zmianami klimatycznymi, kluczową rolę odgrywać będzie usprawnienie działania systemu ratownictwa, tworzenie i organizacja systemu wczesnego reagowania w sytuacji nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych oraz wyposażenia służb ratowniczych w specjalistyczny sprzęt ratowniczy.</p>
CT 6 Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania	6.1. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	Pod względem ilości wytwarzanych odpadów komunalnych województwo od lat zajmuje jedno z najwyższych miejsc w Polsce, co jest skutkiem m.in. wysokiego, o ok. 10 punktów procentowych wyższego niż w kraju, stopnia urbanizacji. W roku 2012 ilość wytworzonych odpadów komunalnych wyniosła 578 tys. ton, co w przeliczeniu na mieszkańca (336 kg) plasowało województwo na 5 pozycji w kraju. Tak duża ilość wytwarzanych odpadów rodzi wyzwania inwestycyjne i organizacyjne wobec systemu utylizacji i składowania odpadów, a także kosztów jego funkcjonowania. W 2012 r. województwo charakteryzowało wysokim, wynoszącym 90,41% odsetkiem odpadów komunalnych zmieszanych w ogóle odpadów komunalnych

zasobów		<p>wytworzonych.</p> <p>Składowanie odpadów jako dominująca w województwie zachodniopomorskim metoda unieszkodliwiania odpadów, obejmująca 77,92% zebranych odpadów komunalnych jest niezgodna z unijną hierarchią postępowania z odpadami. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego, zgodnie z Krajowym Planem Gospodarki Odpadami, jako jeden z głównych celów przyjął „Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów”.</p> <p>Z uwagi na słabo rozwinięty system selektywnego zbierania odpadów obejmujący w 2012 r. 9,59% zebranych odpadów komunalnych, w tym również tych ulegających biodegradacji (2,94%), największym wyzwaniem w tym zakresie jest obowiązek redukcji ilości odpadów kierowanych na składowiska, w tym składowanych biodegradowalnych odpadów komunalnych.</p> <p>Moce przerobowe instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych zlokalizowanych na terenie województwa zachodniopomorskiego są wystarczające do zagospodarowania strumienia odpadów komunalnych przewidzianych do przetwarzania, w planach rozbudowy tego typu infrastruktury należy jednak uwzględnić prognozowany 10% wzrost ilości wytwarzanych odpadów komunalnych w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2012 oraz prognozowaną zmianę struktury morfologicznej odpadów.</p> <p>Ograniczenia w funkcjonowaniu systemu gospodarowania odpadami wynikają z zapóźnień infrastrukturalnych, co bezpośrednio przekłada się na problemy z zagospodarowaniem odpadów zarówno komunalnych jak i przemysłowych, unieszkodliwianiem odpadów niebezpiecznych, w tym medycznych i weterynaryjnych oraz ich odzyskiwaniem.</p> <p>W województwie zachodniopomorskim, w porównaniu z resztą kraju, pozostało stosunkowo niewiele odpadów zawierających azbest. Zidentyfikowane problemy w zakresie unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest to niewystarczające środki finansowe przeznaczone na działania związane z usuwaniem azbestu oraz niewystarczająca pojemność funkcjonujących składowisk.</p>
	6.2. zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	Województwo charakteryzuje bardzo duże zużycie wody w skali kraju. Na jego 3. miejsce w skali kraju pod względem wielkości poboru (ok. 15% ogółu wody ujętej w Polsce) ma wpływ funkcjonujący przemysł energetyczny. Z ogólnego poboru wody, na cele produkcyjne pobierano w ostatnich latach (głównie ze źródeł powierzchniowych) ponad 93%, a na eksploatację sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych jedynie 3,6%. Województwo zachodniopomorskie jest jedynym województwem o takiej strukturze zużycia wody, z taką przewagą zużycia przemysłowego.

		<p>Stosunek długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej w województwie zachodniopomorskim wynosi 62%. Jednocześnie województwo charakteryzuje bardzo wysoki w skali kraju odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, w tym najwyższy w kraju, wynoszący ponad 43% odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej na wsi.</p> <p>Duży odsetek wodociągów o niskiej dobowej produkcji ma niekorzystny wpływ na jakość dostarczanej wody, co potwierdzają badania Wojewódzkiej Stacji Sanitarno – Epidemiologicznej w Szczecinie. Wodociągi o najniższej dobowej produkcji (poniżej 100 m³ są stopniowo wyłączane z eksploatacji, poprzez zwiększanie stref zaopatrzenia ludności w wodę pochodzącą z wodociągów o dużej produkcji. Centralizacja wodociągów wymaga ponoszenia nakładów na zakup wyposażenia do pomiaru, uzdatniania i kontroli wody, które wyeliminują ryzyko awarii lub znacznego spadku jakości wody, które w przypadku wodociągów o dużej dobowej produkcji mogą być bardzo kosztowne.</p> <p>Pomimo najlepszego w kraju skanalizowania, Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych określa potrzeby w zakresie budowy i modernizacji sieci kanalizacyjnej w województwie na kilka tys. km, z czego większość zaplanowanych w KPOŚK działań dotyczy aglomeracji nie stanowiących priorytetu dla wypełnienia Traktatu Akcesyjnego.</p> <p>Zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych najistotniejszymi potrzebami w zakresie rozbudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków są działania mające na celu zwiększenie ich przepustowości oraz podniesienie jakości odprowadzanych ścieków.</p> <p>Zakładane w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych prognozowane przez poszczególne aglomeracje poziomy ich skanalizowania jednoznacznie wskazują na konieczność inwestowania w przydomowe oczyszczalnie ścieków, z uwagi na aspekty ekonomiczne budowy przyłączy kanalizacyjnych.</p>
	6.3. ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturalnego i naturalnego	<p>W województwie zachodniopomorskim znajdują się zabytki o międzynarodowej sławie, niestety wiele z nich wymaga renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności.</p> <p>Dużym deficytem w województwie jest niedostateczna liczba instytucji kultury o znaczeniu ponadregionalnym. Kultura jest świadectwem rozwoju społeczności, należy więc zadbać o jej możliwie jak najszerzy rozwój przynajmniej w skali regionalnej poprzez stworzenie odpowiedniej bazy materialnej.</p>

	<p>6.4. ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury</p>	<p>Województwo jest jednym z najwyższej sklasyfikowanych pod względem liczby i powierzchni obszarów Natura 2000. Przeważającym powodem wyznaczenia obszarów chronionych jest występowanie ostoi ptasich. Proces tworzenia sieci nie jest procesem zamkniętym i należy się spodziewać wyznaczania kolejnych obszarów ochrony w województwie.</p> <p>Biorąc pod uwagę różnorodność biologiczną województwa i konieczność jej zachowania, do najważniejszych należeć będą inicjatywy czynnej ochrony przyrody mające na celu ochronę gatunków, biotopów i ekosystemów poprzez działania w zakresie ochrony bioróżnorodności właściwej regionowi, ochrony i konserwacji cennych ekosystemów. Ponadto niezbędne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia zrozumienia przez społeczeństwo istoty ochrony bioróżnorodności i potrzeby zrównoważonego rozwoju, w celu akceptacji tych wartości.</p> <p>Specjalną, dedykowaną zachowaniu bioróżnorodności formą ochrony przyrody, są ogrody botaniczne. Łączy ona funkcję czynnej ochrony przyrody ex situ oraz edukacyjną, podnoszącą świadomość mieszkańców i turystów w zakresie ochrony bioróżnorodności. W regionie funkcjonują 2 ogrody (botaniczny i dendrologiczny), o łącznej powierzchni 43,1 ha, co plasuje województwo na 9. miejscu w kraju. Wobec tak dużego potencjału regionu w zakresie bioróżnorodności konieczne jest wzmocnienie form ochrony i ich rozwój w oparciu o ogrody botaniczne.</p> <p>Ruch turystyczny w województwie ukierunkowany jest w dużej mierze na aktywny wypoczynek – najczęściej nadwodny (morze, jeziora) - a ponadto wykorzystuje potencjał przyrodniczy regionu poprzez bezpośredni kontakt z różnymi formami przyrody. Sprzyja temu sieć szlaków turystycznych, których długość (6 728,2 km) plasuje województwo na drugim miejscu w kraju. Zaobserwowany trend zwiększania się liczby turystów w regionie skutkować może wzmożoną antropopresją na tereny będące szczególnie cenne przyrodniczo i jednocześnie z tego powodu atrakcyjne turystycznie.</p> <p>Rodzi to potrzebę podejmowania interwencji na rzecz kanalizowania ruchu turystycznego w powiązaniu z rozwijaną w regionie siecią lądowych i wodnych szlaków turystycznych oraz infrastruktury turystycznej o przyjaznym dla przyrody, nieinwazyjnym charakterze (np. tarasów widokowych, ekologicznych miejsc postojowych).</p>
	<p>6.5. działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja</p>	<p>W województwie zdiagnozowano wiele zdegradowanych obszarów miejskich, w ramach których nastąpiło zanieczyszczenie gleb. Szczególnie widoczna jest degradacja substancji miejskiej na terenach przemysłowych i powojennych. Degradacja tych obszarów stwarza niejednokrotnie zagrożenie dla zdrowia ludzi i środowiska naturalnego.</p>

	zanieczyszczenia powietrza	
CT 7 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.2. zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	<p>Województwo cechują duże dysproporcje w przestrzennym rozmieszczeniu infrastruktury transportowej; wiele obszarów regionu charakteryzuje niska dostępność komunikacyjna oraz ograniczona dostępność do sieci TEN-T; wokół większości ośrodków miejskich brakuje obwodnic.</p> <p>Drogi wojewódzkie w niewystarczający sposób uzupełniają sieć dróg krajowych, zarówno pod względem gęstości jak i przepustowości. Dla regionu ważne są powiązania transportowe nie tylko ośrodków miejskich o znaczeniu co najmniej regionalnym, ale także stworzenie układu transportowego odpowiadającego społeczno-gospodarczym potrzebom województwa, w tym zapewniającego sprawne połączenia wykluczonym transportowo obszarom centralnym i wschodnim.</p> <p>Znaczne deficyty w sieci komunikacyjnej występują na osi wschód-zachód; brakuje dobrej klasy alternatywnych dróg prowadzących na zachodniopomorskie wybrzeże; poprawy wymaga wzajemne skomunikowanie głównych obszarów wzrostu w województwie: Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego i aglomeracji koszalińsko-kołobrzeskiej, a także lepsze ich skomunikowanie z pozostałymi obszarami województwa.</p> <p>Skuteczne funkcjonowanie sieci dróg wojewódzkich uzależnione jest od właściwego powiązania z drogami zarówno wyższej jak i niższych kategorii. Stan dróg powiatowych i gminnych będących niezbędnym uzupełnieniem dróg wojewódzkich, wpływa na zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej regionu, w tym na poprawę dostępności do głównych ośrodków miejskich oraz obszarów inwestycyjnych.</p> <p>Niezbędna jest eliminacja tzw. wąskich gardeł, szczególnie licznych na drogach niższych kategorii a także odciążenie kluczowych odcinków dróg przez wytyczenie spójnych tras alternatywnych co przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa i zmniejszenia uciążliwości środowiskowej transportu.</p> <p>Wiele zachodniopomorskich dróg wojewódzkich ale też powiatowych i gminnych skupia ruch tranzytowy i łączy go z ruchem lokalnym, także pieszym. Należy dążyć do tego, aby jak największa liczba modernizacji dróg, nawet polegających tylko na zmianie organizacji ruchu, prowadziła do odseparowania a co za tym idzie zabezpieczenia niechronionych uczestników ruchu. Działania te doprowadzą do zmniejszenia liczby</p>

		wypadków, także śmiertelnych.
	7.3. rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	<p>W ostatniej dekadzie, pomimo utrzymującego się na podobnym poziomie wolumenu obrotów, stopniowo spada udział portów Pomorza Zachodniego w przeładunkach polskich portów; szczególnie niepokojące jest to, że przeładunki kontenerów w Szczecinie utrzymują się na stałym poziomie, ale ich udział w przeładunkach krajowych dynamicznie spada. Porty w Szczecinie i Świnoujściu nie zdołały włączyć się w obsługę potrzeb transportowych Berlina i sąsiadujących landów niemieckich. Niezadawalające są też parametry Odrzańskiej Drogi Wodnej, co w znaczący sposób utrudniają żeglugę w kierunku Śląska i obniża rangę logistyczną aglomeracji szczecińskiej. Rozwój multimodalnych ciągów transportowych w województwie uzależniony jest od konkurencyjności portów w Szczecinie i Świnoujściu jako intermodalnych centrów przeładunkowych.</p> <p>Małe porty na obszarze województwa zachodniopomorskiego poza siecią TEN-T zlokalizowane są w Kołobrzegu (port skomunalizowany), w Dziwnowie, Dźwirzynie, Kamieniu Pomorskim, Karsiborze, Lubinie, Mrzeżynie, Nowym Warpnie, Policach, Przytorze, Sierosławiu, Stepnicy, Trzebieży, Wapnicy i Wolinie, ponadto w Międzyzdrojach, Niechorzu i Rewalu zlokalizowane są przystanie morskie. Porty te, oprócz portu w Policach, nie mają znaczącego udziału w wolumenie obrotów przeładunkowych polskiej gospodarki morskiej. Posiadają jednak znaczenie dla lokalnej gospodarki i podtrzymania żywotności ekonomicznej miejscowości, w których są zlokalizowane. Ich rozwój powinien w dalszej perspektywie służyć poprawie bilansu transportu intermodalnego w województwie.</p> <p>Niezbędne są działania inwestycyjne w zakresie zwiększenia dostępności poszczególnych portów zarówno od strony morza (lub innych akwenów) jak również od strony lądu, w szczególności ułatwiające transport wielkogabarytowy oraz dostosowanie ich do potrzeb przewoźników i transportu intermodalnego.</p> <p>Zwiększenie udziału intermodalnych połączeń transportowych oraz stymulowanie działań zmierzających do przenoszenia ładunków z dróg na multimodalne połączenia morsko-lądowe wykorzystujące transport morski jako najbardziej przyjazny dla środowiska będzie w najbliższych dekadach kluczem do rozwoju transportu, a tym samym wzrostu znaczenia i potencjału gospodarczego regionu.</p>

		<p>Istotne są działania wspierające rozwój lądowych (drogowych i kolejowych) przeładunkowych terminali intermodalnych, w tym głównie terminali kontenerowych. Ich powstanie na Pomorzu Zachodnim zwiększy rolę województwa w rozwoju transportu intermodalnego w regionie Południowego Bałtyku.</p> <p>Niezbędne jest stymulowanie rozwoju wodnych połączeń pasażerskich, nie tylko turystycznych, wykorzystujących bogactwo zachodniopomorskich akwenów dla zmniejszenia natężenia ruchu drogowego i kolejowego.</p>
	<p>7.4. rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego</p>	<p>Infrastruktura kolejowa w województwie jest w złym stanie i wymaga modernizacji, pomimo że w ostatnich latach udało się zahamować dekapitalizację części użytkowanych odcinków; zły stan infrastruktury kolejowej rzutuje na obsługę portów, w tym małych oraz ruch pasażerski w tym turystyczny.</p> <p>Oprócz oddanej do użytku w 2013 roku łącznicy do Portu Lotniczego Szczecin-Goleniów oraz projektów rozprowadzania ruchu po portach morskich brak jest planów budowy nowych linii; brak funduszy nie pozwala na prowadzenie prac przygotowawczych nad zewnętrzną obwodnicą kolejową Szczecina, która w zamierzeniu ma wyprowadzić ruch chemikaliów poza centrum metropolii.</p> <p>Kolejowe przewozy pasażerskie realizowane są przeważnie w ruchu regionalnym i aglomeracyjnym, w kierunku do i ze Szczecina. Ruch ten, głównie z mniejszych miast ciężących do stolicy województwa, takich jak: Stargard Szczeciński, Goleniów, Nowogard, Choszczno, Gryfino sprzyja utworzeniu Szczecińskiej Kolei Metropolitarnej czemu towarzyszyć powinny działania zmierzające do integracji taryfowej. SKM może znacząco zmniejszyć ruch samochodowy i emisję zanieczyszczeń, a także skrócić czasy dojazdu w obrębie metropolii.</p> <p>Pomimo istniejących deficytów w infrastrukturze, transport kolejowy odgrywa znaczącą rolę w obsłudze ruchu turystycznego województwa; przewozy kolejowe o charakterze turystyczno-wypoczynkowym koncentrują się na dwóch trasach: do Świnoujścia i Międzyzdrojów oraz do Koszalina i Kołobrzegu.</p> <p>Postępuje dekapitalizacja infrastruktury dworców i stacji kolejowych, zwłaszcza przy rzadziej wykorzystywanych liniach. Ponadto duża liczba niestrzeżonych przejazdów kolejowych wpływa na obniżenie bezpieczeństwa, wydłużenie czasów przejazdów i zwiększenie zużycia energii; brak inwestycji w infrastrukturę kolejową prowadzi do emisji zanieczyszczeń, hałasu i powstawania ponadnormatywnych wibracji.</p>

CT 8 Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.5. zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	<p>Województwo zachodniopomorskie znajduje się wśród regionów o najwyższej stopie bezrobocia oraz o najniższym wskaźniku aktywności zawodowej. Wśród osób bezrobotnych dominują osoby wchodzące na rynek pracy, osoby po 50 roku życia, osoby niepełnosprawne, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz osoby długotrwale bezrobotne. Kwalifikacje i kompetencje osób nieaktywnych zawodowo i bezrobotnych są często niedostosowane do potrzeb pracodawców. Ponadto, istotną barierą w podjęciu zatrudnienia jest brak odpowiedniego doświadczenia zawodowego.</p> <p>Z racji struktury osadniczej województwa, jego peryferyjnego i przygranicznego położenia oraz mankamentów wynikających ze zdiagnozowanej w województwie słabej elastyczności rynku pracy, a także niedostosowania struktury podaży i popytu na pracę niezbędne jest wzmocnienie mobilności zawodowej.</p>
	8.7. samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	<p>Województwo charakteryzuje najwyższy w kraju współczynnik nowo zakładanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Dotychczasowe doświadczenia wskazują na wysoką efektywność narzędzi dotacyjnych umożliwiających dofinansowanie stanowisk pracy - zarówno dotacje, jak i pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej są jedną z najefektywniejszych form walki z bezrobociem. Mając na uwadze wysoki poziom bezrobocia w województwie istnieje konieczność kontynuacji tych form wsparcia, przy założeniu, że wiązać się to będzie z generowaniem dodatkowych miejsc pracy.</p>
	8.8. równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	<p>Niska dostępność opieki nad dziećmi, w połączeniu ze specyficzną dla województwa siecią osadniczą determinują konieczność zarówno dostosowania form opieki do potrzeb demograficznych i społecznych, jak i propagowania odpowiednich form zatrudnienia.</p> <p>Konieczność sprawowania opieki nad dziećmi do lat 3 stanowi barierę w udziale w rynku pracy. Istnieje konieczność zapewnienia spójnego systemu wsparcia dla osób chcących powrócić na rynek pracy.</p>
	8.9. adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	<p>W województwie zachodniopomorskim szczególnie rozwinięty jest sektor MŚP. Charakter tego sektora powoduje wrażliwość na zmiany i niekorzystne trendy w gospodarce. Ma to bezpośredni wpływ na sytuację pracowników. Szczególnie istotne jest efektywne zarządzanie zmianą w przedsiębiorstwach, jak i podnoszenie kwalifikacji przedsiębiorców i ich pracowników. Istotne jest wspieranie osób zatrudnionych podlegających procesowi outplacementu w postaci zmiany kwalifikacji w kierunku regionalnych specjalizacji. Jest to niezwykle ważne w kontekście dostosowania do zmian zachodzących na regionalnym rynku pracy i wzrostu kompetencji kadr.</p>

	8.10. aktywne i zdrowe starzenie się	<p>W województwie zachodniopomorskim obserwuje się postępujący proces starzenia się mieszkańców oraz wzrost zachorowalności na choroby układu krążenia i nowotwory. Istnieje konieczność realizacji programów profilaktycznych w zakresie chorób będących najczęstszymi przyczynami przerwania aktywności zawodowej.</p> <p>Występuje potrzeba wdrożenia programów i narzędzi rehabilitacji leczniczej, ułatwiającej powrót do pracy oraz umożliwiających wydłużenie aktywności zawodowej.</p> <p>Istnieje również konieczność uświadomienia przedsiębiorcom i wdrożenia programów mających na celu eliminację czynników ryzyka w miejscu pracy oraz zapewnienie osobom, które z przyczyn zdrowotnych nie mogą wykonywać pracy na dotychczasowym stanowisku pracy możliwość przekwalifikowania.</p>
CT 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	<p>Zmiany demograficzne zachodzące w województwie wymagają dostosowania infrastruktury i zakresu świadczeń ochrony zdrowia do potrzeb w tej dziedzinie, zwłaszcza w obszarze opieki długoterminowej stacjonarnej i domowej oraz rehabilitacji leczniczej. Szpitale na terenie województwa nie są wystarczająco wyposażone w aparaturę i sprzęt medyczny, a istniejący sprzęt nie jest dostatecznie unowocześniany.</p> <p>Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje najniższy w Polsce wskaźnik zatrudnienia osób z orzeczoną niepełnosprawnością. Funkcjonujące w województwie 4 Zakłady Aktywności Zawodowej nie odpowiadają potrzebom w tym zakresie. Niezbędne są działania ukierunkowane na budowę nowych Zakładów Aktywności Zawodowej, rozbudowę i modernizację tych funkcjonujących oraz na dostosowanie prowadzonej przez nie działalności do potrzeb konkurencyjnego rynku na którym funkcjonują.</p> <p>Województwo charakteryzuje się wysokim w skali kraju i Europy wskaźnikiem zgonów niemowląt i umieralności okołoporodowej.</p> <p>Podmioty lecznicze realizujące świadczenia zdrowotne prowadzą swoją działalność łącznie w 268 budynkach, których średni wiek to 47 lat, przy czym część z nich zlokalizowana jest w obiektach zabytkowych lub będących pod opieką konserwatora zabytków. Niezbędne są działania modernizacyjne w tym zakresie.</p> <p>Dostępność do leczenia szpitalnego na terenie województwa jest wystarczająca, natomiast baza łóżkowa wymaga przeprofilowania łóżek krótkoterminowych na miejsca dla potrzeb opieki długoterminowej,</p>

		<p>rehabilitacji leczniczej, psychiatrii i geriatrici.</p> <p>Istniejące w województwie lecniactwo uzdrowiskowe jest bardzo dobrze rozwinięte w skali kraju i Europy. Jego infrastruktura wymaga jednak modernizacji, aby stać się jedną z osi rozwoju dla regionu.</p> <p>Istniejąca infrastruktura społeczna w województwie zachodniopomorskim jest niewystarczająca, co jest istotnym problemem w zakresie prognozowanego wzrostu liczby osób korzystających z placówek. Największe potrzeby w zakresie zasobów instytucjonalnych dotyczą ośrodków interwencji kryzysowej i mieszkań chronionych.</p>
	9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	<p>Rewitalizacji wymagają zarówno poszczególne dzielnice miast województwa, jak też obszary wiejskie charakteryzujące się wysoką stopą bezrobocia i słabym dostępem do usług publicznych.</p> <p>Istotne znaczenie dla potencjału inwestycyjnego miast ma zagospodarowanie terenów przemysłowych, w tym nadwodnych oraz powojkowych.</p> <p>Specyfiką województwa jest duża liczba obszarów popegeerowskich. Uwarunkowania społeczne sprawiły, że obszary te są często miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych.</p>
	9.3. wspieranie przedsiębiorczości społecznej	Przedsiębiorstwa ekonomii społecznej w województwie wykazują deficyt w zakresie wsparcia rzeczowego w tym środków trwałych, oraz zasobów lokalowych co ogranicza ich konkurencyjność na rynku.
	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się jednym z najwyższych w kraju odsetkiem ludności zagrożonej wykluczeniem społecznym, w tym korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Brak jest jednocześnie kompleksowych programów integracji wykorzystujących instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej oraz środowiskowej. Dotyczy to szczególnie obszaru centralnej i wschodniej części regionu.
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie	W województwie zachodniopomorskim występuje wysoki odsetek osób, którym należy zapewnić dostęp do pomocy i podstawowych usług społecznych i opiekuńczych. Na obszarze województwa odnotowuje się również znaczną liczbę osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, tj.: niepełnosprawnych, osób starszych i dzieci objętych systemem pieczy zastępczej, osób chorujących psychicznie, a także osób

	ogólnym	opuszczających zakłady penitencjarne.
	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	<p>W województwie zachodniopomorskim wzrasta liczba podmiotów ekonomii społecznej, jednak ich rozmieszczenie nie odpowiada strukturze demograficznej i zidentyfikowanym potrzebom społecznym.</p> <p>Podmioty ekonomii społecznej wymagają wsparcia zarówno w zakresie efektywności świadczonych usług, jak i profesjonalizacji i komercjalizacji działalności.</p>
CT 10 Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1. ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	<p>Województwo cechuje bardzo niski poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej. W celu zapewnienia równych szans edukacyjnych należy dążyć, poprzez optymalizację polityki oświatowej gmin odpowiadającej wyzwaniom demograficznym, do objęcia opieką przedszkolną jak największej liczby dzieci szczególnie z obszarów wiejskich, o utrudnionym dostępie do edukacji.</p> <p>Ograniczenie szans edukacyjnych oraz bezpośredni wpływ na możliwości aktywizacji zawodowej opiekunów, z uwagi na utrudniony dostęp do opieki przedszkolnej, dotyczy przede wszystkim osób z terenów wiejskich, które charakteryzuje najniższy w kraju poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej.</p> <p>Uczniowie szkół w województwie zachodniopomorskim osiągają niskie wyniki egzaminów 6-klasistów, gimnazjalnych oraz maturalnych. Średnia wyników z egzaminów zewnętrznych w województwie kształtuje się na poziomie niższym niż średnia krajowa.</p> <p>W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w całym kraju, następuje postęp w informatyzacji szkół i programów edukacyjnych, co nie jest powiązane z przygotowaniem nauczycieli do wykorzystania nowych technologii w procesie dydaktycznym. Jednocześnie rozwój nowoczesnych technologii determinuje konieczność dostosowania wyposażenia oraz oferty dydaktycznej szkół.</p>
	10.3. poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do	Na obszarze województwa funkcjonuje 255 ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. Programy nauczania w tych placówkach są niedostosowane do potrzeb regionalnego/lokalnego rynku pracy oraz w zakresie regionalnych specjalizacji. Brakuje kompleksowych rozwiązań i narzędzi, które powiązałyby zapotrzebowanie przedsiębiorców na konkretne kwalifikacje zawodowe absolwentów z ofertą szkół zawodowych.

	<p>potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktykę i przyuczania do zawodu, takich jak dwutorowe systemy kształcenia</p>	<p>W województwie zauważalny jest bardzo niski udział osób w wieku 25-64 lat uczących się i doksztalających w liczbie ludności w tym przedziale wiekowym w Polsce na tle państw UE. Według danych Eurostat, odsetek mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, objętych kształceniem ustawicznym spada od 2008 r. (z 5,5% w 2008 r. do 3,2% w 2012 r.). Średnia ta jest niższa od średniej krajowej, która w 2012 r. wynosiła 4,5%</p>
	<p>10.4. inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej</p>	<p>Województwo charakteryzuje niedobór miejsc w przedszkolach w porównaniu z liczbą dzieci w wieku przedszkolnym, oraz duże zróżnicowanie terytorialne liczby funkcjonujących placówek.</p> <p>Z uwagi na wysoki stopień urbanizacji, województwo charakteryzuje duża koncentracja placówek oświatowych, co przekłada się na bardzo dużą w skali kraju liczbę uczniów dojeżdżających do szkół podstawowych i gimnazjalnych.</p> <p>Województwo charakteryzuje duża dysproporcja w dostępie do infrastruktury oświatowej: sal gimnastycznych, pracowni komputerowych, sal do nauki języka.</p> <p>Potrzeby rynku pracy determinują przystosowanie kierunków kształcenia poprzez przeprofilowanie placówek i zakup właściwego wyposażenia, zwłaszcza dla szkół zawodowych powiązanych z regionalnymi specjalizacjami. Pomimo wzrostu stanowisk warsztatowych w zasadniczych szkołach zawodowych nie można mówić o przystosowaniu kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy – co wymaga przeprofilowania szkół i zakupu właściwego wyposażenia.</p> <p>W badaniu przeprowadzonym przez MEN w 80% szkół budynki przynajmniej częściowo wymagają nakładów infrastrukturalnych, niezależnie od tego baza lokalowa 25% szkół wymaga rozbudowy, co jest związane z planami uruchomienia kształcenia w nowych zawodach.</p>

1.2 Rozkład środków finansowych

Uzasadnienie podziału środków między cele tematyczne i priorytety inwestycyjne

Matryca logiczna strategii inwestycyjnej programu

Matryca logiczna strategii inwestycyjnej programu/Oś priorytetowa	Cel tematyczny	Priorytety inwestycyjne	Cele szczegółowe priorytetów inwestycyjnych	Wskaźniki rezultatu odpowiadające poszczególnym celom szczegółowym	Fundusz	Wsparcie UE (EUR)	Udział łącznego wsparcia UE w całości środków programu (w podziale na fundusze)
1 Gospodarka – Innowacje – Technologie	1. Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	1.1 (EFRR) wzmacnianie infrastruktury B+R (...) i możliwości rozwoju sektora B+I oraz promowanie centrów kompetencji, w szczególności tych o znaczeniu europejskim	Wzmacnianie współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi oraz przedsiębiorstwami.	do uzupełnienia	EFRR	326 385 000	85,00 %
		1.2 promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	Podniesienie potencjału B+R w przedsiębiorstwach				
	3. Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury	3.1. promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm	3. Wzrost przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej regionu				
		3.2 (EFRR) opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodawiania	4. Rozwój międzynarodowej współpracy gospodarczej				
		3.3 Wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	5. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora MŚP.				
		3.4 Wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji	7. Profesjonalizacja usług świadczonych przez Instytucje Otoczenia Biznesu				
2 Rozwój społeczeństwa informacyjnego	2. Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych	2.2 rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK 2.3: wzmacnianie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia	Zwiększenie wykorzystania TIK przez przedsiębiorstwa Zwiększenie stopnia wykorzystywania technologii komunikacyjnych i informacyjnych (TIK) w usługach publicznych.	EFRR EFRR	40 000 000	85,00%	
3 Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4.1: promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii	Zwiększenie udziału produkcji energii z OZE w bilansie energetycznym regionu, w szczególności energetyki rozproszonej z OZE. Wykorzystanie szansy, jaką stwarza rozwój rozproszonej energetyki odnawialnej w	EFRR EFRR	218 415 000	85,00%	

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

			oparciu o dostępne w regionie źródła tj. biomasę, biogaz i energię słoneczną, na stworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich, w tym również w strefie centralnej.				
		4.2: promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach	Zmniejszenie zasobochłonności MŚP.		EFRR		
		4.3: wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym.	Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkaniowych.		EFRR		
		4.5: promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych.	Podniesienie świadomości mieszkańców na temat efektywności energetycznej Zmniejszenie emisji generowanej przez transport, przede wszystkim na obszarach miejskich.		EFRR		
			Zmniejszenie emisji, w tym CO2		EFRR		
		4.7: promowanie wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawnej kogeneracji w oparciu o popyt na ciepło użytkowe.	Zwiększenie ilości energii elektrycznej wytwarzanej w wysokosprawnej kogeneracji.		EFRR		
4 Dostosowania do zmian klimatu	5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	5.2: promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	Rozwój form małej retencji. Udoskonalenie system ratownictwa, usuwania skutków katastrof i zjawisk ekstremalnych na poziomie regionalnym		EFRR EFRR	60 000 000	85,00%
5 Rozwój naturalnego środowiska człowieka	6. Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów	6.1: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	Zmniejszenie udziału odpadów przekazywanych na składowiska w masie odpadów wytworzonych.		EFRR	111 000 000	85,00%
		6.2: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	Wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z wymogami unijnymi. Zmniejszenie strat wody.		EFRR		
		6.3: ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	Rozwój kluczowych instytucji kultury województwa. Wsparcie dziedzictwa kulturowego dla przyciągnięcia turystów do regionu.		EFRR EFRR		
		6.4: ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	Ochrona i udostępnienie walorów naturalnych województwa. Ochrona siedlisk przed ruchem turystycznym poprzez jego kanalizację w celu zmniejszenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo. Ochrona zasobu genetycznego roślin endogenicznych, na bazie ogrodów botanicznych.		EFRR EFRR		
		6.5: działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza	Przywrócenie funkcji użytkowych miejskim obszarom zdegradowanym.		EFRR		

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

6 Zrównoważony transport	7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych	7.2: zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	Zwiększenie wewnątrzregionalnej dostępności transportowej.	EFRR	291 000 000	85,00%	
		7.3: rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne	Zwiększenie udziału transportu przyjaznego środowisku w transporcie ogółem.				EFRR
		7.4: rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	Zwiększenie udziału pasażerskiego transportu kolejowego w transporcie ogółem.				EFRR
7 Rynek pracy	8. Wspieranie zatrudnienia i mobilności pracowników	8.5: zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	Poprawa dostępu do zatrudnienia osobom bezrobotnym, poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo.	EFS	190 000 000	85,00%	
		8.7: samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	Wsparcie inicjatyw i rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy ze szczególnym uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji.				EFS
		8.8: równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	Wsparcie usług w zakresie równouprawnienia oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia.				EFS
		8.9: adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MSP i ich pracowników w zakresie usług rozwojowych.				EFS
			Wspieranie zdolności przystosowania się przedsiębiorstw i pracowników do zmian.				EFS
8.10: aktywne i zdrowe starzenie się	Poprawa zatrudnialności poprzez wydłużenie wieku aktywności zawodowej.	EFS					
8 Rozwój społeczny	9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.4: aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	Wzrost zatrudnialności poprzez realizację kompleksowych programów integracji wykorzystujące instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej.	EFS	118 680 000	85,00%	
		9.7: ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	Zapewnienie mieszkańcom województwa zachodniopomorskiego dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej.				EFS

SEKCJA 1: WKŁAD PROGRAMU W REALIZACJĘ STRATEGII EUROPA 2020 ORAZ W OSIĄGNIĘCIE SPÓJNOŚCI GOSPODARCZO-SPOŁECZNEJ I TERYTORIALNEJ

9 Infrastruktura publiczna	9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.8.wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	Rozwijanie sektora ekonomii społecznej.		EFS	86 800 000	85,00%
		9.1: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	Podniesienie dostępności do wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej i społecznej		EFRR		
		9.2: wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	Ograniczenie negatywnego oddziaływania społecznego obszarów zdegradowanych i poprawa ich atrakcyjności gospodarczej.		EFRR		
		9.3.wspieranie przedsiębiorstw społecznych	Objęcie wsparciem udzielanym przez przedsiębiorstwa społeczne większej liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym		EFRR		
10 Edukacja	10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	Poprawa jakości oraz powszechności usług wychowawczych i edukacyjnych.		EFS	80 000 000	85,00%
			Wzmocnienie potencjału, atrakcyjności i podniesienie jakości edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie ogólne.		EFS		
		10.3: poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktykę i przyuczania do zawodu, takich jak dwutorowe systemy kształcenia	Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego poprzez poprawę jakości kształcenia oraz zaplecza dydaktycznego do wymogów regionalnego rynku pracy.		EFS		
			Rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami. Upowszechnianie uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym.		EFS		
11 Infrastruktura edukacyjna	11. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie	10.4: inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	Poprawa jakości i zwiększenie dostępności do placówek wychowania przedszkolnego.		EFRR	20 000 000	85,00%
			Poprawa jakości i dostępności oraz dostosowanie infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej służącej uczeniu się przez całe życie do potrzeb rynku pracy		EFRR		
			Poprawa jakości i dostępności infrastruktury szkolnictwa zawodowego.		EFRR		
			Wzmocnienie atrakcyjności i jakości edukacji poprzez rozwój instytucji popularyzujące naukę i innowacje.		EFRR		
12 Pomoc Techniczna			zapewnienie efektywności działania administracji zaangażowanej we wdrażanie funduszy strukturalnych w ramach RPO oraz zwiększenie potencjału administracyjnego,		EFS	57 420 000	85,00%
			stworzenie efektywnego systemu promocji i informacji.		EFS		

SEKCJA 2: OPIS UKŁADU OSI PRIORYTETOWYCH

I GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE

2. A Opis osi priorytetowych innych niż pomoc techniczna

2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

Cel główny OP 1 realizowany będzie w oparciu o realizację CT 1 i 3. Połączenie dwóch CT w ramach jednej Osi priorytetowej jest uzasadnione z uwagi na komplementarność zaplanowanych do realizacji typów projektów. Wsparcie infrastruktury i działalności w zakresie B+R w ramach CT 1 jest ściśle powiązane z wdrażaniem innowacji w przedsiębiorstwach zaprogramowane w ramach CT 3. Jednocześnie zarówno w ramach CT 1 jak i w CT 3 przewidywane jest wsparcie innowacyjności i aktywności badawczo-wdrożeniowej przedsiębiorstw, co ostatecznie wpłynie na podniesienie poziomu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki województwa.

Kreowanie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości jest jednym z priorytetów w politykach Unii Europejskiej. W związku z tym, że w perspektywie finansowej 2007-2013 położono duży nacisk na instrumenty inżynierii finansowej, województwo zachodniopomorskie posiada duże doświadczenie w tym zakresie. Pilotaż Inicjatywy JEREMIE, którą wdrożyło Województwo Zachodniopomorskie dowiódł, że tego typu instrument finansowania zwrotnego spotkał się z zainteresowaniem ostatecznych odbiorców wsparcia. W perspektywie finansowej 2014-2020 planuje się kontynuację działań związanych z finansowaniem zwrotnym, jednak w szerszym zakresie i z wykorzystaniem różnych kombinacji produktów. **Dokładne potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne zostaną określone po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej. Na podstawie wyników badania, zostanie określona możliwość i zasadność wykorzystania instrumentów finansowych oraz dopasowany rodzaj i wielkość finansowania zwrotnego.** W ramach Osi priorytetowej Gospodarka – Innowacje – Technologie planuje się szerokie wykorzystanie instrumentów zwrotnych. Jedynie projekty wysoce innowacyjne będą wspierane w formie dotacji. Przedsiębiorca, który będzie mógł skorzystać z preferencyjnej pożyczki, wejścia kapitałowego, czy kredytu umarzalnego będzie musiał być pewny, iż wdrażane rozwiązanie ma sens ekonomiczny.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.1: wzmocnienie infrastruktury B+R (...) i możliwości rozwoju sektora B+I oraz promowanie centrów kompetencji, w szczególności tych o znaczeniu europejskim

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Wzmocnianie współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi oraz przedsiębiorstwami.

Zacieśnienie współpracy na polu badawczo – rozwojowym pomiędzy sferą nauki a gospodarką nie będzie możliwe bez dalszego wzmocnienia infrastruktury B+R jednostek naukowych. Jednostki naukowe uzyskają wsparcie w zakresie tworzenia i rozwoju niezbędnej infrastruktury B+R, która będzie wykorzystywana do realizacji projektów badawczych realizowanych w odpowiedzi na zapotrzebowanie ze strony gospodarki.

Wsparcie na infrastrukturę B+R będzie ukierunkowane na projekty niezbędne do realizacji strategii regionalnych i inteligentnych specjalizacji Pomorza Zachodniego.

Ponadto jednostki naukowe uzyskają wsparcie na realizację projektów badawczych (w tym we współpracy z przedsiębiorcami) przygotowanych w odpowiedzi na zapotrzebowanie ze strony regionalnej gospodarki, a więc projektów, które prowadzić będą do komercjalizacji wiedzy. Realizowane projekty będą ściśle powiązane z regionalnymi i inteligentnymi specjalizacjami Pomorza Zachodniego, a ich efekty zostaną wdrożone w przedsiębiorstwach. Przedsięwzięcia te przyczynią się do zacieśnienia współpracy pomiędzy sferą B+R i przedsiębiorstwami, a tym samym zwiększy się liczba transferów technologii. Ponadto wachlarz usług badawczo – rozwojowych jednostek naukowych będzie dopasowywany do bieżących potrzeb sektora gospodarki.

Planowane wsparcie może zostać rozszerzone w ramach finansowania krzyżowego, np. o wsparcie w zakresie szkoleń i staży pracowników naukowych w przedsiębiorstwach i pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowo – badawczych, co przełoży się na wzrost kompetencji i wiedzy praktycznej pracowników zarówno przedsiębiorstw, jak i jednostek naukowo - badawczych.

Efektami osiągniętymi dzięki wsparciu będzie wzrost nakładów na B+R oraz wzrost zatrudnienia w sektorze B+R

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
------	--	---	-------------------	-------------------	----------------	------------	-------------------------	---------------	----------------------------

1.		Nakłady na B+R w stosunku do osób aktywnych zawodowo		słabiej rozwinięty				GUS	
2.		Liczba zatrudnionych w B+R na 1 000 osób aktywnych zawodowo		słabiej rozwinięty				GUS	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Nabycie lub wytworzenie infrastruktury B+R w jednostkach naukowych niezbędnej do realizacji strategii regionalnych inteligentnych specjalizacji.
2. Projekty badawcze, w tym wspólne projekty badawcze sektora B+R i przedsiębiorstw.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, podmioty sektora B+R, pracownicy sektora B+R, pracownicy przedsiębiorstw

Typy beneficjentów: jednostki naukowe, przedsiębiorcy (wyłącznie w partnerstwie z jednostką naukową), partnerstwa wymienionych podmiotów

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- realizacja celów strategicznych,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na rozwój potencjału badawczo-wdrożeniowy województwa,
- wpływ na realizację strategii regionalnych i inteligentnych specjalizacji,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- zwiększenie zatrudnienia w sektorze B+R,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu,
- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy - projekty strategiczne.

Wsparcie kluczowej infrastruktury badawczo-rozwojowej w jednostkach naukowych realizowane będzie poprzez projekty uzgodnione w trakcie negocjacji Kontraktu Terytorialnego. Wybór ten pozwoli na realizację projektów wyróżniających się strategicznym i kompleksowym podejściem, bezpośrednio wpisującym się inteligentne i regionalne specjalizacje regionu.

W trybie konkursowym preferencje uzyskają projekty bezpośrednio przyczyniające się do wzmacniania regionalnej i inteligentnej specjalizacji oraz zgodne z Regionalną Strategią Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020 oraz Programem Strategicznym Gospodarka.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych.

Nie przewiduje się zastosowania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów.

Nie przewiduje się dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1	Liczba nowych naukowców we wspieranych jednostkach, O/K/M/N (CI)	EPC	EFRR	slabiej rozwinięty			
2	Liczba naukowców pracujących w ulepszonych obiektach infrastruktury badawczej, O/K/M (CI)	EPC	EFRR	slabiej rozwinięty			
3	Liczba przedsiębiorstw współpracujących z ośrodkami badawczymi (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
4	Liczba projektów B+R realizowanych dzięki wsparciu	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
5	Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

I GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE
PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.1

	<i>prowadzenia prac B+R</i>						
6	<i>Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie inwestycji w infrastrukturę B+R</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
7	<i>Liczba osób objętych wsparciem w zakresie rozwoju kadr B+R, O/K/M</i>		<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2: promowanie inwestycji przedsiębiorstw w B+I, rozwój powiązań między przedsiębiorstwami, centrami B+R i szkołami wyższymi (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Podniesienie potencjału B+R w przedsiębiorstwach

W ramach celu szczegółowego przedsiębiorstwa uzyskają wsparcie w zakresie tworzenia, rozwoju infrastruktury B+R, wdrażania własnych lub zakupionych wyników badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych, a także uzyskania ochrony własności przemysłowej dla własnych rozwiązań technicznych.

Większość przedsiębiorstw nie jest w stanie samodzielnie udźwignąć wydatków związanych z utworzeniem infrastruktury B+R i dlatego nie prowadzi własnej działalności badawczej. Należy zachęcić przedsiębiorstwa do rozwoju własnego zaplecza badawczo – rozwojowego lub też do nawiązywania współpracy w zakresie prac B+R z jednostkami naukowymi oraz z innymi przedsiębiorstwami.

Wiele nowatorskich pomysłów i technologii zatrzymuje się na etapie pomysłu, ponieważ ich wdrożenie jest zbyt kosztowne i obarczone dużym ryzykiem niepowodzenia. Wsparcie w ramach niniejszego priorytetu ma stanowić zachętę dla przedsiębiorstw do wdrażania własnych lub zakupionych wyników badań naukowych i technologii.

Przewidywane wsparcie zostanie rozszerzone w ramach finansowania krzyżowego o wsparcie w zakresie szkoleń i staży pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych co przełoży się na wzrost kompetencji i wiedzy praktycznej pracowników, a jednocześnie na podniesienie potencjału badawczo-wdrożeniowego jednostek naukowych i przedsiębiorstw.

Wsparcie tego typu projektów w długofalowej perspektywie przyczyni się do podniesienia konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw oraz do wzrostu nakładów na B+R, a także do tworzenia miejsc pracy w sferze B+R.

Realizacja tego typu projektów przyczyni się do wzmocnienia potencjału badawczo – rozwojowego przedsiębiorstw oraz do budowania ich trwałej przewagi konkurencyjnej.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>Nakłady na B+R w sektorze przedsiębiorstw</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>				GUS	
2.		<i>Liczba zatrudnionych w B+R na 1 000 osób aktywnych zawodowo</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>				GUS	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Tworzenie i rozwój infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach (w tym centra badawczo-rozwojowe)
2. Wsparcie prac B+R wraz z uzyskaniem ochrony własności przemysłowej (ochrona krajowa, międzynarodowa)
3. Wsparcie wdrożenia własnych lub zakupionych wyników badań naukowych/technologii oraz praw własności intelektualnej i przemysłowej związanych z wdrażanym produktem
4. Bon na innowacje

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa,

Typy beneficjentów: przedsiębiorcy, jednostki naukowe, partnerstwa wymienionych podmiotów

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,

- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na potencjał badawczo-wdrożeniowy województwa,
- wpływ na wzmacnianie regionalnych i inteligentnych specjalizacji
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- wzrostu zatrudnienia w przedsiębiorstwach w obszarze B+R
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnych pożyczek, kredytów umarzalnych, poręczeń, instrumentów mieszanych. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, z jego przeznaczeniem będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

Planuje się przeprowadzenie przedmiotowej analizy w terminie do końca I półrocza 2014 roku.

Planuje się wdrażanie instrumentów finansowych zgodnie z art. 33 (4) (b) (ii) CPR.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów.

Nie przewiduje się dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba nowych naukowców we wspieranych jednostkach, O/K/M (CI)	EPC	EFRR	słabiej rozwinięty			
2.	Liczba naukowców pracujących w	EPC	EFRR	słabiej			

I GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE
PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2

	<i>ulepszonych obiektach infrastruktury badawczej, O/K/M (CI)</i>			<i>rozwinięty</i>			
3.	<i>Liczba przedsiębiorstw współpracujących z ośrodkami badawczymi (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
4.	<i>Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla projektów w zakresie innowacji lub B+R (CI)</i>	<i>PLN</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia na rynek nowych produktów (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
6.	<i>Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia produktów nowych dla firmy (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
7.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
8.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
9.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie finansowe inne niż dotacje (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
10.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie niefinansowe (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
11.	<i>Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
12.	<i>Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje) (CI)</i>	<i>PLN</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
13.	<i>Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (inne niż dotacje) (CI)</i>	<i>PLN</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
14.	<i>Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M (CI)</i>	<i>EPC</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
15.	<i>Liczba osób objętych wsparciem w zakresie</i>		<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

I GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE
PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2

	<i>rozwoju kadr B+R, O/K/M</i>						
--	--------------------------------	--	--	--	--	--	--

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
02 Research and innovation processes in large enterprises		01 Non-repayable grant		01 Urban				00 Not applicable		01 Strengthening research, technological development and innovation	
058 Investment in infrastructure, capacities and equipment in SMEs directly linked to research and innovation activities		04 Support through financial instruments: Loans, guarantees or equivalents (excluding venture anequitycapital)		04 Rural: sparsely and very sparsely populated areas							
061 Research and innovation infrastructures (private, including science parks)				05 Rural: other							
063 Research and innovation activities in private research centres including networking											
066 Research and innovation processes in SMEs (including voucher schemes, process, design, service and social innovation)											
067 Research, innovation, technology transfer and cooperation focusing on the lowcarbon											

I GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE
PRIORYTET INWESTYCYJNY 1.2

economy											
<i>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it)</i>											

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.1: promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Wzrost przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej regionu

Na obszarze województwa znajduje się 1200 ha w pełni uzbrojonych terenów inwestycyjnych, z czego 800 ha o statusie specjalnej strefy ekonomicznej. Istnieje potrzeba dalszego rozwoju i unowocześniania tejże infrastruktury tak, aby sprostać stale rosnącym oczekiwaniom potencjalnych inwestorów. Z drugiej jednak strony na obszarze województwa jest wiele niezagospodarowanych terenów powojennych, przemysłowych i popegeerowskich (większość z nich znajduje się w Specjalnej Strefie Włączenia), które, odpowiednio przystosowane, stanowić mogą atrakcyjne miejsca do lokowania nowych pomysłów biznesowych i tworzenia nowych firm.

Zasadnym jest więc uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych (uzbrojenie w media, budowa lub modernizacja układów komunikacyjnych, itp.) w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych, sprzyjających powstawaniu miejsc pracy i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu.

Dzięki wsparciu wzrosła liczba terenów kompleksowo przygotowanych pod inwestycje (zwłaszcza na obszarach objętych SSW), z zastrzeżeniem, iż nie przewiduje się tworzenia nowych stref inwestycyjnych.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>w trakcie ustalania</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów: Tworzenie/rozbudowa terenów pod inwestycje:

1. Wzmocnienie dotychczasowych terenów inwestycyjnych,

2. Tworzenie nowych obszarów aktywności gospodarczej na terenach popegeerowskich, powojkowych, przemysłowych

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, w szczególności przedsiębiorstwa gospodarcze realizujące inwestycje na obszarach powojkowych, przemysłowych, pokolejowych i popegeerowskich.

Typy beneficjentów: podmioty zarządzające terenami inwestycyjnymi, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne jst, związki jst, partnerstwa wymienionych podmiotów.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na wzmacnianie regionalnych i inteligentnych specjalizacji
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu,
- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

---

¹szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

l.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	<i>Powierzchnia wspartych (przygotowanych) terenów inwestycyjnych</i>	<i>ha</i>	<i>EFRR</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.2: opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu internacjonalizacji

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Rozwój międzynarodowej współpracy gospodarczej

Planowane wsparcie ma na celu zwiększenie aktywności przedsiębiorstw na rynkach międzynarodowych oraz promocję turystyczną i gospodarczą regionu, która wpłynie na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw Pomorza Zachodniego w skali międzynarodowej.

Efektom wsparcia będzie nawiązanie przez grupy przedsiębiorstw z Pomorza Zachodniego trwałych kontaktów międzynarodowych, co przełoży się za wzrost wielkości eksportu, a także jego zmianę struktury poprzez wzrost udziału eksportu na rynki poza europejskie.

Planowane do realizacji projekty przyczynią się do budowania wizerunku Pomorza Zachodniego na arenie międzynarodowej, jako miejsca o dobrym klimacie gospodarczym, przyjaznego inwestorom, i atrakcyjnego dla turystów.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>w trakcie ustalania</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Wsparcie działalności przedsiębiorstw nastawionych na wzrost eksportu i zdobywanie nowych rynków zbytu.
2. Wsparcie międzynarodowej współpracy gospodarczej (np. udział w giełdach kooperacyjnych, międzynarodowych targach bądź misjach gospodarczych).
3. Promocja gospodarcza i turystyczna regionu (w wymiarze zarówno krajowym jak i międzynarodowym)

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu, turyści, mieszkańcy regionu

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa, Instytucje otoczenia biznesu, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne jst, związki jst, partnerstwa wymienionych podmiotów

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na wzmacnianie regionalnych i inteligentnych specjalizacji,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy - projekty systemowe

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
2.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
3.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie niefinansowe (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
4.	Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
5.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje (CI)	PLN	EFRR	słabiej rozwinięty			
6.	Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M (CI)	EPC	EFRR	słabiej rozwinięty			
7.	Liczba wspartych przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych o charakterze międzynarodowym	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
8.	Liczba wspartych przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych o charakterze krajowym	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
9.	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie internacjonalizacji/ umiędzynarodowienia działalności	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
10.	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie doradztwa specjalistycznego	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.3: wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 5: Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora MSP.

Przewidywane wsparcie będzie ukierunkowane na wzmocnienie potencjału innowacyjnego sektora MSP przyczyniającego się do wprowadzania na rynek nowych produktów i usług.

Realizowane będą działania wspierające rozwój mikro, małych oraz średnich przedsiębiorstw z regionu, przede wszystkim projekty koncentrujące się na pozyskaniu i wdrożeniu innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych dodatkowo skutkujące zwiększeniem zatrudnienia.

W sposób szczególny wspierane będą przedsięwzięcia wysokoinnowacyjne oraz spółki powstające na styku gospodarka - sektor B+R lub realizujące nowatorskie przedsięwzięcia.

Preferencje w zakresie finansowania wdrażania innowacji posiadać będą projekty zgodne ze strategią regionalnych specjalizacji oraz tworzące nowe miejsca pracy.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>w trakcie ustalania</i>		EFRR					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Wdrażanie innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych w MŚP. Wsparcie zostanie ukierunkowane na procesy inwestycyjne w przedsiębiorstwach, skutkujące wdrażaniem innowacyjnych rozwiązań prowadzących m.in. do wykreowania nowego produktu lub do zmiany profilu gospodarczego lub do istotnego wzrostu

zatrudnienia. Efektem udzielonego wsparcia będzie wzrost innowacyjności i konkurencyjności regionu

2. Inwestycje w wysokoinnowacyjnych przedsiębiorstwach.

W ramach tego typu projektów realizowane będą przedsięwzięcia wysoce innowacyjne, nowatorskie, realizowane na styku świata nauki i biznesu (np. spin-off), które charakteryzują się wysokim poziomem ryzyka inwestycyjnego.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na wzmacnianie regionalnych i inteligentnych specjalizacji,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Preferencyjne oceniane będą projekty, które zakładają wprowadzenie nowego produktu lub usługi, które poprzedzone zostało usługą badawczo-rozwojową realizowaną przy współpracy z jednostką badawczo-rozwojową.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach w zakresie inżynierii finansowej, planuje się w perspektywie finansowej 2014 – 2020 zastosowanie instrumentów finansowych jako narzędzi finansowania inwestycji w MSP. Zastosowanie tego typu instrumentów przyczyni się do wzrostu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki.

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, wejścia kapitałowe, poręczenia, instrumenty mieszane, itp.

Jedynie projekty wysoce innowacyjne będą wspierane w formie dotacji. Przedsiębiorca, który będzie mógł skorzystać z preferencyjnej pożyczki, wejścia kapitałowego, czy kredytu umarzalnego, będzie musiał być pewny, iż wdrażane rozwiązanie ma sens ekonomiczny.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów

finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	<i>Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla projektów w zakresie innowacji lub B+R (CI)</i>	<i>PLN</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
2.	<i>Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia na rynek nowych produktów (CI)</i>	<i>szt.</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
3.	<i>Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia produktów nowych dla firmy (CI)</i>	<i>szt.</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
4.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)</i>	<i>szt.</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI)</i>	<i>szt.</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
6.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie finansowe inne niż dotacje (CI)</i>	<i>szt.</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
7.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie niefinansowe (CI)</i>	<i>szt.</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
8.	<i>Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw (CI)</i>	<i>szt.</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			
9.	<i>Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla</i>	<i>PLN</i>	EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>			

I GOSPODARKA – INNOWACJE – TECHNOLOGIE
PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.3

	<i>przedsiębiorstw (dotacje) (CI)</i>						
10.	<i>Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (inne niż dotacje) (CI)</i>	<i>PLN</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinęty</i>			
11.	<i>Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M (CI)</i>	<i>EPC</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinęty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.4: wspieranie zdolności MŚP do udziału w procesach wzrostu i innowacji

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 6: Profesjonalizacja usług świadczonych przez Instytucje Otoczenia Biznesu

Cel szczegółowy przewiduje skierowanie kompleksowego wsparcia na rzecz rozwoju usług świadczonych przez Instytucje Otoczenia Biznesu (w tym klastrów) przyczyniające się do zwiększenia konkurencyjności, innowacyjności i aktywności badawczo-wdrożeniowej przedsiębiorstw.

Dzięki udzielonemu wsparciu system wsparcia przedsiębiorstw będzie oferował profesjonalne wyspecjalizowane usługi dopasowane do potrzeb i wyzwań przedsiębiorstw.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>w trakcie ustalania</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Bony na proinnowacyjne usługi (koszyk innowacyjnych usług IOB opracowany zostanie po dokonaniu rozstrzygnięć podziału między poziomem krajowym a regionalnym).
2. Zwiększenie zdolności Instytucji Otoczenia Biznesu do budowania konkurencyjności i innowacyjności gospodarki regionu w oparciu o regionalne specjalizacje.

Aby sprostać wyzwaniom nowoczesnej gospodarki w zakresie wdrożeń innowacji, transferu technologii i rozwoju działalności badawczo – rozwojowej konieczne jest wspieranie działalności przedsiębiorstw poprzez silne otoczenie około biznesowe.

Instytucje Otoczenia Biznesu muszą dostosować swoją ofertę usługową do oczekiwań i faktycznych potrzeb przedsiębiorstw, tj. koncentrować się na świadczeniu wyspecjalizowanych usług – w tym zakresie należy wzmocnić potencjał IOB. Wsparcie będzie mogło być także przeznaczone na niezbędną infrastrukturę w związku z realizacją strategii inteligentnych specjalizacji (np. wzorcownie, laboratoria, pracownie) – jednakże w minimalnym zakresie.

3. Wsparcie powiązań kooperacyjnych sektora przedsiębiorstw, finansowego, edukacji i nauki, badań i rozwoju;

Oferta Instytucji Otoczenia Biznesu działających w regionie wymaga dostosowania do bieżących wyzwań gospodarki opartej na wiedzy. Instytucje te powinny być ogniwem kojarzącym i łączącym świat biznesu ze światem nauki. Należy wzmocnić proces wymiany informacji i współpracy między instytucjami. Działania podejmowane przez klastry oraz inicjatywy klastrowe nadal nie stanowią istotnej wartości dodanej w wymiarze rozwoju badań i wdrażania innowacji. Należy dążyć do zwiększenia aktywności klastrów w budowaniu profesjonalnego otoczenia biznesowego.

Usługi świadczone przez poszczególne instytucje powinny być względem siebie komplementarne i skoordynowane tak, aby przedsiębiorcy mogli korzystać z jak najpełniejszego wachlarza usług.

Należy zapewnić dostęp do specjalistycznych usług Instytucji Otoczenia Biznesu także przedsiębiorstwom z obszarów oddalonych od głównych ośrodków naukowych.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wpływ na wzmocnianie regionalnych i inteligentnych specjalizacji,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,

- rozwiązania realizujące zasadę Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy - projekty systemowe.

W związku z dużym znaczeniem projektów o zintegrowanym charakterze w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów dla zaplanowanych typów przedsięwzięć istnieje potrzeba zastosowania finansowania krzyżowego.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje(CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie niefinansowe [(CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje) (CI)	PLN	EFRR	slabiej rozwinięty			
6.	Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M (CI)	EPC	EFRR	slabiej rozwinięty			
7.	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu - ośrodki innowacji	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
8.	Liczba wspartych instytucji otoczenia biznesu - ośrodki przedsiębiorczości	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 3.4

9.	Liczba wspartych klastrów	szt.					
10.	Liczba jednostek naukowych zaangażowanych we wsparte klastry	Szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej**Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów**

KEW	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu								
Wskaźnik postępu finansowego								
Wskaźnik rezultatu								
		EFRR	slabiej rozwinięty					
		EFRR	slabiej rozwinięty					
		EFRR	slabiej rozwinięty					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
01 Generic productive investment in SMEs		01 Non-repayable grant		01 Urban		05 Other integrated approaches to sustainable urban/rural development		00 Not applicable		01 Strengthening research, technological development and innovation	
02 Research and innovation processes in large enterprises		04 Support through financial instruments: Loans, guarantees or equivalents (excluding venture and equity capital)		04 Rural: sparsely and very sparsely populated areas						03 Enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises, the agricultural sector	
058 Investment in infrastructure, capacities and equipment in SMEs directly linked to research and innovation activities				05 Rural: other							
060 Research and innovation infrastructure (public)											
061 Research and innovation infrastructures (private, including science parks)											
062 Research and innovation activities in public research centres and centres of competence including networking											

<p>063 Research and innovation activities in private research centres including networking</p> <p>064 Technology transfer and university-enterprise cooperation primarily benefitting SMEs</p> <p>065 Cluster Support and business networks primarily benefitting SMEs</p> <p>066 Research and innovation processes in SMEs (including voucher schemes, process, design, service and social innovation)</p> <p>067 Research, innovation, technology transfer and cooperation focusing on the low carbon economy</p> <p>068 Advanced support services for SMEs and groups of SMEs (including management, marketing and design services)</p> <p>069 SME business development, support to entrepreneurship and incubation (including support to spin offs, spin outs)</p> <p>072 Business infrastructure for SMEs (including industrial parks, sites)</p> <p>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it)</p>								
--	--	--	--	--	--	--	--	--

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

II ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.2: rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie wykorzystania TIK przez przedsiębiorstwa.

Dzięki realizacji celu priorytetu inwestycyjnego wzrośnie liczba przedsiębiorstw wykorzystujących TIK w swojej działalności, co przełoży się na wzrost konkurencyjności zachodniopomorskich przedsiębiorstw.

Z uwagi na postępujący rozwój technologiczny i zwiększającą się konkurencją w oparciu o wykorzystanie sieci internet koniecznym jest zaprogramowanie wsparcia dla przedsiębiorców (głównie MŚP) w zakresie rozwoju produktów i usług opartych na TIK, sprzedaży produktów i usług w internecie (handel elektroniczny), tworzenia i udostępniania usług elektronicznych odpowiadających ich potrzebom.

Dzięki działaniom zrealizowanym w ramach tego priorytetu inwestycyjnego przedsiębiorstwa regionu w większej mierze będą wykorzystywać TIK do prowadzenia działalności gospodarczej (np. jako dodatkowy kanał sprzedaży) a także do zarządzania przedsiębiorstwem, co przełoży się na zwiększoną efektywność sektora przedsiębiorstw.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Przedsiębiorstwa stosujące automatyczną wymianę danych z podmiotami zewnętrznymi	%	słabiej rozwinięty	46,9	2012		GUS	raz w roku

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

- wdrożenie w przedsiębiorstwach kompleksowych rozwiązań informatycznych pozwalających na interakcję on-line z klientami i kooperantami, np. projekty mające na celu otwarcie kanału informatycznego, jako nowego kanału sprzedaży,

2. przeniesienie części funkcjonowania przedsiębiorstwa do sfery wirtualnej np. praca zdalna, zdalne zarządzanie kadrami czy przedsiębiorstwem, budowanie systemów komunikacji VPN.

Grupy docelowe: przedsiębiorstwa, ich klienci i kooperanci

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do dofinansowania będzie realizowany w trybie konkursowym. Ten tryb jest konieczny z uwagi na spodziewaną dużą liczbę potencjalnych wnioskodawców i projektów przewyższających dostępną alokację. Tryb konkursowy zapewni wybór najlepszych projektów, najbardziej odpowiadających potrzebom grup docelowych oraz przynoszących największe efekty w odniesieniu do poniesionych nakładów. System wyboru będzie uwzględniał mechanizmy odwoławcze zgodnie z obowiązującymi regulacjami w tym zakresie.

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na obiektywnej ocenie wniosków, opartej na kryteriach wyboru adekwatnych dla oczekiwanych rezultatów, zaakceptowanych przez Komitet Monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zwiększenie efektywności przedsiębiorstwa,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zastosowania innowacyjnych rozwiązań/technologii,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

W związku z dużym znaczeniem projektów o zintegrowanym charakterze, w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów dla zaplanowanych typów przedsięwzięć istnieje potrzeba zastosowania finansowania krzyżowego.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, poręczenia.. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja, co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie ,ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

Planuje się przeprowadzenie przedmiotowej analizy w terminie do końca I półrocza 2014 roku.

Planuje się wdrażanie instrumentów finansowych zgodnie z art. 33 (4) (b) (ii) CPR.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje) (CI)	PLN	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M (CI)	EPC	EFRR	slabiej rozwinięty			
6.	Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia na rynek nowych produktów (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
7.	Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia produktów nowych dla firmy (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
8.	Liczba przedsiębiorstw, które w wyniku realizacji projektu wdrożyły automatyczną wymianę informacji z podmiotami zewnętrznymi	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.3: wzmacnianie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie stopnia wykorzystywania technologii komunikacyjnych i informacyjnych (TIK) w usługach publicznych.

Dzięki realizacji celu priorytetu inwestycyjnego nastąpi usprawnienie oraz obniżenie kosztów funkcjonowania usług publicznych.

Zastosowanie technologii komunikacyjnych i informacyjnych pozwala na zwiększenie dostępności zasobów gromadzonych przez wszelkie służby publiczne oraz na tanie lub bezpłatne udostępnianie ich mieszkańcom. Interoperacyjność systemów informatycznych pozwala również na szybką i sprawną wymianę danych pomiędzy różnymi podmiotami zaangażowanym w coraz bardziej skomplikowane procesy zarządzania.

Oczekiwany efektem wsparcia w ramach priorytetu inwestycyjnego będzie umożliwienie zdalnego załatwienia większej ilości spraw przez mieszkańców regionu. Zmniejszy to ponoszone przez mieszkańców koszty związane z koniecznością udania się na miejsce świadczenia usługi oraz zaoszczędzi czas z tym związany. Dodatkowym efektem będzie zmniejszenie kosztów funkcjonowania służb publicznych.

Szerokie udostępnienie zasobów publicznych pozwoli na większe wykorzystanie ich przez podmioty gospodarcze. Odnosi się to zarówno do wykorzystania informacji publicznej w podstawowej działalności firmy jak i budowania przedsiębiorczości w oparciu o dane publiczne.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Odsetek osób korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną	%	słabiej rozwinięty				GUS/Eurostat	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. wsparcie rozwoju elektronicznych usług publicznych szczebla regionalnego/lokalnego oraz zwiększenie do nich dostępu dla obywateli, w tym m.in. projektów z zakresu e-administracji, e-zdrowia, e-edukacji, e-kultury, systemów informacji przestrzennej.

Realizacja przedsięwzięć polegających na rozwoju elektronicznych usług publicznych przyczyni się do wzrostu liczby uruchomionych systemów teleinformatycznych oraz zainstalowanych aplikacji w instytucjach publicznych, co w bezpośredni sposób przełoży się na wzrost liczby mieszkańców korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną.

2. wsparcie digitalizacji zasobów kulturowych, naukowych i edukacyjnych będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego/lokalnego, a także zapewnienie powszechnego, otwartego dostępu w postaci cyfrowej do tych zasobów.
3. rozwój infrastruktury informatycznej, w tym aplikacji i systemów bazodanowych, służących poprawie efektywności zarządzania oraz upowszechnianiu komunikacji elektronicznej w instytucjach publicznych (np. podpis elektroniczny, elektroniczny obieg dokumentów itp.) oraz instytucji publicznych z klientami.

Realizacja przedsięwzięć polegających na rozwoju infrastruktury informatycznej przyczyni się do zwiększenia zastosowania komunikacji elektronicznej w instytucjach publicznych, co w bezpośredni i pośredni sposób przełoży się na wzrost liczby mieszkańców korzystających z internetu w kontaktach z administracją publiczną.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, instytucje kultury.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zmniejszenie zasobochłonności,
- zwiększenie efektywności organizacji,

- udostępnienie obywatelom zasobów publicznych oraz zmniejszenie kosztów dla
- ostatecznego odbiorcy usługi,
- polityki horyzontalne, przede wszystkim dostępność i ograniczenie wykluczenia
- społecznego oraz rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na wizerunek podmiotu publicznego.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy - projekty systemowe, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego², tryb konkursowy.

W związku z dużym znaczeniem projektów o zintegrowanym charakterze, w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów dla zaplanowanych typów przedsięwzięć, istnieje potrzeba zastosowania finansowania krzyżowego.

Wybór trybu pozakonkursowego wynika z kompetencji potencjalnych wnioskodawców w danym obszarze, a także ze strategicznego charakteru obszaru tematycznego.

Planowany do zastosowania mechanizm kontraktu samorządowego pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

Wybór kontraktów samorządowych nastąpi spośród złożonych przez związki/stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego (JST) propozycji takich kontraktów, zawierających opis planowanych do zrealizowania projektów. Kluczową ideą kontraktu jest realizacja założeń płynących ze strategii rozwoju województwa oraz programów strategicznych, jak również budowa współpracy pomiędzy samorządami.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania

² szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 2.3

	dla programu						
1.	Liczba usług cyfrowych opartych na ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego i otwartych zasobów	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
2	Liczba urzędów, które usprawniły funkcjonowanie dzięki awansowi cyfrowemu	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
3.	Liczba osób objętych pomocą doradczo-szkoleniową w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych	osoby	EFRR	słabiej rozwinięty			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu	(w stosownych przypadkach)						(w stosownych przypadkach)	
Wskaźnik postępu finansowego								
Wskaźnik rezultatu								
		EFRR	słabiej rozwinięty					
		EFRR	słabiej rozwinięty					
		EFRR	słabiej rozwinięty					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
051 ICT: Other types of ICT infrastructure/large-scale computer resources/equipment (including e-infrastructure, data centres, sensors, etc., also where embedded in other infrastructures such as research facilities, environment or social infrastructures)		01 Non-repayable grant		01 Urban		05 Other integrated approaches to sustainable urban/rural development		00 Not applicable		011 Enhancing institutional capacity and an efficient public administration	
078 e-Government services and applications (including e-Procurement, access to public sector information (open data), cyber-security, e-Justice, e-Democracy, e-Culture, digital libraries)		04 Support through financial instruments: Loans, guarantees or equivalents (excluding venture and equity capital)		04 Rural: sparsely and very sparsely populated areas						02 Enhancing access to, and use and quality of, information and communication technologies	
079 e-Inclusion, e-Accessibility, e-Learning and e-Education services and applications				05 Rural: other							

<p><i>080 IT solutions addressing the healthy active ageing challenge and e-Health services and applications (including e-Care, ambient assisted living)</i></p> <p><i>081 IT Services and applications for SMEs (including e-Commerce, e-Business networked business processes, e-skills, etc.),</i></p> <p><i>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directlylinked to it)</i></p>										
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.1: promowanie produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii

Inwestycje dotyczące efektywności energetycznej oraz odnawialnych źródeł energii należą do obszaru, w którym możliwe jest użycie instrumentów zwrotnych, np. pożyczek i kredytów preferencyjnych oraz wejść kapitałowych. Próby zastosowania instrumentów zwrotnych zostały podjęte przez województwo w perspektywie finansowej 2007-2013 w ramach Inicjatywy JESSICA. Z przeprowadzonej ekspertyzy na temat możliwości wsparcia OZE i EE wynika, że najczęściej wykorzystywaną formą wsparcia w latach 2004-2010 były dotacje. Część podmiotów uzależniała decyzję o realizacji przedsięwzięć dotyczących OZE i efektywności energetycznej od dostępności bezzwrotnych form finansowania. Ponadto, niskooprocentowane pożyczki NFOŚiGW oraz kredyty preferencyjne na termomodernizację oferowane przez Bank Gospodarstwa Krajowego przesądziły o odstąpieniu od wprowadzenia instrumentów zwrotnych. Dokładne potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, będą doprecyzowane po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych, mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej. Na podstawie wyników badania, zostanie określona możliwość i zasadność wykorzystania instrumentów finansowych oraz rodzaj i wielkość finansowania zwrotnego.

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie udziału produkcji energii z OZE w bilansie energetycznym regionu, w szczególności energetyki rozproszonej z OZE.

Cel szczegółowy 2: Rozwój sektora biogospodarki.

Strategicznym celem modernizacji i rozbudowy sektora energetycznego jest dążenie do zapewnienia odbiorcom optymalnej ilości energii po możliwie niskich cenach. Pogodzenie wzrostu gospodarczego z wymogami szeroko rozumianej ochrony środowiska, będzie osiągnięte poprzez zapewnienie ciągłości dostaw energii oraz powstrzymanie nadmiernego korzystania z zasobów naturalnych. Efektem działań osiągniętych dzięki wsparciu wspólnotowemu będzie:

- Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych (w ekwiwalencie CO₂) do roku bazowego protokołu z Kioto,
- Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych w sektorze energetycznym,
- Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych na jednostkę zużytej energii,

- Zwiększenie ilości energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto,
- Zbliżenie się do samowystarczalności energetycznej.

Jak wynika z krajowej strategii „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” globalny charakter zmian klimatycznych w sposób szczególnie wyraźny wymusza koordynację działań w wielu sektorach. Zmniejszenie emisji, w tym przede wszystkim CO₂ jest jednym z głównych zidentyfikowanych kierunków działań mitygacyjnych. W związku z powyższym dla regionu coraz ważniejszą rolę zaczyna odgrywać stabilność dostaw energii, co może być osiągnięte poprzez rozwój rozproszonych źródeł energii w oparciu przede wszystkim o biomasę, biogaz i energię słoneczną. Realizacja inwestycji w obszarze energetyki rozproszonej, w powiązaniu ze znaczną poprawą efektywności energetycznej i zadań środowiskowych, sprzyjać będzie rozwojowi regionów peryferyjnych (nowe miejsca pracy, w szczególności na terenach wiejskich – Specjalnej Stefy Włączenia) i wzmocnieniu połączeń funkcjonalnych różnych części regionu.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii ogółem	%	slabiej rozwinięty				GUS	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Zastępowanie konwencjonalnych źródeł energii źródłami przede wszystkim z biomasy, biogazu i energii słonecznej,

Wsparcie zastępowania konwencjonalnych źródeł energii przede wszystkim energią z biomasy, biogazu i energii słonecznej przyczyni się do osiągnięcia obu celów działania/priorytetu inwestycyjnego.

Z jednej strony dzięki realizacji przedsięwzięć zwiększających potencjał wytwórczy energii ze źródeł odnawialnych osiągnięty zostanie poziom referencyjny udziału OZE w konsumpcji energii ogółem w skali kraju tj. minimum 15% w 2020 roku. Województwo zachodniopomorskie ze względu na swój rolniczy charakter posiada potencjalnie duże możliwości pozyskiwania energii z biomasy i biogazu. Tego typu źródła charakteryzuje stabilność dostaw energii. Rozwój energii z biomasy i biogazu i energii słonecznej jest możliwy w stosunkowo małych jednostkach wytwarzających energię, co pozwoli na realizację przedsięwzięć bez konieczności budowy lub rozbudowy kosztownych inwestycji w infrastrukturę przesyłową. Z drugiej strony zastępowanie konwencjonalnych źródeł energią z biomasy i biogazu da impuls dla rozwoju sektora biogospodarki w województwie zachodniopomorskim. Sektor ten stanowi regionalną specjalizację województwa. Dodatkowo realizacja przedsięwzięć związanych z wytwarzaniem energii w oparciu o biomasę i biogaz w źródłach rozproszonych nie będzie wymagała transportu surowca na duże odległości, co przełoży się na wzrost zatrudnienia w rolnictwie na obszarach z dużym poziomem bezrobocia tj. na obszarze centralnym Specjalnej Strefy Włączenia.

W ramach tego typu projektów możliwe będzie wsparcie na zasadach finansowania krzyżowego. Tego typu wsparcie przyczyni się do podniesienia kwalifikacji zawodowych pracowników podmiotów zmieniających źródło wytwarzania energii. w celu dostosowania kwalifikacji pracowników do zmienionego źródła wytwarzania energii.

Realizacja przedsięwzięć polegających na zwiększeniu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych będzie możliwa także w przypadku wytwarzania energii na własne potrzeby.

Realizacja przedmiotowego typu projektu będzie uzupełnieniem działań wspieranych na poziomie krajowym

- 2.** Budowa, rozbudowa, modernizacja jednostek wytwarzających energię elektryczną i/lub ciepłą z odnawialnych źródeł energii, przede wszystkim w oparciu o biomasę, biogaz i energię słoneczną, w tym z niezbędną infrastrukturą przyłączeniową do sieci dystrybucyjnych.

Tak jak i pierwszy typ projektu poprzez budowę, rozbudowę i modernizację jednostek wytwarzających energię w oparciu przede wszystkim o biomasę, biogaz i energię słoneczną osiągnięte zostaną dwa cele szczegółowe działania /priorytetu.

Z jednej strony dzięki realizacji przedsięwzięć zwiększających potencjał wytwórczy energii ze źródeł odnawialnych osiągnięty zostanie poziom referencyjny udziału OZE w konsumpcji energii ogółem w skali kraju tj. minimum 15% w 2020 roku. Województwo zachodniopomorskie ze względu na swój rolniczy charakter posiada potencjalnie duże możliwości pozyskiwania energii z biomasy i biogazu. Tego typu źródła charakteryzuje stabilność dostaw energii. Rozwój energii z biomasy i biogazu i energii słonecznej jest możliwy w stosunkowo małych jednostkach wytwarzających energię, co pozwoli na realizację przedsięwzięć bez konieczności budowy lub rozbudowy kosztownych inwestycji w infrastrukturę przesyłową. Wraz z budową źródła energii możliwa będzie budowa

niezbędnej sieci dystrybucyjnej SN i nn. Budowa takiej sieci będzie możliwa gdy będzie realizowana na potrzeby źródła i będzie ekonomicznie uzasadniona.

Z drugiej strony zastępowanie konwencjonalnych źródeł energią z biomasy i biogazu da impuls dla rozwoju sektora biogospodarki w województwie zachodniopomorskim. Sektor ten stanowi regionalną specjalizację województwa. Dodatkowo realizacja przedsięwzięć związanych z wytwarzaniem energii w oparciu o biomasę i biogaz w źródłach rozproszonych nie będzie wymagała transportu surowca na duże odległości co przełoży się na wzrost zatrudnienia w rolnictwie na obszarach z dużym poziomem bezrobocia tj. na obszarze centralnym Specjalnej Strefy Włączenia.

Dzisiejszy poziom zapotrzebowania na energię w przemyśle jest w województwie stosunkowo niewielki, jednak rozwojowi województwa w kierunku przemysłowym i innowacyjnego rolnictwa będzie towarzyszyć zwiększone zapotrzebowanie w energię. W ramach przedsięwzięć zwiększających wykorzystanie energii z odnawialnych źródeł możliwa będzie realizacja inwestycji w budowę źródeł kogeneracyjnych opartych o odnawialne źródła energii.

Realizacja przedsięwzięć polegających na zwiększeniu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych będzie możliwa także w przypadku wytwarzania energii na własne potrzeby.

Realizacja przedmiotowego typu projektu będzie uzupełnieniem działań wspieranych na poziomie krajowym

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa

Typy beneficjentów: przedsiębiorcy, przedsiębiorcy energetyczni, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, instytucje oświatowe i opiekuńcze, zakłady opieki zdrowotnej, rolnicy, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorstw.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- efekty środowiskowe projektu,
- zapewnienie stabilności dostaw energii,

- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- zastosowania innowacyjnych technologii,
- zwiększenie zatrudnienia.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy - zintegrowane inwestycje terytorialne ZIT, tryb pozakonkursowy- tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego³.

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjna pożyczki, kredyty umarżalne, gwarancje, poręczenia, instrumenty mieszane.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie ,ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

Planuje się przeprowadzenie przedmiotowej analizy w terminie do końca I półrocza 2014 roku.

Planuje się wdrażanie instrumentów finansowych zgodnie z art. 33 (4) (b) (ii) CPR.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
------	--	-------------------	---------	-------------------	-------------------------	---------------	----------------------------

³ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.1

	wskaźniki specyficzne dla programu						
1.	<i>Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (CI)</i>	<i>MW</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
2.	<i>Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)</i>	<i>tony ekwiwalentu CO2</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
3.	<i>Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
4.	<i>Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
6.	<i>Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.2: promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Zmniejszenie zasobochłonności MŚP.

Wobec prognozowanego wzrostu zużycia energii elektrycznej w sektorze przemysłowym, wprowadzone zostaną rozwiązania mające na celu zwiększenie efektywności zasobowej, tj. zoptymalizowane zostanie zużycie energii elektrycznej, ciepłej i wody w oparciu o przeprowadzone przemysłowe audyty energetyczne. Oczekiwany efektem będzie:

- zmniejszenie zużycia energii przypadającej na jednostkę PKB,
- zmniejszenie wodochłonności przemysłu,
- zmniejszenie emisji, w tym CO₂.

Zidentyfikowana zasobochłonność gospodarki regionu wymaga działań ukierunkowanych na zwiększenie efektywności zasobowej, w tym energetycznej MŚP. Podejmowane kroki będą wspierały rozwój gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, a przy tym bardziej innowacyjnej. Przyczyniają się one do realizacji celu strategii "Europa 2020" w zakresie klimatu i energii oraz wpiszą się w inicjatywę flagową „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”.

Oczekiwaną zmianą będzie zmniejszenie zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą wytwarzaną w konwencjonalnych źródłach, zastępowanie ich energią ze źródeł odnawialnych oraz zmniejszenie ilości zużywanej wody w procesach technologicznych. Dodatkowo poprzez wsparcie rozpowszechnienia informacji o zastosowaniu zasobooszczędnych technologii zwiększających efekty ekonomiczne prowadzonej działalności osiągnięty zostanie rezultat w postaci zwiększenia zainteresowania innowacyjnymi technologiami służącymi ograniczaniu zużycia zasobów.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB	GWh	słabiej rozwinięty				GUS	
2.		Zużycie energii elektrycznej w przemyśle	GWh	słabiej rozwinięty				GUS	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Termomodernizacja budynków przemysłowych.

Kompleksowa termomodernizacja budynków przemysłowych w obiektach, w których prowadzona jest działalność gospodarcza, będzie realizowana na podstawie wcześniej przeprowadzonych audytów energetycznych. Przedsięwzięcia takie będą wspierane, jeśli zaplanowana w ramach projektu termomodernizacja zaspokoi znaczące potrzeby w tym zakresie i w dającym się przewidzieć horyzoncie czasowym nie będzie potrzebna dalsza modernizacja wspieranych budynków.

Termomodernizacja budynków przemysłowych spowoduje zmniejszenie zapotrzebowania w energię. Realizacja tego celu szczegółowego przełoży się na obniżenie zużycia paliw konwencjonalnych, a to w konsekwencji spowoduje ograniczenie emisji do powietrza zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych.

2. Wdrożenie technologii oszczędzających zużycie energii elektrycznej, ciepłej i/lub wody.

Wdrożenie technologii oszczędzających zużycie energii elektrycznej, ciepłej i/lub wody będzie możliwe po wykazaniu znaczącego wpływu na oszczędność tych zasobów w procesach produkcyjnych/usługowych. W tym typie projektów wspierane będzie zastępowanie procesów wysokoenergetycznych i wysokowodochłonnych procesami zmniejszającymi zużycie paliw do produkcji energii oraz zużycie wody przy zachowaniu dotychczasowej skali produkcji. Realizacja celu szczegółowego zmniejszenie zużycia zasobów wpłynie korzystnie na ich zachowanie zasobów i da możliwość regeneracji.

Grupy docelowe: mikro, małe i średnia przedsiębiorstwa województwa zachodniopomorskiego charakteryzujące się dużą zasobochłonnością, w tym energochłonnością.

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa inne niż duże

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- efekty środowiskowe projektu,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zastosowanie innowacyjnych technologii,
- kompleksowość projektu.

Naczelną zasadą wyboru projektów będzie konieczność wykonania wcześniej audytów energetycznych przez przedsiębiorstwo. Wsparcie będzie kierowane do projektów, które kompleksowo przyczyniają się do znaczącej poprawy zasobochłonności (energochłonności) prowadzonej działalności.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁴

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, kredyty umarżalne, poręczenia. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

Planuje się przeprowadzenie przedmiotowej analizy w terminie do końca I półrocza 2014 roku.

Planuje się wdrażanie instrumentów finansowych zgodnie z art. 33 (4) (b) (ii) CPR.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

⁴ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.2

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)	tony ekwiwalentu CO2	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Kubatura zmodernizowanych energetycznie budynków	m3	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba przedsiębiorstw, które w wyniku wsparcia poprawiły efektywność energetyczną	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI)	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
6.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje) (CI)	PLN	EFRR	slabiej rozwinięty			
7.	Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M/ (CI)	EPC	EFRR	slabiej rozwinięty			

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.3: wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i sektorze mieszkaniowym.

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkaniowych.

Realizacja celu priorytetu znacząco przyczyni się do poprawy systemu racjonalizacji użytkowania i wytwarzania energii w budynkach oraz pozwoli na zmniejszenie zużycia węgla, co przełoży się na znaczne zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do atmosfery.

Efektywność energetyczna ma zasadnicze znaczenie dla polityki UE. Ponad 40 % finalnego zużycia energii (i 36 % emisji gazów cieplarnianych) ma miejsce w domach, biurach, sklepach i innych budynkach. Jednocześnie z uwagi na to, iż Polska od niedawna prowadzi inwestycje termomodernizacyjne, istnieje znaczący potencjał w zakresie oszczędności energii.

Zmniejszenie energochłonności budynków publicznych i mieszkaniowych osiągnięte będzie poprzez wsparcie ukierunkowane na kompleksowe działania modernizacyjne budynków użyteczności publicznej i mieszkaniowych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne.

Dodatkowo wsparciem objęte zostanie przygotowanie audytów energetycznych.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>w trakcie ustalania</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej, w tym z wymianą źródła ciepła na OZE.

Kompleksowa termomodernizacja budynków użyteczności publicznej będzie realizowana na podstawie wcześniej przeprowadzonych audytów energetycznych.

Przedsięwzięcia takie będą wspierane, jeśli zaplanowana w ramach projektu termomodernizacja zaspokoi znaczące potrzeby w tym zakresie i w dającym się przewidzieć horyzoncie czasowym nie będzie potrzebna dalsza modernizacja wspartych budynków.

Działania termomodernizacyjne będą obejmować m.in. ocieplenie obiektu, wymianę okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, przebudowę systemów grzewczych (wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła), modernizację systemów wentylacji i klimatyzacji, instalację OZE w modernizowanych energetycznie budynkach. W ramach przedsięwzięcia możliwa będzie wymiana źródła ciepła z opartego na paliwach konwencjonalnych na źródła ciepła wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych.

Termomodernizacja budynków publicznych spowoduje zmniejszenie zapotrzebowania w energię. Realizacja tego celu szczegółowego przełoży się na obniżenie zużycia paliw konwencjonalnych, co w konsekwencji spowoduje ograniczenie emisji do powietrza zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych.

Wsparcie na audyty energetyczne dla sektora publicznego, jako element kompleksowy projektu.

2. Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków mieszkaniowych, w tym z wymianą źródła ciepła na OZE

Kompleksowa termomodernizacja budynków mieszkalnych będzie realizowana na podstawie wcześniej przeprowadzonych audytów energetycznych.

Przedsięwzięcia takie będą wspierane, jeśli zaplanowana w ramach projektu termomodernizacja zaspokoi znaczące potrzeby w tym zakresie i w dającym się przewidzieć horyzoncie czasowym nie będzie potrzebna dalsza modernizacja wspartych budynków.

Działania termomodernizacyjne będą obejmować m.in. ocieplenie obiektu, wymianę okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, przebudowę systemów grzewczych (wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła) i

modernizację systemów wentylacji i klimatyzacji, instalację OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, W ramach przedsięwzięcia możliwa będzie wymiana źródła ciepła z opartego na paliwach konwencjonalnych na źródła ciepła wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych. Termomodernizacja budynków będzie musiała obejmować cały obiekt, co umożliwi realizację przedsięwzięcia w partnerstwie.

Termomodernizacja budynków mieszkalnych spowoduje zmniejszenie zapotrzebowania w energię. Realizacja tego celu szczegółowego przełoży się na obniżenie zużycia paliw konwencjonalnych, co w konsekwencji spowoduje ograniczenie emisji do powietrza zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych.

W celu uzyskania skumulowanego efektu oddziaływania możliwe będzie realizowanie przedsięwzięć o charakterze termomodernizacyjnym na zasadach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Wsparcie na audyty energetyczne dla sektora mieszkaniowego, jako element kompleksowy projektu.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów:

w zakresie typu 1: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, osoby prawne jst;

w zakresie typu 2: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, TBS, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje pozarządowe

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego. W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- wpływ na poprawę systemu racjonalizacji użytkowania budynku użyteczności publicznej,
- wpływ na poprawę jakości powietrza poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych do powietrza pochodzących z indywidualnych systemów ogrzewania budynków mieszkaniowych.

Powiązanie z projektami realizowanymi w ramach priorytetu inwestycyjnego 9.2.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁵, zintegrowane inwestycje terytorialne ZIT.

Zastosowany zostanie mechanizm kontraktu samorządowego, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

W przypadku budynków użyteczności publicznej takich jak szkoły, szpitale, zakłady opieki zdrowotnej, kluczowym w wyborze będzie kwestia tendencji demograficznych. Wsparcie realizowanych przedsięwzięć będzie musiało uwzględniać wyludnianie się obszarów a także starzenie się społeczeństwa i zwiększone zapotrzebowanie na łatwo dostępne usługi medyczne. W związku z tym weryfikowane będzie, czy zmniejszenie ilości mieszkańców mogących korzystać z infrastruktury publicznej będzie uwzględniać planowane ograniczenie ilości i pojemności obiektów publicznych.

W zakresie termomodernizacji budynków mieszkalnych przewiduje się możliwość realizacji zadań w formule kontraktu samorządowego.

Projekty nie będą mogły dotyczyć budynków nie mieszczących się w klasach energetycznych nawet po modernizacji.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, kredyty umarzalne.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie ,ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

Planuje się przeprowadzenie przedmiotowej analizy w terminie do końca I półrocza 2014 roku.

Możliwe będzie wykorzystanie instrumentów zwrotnych w termomodernizacji obiektów mieszkalnych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie jest planowana realizacja dużych projektów

---

⁵ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)	tony ekwiwalentu CO ₂	EFRR	ślabiej rozwinięty			
2.	Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych (CI)	kWh/rok	EFRR	ślabiej rozwinięty			
3.	Liczba gospodarstw domowych z lepszą klasą zużycia energii (CI)	szk.	EFRR	ślabiej rozwinięty			
4.	Kubatura zmodernizowanych energetycznie budynków	m ³	EFRR	ślabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.5: promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, w tym wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygacyjnych.

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 5: Zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności ekologicznej oraz świadomości na temat efektywności energetycznej

Cel szczegółowy 6: Zmniejszenie emisji generowanej przez transport, przede wszystkim na obszarach miejskich.

Cel szczegółowy 7: Zmniejszenie emisji, w tym CO₂

Badania ewaluacyjne i analizy w zakresie technologii cechujących się niskim poziomem emisji wskazują na to, że główną barierą we wdrożeniu „zielonych” technologii jest brak wiedzy na temat korzyści ekonomicznych wynikających z zastosowania tego rodzaju rozwiązań. Projekty demonstracyjne mające na celu podnoszenie świadomości energetycznej przyczynią się do kreowania zachowań zasobooszczędnych w tym energooszczędnych i przyczyniających się w długofalowej perspektywie do zmniejszenia emisji.

Doprowadzenie do przekroczenia warunków brzegowych odnośnie czasu, kosztu i komfortu przejazdu, skutkujące zmianami modelu zachowań transportowych, spowoduje wzrost ilości osób korzystających z transportu publicznego, co w konsekwencji przełoży się na zmniejszenie emisji w aglomeracjach miejskich z pojazdów prywatnych (Wnioski z realizacji Polityki Spójności w świetle wyników prac analityczno-ewaluacyjnych okresu 2004-2006, MRR, Warszawa 2011).

Efektom wsparcia infrastruktury transportu miejskiego będzie wdrożenie zrównoważonej mobilności miejskiej, wyrażającej się poprzez zwiększenie ilości osób rezygnujących z indywidualnego transportu samochodowego na rzecz transportu publicznego lub rowerowego.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
------	--	-------------------------------------	-------------------	-------------------	----------------	------------	-------------------------	---------------	----------------------------

		(EFRR/FS)							
1,		<i>spadek emisji gazów cieplarnianych</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Projekty wysokoinnowacyjne, demonstracyjne, którym towarzyszą działania informacyjno-promocyjne, kampanie promujące budynki pasywne i zeroemisyjne.
2. Budowa, przebudowa obiektów/systemu uzupełniającego do infrastruktury zintegrowanego systemu transportu publicznego w celu ograniczenia ruchu drogowego w centrach miast np.:
  - a. Budowa systemów P&R oraz B&R
  - b. Budowa centrów przesiadkowych,
  - c. Wdrożenie inteligentnych systemów transportowych,
  - d. Wdrożenie systemu roweru miejskiego,
  - e. Budowa zintegrowanego systemu tras rowerowych odciążających ruch drogowy w centrach miast,
  - f. Zakup taboru do transport miejskiego jeśli jest uzupełnieniem systemu,
3. Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury transportu miejskiego, wyłącznie jako uzupełnienie systemu.
4. Modernizacja oświetlenia miejskiego w kierunku jej energooszczędności
5. Wdrożenie wspólnego biletu

Dzięki wsparciu w ramach pierwszego typu projektów osiągnięty zostanie znaczący wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców. Realizacja projektów wzorcowych, przykładowych, demonstracyjnych, promujących dobre praktyki w zakresie efektywności energetycznej, przyczyni się do realizacji pierwszego i drugiego celu szczegółowego.

Drugi cel szczegółowy zostanie osiągnięty również dzięki typom projektów z zakresu modernizacji oświetlenia miejskiego

Efektom wsparcia infrastruktury zintegrowanego systemu transportu miejskiego będzie osiągnięcie pierwszego celu szczegółowego - zmniejszenie emisji generowanej przez transport, przede wszystkim na obszarach miejskich.

Planowane projekty muszą wynikać z planów gospodarki niskoemisyjnej.

W ramach 2-4 typów projektów planowany jest mechanizm finansowania krzyżowego w ramach którego finansowane będą działania promocyjne i informacyjne.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa świadczące usługi publicznego transport zbiorowego, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, organizacje pozarządowe, operatorzy infrastruktury kolejowej, państwowe jednostki budżetowe.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna są to projekty realizowane przez podmioty świadczące usługi w publicznym transporcie zbiorowym.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- efekty środowiskowe projektu,
- zwiększenie atrakcyjności publicznego transport zbiorowego,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zastosowanie innowacyjnych technologii,
- zwiększenie zatrudnienia.

Wsparcie w zakresie transportu miejskiego muszą wynikać z planów niskoemisyjnych i przyczyniać się do ograniczenia transportu drogowego w centrach miast.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się przede wszystkim mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych oraz tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁶, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb konkursowy jako tryb najbardziej konkurencyjny.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, kredyty umarzalne.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, z jego przeznaczeniem będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w

---

⁶ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie jego formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

Planuje się przeprowadzenie przedmiotowej analizy w terminie do końca I półrocza 2014 roku.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Możliwy projekt w zakresie transportu miejskiego.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)	tony ekwiwalentu CO2	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Całkowita długość nowych lub ulepszonych linii tramwajowych i linii metra (CI)	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba wybudowanych obiektów "Park&Ride"	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba wybudowanych obiektów "Bike&Ride"		EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg dla rowerów	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
6.	Liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskim	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.5

7.	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych / zintegrowanych centrów przesiadkowych	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
8.	Liczba budynków wybudowanych, z uwzględnieniem standardów budownictwa pasywnego	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
9.	Liczba budynków przebudowanych z uwzględnieniem standardów budownictwa pasywnego	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.7: promowanie wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawnej kogeneracji w oparciu o popyt na ciepło użytkowe.

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 8: Zwiększenie ilości energii elektrycznej wytwarzanej w wysokosprawnej kogeneracji.

Realizacja celu priorytetu przyczyni się do poprawy racjonalizacji rozproszonych systemów gospodarowania energią i ciepłem użytkowym oraz oszczędnością w zużyciu energii pierwotnej.

Budowa instalacji nowych źródeł wysokosprawnej kogeneracji lub modernizacja starych źródeł ciepła na wysokosprawne kogeneracje stanowi źródło wspomagające prace systemu energetycznego, jednocześnie zaspokajając lokalne zapotrzebowanie na energię i ciepło. Wysokosprawna kogeneracja jest kierunkiem rozwoju energetyki rozproszonej, bowiem zgodnie z założeniami „Polityki energetycznej Polski do 2030 r.” wielkość produkcji energii w wysokosprawnej kogeneracji ma zostać podwojona w porównaniu do produkcji w roku 2006 (z poziomu 24,4 TWh w 2006 r. do 47,9 TWh w 2030 r.), natomiast udział produkcji energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji w krajowym zapotrzebowaniu na energię elektryczną brutto wzrośnie z poziomu 16,2% w 2006 r. do 22% w 2030 r.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>w trakcie ustalania</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa lub przebudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawnej kogeneracji wraz z budową przyłączy do sieci ciepłowniczej i elektroenergetycznej (jeśli budowa tej sieci jest niezbędna dla projektu kogeneracyjnego).

Źródła kogeneracyjne najlepiej sprawdzają się w układach małej mocy, z uwagi na ułatwiony dobór zapotrzebowania na ciepło dla określonego odbiorcy. Realizacja projektów polegających na budowie lub przebudowie jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w wysokosprawnej kogeneracji przyczyni się do zwiększenia efektywności wykorzystania dostępnych źródeł energii, w tym przede wszystkim paliw konwencjonalnych. Pozwoli to na zmniejszenie zużycia paliw kopalnych, przez co ograniczona zostanie emisja zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do powietrza

2. Przebudowa jednostek wytwarzania ciepła, w wyniku której zostaną one zastąpione jednostkami wytwarzania energii w wysokosprawnej kogeneracji.

Źródła kogeneracyjne najlepiej sprawdzają się w układach małej mocy, z uwagi na ułatwiony dobór zapotrzebowania na ciepło dla określonego odbiorcy. Przebudowa jednostek wytwarzających ciepło na jednostki wytwarzające energię w wysokosprawnej kogeneracji przyczyni się do zwiększenia efektywności wykorzystania dostępnych źródeł energii, w tym przede wszystkim paliw konwencjonalnych. Pozwoli to na zmniejszenie zużycia paliw kopalnych, przez co ograniczona zostanie emisja zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych do powietrza. W ramach tego typu projektów możliwe będzie modernizowanie jednostki kogeneracyjnej w celu podniesienia jej sprawności.

W ramach projektów przewiduje się komponent finansowany na zasadach finansowania krzyżowego. Będą to szkolenia pracowników podnoszące kwalifikacje pracowników wspieranego podmiotu związane ze zmianą jednostek wytwarzania energii.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne jst, przedsiębiorstwa, jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- obszar oddziaływania racjonalizacji systemu energetycznego wytwarzania energii elektrycznej i ciepła,
- wpływ na poprawę jakości powietrza poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń oraz gazów cieplarnianych do powietrza.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, kredyty umarzalne, instrumenty mieszane.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI)	tony ekwiwalentu CO2	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w ramach kogeneracji	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba zmodernizowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w ramach kogeneracji	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu								
Wskaźnik postępu finansowego								
Wskaźnik rezultatu								
		EFRR	slabiej rozwinięty					
		EFRR	slabiej rozwinięty					
		EFRR	slabiej rozwinięty					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
011 Renewable energy: wind		01 Non-repayable grant		01 Urban		01 Integrated Territorial Investment – Urban05		00 Not applicable		04 Supporting the shift towards a low-carbon economy in all sectors	
012 Renewable energy: solar		04 Support through financial instruments: Loans, guarantees or equivalents (excluding venture and equity capital)		04 Rural: sparsely and very sparsely populated areas		Other integrated approaches to sustainable urban/rural development					
013 Renewable energy: biomass				05 Rural: other							
014 Renewable energy: hydroelectric, geothermal, marine energy and other											
015 Energy efficiency renovation of public infrastructure, demonstration projects and supporting measures											
016 Energy efficiency renovation of existing housing stock, demonstration projects and supporting measures											
017 Energy efficiency and demonstration projects in SMEs and supporting measures											
019 Energy efficient co-generation and district heating											

III WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.7

<i>046 Clean urban transport infrastructure and promotion</i>											
<i>047 Intelligent transport systems (including the introduction of demand management, tolling systems, IT monitoring control and information systems)</i>											
<i>070 Support to environmentally-friendly production processes and resource efficiency in SMEs</i>											
<i>088 Cycle tracks and footpaths</i>											
<i>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it)</i>											

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych.

nie dotyczy

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

IV DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU

PRIORYTET INWESTYCYJNY 5.2: promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Rozwój form małej retencji.

Cel szczegółowy 2: Udoskonalenie system ratownictwa, usuwania skutków katastrof i zjawisk ekstremalnych na poziomie regionalnym.

Cel szczegółowy 3: Ochrona obszarów objętych średnim ryzykiem powodziowym.

Problematyka obserwowanych zmian klimatu jest kluczowym elementem polityki Unii Europejskiej. Od kilku lat problematyka ta jest uzupełniana o zagadnienia związane m.in. z dostosowaniem do zmian klimatu i podejmowaniu działań zapobiegawczych mających na celu łagodzenie skutków występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych.

Na obszarze województwa zachodniopomorskiego do najbardziej dostrzegalnych radykalnych zjawisk pogodowych należą susze, nawalne deszcze, upały oraz pożary lasów. W związku z tym należy przywrócić dobry stan infrastruktury retencjonującej wodę, w tym infrastruktury form małej retencji, a także infrastruktury przeciwpowodziowej.

Integralnym dla podejmowanych działań będzie usprawnienie organizacji systemów wczesnego reagowania i ratownictwa.

Efektom działań będzie przywrócenie dobrego stanu infrastruktury retencjonującej wodę oraz usprawnienie organizacji systemów wczesnego reagowania i ratownictwa, a także poprawa bezpieczeństwa związana z wystąpieniem średniego ryzyka powodziowego.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Wzrost objętości retencjonowanej wody w ramach małej retencji	m3	słabiej rozwinięty				GUS	

2.		<i>Skrócenie czasu przeprowadzenia rozpoznania i reagowania jednostek SRG na zagrożenia naturalne i stwarzane poważnymi awariami</i>	%	<i>słabiej rozwinięty</i>				<i>badanie/ dane KG PSP</i>	
----	--	--	---	---------------------------	--	--	--	-------------------------------------	--

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa lub modernizacja urządzeń wodnych.

Realizacja tego typu przedsięwzięć ma na celu poprawę stanu infrastruktury retencjonującej wodę, co zwiększy zdolności bilansowe małych zlewni. Przedsięwzięcia będą polegały na budowie lub remoncie urządzeń wodnych służących do retencjonowania i regulacji poziomu wód, np. małych jazów, zastawek, zbiorników wodnych, stopni wodnych itp.

2. Zwiększenie zdolności retencyjnych struktur krajobrazowych.

Wpływ na poprawę bilansu wodnego danego obszaru ma ukształtowanie terenu zlewni rzecznej, jej zagospodarowanie oraz użytkowanie. Mając na względzie specyfikę obszaru lub obszarów, przewiduje się realizację projektów obejmujących większość prac z zakresu hydrotechniki i melioracji, powodujących zahamowanie odpływu wody. Zwiększenie zdolności retencyjnej struktur krajobrazowych będzie korzystnie wpływać na sprawność systemów melioracyjnych, gospodarkę leśną i środowisko naturalne.

3. Rozwój systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń.

Projekty przyczynią się do uzyskania możliwości wczesnego ostrzegania i wykrywania zagrożeń, co pozwoli prognozować ich rozwój i podejmować odpowiednie działania, celem przeciwdziałania, ograniczenia lub usuwania skutków zagrożeń. Jest to niezwykle istotne dla ochrony ludzi, środowiska, infrastruktury i budynków użyteczności publicznej na terenie województwa .

4. Wsparcie służb ratowniczych oraz systemu ratownictwa w sytuacji wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub zjawisk ekstremalnych.

Celem planowanych do realizacji przedsięwzięć jest poprawa bezpieczeństwa ludności województwa w sytuacji wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub ekstremalnych. Podniesienie sprawności służb ratowniczych będzie realizowane poprzez doposażenie

i zakup niezbędnego, specjalistycznego sprzętu ratowniczego wykorzystywanego podczas niwelacji skutków wystąpienia zjawisk katastrofalnych/ekstremalnych.

5. Realizacja kompleksowych inwestycji związanych z oceną ryzyka wystąpienia powodzi i zarządzania tym ryzykiem, zgodnie z mapami średniego ryzyka powodziowego.

Celem przedsięwzięć jest ograniczanie ryzyka powodziowego i zmniejszanie następstw powodzi względem wyznaczonych mapami średniego ryzyka powodziowego obszarów. Kompleksowe inwestycje mają zwiększyć bezpieczeństwo ludzi, środowiska, a także gospodarki i dziedzictwa kulturowego.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, administracja rządowa, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, parki narodowe i krajobrazowe, organizacje pozarządowe, RZGW, jednostki sektora finansów publicznych (pozostałe), rolnicy, przedsiębiorcy, Ochotnicza Straż Pożarna i jej związki i oddziały.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet Monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- zapewnienie płynności działań systemów ratownictwa w warunkach wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub zjawisk ekstremalnych,
- zgodność z właściwym Planem Gospodarowania Wodami w Dorzeczu,
- zgodność z mapami średniego ryzyka powodziowego,
- zgodność z Planem adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się przede wszystkim mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych, tryb konkursowy oraz tryb pozakonkursowy - projekty systemowe, tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁷.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, kredyty umarzalne, instrumenty mieszane.

---

⁷ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba ludności korzystającej ze środków ochrony przeciwpowodziowej (CI)	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba ludności korzystającej ze środków ochrony przed pożarami lasów (CI)	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Pojemność nowych obiektów retencji	m3	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Pojemność odbudowanych i zmodernizowanych obiektów retencji	m3	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Liczba jednostek służb ratowniczych wyposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof [szt.]	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>					
		EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>					
		EFRR	<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
085		01 Non-repayable grant				01 Integrated Territorial Investment – Urban;				04	
Adaptation to climate change measures and prevention of climate related risks (including erosion, fires, flooding, storms and awareness raising)		04 Support through financial instruments: Loans, guarantees or equivalents (excluding venture				05 Other integrated approaches to sustainable urban/rural development				Supporting the shift towards a low-carbon economy in all sectors	

IV DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU
PRIORYTET INWESTYCYJNY 5.2

<i>086 Risk prevention and management of non-climate related natural risks (i.e. earthquakes) and risks linked to human activities (including awareness raising, civil protection and disaster management systems and infrastructures)</i>		<i>adequity capital)</i>										
--	--	--------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.1: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zmniejszenie udziału odpadów przekazywanych na składowiska w masie odpadów wytworzonych.

Poprzez realizację celu priorytetu inwestycyjnego wzrośnie masa odpadów poddanych innym niż składowanie formom zagospodarowania, co wpłynie znacząco na poprawę środowiska naturalnego, jak również, na ochronę zasobów naturalnych.

Zgodnie z Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami ilość odpadów będzie sukcesywnie wzrastać. Ponadto pod względem ilości wytwarzanych odpadów komunalnych województwo zajmuje jedno z najwyższych miejsc w Polsce, co jest skutkiem wysokiego stopnia urbanizacji. W związku z tym konieczne jest zaprogramowanie działań zmierzających do zabezpieczenia odpowiedniej infrastruktury do przyjmowania i przetwarzania odpadów komunalnych z głównym naciskiem na odpady biodegradowalne. Ponadto z uwagi na rozwijający się przemysł niezbędny jest system utylizacji i zagospodarowania również odpadów przemysłowych i niebezpiecznych. Zmianą będzie zmniejszenie udziału odpadów przekazywanych na składowiska w masie odpadów wytworzonych.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Udział odpadów komunalnych niepodlegających składowaniu w ogólnej masie odpadów komunalnych	%	słabiej rozwinięty					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Infrastruktura służąca zagospodarowaniu (z wyłączeniem budowy i rozbudowy składowisk) odpadów komunalnych z głównym naciskiem na odpady ulegające biodegradacji.

Celem realizowanych przedsięwzięć będzie przede wszystkim usprawnienie systemu przyjmowania i przetwarzania odpadów komunalnych, w tym ograniczenie masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, przekazywanych do składowania w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych. Działania te przyczynią się do poprawy stanu środowiska oraz zasobów naturalnych, a także wpłyną na efektywność i racjonalność systemu przetwarzania odpadów komunalnych w regionie oraz zniwelują słabo rozwinięty system selektywnego zbierania odpadów ulegających biodegradacji w województwie.

2. Poprawa gospodarowania odpadami innymi niż komunalne oraz niebezpiecznymi (w tym unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest).

Przedsięwzięcia planowane do realizacji mają na celu poprawę systemu gospodarowania odpadami na terenie województwa, w tym budowę (przebudowę) zakładów odzysku, unieszkodliwiania odpadów innych niż komunalne oraz niebezpieczne, jak również kompleksowe oczyszczanie terenu z odpadów zawierających azbest wraz z zapewnieniem ich bezpiecznego unieszkodliwienia (budowa kwater na składowisku odpadów). Realizacja tego typu przedsięwzięć zapobiegnie negatywnemu wpływowi na środowisko naturalne, w szczególności na wody powierzchniowe, podziemne, glebę, powietrze oraz zdrowie ludzkie, a także zminimalizuje niepożądane oddziaływanie.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, jednostki sektora finansów publicznych, zakłady opieki zdrowotnej, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowej ich jednostki organizacyjne.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego. W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- wdrażanie nowych technologii w zakresie gospodarki odpadami,
- zgodność z Planem Gospodarki Odpadami dla WZ.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁸, zintegrowane inwestycje terytorialne, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjna pożyczka, instrumenty mieszane.

Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie ,ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Dodatkowe możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI)	Mg/rok	EFRR	slabiej rozwinięty			

⁸ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

IV DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.1

2.	Liczba rozbudowanych / zmodernizowanych zakładów zagospodarowania odpadów	szt.	EFRR	<i>słabiej rozwinęty</i>			
3,	Liczba wybudowanych zakładów zagospodarowania odpadów	szt.	EFRR	<i>słabiej rozwinęty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.2: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z wymogami unijnymi.

Cel szczegółowy 3: Zmniejszenie strat wody.

Realizacja celu będzie polegać na zmniejszeniu dysproporcji w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej.

Efektom wsparcia będzie również zmniejszenie strat wody poprzez modernizację sieci wodno-kanalizacyjnych oraz urządzeń gospodarki wodnej.

W województwie zachodniopomorskim zdiagnozowano obszary (białe plamy), które są w minimalnym stopniu skanalizowane oraz zwodociągowane. W związku z powyższym oraz mając na uwadze zagrożenia środowiskowe wynikające z takiej sytuacji, zaplanowane zostały działania mające na celu budowę i modernizację sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowę sieci kanalizacji deszczowej, jak również budowę i modernizację systemów zaopatrzenia w wodę. Działania te będą służyć poprawie jakości wód powierzchniowych i zapobieganiu odprowadzaniu zanieczyszczeń do wody i gruntów. Realizowane projekty powinny wiązać się z dążeniem do efektywnego wykorzystania potencjału już istniejącej infrastruktury (np. oczyszczalnie ścieków). Zmianą będzie wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z wymogami unijnymi, poprawa jakości ścieków (do poziomu wynikającego z prawa unijnego), zmniejszenie ilości nieoczyszczonych (nieodpowiednio oczyszczonych) ścieków, zmniejszenie strat wody.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych

Realizowane projekty mają na celu ochronę środowiska naturalnego poprzez ograniczenie odpływu ścieków do wód podziemnych lub wód powierzchniowych. Będą to również przedsięwzięcia polegające na budowie sieci kanalizacji deszczowej, zwłaszcza na terenach miejskich. Inwestycje te zapewnią sprawność sieci. Dzięki realizacji tego typu przedsięwzięć nastąpi również poprawa jakości usług publicznych.

2. Inteligentne systemy zarządzania sieciami wodociągowymi

Planowane do realizacji projekty mają charakter kompleksowy i umożliwiają zdalne i stałe monitorowanie, diagnozowanie problemów oraz zarządzanie dystrybucją wody w sieci. Konsekwencją wdrożenia tego typu przedsięwzięć będzie poprawa jakości świadczonych usług, poprawa jakości wody pitnej, infrastruktury, optymalizacja kosztów utrzymania.

3. Budowa oczyszczalni ścieków bądź poprawa parametrów już istniejących oczyszczalni

Celem tego typu projektów jest budowa, modernizacja, rozbudowa infrastruktury oczyszczalni ścieków celem dostosowania jej do wypełnienia zobowiązań wynikających z prawa unijnego.

4. Budowa i modernizacja linii wodociągowych jedynie na obszarach skanalizowanych i/lub w połączeniu z budową sieci kanalizacyjnej

Inwestycje realizowane w ramach tego typu projektów mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców regionu, poprzez podjęcie kompleksowych działań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

5. Budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków

Realizacja tego typu projektów przyczyni się do ochrony środowiska naturalnego poprzez ograniczenie możliwości przedostawania się ścieków do wód. Przedsięwzięcia te będą polegały na budowie przydomowych lub przyzakładowych oczyszczalni ścieków, na obszarach gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie lub technicznie niezasadna. Dzięki działaniom tego typu nastąpi poprawa jakości życia mieszkańców regionu.

6. Zakup wyposażenia do pomiaru, uzdatniania i kontroli wody

Realizacja tego typu projektów ma na celu zapewnienie dobrej jakości wody. Będą to przedsięwzięcia polegające na zakupie urządzeń prowadzących stały monitoring pracy sieci/stacji uzdatniania i jakości wody.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, przedsiębiorcy, rolnicy, osoby fizyczne, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- wdrażanie nowych technologii w zakresie gospodarki wodnej oraz oczyszczania ścieków,
- zgodność z KPOŚK.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych⁹, który pozwoli na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Proponuje się zastosowanie następujących form wsparcia zwrotnego: preferencyjnej pożyczki, instrumenty mieszane.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

---

⁹ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje)	PLN	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M	EPC	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych zaopatrzenia w wodę	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			
6.	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych oczyszczania ścieków	RLM	EFRR	slabiej rozwinięty			
7.	Liczba rozbudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni ścieków komunalnych	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
8.	Liczba wybudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
9.	Liczba nowych przydomowych oczyszczalni ścieków		EFRR	slabiej rozwinięty			
10.	Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
11.	Długość rozbudowanej lub zmodernizowanej kanalizacji sanitarnej	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
12.	Długość wybudowanej sieci wodociągowej	km	EFRR	slabiej rozwinięty			

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.2

13.	<i>Długość rozbudowanej lub zmodernizowanej sieci wodociągowej</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
-----	--	-----------	-------------	---------------------------	--	--	--

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3: ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Rozwój kluczowych instytucji kultury województwa.

Cel szczegółowy 5: Wsparcie dziedzictwa kulturowego i naturalnego dla przyciągnięcia turystów do regionu.

Udzielone wsparcie przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa dla turystów oraz mieszkańców regionu.

W województwie zachodniopomorskim znajdują się zabytki o międzynarodowej sławie, niestety wiele z nich wymaga renowacji oraz przywrócenia dawnej świetności. W związku z tym planowane są działania z zakresu prac konserwatorskich, restauratorskich oraz promocyjnych, które mają na celu zwiększenie atrakcyjności województwa poprzez udostępnienie obiektów zabytkowych oraz łączących walory zabytkowe z przyrodniczymi (naturalnymi) dla mieszkańców województwa oraz turystów. Posiadanie duże liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia na ochronę dziedzictwa kulturowego na obszar, które będzie można udostępnić turystom. Pozwoli to na poszerzenie oferty turystycznej, co przyczyni się do rozwoju jej z regionalnych specjalizacji, którą jest turystyka. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki, jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu.

Dużym deficytem w województwie jest niedostateczna liczba instytucji kultury o znaczeniu regionalnym. Kultura jest świadectwem rozwoju społeczności, należy więc zadbać o jej możliwie jak najszerzy rozwój przynajmniej w skali regionalnej poprzez stworzenie odpowiedniej bazy materialnej. W celu zwiększenia udziału w kulturze mieszkańców regionu planowane jest wsparcie dla kluczowych instytucji kultury w województwie.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>Wzrost dochodów z turystyki</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach, historycznych zespołach budowlanych, prowadzące do dostosowania tych obiektów na cele użytkowe, wraz z promocją tych obiektów.
2. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury przemysłów kultury o znaczeniu ponadregionalnym.

Realizacja prac konserwatorskich, restauratorskich przyczyni się realizacji drugiego celu szczegółowego z uwagi na fakt dostosowania obiektów na cele użytkowe oraz ich udostępnienia dla mieszkańców regionu oraz turystów. Dzięki realizacji tego typu projektu zwiększy się potencjał turystyczny tj. miejsca ciekawe i cenne kulturowo.

Realizacja drugiego typu projektów przyczyni się do rozwoju i wzmocnienia znaczenia instytucji kultury o zasięgu ponadregionalnym. Dzięki realizacji tego typu projektów zwiększy się udział uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.

Zmianą przewidywaną w PI 6.3 będzie wzrost liczby turystów, jak również uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych.

Planuje się użycie mechanizmu finansowania krzyżowego w ramach projektów z zakresu pierwszego typu projektów, aby wzmocnić potencjalnego wnioskodawcę w zakresie obsługi turystów i świadczenia wysokiej jakości usług.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe jst, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i inne związki wyznaniowe, przedsiębiorcy, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, jednostki sektora finansów publicznych, operatorzy infrastruktury kolejowej.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wykorzystanie potencjału endogenicznego dla rozwoju gospodarki,
- terytorializacja w ramach projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się tryb konkursowy z uwagi na jego konkurencyjny charakter. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹⁰, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze, w ramach których jednym z elementów będzie wsparcie renowacji/konserwacji obiektów zabytkowych.

Ponadto planuje się w ramach trybu pozakonkursowego realizację projektu strategicznego.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
2.	Liczba zabytków nieruchomych objętych	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			

¹⁰ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3

	<i>wsparciem</i>						
3.	<i>Liczba instytucji kultury objętych wsparciem</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.4: ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 6: Ochrona i udostępnienie walorów naturalnych województwa.

Cel szczegółowy 7: Ochrona siedlisk przed ruchem turystycznym poprzez jego kanalizację w celu zmniejszenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo.

Cel szczegółowy 8: Ochrona zasobu genetycznego roślin endogenicznych.

Efekt, który zostanie osiągnięty poprzez wsparcie, będzie udostępnienie obszarów chronionych, przy jednoczesnej ich ochronie. Planowane wsparcie zwiększy zasoby banków genetycznych oraz wspomogę rozwój roślinności rodzimej.

Z uwagi na położenie geograficzne, województwo zachodniopomorskie jest unikatowe w skali Europy pod względem bioróżnorodności. Znaczny procent obszaru regionu stanowią rezerваты, torfowiska oraz enklawy przyrodnicze o bezcennym znaczeniu dla środowiska naturalnego. Podkreślić należy, że ze względu na szczególne walory przyrodnicze

w województwie zachodniopomorskim wyznaczono wiele obszarów NATURA 2000. W celu ochrony bioróżnorodności zaplanowane zostały działania budowy i rozbudowy ogrodów botanicznych, w ramach których będą tworzone banki genowe, jak również powiązane z nimi działania z zakresu edukacji ekologicznej. Ponadto, z uwagi na dużą liczbę obszarów chronionych planowane są działania z zakresu skanalizowania ruchu turystycznego tak, aby zapobiec niszczeniu poszczególnych siedlisk, a jednocześnie aby udostępnić dane obszary dla ruchu turystycznego.

Zmianą będzie ochrona siedlisk przed ruchem turystycznym poprzez jego kanalizację w celu zmniejszenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo, a także ochrona zasobu genetycznego roślin endogenicznych, na bazie np. banków genowych lub ogrodów botanicznych, oraz ochrona dziko żyjących zwierząt jako walorów województwa zachodniopomorskiego.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
------	------------------------------------	-------------------------------------	-------------------	-------------------	----------------	------------	-------------------------	---------------	----------------------------

	zasadne)	(EFRR/FS							
1.		w trakcie ustalania		słabiej rozwinięty					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Projekty w zakresie tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime np. banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, ekoparki.

Poprzez projekty w zakresie tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki rodzime, zostanie osiągnięty cel szczegółowy - Ochrona zasobu genetycznego roślin endogenicznych. Dzięki inwestycjom w infrastrukturę zostanie stworzona i uzupełniona baza do ochrony zasobu genetycznego roślin, jak również baza dla rozwoju gatunków rodzimych.

2. Kanalizacja ruchu turystycznego dzięki budowie, rozbudowie infrastruktury turystycznej z zakresu m.in. ścieżek tematycznych, tras rowerowych, tarasów widokowych w celu ochrony siedlisk przed nadmiernym ruchem turystycznym.

Kanalizacja ruchu turystycznego przyczyni się do realizacji pozostałych dwóch celów szczegółowych, głównie z uwagi na ochronę miejsc cennych przyrodniczo, jak również ich udostępnienie dla turystów. Kanalizacja ruchu zapobiegnie niszczeniu cennych obszarów, jak również udostępni dziś niedostępne miejsca

3. Budowa, rozbudowa ośrodków rehabilitacji dla dziko żyjących zwierząt...

Realizacja typu 3. projektów przyczyni się do stworzenia lub poprawy warunków rehabilitacji dziko żyjących zwierząt w celu przywrócenia ich do środowiska naturalnego.

Planuje się użycie mechanizmu finansowania krzyżowego w ramach przedsięwzięć z zakresu pierwszego typu projektów, aby wzmocnić potencjał naukowy ogrodów botanicznych poprzez wsparcie projektów badawczych i kadry naukowej.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, parki krajobrazowe i rezerwaty przyrody, szkoły wyższe,

przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego nie zidentyfikowano obszarów w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

- polityki horyzontalne,
- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- wykorzystanie potencjału endogenicznego dla rozwoju gospodarki,
- projekty partnerskie.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary, w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹¹, zintegrowane inwestycje terytorialne.

W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się tryb konkursowy z uwagi na jego konkurencyjny charakter. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze. W ramach priorytetu inwestycyjnego możliwa jest również realizacja w ramach mechanizmu zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

---

¹¹ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Powierzchnia siedlisk wspartych w zakresie uzyskania lepszego statusu ochrony (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
2.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
3.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
4.	Liczba nowych wspieranych przedsiębiorstw (CI)	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
5.	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje] (CI)	PLN	EFRR	słabiej rozwinięty			
6.	Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M	EPC	EFRR	słabiej rozwinięty			
7.	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			
8.	Długość utworzonych szlaków turystycznych	km	EFRR	słabiej rozwinięty			
9.	Długość przebudowanych szlaków turystycznych	km	EFRR	słabiej rozwinięty			
10.	Liczba wspartych ogrodów botanicznych	szt.	EFRR	słabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.5: działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 9: Przywrócenie funkcji użytkowych miejskim obszarom zdegradowanym.

Cel szczegółowy 10: Poprawa stanu powietrza poprzez wprowadzenie systemu monitoringu oraz zwiększenia świadomości mieszkańców regionu.

Efektami interwencji będzie zwiększenie terenów poddanych rekultywacji, które zostaną włączone w kompleksową rewitalizację a dzięki temu będą podstawą do stworzenia obszarów, którym zostaną nadane inne niż środowiskowe funkcje. Efektem będzie również polepszenie stanu środowiska.

W województwie zdiagnozowano wiele zdegradowanych obszarów miejskich, w ramach których nastąpiło zanieczyszczenie gleb. Szczególnie widoczna jest degradacja substancji miejskiej na terenach przemysłowych i powojennych. Degradacja tych obszarów stwarza niejednokrotnie zagrożenie dla zdrowia ludzi i środowiska naturalnego. Z uwagi na fakt, iż działania rekultywacyjne są wysoce kosztochłonne, a stopa zwrotu z inwestycji jest długoterminowa, nie są one realizowane przez samorządy lokalne. Biorąc jednak pod uwagę skalę zagrożenia dla środowiska naturalnego oraz zdrowia mieszkańców danych obszarów są to działania priorytetowe.

W związku z powyższym istnieje konieczność aby w celu poprawy środowiska miejskiego zaplanować działania z zakresu rekultywacji tych gruntów. Rekultywacja tych obszarów musi stanowić element kompleksowej rewitalizacji realizowanej w ramach wsparcia z Programu. Istniejące obszary zdegradowane społecznie i gospodarczo wymagają realizacji programów rewitalizacyjnych prowadzących do poprawy stanu przestrzeni zurbanizowanych oraz zwiększenia ich atrakcyjności inwestycyjnej.

Zgodnie z dokumentem „Roczna ocena jakości powietrza w województwie zachodniopomorskim za 2012 rok” przygotowanym przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Szczecinie w Województwie Zachodniopomorskim w roku 2012 i poprzednich wykazano zwiększone stężenie pyłu zawieszonego PM10 i zawartego w tym pyłu benze(a)pirenu. Stężenia pozostałych substancji były niższe od obowiązujących poziomów.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.5

I.p	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>w trakcie ustalania</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Rekultywacja terenów zdegradowanych na obszarach miejskich, głównie odznaczających się zanieczyszczeniem gleby.
2. systemy pomiaru zanieczyszczeń w miastach oraz systemy informowania mieszkańców o poziomach zanieczyszczeń

Rekultywacja terenów zdegradowanych jest działaniem niezbędnym w celu poprawy środowiska miejskiego. Poprzez odzyskiwanie terenów zanieczyszczonych zostanie osiągnięty cel szczegółowy tj. zostaną przywrócone funkcje użytkowe poszczególnych obszarów, a dzięki temu powstaną nowe tereny pod inwestycje wszelkiego typu.

Zmianą będzie przywrócenie funkcji użytkowych miejskim obszarom zdegradowanym.

Monitoring zanieczyszczeń w miastach i system informowania mieszkańców zwiększy świadomość na temat środowiska w jakim żyjemy i docelowo poprawi jakość powietrza, poprzez zmianę postaw prośrodowiskowych społeczeństwa.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, jednostki sektora finansów publicznych, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Wybór projektów do realizacji będzie opierał się na kryteriach zaakceptowanych przez Komitet monitorujący. Główne kryteria wyboru będą odnosić się do następujących kwestii:

polityki horyzontalne,

- zdolność instytucjonalna,
- wpływ na rozwój gospodarczy województwa,
- zwiększenie racjonalnego wykorzystania zasobów,
- wykorzystanie potencjału endogenicznego dla rozwoju gospodarki,
- powiązanie projektów z CT 9.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się zastosowanie trybu pozakonkursowego – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹² oraz mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych. Narzędzia te pozwolą na realizację powiązanych ze sobą projektów, uwzględniając tym samym zasadę zintegrowanego podejścia.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Łączna powierzchnia zrehabilitowanych gruntów (CI)	ha	EFRR	ślabiej rozwinięty			
2.	Nowa otwarta przestrzeń na obszarach miejskich	m2	EFRR	ślabiej rozwinięty			
3.	Nowe budynki publiczne lub komercyjne na obszarach	m2	EFRR	ślabiej rozwinięty			

¹² szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.5

	<i>miejskich</i>						
4.	<i>Nowe budynki mieszkalne na obszarach miejskich</i>	<i>m2</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
6.	<i>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
7.	<i>Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje) (CI)</i>	<i>PLN</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
8.	<i>Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach O/K/M (CI)</i>	<i>EPC</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFRR	słabiej rozwinięty					
		EFRR	słabiej rozwinięty					
		EFRR	słabiej rozwinięty					

V ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA

<p>076 Development and promotion of commercial culture assets</p>										
<p>077 Development and promotion of commercial cultural services</p>										
<p>084 Protection and enhancement biodiversity, nature protection (including Natura2000) and green infrastructure</p>										
<p>087 Rehabilitation of industrial sites and contaminated land</p>										
<p>090 Protection, development and promotion of public tourism assets</p>										
<p>091 Development and promotion of public tourism services</p>										
<p>092 Protection, development and promotion of public cultural heritage assets</p>										
<p>093 Development and promotion of public cultural heritage services</p>										
<p>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it)</p>										

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.2: zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie wewnątrzregionalnej dostępności transportowej.

Dzięki realizacji działań w ramach tego priorytetu inwestycyjnego zwiększona zostanie spójność sieci transportu drogowego wewnątrz regionu. Zachodniopomorskie jest jednym z najsłabiej skomunikowanych regionów Polski, jednak wynika to nie tyle z mało rozwiniętej sieci drogowej, ale z niedostatecznej jej przepustowości. Ponadto ze względu na niekorzystną sieć osadniczą, konieczne są działania mające na celu poprawę jakości głównych szlaków drogowych poza siecią TEN-T. Działania będą podejmowane głównie w obszarze łączenia obszarów o niskiej dostępności z siecią transportową włączoną w sieć TEN-T. Rezultatem podejmowanych działań będzie poprawa dostępności mieszkańców regionu do głównych ośrodków miejskich, a co za tym idzie do szeroko rozumianych usług, co przełoży się na zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej regionu. Poprawie rozwoju społeczno-gospodarczego regionu w kontekście transportu drogowego służyć będzie także poprawa połączeń drogowych do obszarów inwestycyjnych. Dodatkowo poprawa skomunikowania węzłów sieci TEN-T z obszarami o niskiej dostępności komunikacyjnej pozwoli lepiej wykorzystać istniejącą i powstającą w regionie sieć, a także skomunikować ponad regionalne, regionalne i subregionalne ośrodki wzrostu. Odbędzie się to przede wszystkim poprzez modernizację sieci dróg wojewódzkich oraz budowę obwodnic na trasach o dużym natężeniu ruchu.

Drugim rezultatem będzie zmniejszenie presji środowiskowej transportu samochodowego, poprzez eliminację wąskich gardeł systemu transportowego, powodujących zwiększoną kongestię, emisję spalin i hałasu.

Wspierane będą projekty łączenia ośrodków subregionalnych lub mniejszych ośrodków miejskich z infrastrukturą transportową sieci TEN-T, zarówno drogową, jak i morską, lotniczą czy kolejową, tak by poprawić dostępność transportową tych obszarów.

Projekty budowy obwodnic ośrodków miejskich w ciągach dróg regionalnych i lokalnych ograniczą presję transportu samochodowego. W celu zmniejszenia uciążliwości ruchu samochodowego na obszarach turystycznych, wspierane będą projekty eliminacji wąskich gardeł na kluczowych kierunkach tego ruchu. przede wszystkim w powiązaniu z rozwojem alternatywnych środków dojazdu do obszarów turystycznych.

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.2

Ważnym elementem będzie wsparcie dostępu drogowego do obszarów inwestycyjnych stanowiących o potencjale rozwojowym województwa.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>	0,2566	2010		<i>badanie MRR</i>	

2.A.2Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego.

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa dróg regionalnych (wojewódzkich) i lokalnych (gminnych i powiatowych). Budowa nowych dróg, będzie miała miejsce wyłącznie na obszarach o zwiększonym (także sezonowo) natężeniu ruchu, w celu odciążenia kluczowych odcinków drogowych. Planowana jest budowa obwodnic miast, w celu wyprowadzenia ruchu tranzytowego z centrów miast w celu poprawy bezpieczeństwa ruchu, zmniejszenia uciążliwości środowiskowej transportu (hałas, zanieczyszczenie powietrza, drgania). Realizacja tych projektów pozwoli na zmniejszenie zatorów, co poprawi wewnątrzregionalną spójność transportową.

2. Przebudowa, rozbudowa dróg regionalnych (wojewódzkich) i lokalnych (gminnych i powiatowych).

Projekty modernizacji odcinków dróg lokalnych w celu utworzenia szlaków alternatywnych (np. tras turystycznych w kierunku brzegu morskiego) przyczynią się do rozładowania sezonowo tworzących się zatorów, co pozwoli zaoszczędzić czas przejazdu osób i towarów.

Efektom realizacji projektu musi być infrastruktura drogowa o wyższych niż pierwotnie parametrach.

3. Projekty z zakresu poprawy bezpieczeństwa na drogach.

Projekty tego typu nie muszą poprawiać parametrów podróży, ich głównym celem jest zwiększenie bezpieczeństwa kierowców oraz niechronionych uczestników ruchu drogowego (pieszych, rowerzystów).

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie komplementarność z istniejącą infrastrukturą transportową – łączenie obszarów o niedostatecznym skomunikowaniu z siecią TEN-T oraz łączenie systemu drogowego z innymi rodzajami transportu (transportem rowerowym). Wpisywanie się projektu w kompleksowe rozwiązanie obszarowe.

Przyczynianie się do wypełniania luk w istniejącym systemie drogowym.

Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Osiągnięcie rezultatów projektu najniższym kosztem.

Wpływ na rozwój gospodarczy regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Specjalnej Strefy Włączenia.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹³, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych, projekty systemowe.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów zwrotnych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Całkowita długość nowych dróg (CI)	km	EFRR	słabiej rozwinięty			

¹³ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.2

2.	<i>Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI)</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
3.	<i>Długość wybudowanych dróg wojewódzkich</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
4.	<i>Długość przebudowanych lub wyremontowanych dróg wojewódzkich</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Długość wybudowanych dróg powiatowych</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
6.	<i>Długość przebudowanych lub wyremontowanych dróg powiatowych</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
7.	<i>Długość wybudowanych dróg gminnych</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
8.	<i>Długość przebudowanych lub wyremontowanych dróg gminnych</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3: rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie udziału transportu przyjaznego środowisku w transporcie ogółem.

Ze względu na położenie geograficzne oraz szereg istotnych z punktu widzenia gospodarki portów morskich, Pomorze Zachodnie przykładą dużą wagę do rozwoju tego sektora transportu. Na skutek realizacji działań w ramach priorytetu inwestycyjnego wsparty zostanie rozwój małych (znajdujących się poza siecią TEN-T) portów morskich i rzecznych, a także infrastruktury szlaków żeglownych, zwiększającej bezpieczeństwo i atrakcyjność tego sektora transportu. Systemy i techniki zarządzania i monitoringu ruchu a drogach wodnych.

Oczekiwane rezultaty podejmowanych inwestycji przyczynią się do zwiększenia atrakcyjności transportu wodnego i multimodalnego w stosunku do transportu drogowego. Inwestycje w ogólnodostępną infrastrukturę portową, jak: tory podejściowe, falochrony, nabrzeża, oznakowanie, itp. zwiększą funkcjonalność tych portów. Poprawa stanu urządzeń portowych służących przeładunkom zwiększy rentowność funkcjonujących tam przedsiębiorstw oraz przyczyni się do większej intermodalności transportu w skali regionu i kraju.

Utrzymanie drogi wodnej, w tym inwestycje mające na celu poprawę bezpieczeństwa żeglugi oraz poprawę oznakowania nawigacyjnego przyczynią się do zmniejszenia strat spowodowanych zdarzeniami na szlakach żeglownych. Prognozowany wzrost ruchu wymaga wdrożenia skutecznych technik zarządzania i monitorowania ruchu na tych drogach.

Przeniesienie części osób i towarów przewożonych transportem samochodowym na drogi wodne zmniejszy oddziaływanie sektora transportu na środowisko. Będzie to miało także pozytywny wpływ na dynamicznie rozwijającą się w regionie turystykę wodną, szczególnie w ramach Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego.

Podejmowane działania będą komplementarne do działań planowanych w ramach PO RYBY.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Udział ładunków przewożonych transportem wodnym w przewozach ładunków ogółem	%	słabiej rozwinięty				GUS	
2.		Udział pasażerów przewożonych transportem wodnym w przewozach pasażerów ogółem	%	słabiej rozwinięty				GUS	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa, rozbudowa lub modernizacja ogólnodostępnej infrastruktury portów morskich i rzecznych poza siecią TEN-T, utrzymanie dróg wodnych prowadzących do portów spoza sieci TEN-T, monitoring dróg wodnych, w tym związany z systemami zarządzania ruchem.

Małe porty morskie województwa wymagają wsparcia w celu przywrócenia ich roli w systemie transportowym, a co za tym idzie zwiększenie udziału dóbr transportowanych drogami wodnymi, zamiast transportem samochodowym.

2. Poprawa dostępu do portów od strony lądu, budowa dróg doprowadzających transport oraz wewnętrznych, budowa łącznic kolejowych oraz rozprowadzenie ruchu kolejowego w portach poza siecią TEN-T

Aby osiągnąć cel w postaci zwiększonego udziału transportu wodnego w transporcie ogółem, konieczne jest poprawienie dostępu innych środków transportu do portów. Dzięki temu porty mogą stać się ośrodkami przeładunku towarów.

3. Budowa terminali intermodalnych i urządzeń przeładunkowych, przede wszystkim w portach handlowych poza siecią TEN-T.

Dzisiejsze wyposażenie portów morskich poza siecią TEN jest często niedostosowane do potrzeb przewoźników z innych gałęzi transportu. Brakuje także terminali intermodalnych w obszarach innych niż porty np. w centrach logistycznych. Intermodalność transportu przyczynia się do zmniejszenia jego kosztów oraz oddziaływania na środowisko.

4. Zakup środków pasażerskiego transportu wodnego

Pasażerski transport wodny w województwie zachodniopomorskim może stanowić alternatywę dla innych rodzajów transportu, w szczególności transportu samochodowego. Spowodowane jest to specyficznym położeniem geograficznym, gdzie wielokrotnie najkrótsza droga prowadzi w poprzek dużego akwenu wodnego (Zalew Szczeciński, Jezioro Dąbie, Jezioro Jamno, itp). Dodatkowo rozbudowany system transportu wodnego może stanowić atrakcję turystyczną co jeszcze bardziej przyczyni się do osiągnięcia celu.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: podmioty zarządzające portami, jednostki samorządu terytorialnego, Urzędy Morskie, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej, przedsiębiorcy.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie komplementarność z istniejącą infrastrukturą transportową – łączenie transportu wodnego z innymi rodzajami transportu (transport samochodowy, lotniczy, kolejowy). Wpisywanie się projektu w kompleksowe rozwiązanie obszarowe. Przyczynianie się do przenoszenia transportu osób i towarów z dróg na drogi wodne.

Osiąganie rezultatów projektu najniższym kosztem.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb projektów strategicznych, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁴, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS)	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
------	---	-------------------	---------	-------------------	------------------	---------------	----------------------------

¹⁴ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.3

	WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu				(2023)		
1.	<i>Całkowita długość ulepszonych lub utworzonych śródlądowych dróg wodnych (CI)</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
2.	<i>Liczba wybudowanych lub przebudowanych centrów logistycznych dla obsługi transportu intermodalnego</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
3.	<i>Długość zbudowanych lub zmodernizowanych nabrzeży w portach morskich</i>	<i>mb</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
4.	<i>Długość zmodernizowanych torów wodnych (podejściowych)</i>	<i>km</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Liczba wybudowanych lub przebudowanych obiektów na śródlądowych drogach wodnych</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
6.	<i>Liczba zakupionych środków transportu pasażerskiego</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.4: rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Zwiększenie udziału pasażerskiego transportu kolejowego w transporcie ogółem.

W województwie po okresie ograniczania działalności kolejowej, znów notowany jest wzrost zainteresowani pasażerów tym środkiem transportu. Doświadczenia perspektywy 2007-2013 pokazują dobre efekty ponownego uruchomienia części linii kolejowych oraz wiązania kolei z innymi środkami transportu w tym z transportem rowerowym poprzez rozbudowę infrastruktury park&ride i bike&ride. Kolejnym obszarem jest zakup i modernizacja taboru kolejowego do obsługi połączeń regionalnych. Tego typu działania powodują wzrost atrakcyjności kolei jako środka transportu zarówno w kontekście codziennych dojazdów do pracy jak i w odniesieniu do turystycznego wykorzystania, szczególnie weekendowego.

Podniesienie komfortu podróży oraz skrócenie czasów przejazdu powoduje zastępowanie, przede wszystkim indywidualnego transportu samochodowego, transportem kolejowym co przekłada się na zmniejszenie presji środowiskowej transportu.

Oczekowaną zmianą jest zmniejszenie lub zatrzymanie wzrostu ilości samochodowych podróży indywidualnych na rzecz transportu kolejowego. Przekłada się to także na większą rentowność przewoźnika i operatora systemu kolejowego.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Udział pasażerów przewożonych transportem kolejowym w przewozach pasażerów ogółem	%	slabiej rozwinięty				GUS	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1   Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Budowa, przebudowa, modernizacja i rewitalizacja regionalnych linii kolejowych wraz z infrastrukturą dworcową.

Aby zwiększyć konkurencyjność transportu kolejowego wobec transportu drogowego konieczne jest zwiększenie średnich prędkości podróży na tych liniach. W wielu przypadkach wystarczy rewitalizacja linii (np. wymiana podkładów) w innych konieczna będzie korekta łuków. Rewitalizacja linii pozwoli na przywrócenie im wartości użytkowych, tam gdzie linie zatraciły swoje parametry. Przebudowa lub zmiana sposobu użytkowania budynków dworcowych podniesie atrakcyjność korzystania z infrastruktury i zwiększy rentowność systemu. Dworce będą mogły stać się centrami przesiadkowymi lub miejscami integracji różnych rodzajów transportu z koleją.

2. Modernizacja lub instalacja systemów automatycznego sterowania ruchem kolejowym w celu podniesienia parametrów podróży, w szczególności bezpieczeństwa na styku z innymi środkami transportu.

Systemy automatycznego sterowania ruchem kolejowym, uzupełniając infrastrukturę torową, pozwalają na znaczne podniesienie bezpieczeństwa ruchu, co pozwala na zwiększenie średniej prędkości pociągów. Zwiększają także bezpieczeństwo i zmniejszają awaryjność systemu.

3. Zakup i modernizacja taboru kolejowego na potrzeby przewozów regionalnych.

Nowoczesny i komfortowy tabor kolejowy z jednej strony zachęca do rezygnacji z indywidualnych środków transportu, z drugiej jest tańszy w eksploatacji co zwiększa rentowność przewozów regionalnych.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: operatorzy infrastruktury kolejowej, przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie komplementarność z istniejącą infrastrukturą transportową – łączenie transportu kolejowego z innymi rodzajami transportu (transport

samochodowy, lotniczy, wodny). Wpisywanie się projektu w kompleksowe rozwiązanie obszarowe.

Przyczynianie się do przenoszenia transportu osób i towarów z dróg na linie kolejowe.

Łączenie obszarów o niskiej dostępności z węzłami transportowymi, mające na celu poprawę dostępności komunikacyjnej.

Osiągnięcie rezultatów projektu najniższym kosztem.

Narzędzia realizacji: tryb pozakonkursowy – projekty systemowe, projekty strategiczne.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów zwrotnych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Całkowita długość nowych linii kolejowych (CI)	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii kolejowych (CI)	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Całkowita długość odcinków linii kolejowych wyposażonych w system ERTMS	km	EFRR	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru kolejowego	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
5.	Pojemność zakupionego lub zmodernizowanego pasażerskiego taboru kolejowego	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			
6.	Całkowita długość zrehabilitowanych linii	km	EFRR	slabiej rozwinięty			

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT
PRIORYTET INWESTYCYJNY 7.4

	<i>kolejowych</i>						
7.	<i>Długość linii kolejowych, na których zainstalowano inteligentne systemy transportowe</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
8.	<i>Przejazdy kolejowe, na których poprawiono bezpieczeństwo</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej**Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów**

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondary theme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
029 Other Railways		01 Non-repayable grant		01 Urban		01 Integrated Territorial Investment – Urban		00 Not applicable		07 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszych infrastruktur sieciowych.	
030 Mobile rail assets				05 Rural: other		05 Other integrated approaches to sustainable urban/rural development					
033 Secondary road links to TEN-T road network and nodes (new build)											
034 Other national and regional roads (new build)											
035 Local access roads (new build)											
037 Other reconstructed or improved road (motorway, national, regional or local)											
039 Multimodal											

VI ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT

<i>transport</i>												
<i>043 Other seaports</i>												
<i>045 Inland waterways and ports (regional and local)</i>												

2.A.6. Planowane wykorzystanie pomocy technicznej dla wzmocnienia zdolności administracyjnych

nie dotyczy

VII RYNEK PRACY

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5: zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Poprawa dostępu do zatrudnienia osobom bezrobotnym, poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo.

Działania będą koncentrować się na wsparciu grup, które doświadczają największych trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Wsparcie będzie kierowane w szczególności do:

- osób młodych (do 30. roku życia), które nie posiadają doświadczeń zawodowych lub/oraz kwalifikacji koniecznych do znalezienia zatrudnienia,
- kobiet (w tym zwłaszcza matki samotnie wychowujące dzieci), które postrzegane są często w sposób stereotypowy przez pracodawców i otoczenie społeczne jako pracownicy mniej dyspozycyjni oraz mobilni zawodowo,
- osób w wieku 50 lat i więcej, mających trudności z dostosowaniem się do wymogów modernizującej się gospodarki,
- osób niepełnosprawnych, poszukujących zatrudnienia na otwartym rynku pracy,
- osób długotrwale bezrobotnych, których reintegracja z rynkiem pracy jest czasochłonna i wymaga zastosowania różnorodnych instrumentów aktywizacyjnych,
- osób pozostających bez zatrudnienia, mających pod opieką osoby zależne (dzieci, osoby niepełnosprawne, osoby starsze itd.).

Wybór powyższych grup docelowych oraz intensywność ich wsparcia będzie uzależniona od ich sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Należy podkreślić, iż jednym z podstawowych problemów w obszarze zatrudnienia w Polsce jest niski poziom aktywności zawodowej i wciąż niewielki udział w rynku pracy osób w wieku 55+ na tle UE oraz OECD.

W województwie zachodniopomorskim stwierdzono najniższy w kraju poziom zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata, jeden z najwyższych w kraju poziom bezrobocia wg BAEL oraz bezrobocia długookresowego. Zaobserwowano wysoki wzrost udziału osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych oraz najniższy w kraju poziom zatrudnienia. Województwo znajduje się wśród województw o najniższym wskaźniku aktywności zawodowej. Wśród osób bezrobotnych dominują osoby wchodzące na rynek pracy, osoby po 50 roku życia, osoby niepełnosprawne, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz osoby długotrwale bezrobotne. Specyfika województwa zachodniopomorskiego, stosunkowo duże odległości pomiędzy głównymi ośrodkami

miejskimi zmuszają do większej intensywności działań wspomagających mobilność zawodową pracowników.

Należy podkreślić, iż niski wskaźnik zatrudnienia oraz niedostateczna mobilność zawodowa są jedną z podstawowych barier rozwoju województwa. Mankamentem rynku pracy jest też słaba jego elastyczność i niedostosowanie struktury podaży do popytu na pracę.

Planowane wsparcie będzie obejmować identyfikację potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy oraz diagnozę możliwości ich rozwoju zawodowego, wsparcie poszczególnych grup z zastosowaniem odpowiednich instrumentów

i form wsparcia, wspieranie mobilności zawodowej, w tym finansowanie usług świadczonych w ramach sieci EURES, które ze względu na przygraniczny charakter regionu odgrywać mogą istotną rolę kształtującą sytuację na rynku pracy.

Efekty realizacji programu przyczynią się do objęcia wsparciem aktywizacyjnym osób bezrobotnych, osób poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo w wieku do 30 lat oraz w wieku 50 lat i więcej, skutkujące uzyskaniem kwalifikacji oraz podjęciem zatrudnienia.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Kompleksowe wsparcie dla osób bezrobotnych, nieaktywnych zawodowo i poszukujących pracy obejmujące pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy oraz działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych a także pomoc w zdobywaniu doświadczenia zawodowego;
2. Wsparcie dla tworzenia nowych miejsc pracy poprzez refundację m.in. kosztów zatrudnienia, organizację staży/praktyk zawodowych oraz prac interwencyjnych;
3. Wspieranie mobilności zawodowej pracowników, poprzez działania ułatwiające podejmowanie zatrudnienia poza miejscem zamieszkania (w tym dofinansowanie dojazdów do pracy) oraz zwiększenie dostępności informacji o ofertach zatrudnienia.

Planowaną zmianą jest poprawa dostępu do zatrudnienia dla osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo.

Grupy docelowe: osoby poszukujące pracy i nieaktywne zawodowo oraz osoby zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy jako bezrobotne z wyłączeniem osób młodych bez pracy, zwłaszcza tych, którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu (NEET).

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁵ mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

---

¹⁵ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba osób w wieku do 30 lat objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznej. Natomiast w ramach działań EURESw PI 8.5 związanych z bezpośrednim świadczeniem usług dla bezrobotnych, poszukujących pracy i pracodawców planowana jest współpraca ponadnarodowa.

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.5

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.1, 3.2 i 3.3 poprzez realizację projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w ramach wskazanych PI (procesy modernizacyjne - EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie; w przypadku natomiast inwestycji w nowoczesne maszyny i sprzęt produkcyjny w ramach PI 3.3 możliwe są działania przekwalifikujące pracowników, jeśli tego typu inwestycja może wiązać się z redukcją zatrudnienia;

II Osi Priorytetowej:

- a) Priorytet Inwestycyjny 2.2 poprzez wsparcie usług adresowanych do przedsiębiorców oraz ich pracowników (EFS), a polegających np. na zakupie sprzętu i oprogramowania umożliwiającego wprowadzenie nowej e-usługi w ramach działalności przedsiębiorstwa (EFRR);
- b) Priorytet Inwestycyjny 2.3 poprzez wykorzystanie TIK jako źródła informacji o programach profilaktycznych, np. mailig do firm, bank usług profilaktycznych (EFRR) realizowanych w ramach działań na rzecz opracowania, realizacji i wdrożenia programów profilaktycznych – PI 8.10 (EFS);

V Osi Priorytetowej - Priorytet Inwestycyjny 6.5 poprzez realizację:

- a) projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w celu przeprowadzenia procesów modernizacyjnych (EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie;
- b) działań w zakresie opracowania i wdrożenia programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy (EFS) uzupełniających do wsparcia przedsiębiorstw w zakresie inwestycji dot. eliminowania hałasu oraz poprawy jakości powietrza dla sektora MŚP, w tym instalacje i urządzenia (np. filtry) do redukcji zanieczyszczeń powietrza (pyłowe, gazowe), systemy monitoringu powietrza (EFRR).

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7: samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Wsparcie inicjatyw i rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy ze szczególnym uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji.

Województwo charakteryzuje najwyższy w skali kraju współczynnik nowo zakładanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys., mieszkańców. Dotychczasowe doświadczenia wskazują na wysoką efektywność narzędzi dotacyjnych umożliwiających dofinansowanie stanowiska pracy. Jednocześnie doświadczenie wskazuje, że zarówno dotacje, jak i pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej są jedną z najefektywniejszych form walki z bezrobociem. Mając na uwadze wysoki poziom bezrobocia w województwie istnieje konieczność kontynuacji tych form wsparcia, przy założeniu, że wiązać się to będzie z generowaniem dodatkowych miejsc pracy.

W ramach programu wspierane będzie tworzenie nowych przedsiębiorstw, a także zapewnianie trwałości i rozwoju nowopowstałych podmiotów. Przedsięwzięcia będą koncentrować się na wykorzystaniu instrumentów finansowych (pożyczek) w ramach systemu dystrybucji środków przeznaczonych na wsparcie samozatrudnienia. Jednocześnie należy podkreślić, iż system dotacyjny będzie ograniczony wyłącznie do osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy (w tym m.in. niepełnosprawnych, osób długotrwale bezrobotnych, osób młodych oraz powyżej 50 roku życia). Natomiast pozostałe osoby będą obejmowane systemem instrumentów zwrotnych. Powyższe przedsięwzięcia będą uzupełniane wsparciem szkoleniowo-doradczym przygotowującym do samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej, a także wspomagającym ostatecznego odbiorcę wsparcia w początkowej fazie prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami.

Efekty realizacji ww. przedsięwzięć wpłyną na zwiększenie liczby nowo powstałych przedsiębiorstw, zwiększenie liczby osób, które podjęły zatrudnienie oraz przyczynią się do utworzenia nowych miejsc pracy w województwie.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.7

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego	slabiej rozwinięty	szt.							
3.	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	slabiej rozwinięty	szt.							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Wsparcie przedsiębiorczości, samozatrudnienia oraz tworzenia nowych miejsc pracy, poprzez:
  - instrumenty finansowe na rozpoczęcie działalności gospodarczej,
  - bezzwrotne dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy,
  - finansowe wsparcie pomostowe oraz wsparcie na utworzenie dodatkowego miejsca pracy,
  - wsparcie doradczo-szkoleniowe (w tym trener osobisty) dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz w pierwszym okresie prowadzenia tej działalności.

Grupy docelowe: osoby fizyczne zamierzające rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, z wyłączeniem osób zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym, Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej lub prowadzących działalność na podstawie odrębnych przepisów (w tym m.in. działalność adwokacką, komorniczą lub oświatową) w okresie 12 miesięcy poprzedzających dzień przystąpienia do projektu

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

W przypadku instrumentów finansowych podmioty zarządzające instrumentami inżynierii finansowej.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a

także orientację seksualną. Ponadto w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

W ramach przedmiotowego Priorytetu planuje się wykorzystanie instrumentów finansowych, tj.: preferencyjne pożyczki, kredyty umarzalne, poręczenia dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznych i współpracy ponadnarodowej. Natomiast w ramach działań EURES w PI 8.5, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług dla bezrobotnych, poszukujących pracy i pracodawców planowana jest współpraca ponadnarodowa.

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.1, 3.2 i 3.3 poprzez realizację projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w ramach wskazanych PI (procesy modernizacyjne - EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie; w przypadku natomiast inwestycji w nowoczesne maszyny i sprzęt produkcyjny w ramach PI 3.3 możliwe są działania przekwalifikujące pracowników, jeśli tego typu inwestycja może wiązać się z redukcją zatrudnienia;

II Osi Priorytetowej:

- a) Priorytet Inwestycyjny 2.2 poprzez wsparcie usług adresowanych do przedsiębiorców oraz ich pracowników (EFS), a polegających np. na zakupie sprzętu i oprogramowania umożliwiającego wprowadzenie nowej e-usługi w ramach działalności przedsiębiorstwa (EFRR);
- b) Priorytet Inwestycyjny 2.3 poprzez wykorzystanie TIK jako źródła informacji o programach profilaktycznych, np. mailig do firm, bank usług profilaktycznych (EFRR) realizowanych w ramach działań na rzecz opracowania, realizacji i wdrożenia programów profilaktycznych – PI 8.10 (EFS);

V Osi Priorytetowej - Priorytet Inwestycyjny 6.5 poprzez realizację:

- a) projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w celu przeprowadzenia procesów modernizacyjnych (EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie;
- b) działań w zakresie opracowania i wdrożenia programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy (EFS) uzupełniających do wsparcia przedsiębiorstw w zakresie inwestycji dot. eliminowania hałasu oraz poprawy jakości powietrza dla sektora MŚP, w tym instalacje i urządzenia (np. filtry) do redukcji zanieczyszczeń powietrza (pyłowe, gazowe), systemy monitoringu powietrza (EFRR).

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.8: równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Wsparcie usług w zakresie równouprawnienia oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia.

Konieczność sprawowania opieki nad osobami zależnymi stanowi barierę w udziale w rynku pracy. Istnieje konieczność zapewnienia spójnego systemu wsparcia dla osób chcących powrócić na rynek pracy. Dodatkowym ułatwieniem będzie upowszechnienie elastycznych form pracy pozwalających na godzenie życia zawodowego z prywatnym. Niska dostępność usług opieki nad dziećmi, w połączeniu ze specyficzną dla województwa siatką osiedleńczą determinuje konieczność zarówno dostosowania form opieki do potrzeb demograficznych jak i propagowanie odpowiednich form zatrudnienia.

Wsparcie będzie polegać na tworzeniu warunków do godzenia ról rodzinnych i zawodowych, m.in. poprzez tworzenie warunków dla rozwoju opieki instytucjonalnej i nieinstytucjonalnej nad dziećmi do 3. roku życia oraz wdrażanie systemów modernizacji środowiska pracy m.in. w zakresie promocji elastycznych form zatrudnienia, tworzenia stanowisk telepracy, systemów wsparcia pracownika i jego rodziny.

Przedsięwzięcia będą koncentrować się na wsparciu również finansowym, osób, które ze względu na konieczność opieki nad dziećmi do 3. roku życia, mają utrudnioną możliwość wykonywania obowiązków zawodowych bądź znajdują się poza rynkiem pracy i nie mają możliwości korzystania z różnych form aktywizacji zawodowej.

Powyższe przedsięwzięcia przyczynią się do utworzenia nowych miejsc w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennego opiekuna, jak również do objęcia wsparciem aktywizacyjnym osób opiekujących się osobami zależnymi (m.in. uzyskanie kwalifikacji) prowadzące do podjęcia zatrudnienia.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.8

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

- 1.** Wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania podmiotów opieki nad dziećmi do lat 3, w tym żłobków (m.in. przyzakładowych), klubów dziecięcych, oddziałów żłobkowych oraz działania na rzecz zwiększania liczby miejsc w istniejących instytucjach.
- 2.** Tworzenie warunków dla rozwoju opieki nieinstytucjonalnej nad dziećmi do lat 3 (opiekun dzienny).
- 3.** Finansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wspieranie aktywizacji dla osób powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dziecka (m. in. po urlopach macierzyńskich/wychowawczych).
- 4.** Wdrożenie elastycznych form zatrudnienia (m.in. worksharing, telepraca, elastyczne godziny pracy), polegające na opracowaniu regulacji dla nowych form zatrudnienia, szkoleniu kadry zarządzającej oraz pracowników oraz tworzeniu odpowiednich warunków technicznych do efektywnego wdrożenia w przedsiębiorstwie nowych form zatrudnienia;

Powyższe działania przyczynią się do wsparcia usług w zakresie równouprawnienia oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia i tym samym realizacji celu szczegółowego dla Priorytetu 8.8.

Grupa docelowa: pracodawcy i pracownicy oraz osoby powracające na rynek pracy po urlopach macierzyńskich/wychowawczych oraz po okresie opieki nad osobami zależnymi.

Typ beneficjenta: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁶.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób opiekujących się osobami zależnymi objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat trzech	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

Nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznej i współpracy ponadnarodowej.

¹⁶ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9: adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 4: Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MSP i ich pracowników w zakresie usług rozwojowych.

Cel szczegółowy 5: Wspieranie zdolności przystosowania się przedsiębiorstw i pracowników do zmian.

Współczesna konkurencyjna gospodarka wymusza na dostawcach produktów i usług stałe utrzymanie ich na wysokim, satysfakcjonującym nabywców, poziomie. W województwie zachodniopomorskim szczególnie rozwinięty jest sektor MŚP, którego specyfika powoduje wrażliwość na zmiany i niekorzystne trendy w gospodarce co w konsekwencji ma bezpośredni wpływ na sytuację przedsiębiorców oraz ich pracowników. W związku z tym szczególnie istotne jest nie tylko stałe podnoszenie kwalifikacji przedsiębiorców i ich pracowników, ale również rozwijanie umiejętności efektywnego zarządzania zmianą w przedsiębiorstwach. W przypadku przedsiębiorstw przechodzących procesy restrukturyzacji istotne jest także wspieranie pracowników podlegających procesowi outplacementu, które prowadzić będzie do zmiany bądź uzupełnienia kwalifikacji w kierunkach dostosowanych do regionalnych specjalizacji.

Środki UE będą skupiać się na wsparciu przedsiębiorstw dla działań modernizacyjnych i dostosowawczych do nowych trendów w gospodarce poprzez adaptację stanowisk pracy, systemów organizacyjnych, urządzeń biurowych czy polityki kadrowej, w tym warunków zatrudnienia pozwalających na efektywne wykorzystanie zasobów pracy. Wsparcie zakładające wzrost kompetencji pracowników przedsiębiorstw w zakresie prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej przyczyni się do wzrostu nakładów B+R przedsiębiorstw oraz zatrudnienia w sektorze B+R poprzez wzrost kompetencji i wiedzy praktycznej pracowników, a jednocześnie potencjału badawczo-wdrożeniowego przedsiębiorstw.

W zakresie kształcenia i szkolenia przedsiębiorców i pracowników przedsiębiorstw sektora MŚP będzie opracowany i wdrożony system dystrybucji środków oparty na podejściu popytowym, uwzględniający potrzeby odbiorców wsparcia.

Natomiast przedsięwzięcia ukierunkowane na wsparcie przedsiębiorstw i ich pracowników w zakresie dostosowania się do zmian gospodarczych będą obejmować: wsparcie na rzecz zapobiegania sytuacjom kryzysowym przedsiębiorstw, które odczuwają negatywne skutki zmiany gospodarczej (szybkie reagowanie); zapewnianie przedsiębiorcy, który znalazł się

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9

w sytuacji kryzysowej wsparcia doradczego w zakresie opracowania i wdrażania planu rozwoju działalności/planu restrukturyzacji; wsparcie outplacementowe dla pracowników zwalnianych/zagrożonych zwolnieniem w przedsiębiorstwach przechodzących proces restrukturyzacji.

Przedsięwzięcia te przyczynią się do zwiększenia liczby MŚP, które otrzymają wsparcie w zakresie restrukturyzacji bądź modernizacji oraz liczby pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy, którzy otrzymali wsparcie związane z podwyższeniem kwalifikacji prowadzącym do podjęcia lub kontynuacji zatrudnienia.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Szkolenia wspierające rozwój kwalifikacji przedsiębiorców i ich pracowników zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami przedsiębiorstw z sektora MSP.
2. Kompleksowe usługi (szkoleniowe, doradcze, diagnostyczne, wdrożeniowe z zakresu zarządzania strategicznego i nowoczesnych metod zarządzania przedsiębiorstwem) odpowiadające na potrzeby przedsiębiorstw z sektora MSP.
3. Usługi diagnostyczne, doradztwo, szkolenia dla przedsiębiorstw odczuwających negatywne skutki zmiany gospodarczej, mające na celu zapobieganie sytuacji kryzysowej.
4. Doradztwo w zakresie opracowania i/lub wdrożenia planu rozwoju działalności bądź planu restrukturyzacji oraz szkolenia w tym zakresie.
5. Doradztwo dla przedsiębiorstw w zakresie opracowania programu zwolnień monitorowanych i/lub jego wdrożenie poprzez zastosowanie odpowiednich instrumentów wsparcia obejmujących:
  - szkolenia i poradnictwo zawodowe (obligatoryjne formy wsparcia przewidziane w ramach projektu),
  - poradnictwo psychologiczne,
  - pośrednictwo pracy,
  - staże i praktyki zawodowe przygotowujące do podjęcia pracy w nowym zawodzie,
  - subsydiowanie zatrudnienia uczestnika projektu u nowego pracodawcy.

Powyższy zakres działań przyczyni się do poprawy wsparcia przedsiębiorstw z sektora MŚP i ich pracowników w zakresie usług rozwojowych oraz zdolności przystosowania się przedsiębiorstw i pracowników do zmian i tym samym realizacji celu szczegółowego dla Priorytetu 8.9.

Grupa docelowa:

Przedsiębiorcy z sektora MSP i ich pracownicy, jak również osoby zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy przed dniem przystąpienia do projektu; osoby przewidziane do zwolnienia lub zagrożone zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

Typ beneficjenta: Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zatrudnionych objętych wsparciem w	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9

	<i>programie (w tym samozatrudnieni) (C)</i>						
2.	<i>Liczba osób zatrudnionych w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>			
3.	<i>Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w programie (C)</i>	<i>szt.</i>	<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>			
4.	<i>Liczba pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy oraz osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy objętych wsparciem w programie</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>			
5.	<i>Liczba osób objętych wsparciem w zakresie rozwoju kadr B+R, O/K/M</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznej i współpracy ponadnarodowej. Natomiast w ramach działań EURES w PI 8.5, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług dla bezrobotnych, poszukujących pracy i pracodawców planowana jest współpraca ponadnarodowa.

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.1, 3.2 i 3.3 poprzez realizację projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w ramach wskazanych PI (procesy modernizacyjne - EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie; w przypadku natomiast inwestycji w nowoczesne maszyny i sprzęt produkcyjny w ramach PI 3.3 możliwe są działania przekwalifikujące pracowników, jeśli tego typu inwestycja może wiązać się z redukcją zatrudnienia;

II Osi Priorytetowej:

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.9

- a) Priorytet Inwestycyjny 2.2 poprzez wsparcie usług adresowanych do przedsiębiorców oraz ich pracowników (EFS), a polegających np. na zakupie sprzętu i oprogramowania umożliwiającego wprowadzenie nowej e-usługi w ramach działalności przedsiębiorstwa (EFRR);
- b) Priorytet Inwestycyjny 2.3 poprzez wykorzystanie TIK jako źródła informacji o programach profilaktycznych, np. mailig do firm, bank usług profilaktycznych (EFRR) realizowanych w ramach działań na rzecz opracowania, realizacji i wdrożenia programów profilaktycznych – PI 8.10 (EFS);

V Osi Priorytetowej - Priorytet Inwestycyjny 6.5 poprzez realizację:

- a) projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w celu przeprowadzenia procesów modernizacyjnych (EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie;
- b) działań w zakresie opracowania i wdrożenia programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy (EFS) uzupełniających do wsparcia przedsiębiorstw w zakresie inwestycji dot. eliminowania hałasu oraz poprawy jakości powietrza dla sektora MŚP, w tym instalacje i urządzenia (np. filtry) do redukcji zanieczyszczeń powietrza (pyłowe, gazowe), systemy monitoringu powietrza (EFRR).

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10: aktywne i zdrowe starzenie się

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 6: Poprawa zatrudnialności poprzez wydłużenie wieku aktywności zawodowej.

Podstawowymi trendami demograficznymi, obserwowanymi od kilku lat w województwie zachodniopomorskim jest stopniowe zmniejszanie się liczby ludności oraz stopniowy wzrost liczby osób starszych. Jak wynika z prognoz demograficznych w najbliższych latach gwałtownie zmniejszy się liczba osób w wieku produkcyjnym oraz przedprodukcyjnym, przy jednoczesnym, systematycznym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Konieczne więc jest zastosowanie odpowiednich narzędzi, dostosowujących potencjał kapitału ludzkiego do zmieniających się warunków demograficznych. Jednocześnie w województwie zachodniopomorskim, obserwuje się wzrost zachorowalności na choroby układu krążenia i nowotwory. Jedną z istotniejszych przyczyn wykluczenia z rynku pracy jest zły stan zdrowia. W związku z tak zdiagnozowanymi problemami regionu, istnieje potrzeba realizacji programów profilaktycznych w zakresie chorób będących najczęstszymi przyczynami przerwania aktywności zawodowej. Zapewnienie właściwej opieki zdrowotnej osobom pracującym pozwoli na wydłużenie czasu aktywności zawodowej oraz ograniczy wyłączenie osób z rynku pracy z powodów zdrowotnych. Stworzenie warunków pracy pozwalających na wykorzystanie potencjału osób starszych przez pracodawców przyczyni się do wydłużenia czasu aktywności zawodowej oraz ograniczy wyłączenie ich z rynku pracy z powodów zdrowotnych.

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Programy przekwalifikowania pracowników długotrwale pracujących w warunkach negatywnie wpływających na zdrowie, przygotowujące do kontynuowania pracy na innych stanowiskach o mniejszym obciążeniu dla zdrowia;
2. Profilaktyka zdrowotna związana z nowotworami płuc, prostaty, wątroby, jajników, poprzez realizację profilaktycznych przesiewowych badań płuc (TK) i jamy brzusznej(USG),
3. Opracowanie i wdrożenie projektów profilaktycznych dot. chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu;
4. Opracowanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej ułatwiających powroty do pracy oraz umożliwiających wydłużenie aktywności zawodowej;
5. Opracowanie i wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy, programy zdrowotne dla osób zagrożonych przerwaniem aktywności zawodowej ze względów zdrowotnych, w zakresie wykraczającym poza finansowanie w ramach systemu powszechnych świadczeń zdrowotnych.
6. Programy kształtowania aktywnego i zdrowego stylu życia (m.in. promocja aktywności fizycznej i zdrowego żywienia).
7. Tworzenie modeli aktywności zawodowej osób starszych wykorzystujących ich potencjał.

Grupy docelowe: przedsiębiorcy i ich pracownicy, mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego pozostających bez zatrudnienia bądź zagrożone utratą pracy.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych), Województwo Zachodniopomorskie/Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego – Wydział Zdrowia.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Premiowane będą działania mające na celu zapewnienie możliwości przekwalifikowania osób starszych pracujących w trudnych warunkach, na stanowiskach uwzględniających ich umiejętności oraz stan zdrowia. Przedsięwzięcia powinny obejmować opracowanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej ułatwiających powroty do pracy oraz opracowanie i wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. Planowane działania powinny obejmować również populacyjne programy profilaktyczne w kierunku wczesnego wykrywania nowotworu jelita grubego, piersi i szyjki macicy oraz projekty profilaktyczne dotyczące chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu.

Jednym z kryteriów wyboru projektów będzie promowanie równouprawnienia kobiet i mężczyzn. Zasada równości szans będzie przestrzegana na każdym etapie realizacji Programu. Premiowane będą projekty podejmowanie działań zapobiegających nierównemu traktowaniu oraz dyskryminacji m.in. ze względu na wiek, płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, lub orientację seksualną.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
------	--	-------------------	---------	-------------------	-------------------------	---------------	----------------------------

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10

	dla programu						
1.	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			
2.	Liczba osób objętych badaniami profilaktycznymi w programie	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			
3.	Liczba osób objętych programami rehabilitacji medycznej ułatwiającymi powrót do pracy	osoby	EFS	słabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy trans-granicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznej. Natomiast w ramach działań EURES w PI 8.5, związanych z bezpośrednim świadczeniem usług dla bezrobotnych, poszukujących pracy i pracodawców planowana jest współpraca ponadnarodowa.

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.1, 3.2 i 3.3 poprzez realizację projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w ramach wskazanych PI (procesy modernizacyjne - EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie; w przypadku natomiast inwestycji w nowoczesne maszyny i sprzęt produkcyjny w ramach PI 3.3 możliwe są działania przekwalifikujące pracowników, jeśli tego typu inwestycja może wiązać się z redukcją zatrudnienia;

II Osi Priorytetowej:

- a) Priorytet Inwestycyjny 2.2 poprzez wsparcie usług adresowanych do przedsiębiorców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne oraz ich pracowników (EFS), a polegających np. na zakupie sprzętu i oprogramowania umożliwiającego wprowadzenie nowej e-usługi w ramach działalności przedsiębiorstwa (EFRR);
- b) Priorytet Inwestycyjny 2.3 poprzez wykorzystanie TIK jako źródła informacji o programach profilaktycznych, np. mailig do firm, bank usług profilaktycznych

VII RYNEK PRACY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.10

(EFRR) realizowanych w ramach działań na rzecz opracowania, realizacji i wdrożenia programów profilaktycznych – PI 8.10 (EFS);

V Osi Priorytetowej - Priorytet Inwestycyjny 6.5 poprzez realizację:

- a) projektów szkoleniowych ukierunkowanych na konkretne potrzeby przedsiębiorców (EFS), którzy uzyskali dofinansowanie na rozwój przedsiębiorstwa w celu przeprowadzenia procesów modernizacyjnych (EFRR) i w przypadku potrzeby stworzenia nowych miejsc pracy, pozwolą na jednoczesne dopasowanie kwalifikacji nowych pracowników bądź pracowników już zatrudnionych, co do których konieczne jest podjęcie działań adaptacyjnych do inwestycji w firmie;
- b) działań w zakresie opracowania i wdrożenia programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy (EFS) uzupełniająco do wsparcia przedsiębiorstw w zakresie inwestycji dot. eliminowania hałasu oraz poprawy jakości powietrza dla sektora MŚP, w tym instalacje i urządzenia (np. filtry) do redukcji zanieczyszczeń powietrza (pyłowe, gazowe), systemy monitoringu powietrza (EFRR).

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					

2.A.5 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
0100 Access to employment for job-seekers and inactive people, including local employment initiatives and support for labourmobility						01 Integrated Territorial Investment – Urban		01 Generic productive investment in SMEs;			
0102 Self-employment, entrepreneurship and business creation								051ICT: Other types of ICT infrastructure /largescale computer resources/equipment (including einfrastructure, data centres, sensors, etc., also where embedded in other infrastructures such as research facilities, environment or social infrastructures);			
0103 Equality between men and women and reconciliation between work and private life								069SME business development, support to entrepreneurship			
0104 Adaptation of workers, enterprises and											

VII RYNEK PRACY

<p><i>entrepreneurs to change</i></p>							<p><i>and incubation (including support to spin offs, spin outs);</i></p> <p><i>072Business infrastructure for SMEs (including industrial parks, sites);</i></p> <p><i>078e-Government services and applications (including e Procurement, access to public sector information (open data), cyber-security, e- Justice, e- Democracy, e-Culture, digital libraries);</i></p> <p><i>079 e-Inclusion, e- Accessibility, e- Learning and e- Education services and applications;</i></p> <p><i>080 IT solutions addressing the healthy active ageing challenge and e- Health services and applications (including e-Care, ambient assisted living);</i></p> <p><i>081IT Services and applications for SMEs (including e Commerce, e-Business, networked business</i></p>			
---------------------------------------	--	--	--	--	--	--	---	--	--	--

VII RYNEK PRACY

								<p><i>processes, e skills, etc.);</i></p> <p><i>087 Rehabilitation of industrial sites and contaminated land;</i></p> <p><i>099Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it).</i></p>		
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4: aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Wzrost zatrudnialności poprzez realizację kompleksowych programów integracji wykorzystujące instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej oraz środowiskowej.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje jednym z najwyższych w skali kraju odsetkiem ludności zagrożonej wykluczeniem społecznym, w tym korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Brak jest jednocześnie kompleksowych programów integracji wykorzystujących instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej oraz zawodowej. W związku z powyższym istnieje potrzeba realizacji komplementarnych usług różnych służb publicznych, w szczególności publicznych służb zatrudnienia jednostek pomocy i integracji społecznej, a także organizacji obywatelskich na rzecz włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa. Należy dążyć do korygowania deficytów wynikających z braku dostępu do określonych dóbr i usług, braku posiadanych kwalifikacji czy też z innych czynników powodujących ograniczenie szans udziału w życiu społecznym jak i zawodowym. Konieczna będzie zmiana polegająca na zintegrowaniu usług oferowanych przez różne lokalne/regionalne instytucje wsparcia, w tym wzmocnienie współpracy w celu zapewnienia kompleksowego wsparcia jednostce, rodzinie i społeczności. Kompleksowe programy wykorzystujące instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej i zawodowej będą miały na celu eliminowanie różnego rodzaju barier (organizacyjnych, prawnych czy psychologicznych), na jakie napotykają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym lub wykluczone społecznie, borykające się z problemem dyskryminacji na rynku pracy. Przyczyni się to do aktywnej integracji oraz wzrostu zatrudnialności ww. grupy docelowej.

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób nieaktywnych zawodowo, poszukujących pracy po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które podjęły kształcenie i szkolenie po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
3.	Liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							
4.	Liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektu:

1. Programy na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno - zawodową wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej i środowiskowej.
2. Usługi reintegracji i rehabilitacji społeczno - zawodowej.

Grupy docelowe:

- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym;
- otoczenie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla udzielanego wsparcia osób wykluczonych społecznie).

Typy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego;
- podmioty, którym jednostki samorządu terytorialnego powierzyły zadania w zakresie wspierania rodziny i sprawowania pieczy zastępczej;
- organizacje pozarządowe zajmujące się aktywizacją społeczno – zawodową osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Integracja społeczności wymaga spójnego i wielowymiarowego podejścia, realizowanego w formie działań uzupełniających, rozwijających i wzmacniających potencjał społeczności przy wykorzystaniu dostępnych na danym terytorium zasobów lokalnych. W związku z czym głównym kryterium wyboru w ramach danego priorytetu będzie zintegrowane wsparcie, które jest szczególnie istotne w odniesieniu do terytorialnej koncentracji problemów

w województwie zachodniopomorskim. Pożądane będą działania przyjmujące formę długofalowych, zintegrowanych przedsięwzięć, ze szczególnym uwzględnieniem grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych w zakresie ich reintegracji społecznej i zawodowej.

Jednym z kryteriów wyboru projektów będzie promowanie równouprawnienia kobiet i mężczyzn. Zasada równości szans będzie przestrzegana na każdym etapie realizacji Programu. Premiuwane będzie podejmowanie działań zapobiegających nierównemu traktowaniu oraz dyskryminacji m.in. ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne,

religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Szczególnym elementem realizacji zasady równości szans będzie aktywizacja osób niepełnosprawnych.

Zasady na jakich oparto wybór działań przyczynią się do osiągnięcia celu, jakim jest wzrost zatrudnialności poprzez realizację kompleksowych programów integracji, wykorzystujących instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej i środowiskowej.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych¹⁷, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba osób w wieku poniżej 25 lat objętych wsparciem w programie (C)	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba osób nieaktywnych zawodowo,	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

¹⁷ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.4

<i>nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, objętych wsparciem w programie</i> (C)							
--	--	--	--	--	--	--	--

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.7: ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Zapewnienie mieszkańcom województwa zachodniopomorskiego dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej.

W województwie zachodniopomorskim występuje wysoki odsetek osób, którym należy zapewnić dostęp do pomocy i podstawowych usług społecznych. Jednocześnie na obszarze województwa odnotowuje się znaczną liczbę osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji tj.: niepełnosprawnych, osób starszych, dzieci objętych systemem pieczy zastępczej, osób chorujących psychicznie, osób opuszczających zakłady penitencjarne. W związku z powyższym należy dążyć do ułatwienia dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym. Należy podjąć działania mające na celu rozwijanie instrumentów ukierunkowanych na wsparcie rodzin, w tym profilaktykę pomagającą przeciwdziałać dziedziczeniu biedy oraz zwiększenie dostępności i jakości usług opiekuńczych oraz opieki zdrowotnej. Ułatwienie każdemu obywatelowi dostępu do usług publicznych, pozwoli zmniejszyć oraz wyeliminować zjawisko wykluczenia społecznego, wyrównać dysproporcje, jednocześnie stwarzając warunki do podjęcia pracy. Przełoży się to na ograniczenie skali ubóstwa i zagrożenia ubóstwem, w szczególności wśród dzieci, osób po 50 roku życia, osób chorujących psychicznie osób niepełnosprawnych.

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.7

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Nie określono.	slabiej rozwinięty								

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektu:

1. Świadczenie wysokiej jakości spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych i opiekuńczych (pomocy społecznej, wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, opiekuńczych i zdrowotnych) w celu zwiększenia ich dostępności.
2. Działania na rzecz zwiększenia jakości i dostępności usług społecznych i zdrowotnych.

Grupy docelowe: Mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego, podmioty świadczące usługi społeczne i opiekuńcze.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty, z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Świadczenie usług społecznych jest warunkiem niezbędnym dla wsparcia polityki aktywnej integracji społecznej i ekonomicznej. W związku z tym premiowane będą projekty, które zakładają świadczenie spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych (pomocy społecznej, wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, opiekuńczych i zdrowotnych). Projekty mają przyczyniać się do zwiększenia dostępności i jakości ww. usług. Konieczne będzie podejmowanie działań zorientowanych na zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych rodzin oraz umożliwianie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka. Efekty tych działań powinny przyczyniać się do przeciwdziałania i łagodzenia efektów negatywnych zjawisk, w tym: ubóstwa, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży żyjących

w rodzinach wielodzietnych, niepełnych, opiekujących się osobami zależnymi, w tym również osobami niepełnosprawnymi. Taka wielowymiarowa interwencja przyczyni się do osiągnięcia celu szczegółowego w ramach danego priorytetu, tj. zapewnienie mieszkańcom województwa zachodniopomorskiego dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy, tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁸.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	<i>Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z usług społecznych w programie</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

¹⁸ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8: wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Rozwijanie sektora ekonomii społecznej.

Ekonomia społeczna została wskazana jako innowacyjny instrument wpływający na zwiększenie integracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz kapitału społecznego, a także rozwoju lokalnego. Podmioty ekonomii społecznej odgrywają ważną rolę w realizowaniu celu wspierania włączenia społecznego i walki z ubóstwem. Działalność taka pozwala na rozwiązywanie zróżnicowanych problemów społecznych w wielu obszarach życia publicznego. W województwie zachodniopomorskim zauważa się wzrost liczby podmiotów ekonomii społecznej, jednak ich rozmieszczenie nie odpowiada strukturze demograficznej i zidentyfikowanym potrzebom społecznym. W związku z powyższym podmioty ekonomii społecznej wymagają wsparcia zarówno w zakresie efektywności świadczonych usług, jak i profesjonalizacji i komercjalizacji działalności. Poprawa efektywności systemu wsparcia ekonomii społecznej i jakości usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej będzie wpływała na zwiększenie liczby miejsc pracy w obszarze ekonomii społecznej. Tworzenie warunków dla funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej oraz stymulowanie powstawania nowych miejsc pracy w tym obszarze przełoży się na zmniejszenie liczby osób zagrożonych wykluczeniem w regionie.

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.8

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej	slabiej rozwinięty	szt.							
2.	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	slabiej rozwinięty	szt.							
3.	Liczba miejsc pracy utworzonych w podmiotach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami społecznymi	slabiej rozwinięty	szt.							
4.	Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	slabiej rozwinięty	szt.							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typ projektu:

1. Tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, zwiększające dostępność do usług doradczych na rzecz podmiotów ekonomii społecznej

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- 1) Wsparcie dla utworzenia i/lub funkcjonowania (w tym wzmocnienia potencjału) instytucji wspierających ekonomię społeczną, zapewniających w ramach projektu w sposób komplementarny i łączny:
  - dostęp do usług prawnych, księgowych, marketingowych;
  - doradztwo (indywidualne i grupowe, m.in. w postaci punktów lub centrów doradztwa, inkubatorów społecznej przedsiębiorczości tworzących wspólną infrastrukturę rozwoju), w tym doradztwo w zakresie pozyskiwania przez podmioty ekonomii społecznej zewnętrznych źródeł finansowania, np. w postaci pożyczek;
  - szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej;
  - pobudzanie aktywności obywatelskiej poprzez działania animacyjne, umożliwiające tworzenie podmiotów obywatelskich, wsparcie dla ich rozwoju oraz rozwój partycypacji społecznej;
  - szkolenia i wsparcie lokalnych animatorów.

Grupy docelowe:

- osoby fizyczne w zakresie doradztwa i szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej;
- podmioty uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej w zakresie doradztwa i szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej, w tym w formie spółdzielni socjalnej;
- podmioty ekonomii społecznej;
- instytucje rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej w obszarze promocji ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej oraz rozwoju partnerstwa;
- jednostki samorządu terytorialnego, przedstawiciele lokalnych przedsiębiorstw i mediów w zakresie promocji ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej oraz rozwoju partnerstwa.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

Typ projektu:

2. Wsparcie dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej o charakterze integracyjnych (w tym poprzez tworzenie i/lub działalność podmiotów integracji społecznej)

Grupy docelowe:

- osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym;
- otoczenie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla udzielanego wsparcia osób wykluczonych społecznie).

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty, - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

Typ projektu:

3. Tworzenie miejsc pracy w sektorze przedsiębiorczości społecznej m.in. poprzez wsparcie tworzenia przedsiębiorstw społecznych.

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- 1) Wsparcie na założenie spółdzielni socjalnej, przystąpienie do lub zatrudnienie w spółdzielni poprzez zastosowanie w ramach projektu co najmniej dwóch z następujących instrumentów:
  - a) wsparcie szkoleniowe i doradztwo (indywidualne i grupowe) umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia i/lub przystąpienia i/lub pracy w spółdzielni socjalnej, w tym szkolenia zawodowe potrzebne do pracy w spółdzielni socjalnej;
  - b) przyznanie środków finansowych dla spółdzielni socjalnej na założenie, przystąpienie do lub zatrudnienie w spółdzielni socjalnej
  - c) finansowe wsparcie pomostowe połączone z doradztwem oraz pomocą w efektywnym wykorzystaniu przyznanych środków.

Grupy docelowe:

- osoby fizyczne uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej;
- podmioty uprawnione do założenia spółdzielni socjalnej;
- spółdzielnie socjalne.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

Typ projektu:

4. Koordynacja rozwoju sektora ekonomii społecznej

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- usługi doradcze dla instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych;
- promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej;
- upowszechnianie i promowanie idei klauzul społecznych;
- animacja działań w zakresie ekonomii społecznej.

Grupy docelowe:

- podmioty ekonomii społecznej;
- jednostki sektora finansów publicznych;
- partnerzy społeczni i gospodarczy.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Premiowane będą projekty o charakterze integracyjnym, które jednocześnie będą miejscem reintegracji zawodowej i społecznej osób będących w szczególnej sytuacji, ale także przyczynią się do integracji społecznej członków ich rodzin. Ważnym kryterium wyboru będzie budowanie i wzmacnianie struktur partnerskich działających na rzecz rozwoju ekonomii społecznej oraz wzmacnianie potencjału instytucji wspierających

podmioty ekonomii społecznej. Działania realizowane w ramach priorytetu inwestycyjnego cechować będzie spójność społeczna. Służyć temu mają działania w zakresie równego dostępu kobiet i mężczyzn do usług, ale również zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych we wsparciu.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy (typy projektu 2, 3 i 4) tryb pozakonkursowy (typ projektu 1,4), tryb negocjacyjny w ramach kontraktu samorządowego¹⁹

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

Nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznej i współpracy ponadnarodowej.

Powiązanie z celami 1-7:

¹⁹ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

II Osi Priorytetowej - Priorytet Inwestycyjny 2.3 poprzez wykorzystanie TIK jako platformy wymiany informacji (mailing do firm, bank usług profilaktycznych) i w ramach wzmacniania zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia (EFRR) w zakresie działań polegających na świadczeniu spersonalizowanych i zintegrowanych usług społecznych (EFS),

V Osi Priorytetowej:

- a) Priorytet Inwestycyjny 6.3 poprzez realizację programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, ukierunkowanych na aktywizację społeczno-zawodową wykorzystującą instrumenty aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej i zawodowej (EFS) bezpośrednio powiązanych z działaniami ukierunkowanymi na wsparcie i rozwój centrów informacji kulturalnej i promocji kultury;
- b) Priorytet Inwestycyjny 6.5 poprzez realizację działań mających na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów poprzemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza (inwestycje dotyczące hałasu - monitoringu hałasu), stanowiących część wsparcia operacji prowadzonych w ramach PI 9.2, a dotyczących kompleksowej rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich oraz wiejskich (EFRR), na których to terenach będą realizowane programy ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową mieszkańców (EFS).

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					
		EFS	słabiej rozwinięty					

2.A.5 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Regiony słabiej rozwinięte i EFS											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
0110 Active inclusion								092 Protection, development and promotion of public cultural heritage assets			
								093 Development and promotion of public cultural heritage services			
								076 Development and promotion of commercial culture assets			
								077 Development and promotion of commercial cultural services			
0110 Active inclusion								051 ICT: Other types of ICT infrastructure/large-scale computer resources/equipment (including e-infrastructure, data centres, sensors, etc., also where embedded in other infrastructures such as research facilities, environment or social			

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

								<p>infrastructures)</p> <p>078 e-Government services and applications (including e-Procurement, access to public sector information (open data), cyber-security, e-Justice, e-Democracy, e-Culture, digital libraries)</p> <p>079 e-Inclusion, e-Accessibility, e-Learning and e-Education services and applications</p> <p>080 IT solutions addressing the healthy active ageing challenge and e-Health services and applications (including e-Care, ambient assisted living)</p> <p>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it)</p>			
0110 Active inclusion								087 Rehabilitation of industrial sites and contaminated land			
0113 Enhancing access to affordable, sustainable and high quality services, including health care and social								<p>092 Protection, development and promotion of public cultural heritage assets</p> <p>093 Development and promotion of public cultural heritage services</p> <p>076 Development and promotion of commercial culture assets</p> <p>077 Development and promotion</p>			

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

<i>services of general interest</i>								<i>of commercial cultural services</i>			
<p><i>0113 Enhancing access to affordable, sustainable and high quality services,</i></p> <p><i>including health care and social services of general interest</i></p>								<p><i>051 ICT: Other types of ICT infrastructure/large-scale computer resources/equipment (including e-infrastructure, data centres, sensors, etc., also where embedded in other infrastructures such as research facilities, environment or social infrastructures)</i></p> <p><i>078 e-Government services and applications (including e-Procurement, access to public sector information (open data), cyber-security, e-Justice, e-Democracy, e-Culture, digital libraries)</i></p> <p><i>079 e-Inclusion, e-Accessibility, e-Learning and e-Education services and applications</i></p> <p><i>080 IT solutions addressing the healthy active ageing challenge and e-Health services and applications (including e-Care, ambient assisted living)</i></p> <p><i>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it)</i></p>			

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

<p>0113 Enhancing access to affordable, sustainable and high quality services,</p> <p>including health care and social services of general interest</p>								<p>087 Rehabilitation of industrial sites and contaminated land</p>			
<p>0114 Promoting social economy and social enterprises</p>								<p>092 Protection, development and promotion of public cultural heritage assets</p> <p>093 Development and promotion of public cultural heritage services</p> <p>076 Development and promotion of commercial culture assets</p> <p>077 Development and promotion of commercial cultural services</p>			
<p>0114 Promoting social economy and social enterprises</p>								<p>051 ICT: Other types of ICT infrastructure/large-scale computer resources/equipment (including e-infrastructure, data centres, sensors, etc., also where embedded in other infrastructures such as research facilities, environment or social infrastructures)</p> <p>078 e-Government services and applications (including e-Procurement, access to public sector information (open data), cyber-security, e-Justice, e-Democracy, e-Culture, digital</p>			

VIII ROZWÓJ SPOŁECZNY

								<p>libraries)</p> <p>079 e-Inclusion, e-Accessibility, e-Learning and e-Education services and applications</p> <p>080 IT solutions addressing the healthy active ageing challenge and e-Health services and applications (including e-Care, ambient assisted living)</p> <p>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation and directly linked to it)</p>			
0114 Promoting social economy and social enterprises								087 Rehabilitation of industrial sites and contaminated land			

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.1: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Podniesienie dostępności do wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej i społecznej

Efektem wsparcia będzie poprawa jakości i dostępności infrastruktury publicznej oraz równy dostęp do tego typu infrastruktury na poziomie regionalnym.

Województwo zachodniopomorskie cechuje niekorzystna sieć osadnicza, znaczne rozproszenie siedlisk ludzkich, relatywnie niska gęstość zaludnienia oraz wciąż niewystarczająca dostępność infrastruktury usług publicznych dla mieszkańców regionu. Znaczna część mieszkańców regionu, w tym zwłaszcza terenów najslabiej zaludnionych, obejmujących centralną część regionu, ma utrudniony dostęp do podstawowych funkcji publicznych, w tym infrastruktury zdrowotnej i społecznej. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest pogłębianie zjawiska wykluczenia społecznego kolejnych grup mieszkańców regionu i nierówność w dostępie do usług.

Województwo Zachodniopomorskie cechuje się najwyższymi w Polsce wskaźnikami: liczby rozwodów, liczby rodzin niepełnych, liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej oraz nasilającymi się zjawiskami uzależnień, przemocy w rodzinie i niewydolności opiekuńczo- wychowawczej. Zjawiska te, w kontekście słabej sieci zaludnienia, wymagają kompleksowego, zintegrowanego i specjalistycznego systemu wsparcia rodziny.

Zmiany demograficzne zachodzące w województwie wymagają dostosowania infrastruktury i zakresu świadczeń ochrony zdrowia do potrzeb w tym zakresie, zwłaszcza w obszarze opieki długoterminowej stacjonarnej i domowej, oraz rehabilitacji leczniczej. Należy też wskazać, że baza łóżek szpitalnych na terenie województwa wymaga przeprofilowania łóżek krótkoterminowych na miejsca przeznaczone do opieki długoterminowej, rehabilitacji leczniczej, psychiatrii i geriatry. Szpitale na terenie województwa nie są wystarczająco wyposażone w aparaturę i sprzęt medyczny, a istniejący sprzęt nie jest dostatecznie unowocześniany. Dotyczy to zwłaszcza głównych zdiagnozowanych na terenie regionu schorzeń stanowiących przyczynę umieralności, tj. chorób układu krążenia oraz nowotworów. Ponadto województwo charakteryzuje się wysokim w skali kraju i Europy wskaźnikiem zgonów niemowląt i umieralności okołoporodowej.

Wsparcie będzie nakierowane także na rzecz dostosowania szpitali/oddziałów do odpowiedniego standardu hospitalizacji osób starszych i dostosowania do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym w zakresie komunikacji. Będą one wspierały działania podejmowane przy wsparciu Europejskiego Funduszu Społecznego na rzecz włączenia społecznego. Ich celem będzie m.in. poprawa jakości i dostępności usług społecznych, w tym w szczególności usług, których odbiorcami są osoby starsze i niepełnosprawne. Dodatkowo wsparcie będzie ukierunkowane na deinstytucjonalizację usług i rozwój rodzinnych i środowiskowych form wsparcia dla rodzin i osób wykluczanych społecznie bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym

Podjęte działania przyczynią się do zmniejszania nierówności w dostępie do infrastruktury publicznej. Będą one wspierały działania podejmowane przy wsparciu Europejskiego Funduszu Społecznego na rzecz włączenia społecznego. Interwencja w ramach priorytetu 9.1 będzie stanowiła komplementarne wsparcie wobec interwencji zaplanowanej z EFS. Działania te będą odpowiadały zmianom zachodzącym w regionie a dotyczącym starzenia się społeczeństwa. W obszarze ochrony zdrowia będą one ukierunkowane zwłaszcza na zapobieganie przedwczesnej umieralności spowodowanej zachorowalnością na schorzenia stanowiące główną przyczynę umieralności w regionie.

Istniejące w województwie lecznictwo uzdrowiskowe jest bardzo dobrze rozwinięte w skali kraju i Europy, wymaga jednak modernizacji. Planuje się wsparcie lecznictwa uzdrowiskowego poprzez modernizację istniejącej infrastruktury i przystosowanie jej do potrzeb – zwłaszcza w kontekście zdiagnozowanych na terenie Polski i Europy chorób cywilizacyjnych.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		<i>Czas oczekiwania na przyjęcie do oddziału specjalistycznego/ zakładu stacjonarnej pomocy społecznej</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>				<i>badanie na podstawie danych NFZ, GUS</i>	
2.		<i>Przeciętne dalsze trwanie życia</i>		<i>słabiej rozwinięty</i>				<i>GUS</i>	

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Modernizacja, przebudowa obiektów infrastruktury publicznej, w tym zwłaszcza obiektów ochrony zdrowia, obiektów infrastruktury uzdrowiskowej

Poprzez realizację przedsięwzięć tego typu poprawi się dostępność do wysokiej jakości infrastruktury zdrowotnej i uzdrowiskowej. Przedsięwzięcia polegać będą na modernizacji, w tym dostosowaniu obiektów ochrony zdrowia i uzdrowiskowych do wymaganych przepisami prawa krajowego i europejskiego standardów, jak też będą służyły unowocześnianiu świadczonych usług w obszarze ochrony zdrowia. Poprzez tego typu działania zwiększy się dostępność mieszkańców regionu do wysokiej jakości świadczeń medycznych. Głównymi beneficjentami będą zakłady opieki zdrowotnej, organy prowadzące zakłady opieki zdrowotnej, uzdrowiska. W przypadku obiektów infrastruktury publicznej chodzi o poprawę dostępności tego typu obiektów dla mieszkańców zwłaszcza obszarów marginalizowanych. Przedsięwzięcia te będą realizowane jako działania komplementarne w stosunku do działań realizowanych przy współfinansowaniu z Europejskiego Funduszu Społecznego, których zasadniczym celem jest włączenie społeczne. Obiektami infrastruktury publicznej innymi niż obiekty ochrony zdrowia i uzdrowiska, które otrzymają wsparcie w ramach projektów będą wszelkie obiekty publiczne, których funkcjonowanie służy włączeniu społecznemu, zapobieganiu wykluczeniu społecznemu i procesom marginalizacji określonych obszarów, środowisk czy grup.

2. Zakup wyposażenia obiektów ochrony zdrowia oraz uzdrowisk.

Poprzez wyposażenie obiektów ochrony zdrowia oraz uzdrowisk w wyposażenie niezbędne do świadczenia usług medycznych poprawi się dostępność do nowoczesnej opieki zdrowotnej, zwłaszcza na obszarach marginalizowanych. Konsekwencją wdrożenia przedsięwzięć tego typu będzie poprawa jakości świadczonych usług zdrowotnych, a przez to poprawa stanu zdrowia społeczności województwa zachodniopomorskiego.

3. Odbudowa, przebudowa, modernizacja i wyposażenie obiektów infrastruktury społecznej, w tym mieszkalnictwo chronione, infrastruktura społeczna wspierająca osoby bezdomne;

Planowane do realizacji projekty przyczynią się do włączenia społecznego grup marginalizowanych i zagrożonych marginalizacją. Będą to przedsięwzięcia polegające np. na aranżowaniu obiektów z przeznaczeniem na mieszkania dla usamodzielniających się wychowanków domów dziecka, dostosowaniu infrastruktury dla celów wsparcia na rzecz osób bezdomnych, utworzeniu regionalnego ośrodka wsparcia rodziny. Ponadto planuje się wsparcie procesów usamodzielniania się osób niepełnosprawnych.

4. Inwestycje w infrastrukturę zakładów aktywności zawodowej.

Celem realizowanych przedsięwzięć jest budowa, modernizacja, rozbudowa i dostosowanie do potrzeb odbiorców infrastruktury zakładów aktywności zawodowej. Dzięki wsparciu powstaną nowe zakłady aktywności zawodowej, co poprawi dostępność do rynku pracy osób niepełnosprawnych oraz będzie sprzyjało ich rehabilitacji zawodowej oraz społecznej.

Projekty realizowane w ramach tego priorytetu inwestycyjnego będą stanowić uzupełnienie działań współfinansowanych przez Europejski Fundusz Społeczny.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, zakłady opieki zdrowotnej, uzdrowiska, organizacje pozarządowe.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru operacji będzie powiązanie z działaniami realizowanymi przy współudziale Europejskiego Funduszu Społecznego.

Odniesienie do zidentyfikowanych na poziomie krajowym i regionalnym obszarów deficytowych

Powiązanie z programem działań dla specjalnej strefy włączenia

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych²⁰.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie przewiduje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Oczekiwana liczba osób korzystających z ulepszonych usług opieki zdrowotnej (CI)	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba wspartych podmiotów leczniczych	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba wybudowanych/ przebudowanych/ rozbudowanych obiektów, w których realizowane są	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			

²⁰ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.1

	<i>usługi aktywizacji społeczno-zawodowej</i>						
4.	<i>Liczba wspartych obiektów infrastruktury społecznej</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

PRIORYTET 9.2: wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 2: Ograniczenie negatywnego oddziaływania społecznego obszarów zdegradowanych i poprawa ich atrakcyjności gospodarczej.

Efektom wsparcia będzie wyprowadzenie obszarów zdegradowanych i ludności zamieszkującej te obszary z sytuacji problemowych.

Specyfiką województwa zachodniopomorskiego jest duża liczba obszarów popegeerowskich. Uwarunkowania społeczne sprawiły, że tzw. obszary popegeerowskie są często miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych. Transformacja gospodarcza odcisnęła swoje piętno najsilniej wśród tych miejscowości, w wyniku czego do dziś pozostają nierozwiązane problemy lokalnego rynku pracy, wysokiego bezrobocia, niedoinwestowania infrastrukturalnego oraz pauperyzacji. Obszary objęte specjalną strefą włączenia w sposób szczególny wymagają rewitalizacji fizycznej, społecznej i gospodarczej. Są to obszary o szczególnie niekorzystnych uwarunkowaniach pod względem dostępności komunikacyjnej, istniejącej infrastruktury publicznej, cechujące się wysokim stopniem bezrobocia i niską atrakcyjnością gospodarczą. W województwie zachodniopomorskim występuje koncentracja powiatów marginalizowanych, o najwyższej stopie bezrobocia w centralnej i wschodniej części województwa.

Podjęte działania mają służyć wspieraniu rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej obszarów zdegradowanych. Obszary takie na terenie województwa zachodniopomorskiego występują zarówno na terenach wiejskich, jak i na terenach miejskich. Na terenach wiejskich obszary zdegradowane obejmują przede wszystkim tereny na których do 1992 r. funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne. W miastach problem obszarów zdegradowanych dotyczy głównie terenów przemysłowych, powojennych jak i niedoinwestowanych oraz zaniedbanych starych dzielnic miejskich. Rewitalizacja fizyczna służyć ma odbudowie tkanki miejskiej, a na obszarach wiejskich przyczyniać się ma do odbudowy potencjału tych terenów. Rewitalizacja fizyczna będzie przeprowadzana komplementarnie do działań służących rewitalizacji społecznej. Skutkiem tych działań będzie podniesienie atrakcyjności gospodarczej obszarów zdegradowanych.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.2

1.		Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym		słabiej rozwinięty				GUS/Euro stat	
----	--	--	--	--------------------	--	--	--	---------------	--

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Kompleksowa realizacja działań na podstawie planów rewitalizacji obszarów zdegradowanych jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru

W ramach tego typu projektów realizowane będą przedsięwzięcia oparte na planach rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Będą to zintegrowane przedsięwzięcia obejmujące zarówno rewitalizację fizyczną oraz gospodarczą danego obszaru. Działania te będą wspierały realizowane przy współudziale Europejskiego Funduszu Społecznego działania na rzecz rewitalizacji społecznej. Przedsięwzięcia będą skupiały się zwłaszcza na rewitalizacji obszarów po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych, a także obszarów przemysłowych, powojkowych oraz niedoinwestowanych i zaniedbanych obszarów miejskich.

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jst, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, instytucje kultury, osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, TBS, rolnicy.

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Kryteria wybrane przez Komitet Monitorujący:

- konieczność realizowania wspólnych działań z EFS,
- konieczność realizacji kompleksowych działań,
- zgodność z planami rewitalizacji,
- premiowanie partnerstwa wielu podmiotów w realizacji operacji,
- premiowanie trwałych rozwiązań,
- komplementarność z Wspólną Polityką Rolną.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych²¹, zintegrowanie inwestycje terytorialne.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna, w szczególności w ramach wsparcia dla przedsiębiorców.

2.A.2.3. Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Planuje się zastosowanie wsparcia zwrotnego w formie preferencyjnej pożyczki, poręczenia. Ostatecznie potrzeby i możliwości związane z finansowaniem poprzez instrumenty zwrotne, z jego przeznaczeniem będą określone dokładnie po przeprowadzeniu analizy ex ante instrumentów finansowych mającej na celu m.in. zbadanie występującej w województwie luki finansowej dla danego obszaru. Na podstawie wyników badania, zostanie podjęta decyzja co do wykorzystania instrumentów finansowych w danym priorytecie, ich formy, wielkości oraz modelu wdrażania.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5. Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	ha	EFRR	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	szt.	EFRR	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba mieszkańców obszaru objętego rewitalizacją	osoby	EFRR	slabiej rozwinięty			

²¹ szerzej w rozdziale 4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

PRIORYTET INWESTYCYJNY 9.3: wspieranie przedsiębiorstw społecznych

2.A.1. Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 3: Objęcie wsparciem udzielanym przez przedsiębiorstwa społeczne większej liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Planuje się zwiększenie potencjału gospodarczego przedsiębiorstw społecznych w celu objęcia przez nie wsparciem większej liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przedsiębiorstwa ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim wykazują deficyt w zakresie środków trwałych, oraz zasobów lokalowych. Wsparcie w tym obszarze pozwoli na wzrost ich konkurencyjności na rynku. Przedsiębiorstwa tego typu skutecznie przyczyniają się do zapobiegania zjawiskom wykluczenia społecznego, jednakże z racji utrudnionego dostępu do zasobów kapitałowych nie są w stanie w sposób w pełni skuteczny funkcjonować w warunkach wolnorynkowych. Z tego też względu proponuje się objęcie wsparciem dotacyjnym przedsiębiorstw ekonomii społecznej. Wsparcie będzie służyło budowaniu potencjału gospodarczego tych podmiotów i będzie miało na celu wyposażenie przedsiębiorstw społecznych w zasoby pozwalające na skuteczne funkcjonowanie w warunkach wolnorynkowych z jednoczesnym umożliwieniem objęcia wsparciem jak największej liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Tabela 3: Zestawienie specyficznych dla programu wskaźników rezultatu dla EFRR/FS, w podziale na cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego

I.p.	Wskaźnik strategiczny z UP (jeśli zasadne)	Wskaźnik rezultatu (strategicznego) (EFRR/FS)	Jednostka pomiaru	Kategoria regionu	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.		Liczba miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych		<i>slabiej rozwinięty</i>					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Inwestycje w funkcjonujące przedsiębiorstwa ekonomii społecznej

Dzięki inwestycjom w budowę, rozbudowę, modernizację infrastruktury przedsiębiorstw ekonomii społecznej zwiększy się potencjał gospodarczy tych podmiotów, przez co zwiększy się liczba miejsc pracy przez nie oferowanych.

Doposażenie PES przyczyni się do wzmocnienia skutecznego zapobiegania zjawiskom wykluczenia społecznego, jak i pozwoli poszczególnym podmiotom funkcjonować w warunkach wolnorynkowych

Grupy docelowe: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego należący do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym

Typy beneficjentów: przedsiębiorstwa ekonomii społecznej

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego zidentyfikowano obszary w ramach których może wystąpić pomoc publiczna.

2.A.2.2 Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Głównym kryterium wyboru projektów będzie konieczność powiązania z działaniami wspieranymi z EFS. Działania realizowane w ramach priorytetu inwestycyjnego musi cechować spójność społeczna, której służyć będą działania w zakresie równego dostępu kobiet i mężczyzn do usług, ale również zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych we wsparciu. Szczegółowe kryteria wyboru projektów zostaną opracowane na późniejszym etapie prac oraz poddane konsultacjom i do akceptacji Komitetu Monitorującego.

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych²².

W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się tryb konkursowy z uwagi na jego konkurencyjny charakter. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze, w ramach których jednym z elementów będzie wsparcie PES.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Wykorzystanie instrumentów finansowych: pożyczki preferencyjne, poręczenia.

2.A.2.4. Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie planuje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

---

²² szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	<i>Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem</i>	<i>szt.</i>	<i>EFRR</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW	Jednostka pomiaru(w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu			<i>słabiej rozwinięty</i>					
Wskaźnik postępu finansowego			<i>słabiej rozwinięty</i>					
Wskaźnik rezultatu			<i>słabiej rozwinięty</i>					

2.A.5. Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty, Europejskie Fundusz Rozwoju Regionalnego											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
015 Energy efficiency renovation of public infrastructure, demonstration projects and supporting measures		01 Non-repayable grant		01 Urban		01 Integrated Territorial Investment – Urban		00 Not applicable		09 Promoting social inclusion and combating poverty	
016 Energy efficiency renovation of existing housing stock, demonstration projects and supporting measures		04 Support through financial instruments: Loans, guarantees or equivalents (excluding venture and equity capital)		04 Rural: sparsely and very sparsely populated areas		05 Other integrated approaches to sustainable urban/rural development					
019 Energy efficient co-generation and district heating				05 Rural: other							
035 Local access roads (new build)											
037 Other reconstructed or improved road (motorway,											

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA

<p><i>national, regional or local)</i></p> <p><i>055 Health infrastructure</i></p> <p><i>056 Housing infrastructure</i></p> <p><i>057 Other social infrastructure contributing to regional and local development</i></p> <p><i>076 Development and promotion of commercial culture assets</i></p> <p><i>077 Development and promotion of commercial cultural services</i></p> <p><i>087 Rehabilitation of industrial sites and contaminated land</i></p> <p><i>092 Protection, development and promotion of public cultural heritage assets</i></p> <p><i>093 Development and promotion of public cultural heritage services</i></p> <p><i>099 Cross financing under the ERDF (support to ESF type actions necessary for the satisfactory implementation of the ERDF part of the operation</i></p>																		
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

IX INFRASTRUKTURA PUBLICZNA

<i>and directly linked to it)</i>											
---------------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

X EDUKACJA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Poprawa jakości oraz powszechności usług wychowawczych i edukacyjnych.

Pierwsze lata życia dziecka decydują o jego rozwoju i dalszych losach. Znacząca część możliwości intelektualnych człowieka kształtuje się w pierwszych latach życia. Większość wrodzonych predyspozycji rozwija się intensywnie w wieku przedszkolnym, dotyczy to także zdolności uczenia się. Działania edukacyjne, stymulowanie rozwoju intelektualnego i społecznego dziecka przynoszą najlepsze rezultaty właśnie w okresie przedszkolnym. Wczesna edukacja to najlepszy czas na inwestycję w rozwój możliwości intelektualnych człowieka – trzeba pamiętać, że znaczna ich część kształtuje się do piątego roku życia. Umiejętności, które małe dzieci wyniosą z przedszkola – procentują w szkole – takie dzieci lepiej się uczą. Pełny rozwój tych umiejętności będzie możliwy dzięki wsparciu istniejących placówek wychowania przedszkolnego. Jako że, województwo zachodniopomorskie znajduje się wśród województw, gdzie odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną kształtuje się na dość niskim poziomie, a co za tym idzie konieczne jest inwestowanie w rozwój placówek wychowania przedszkolnego w celu zapewnienia jak największej liczby miejsc, dlatego też wsparcie, o którym mowa powyżej będzie możliwe jedynie w sytuacji, gdy istniejąca placówka wychowania przedszkolnego wygeneruje dodatkowe miejsca przedszkolne.

Niski wskaźnik uprzedzszkolnienia w regionie przekłada się również na niską aktywność zawodową rodziców obciążonych koniecznością sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem. Ponadto, kluczowym problemem w tym zakresie jest także niedostosowanie przestrzenne sieci placówek wychowania przedszkolnego do istniejących potrzeb – obserwuje się znaczne różnice pomiędzy miastami a terenami wiejskimi, gdzie wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej jest na dużo niższym poziomie. Stąd, obok wsparcia istniejących placówek, planowane są działania w zakresie tworzenia nowych.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału, atrakcyjności i podniesienie jakości edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie ogólne.

Ze względu na niskie średnie wyniki egzaminów w województwie zachodniopomorskim (niższe od średniej krajowej), niezwykle istotne jest podejmowanie działań zmierzających do wyrównywania i stałego podnoszenia poziomu kształcenia w szkołach prowadzących kształcenie ogólne. Dodatkowo, mając na uwadze fakt, że o sukcesie szkoły stanowi praca

osób do niej uczęszczających, konieczne jest wspieranie rozwoju zarówno najzdolniejszych uczniów, jak i tych, którzy osiągają najslabsze wyniki bądź z innych przyczyn potrzebują szczególnego wsparcia. W tym celu realizowane będą projekty, które pozwolą opracować ścieżkę pracy z uczniem cechującym się szczególnymi potrzebami edukacyjnymi. Wsparciem, które ukierunkowane będzie na rozszerzenie posiadanych kompetencji w zakresie m.in. umiejętności pracy z uczniami ze szczególnymi potrzebami, objęci zostaną również nauczyciele. Głównym założeniem wsparcia skierowanego do szkół jest jego kompleksowość (obejmujące zarówno kadrę zarządzającą, nauczycieli, psychologów uczniów i w miarę potrzeby również rodziców) i realizacja we wszystkich obszarach działalności szkoły. Nie mniej istotna będzie również organizacja zajęć w zakresie poradnictwa zawodowego i edukacyjnego, tak aby uczniowie już na tym etapie kształcenia podejmowali próby odnalezienia swojego miejsca na rynku pracy, które będzie w przyszłości dawało im satysfakcję zawodową. Planowane działania bezpośrednio przyczynią się także do przeciwdziałania występującemu w wojewódzkich szkołach zjawisku segregacji i rozwarstwienia społecznego, a w dalszej perspektywie czasowej pozwolą na wykorzystanie potencjału dobrze wykształconych młodych ludzi na regionalnym rynku pracy. Dopełnienie podejmowanych działań stanowią będą programy stypendialne dla uczniów.

Problemem szkół wojewódzkich są braki w zakresie wyposażenia w nowoczesne pomoce dydaktyczne, w szczególności w sprzęt komputerowy – odsetek szkół posiadających takie wyposażenie znacznie odbiega od średniej UE. Tymczasem, kompetencje informatyczne wskazywane są jako jedne z kluczowych dla samorealizacji i rozwoju osobistego każdego człowieka. W związku z powyższym, planowane jest podjęcie działań zmierzających do zwiększenia stosowania przez nauczycieli technologii informacyjno-komunikacyjnych (dalej: TIK) w procesie edukacyjnym, a w konsekwencji podniesienie kompetencji uczniów w tym zakresie w procesie uczenia się. Przewidywane jest także zapewnienie wyposażenia szkół w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do realizacji programów nauczania z wykorzystaniem TIK, jako bazy technologicznej do rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli. Działania te będą stanowiły kontynuację wsparcia realizowanego w ramach rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”, a w szczególności komponentu „e-szkoła” (doposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne) oraz „e-nauczyciel” (budowanie kompetencji nauczycieli).

X EDUKACJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.1

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	<i>Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>	<i>osoby</i>							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Upowszechnienie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej.

Przykłady założonych do realizacji działań:

1. Tworzenie placówek wychowania przedszkolnego.
2. Wspieranie istniejących placówek wychowania przedszkolnego w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc przedszkolnych (w tym modernizacja, zakup sprzętu i materiałów niezbędnych do pracy z dziećmi).
3. Wspieranie organizacji i prowadzenia dodatkowych zajęć (w szczególności w środowiskach wiejskich) w powiązaniu z działaniami prowadzonymi do utworzenia dodatkowych miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego.

Grupa docelowa:

- Dzieci w wieku przedszkolnym;
- Rodzice dzieci w wieku przedszkolnym;
- Nauczyciele i pracownicy pedagogiczni przedszkoli i ośrodków wychowania przedszkolnego;
- Istniejące przedszkola, w tym przedszkola specjalne;
- Istniejące ośrodki wychowania przedszkolnego.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Typy projektów:

2. Wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne oraz uczniów uczestniczących w kształceniu podstawowym gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym..

Przykłady założonych do realizacji działań:

- 1) Wsparcie uczniów uwzględniające ich zróżnicowane potrzeby edukacyjne poprzez m.in. propagowanie działań na rzecz indywidualizacji podejścia do ucznia (w tym zakup sprzętu specjalistycznego, pomocy dydaktycznych koniecznych do rozpoznawania potrzeb, wspomaganie rozwoju i prowadzenia terapii dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, organizowanie i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej).
- 2) Wsparcie dla uczniów zagrożonych przedwczesnym zakończeniem nauki szkolnej.
- 3) Wsparcie nauczycieli prowadzących kształcenie ogólne w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego, w szczególności w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu oraz wdrażania do pracy z uczniem nowych metod i technik sprzyjających kształtowaniu postaw kreatywnych, innowacyjności oraz pracy zespołowej.
- 4) Rozwój i wsparcie systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego.

5) Dopuszczenie bazy dydaktycznej i naukowej szkół i placówek oświatowych, w szczególności w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do realizacji programów nauczania z wykorzystaniem TIK.

Grupa docelowa:

- Uczniowie i wychowankowie szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Rodzice uczniów i wychowanków placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Szkoły oraz placówki systemu oświaty (instytucje i kadra pedagogiczna) realizujące kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych) i ich organy prowadzące;
- Nauczyciele i pracownicy pedagogiczni szkół i placówek systemu oświaty.

Typy beneficjentów: organy prowadzące szkół i placówek systemu oświaty realizujących kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych), organizacje pozarządowe prowadzące działalność statutową w zakresie edukacji

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto w związku z planowanym wsparciem infrastruktury edukacyjnej w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju..

Narzędzia realizacji: tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy, mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
2.	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
3.	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
4.	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
5.	Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały doposażone w programie	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
6.	Liczba szkół i placówek, które podjęły działania na rzecz przeciwdziałania rozwarstwieniu społecznemu i segregacji	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
7.	Liczba szkół o najniższych wynikach edukacyjnych objętych wsparciem w programie	szt.	EFS	slabiej rozwinięty			
8.	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
9.	Liczba uczniów objętych wsparciem w programie	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			
10.	Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach prowadzonych w oparciu o indywidualne podejście do ucznia	osoby	EFS	slabiej rozwinięty			

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3: poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktykę i przyuczania do zawodu, takich jak dwutorowe systemy kształcenia

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego poprzez poprawę jakości kształcenia oraz zaplecza dydaktycznego do wymogów regionalnego rynku pracy.

Rozwój rynku pracy jest ściśle powiązany z kierunkami oraz intensywnością rozwoju gospodarczego regionu oraz poziomu i jakości kształcenia zawodowego na potrzeby przyszłych kadr. Rozwój technologiczny i idące za nim zmiany w regionalnej gospodarce zwiększają zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników, legitymujących się wykształceniem zawodowym. Niezwykle istotne jest również dążenie do tego, aby programy nauczania w szkołach zawodowych były częścią procesu transformacji gospodarczej. Stąd też przewiduje się poprawę jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego, poprzez lepsze powiązanie go z rynkiem pracy ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych inteligentnych specjalizacji.

Kwestią problemową w regionie jest niska jakość kształcenia zawodowego i niedostosowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb regionalnej gospodarki. W celu sprostania wymogom rynku pracy należy podejmować działania dotyczące poszerzenia bazy i oferty kształcenia zawodowego. Podejmowane w szkolnictwie działania powinny uwzględniać m.in. realizację nowatorskich programów nauczania, wyrównywanie różnic w poziomie nauczania pomiędzy poszczególnymi rejonami województwa.

Wsparcie szkolnictwa zawodowego powinno podążać zarówno za zmianami systemowymi, jak i wymogami stawianymi przyszłym absolwentom przez rynek pracy. Ponadto projektowane zmiany przewidują wdrażanie modułowych programów nauczania, a to z kolei implikuje konieczność inwestycji w bazę techniczno-dydaktyczną szkół w województwie, którą charakteryzuje przestarzałe zaplecze i wyposażenie do praktycznej nauki zawodu
w większości z nich oraz przewidywane niewystarczające finansowanie ich unowocześnienia.

Nie mniej istotnym aspektem wsparcia szkolnictwa zawodowego są działania obejmujące kształcenie ogólne w tych szkołach, w szczególności ukierunkowane na zapewnienie korelacji przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych, aby szkoła zawodowa mogła być szkołą pozytywnego wyboru. Determinantami odnalezienia się na rynku pracy określającymi potencjalne miejsca zatrudnienia są zarówno poziom wykształcenia i związane z nim kompetencje ogólne, jak i wyuczony zawód. Dobre wykształcenie ogólne wspomaga wykonywanie wyuczonego zawodu i stanowi bazę do podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Cel szczegółowy 2: Rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami.

Funkcjonujący przez lata stereotyp o małej efektywności kształcenia zawodowego, powodował mniejsze zainteresowanie wśród uczniów szkół taką formą nauki. Tymczasem to w kształceniu zawodowym drzemie potencjał, który należy rozwijać. Dzięki wzmocnieniu kształcenia ogólnego i uelastycznieniu kształcenia zawodowego, absolwenci szkół zawodowych będą posiadali cenione przez pracodawców kompetencje ogólne oraz potwierdzone w systemie egzaminów zewnętrznych umiejętności zawodowe.

Dlatego też niezwykle istotne jest wypracowanie sposobów, a następnie wprowadzenie gotowych, konkretnych rozwiązań łączących zapotrzebowanie przedsiębiorców z ofertą szkół zawodowych, które będą włączane do programu nauczania. W odpowiedzi na zdiagnozowany problem, w województwie zachodniopomorskim planowane są działania angażujące pracodawców w konsultowanie podstawy programowej i treści kształcenia oraz w określanie zakresu i organizacji praktyk zawodowych - dążyć się będzie do wypełnienia deficytu udziału pracodawców w kształceniu praktycznym. Wsparcie w tym zakresie ukierunkowane będzie na wszelkie formy podwyższające kwalifikacje i kompetencje uczniów na rynku pracy oraz zwiększające ich szanse na znalezienie pracy, tj. praktyki, staże. Aby zapewnić wsparcie instytucjonalne takich rozwiązań, konieczne będzie inwestowanie w rozwój centrów kształcenia ustawicznego i praktycznego oraz podejmowanie inicjatyw na rzecz rozwoju współpracy szkół z ich społeczno-gospodarczym otoczeniem. Działania takie przyczynią się do wzrostu poziomu zatrudnienia wśród absolwentów szkół zawodowych z korzyścią dla regionalnego rynku pracy, którego zasoby wzbogacą wykwalifikowani specjaliści.

Cel szczegółowy 3: Upowszechnianie uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym.

Współczesny model kariery edukacyjnej i zawodowej zakłada stałe doskonalenie kompetencji

i kwalifikacji. Uczenie się w różnych formach, miejscach i przez całe życie staje się kluczem do sukcesu zarówno dla poszczególnych osób, jak i dla całego społeczeństwa.

Rynek pracy jest obszarem reagującym na sytuację gospodarczą i wymuszającym od potencjalnych uczestników ciągłą gotowość do zmian w obszarze potencjału zawodowego. Większe szanse na rynku pracy mają osoby, które chcą inwestować w swój rozwój zawodowy wykorzystując możliwości, jakie daje kształcenie ustawiczne. Również wśród pracodawców najbardziej cenione są osoby o określonych, potwierdzonych kwalifikacjach zawodowych bądź takie, które gotowe są na podjęcie działań służących ich podnoszeniu lub uzupełnieniu.

Problemem województwa zachodniopomorskiego jest bardzo niski udział osób w wieku 25-64 lat uczących się i doksztalających w ogólnej liczbie ludności – wskaźnik ten kształtuje się na znacznie niższym poziomie w porównaniu do średniej dla kraju. Ponadto, wzrost stopy bezrobocia w regionie oraz rosnąca liczba osób, które żyją w ubóstwie zmusza do podjęcia działań, wpisujących się w oczekiwania rynku pracy. Dlatego też niezbędne są działania ukierunkowane na objęcie odpowiednim wsparciem osób dorosłych w postaci kursów i szkoleń, w tym przekwalifikujących dostosowanych do potrzeb pracodawców rynku pracy. Dodatkowo, wsparcie ukierunkowane na kształcenie formalne i pozaformalne osób dorosłych, uzupełnione będzie działaniami w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego w zakresie wyboru ścieżki kształcenia tak, by było jak

najbardziej efektywne zarówno z punktu widzenia uczestników jak i regionalnego rynku pracy. Świadome określenie własnych potrzeb i możliwości pomoże dokonać wyboru ścieżki kształcenia zgodnie z możliwościami, zdolnościami, a także potrzebami rynku pracy. Natomiast poprawnie dobrana ścieżka kształcenia sprawi, że osoba nią objęta będzie pewna, iż dokonała właściwego wyboru i że kształcenie ustawiczne przynosi konkretne, wymierne efekty. A to przełoży się na motywację do uczestnictwa w szkoleniach podnoszących kwalifikacje i kompetencje.

W świetle prowadzonych badań ewaluacyjnych dotyczących dofinansowania szkoleń ze środków EFS, szkolenia te charakteryzują się często przeciętną jakością pod względem poziomu merytorycznego, jak i czasu trwania kursów, co wymaga podjęcia interwencji uwzględniającej wyniki tych badań. Ponadto, niezwykle istotne będzie organizowanie różnego rodzaju kampanii i bieżące informowanie mieszkańców województwa zachodniopomorskiego o konieczności uczenia się przez całe życie, w tym zwiększanie świadomości pracodawców w zakresie pozytywnych efektów inwestowania w kształcenie pracowników. Opracowany system dystrybucji środków oparty na podejściu popytowym będzie pomocnym narzędziem dla osiągnięcia tak założonych celów. Szczególny nacisk będzie położony na dbałość o dostosowywanie ofert szkoleniowych do potrzeb regionu, w szczególności w branżach istotnych dla rozwoju regionu i w zakresie inteligentnych specjalizacji.

X EDUKACJA
PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3

Tabela 4: Zestawienie wspólnych wskaźników rezultatu EFS, dla których zostały ustalone wartości docelowe oraz wskaźników rezultatu EFS specyficznych dla programu, odnoszących się do celów szczegółowych, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów

L.p.	Wskaźnik rezultatu (bezpośredniego lub długoterminowe) (jeśli zasadne)	Kategoria regionu lub YEI	Jednostka pomiaru	Referencyjny wskaźnik produktu z listy wspólnych wskaźników UE	Wartość bazowa	Jednostka pomiaru dla wartości bazowej i docelowej	Rok bazowy	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Liczba osób świadczących usługi doradztwa edukacyjno-zawodowego po opuszczeniu programu	slabiej rozwinięty	osoby							
2.	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (C)	slabiej rozwinięty	osoby							

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. Wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe oraz uczniów uczestniczących w kształceniu zawodowym.

Przykłady założonych do realizacji działań:

- 1) Wsparcie uczniów uwzględniające ich zróżnicowane potrzeby edukacyjne.
- 2) Wsparcie uczniów zagrożonych przedwczesnym zakończeniem nauki szkolnej
- 3) Wsparcie nauczycieli prowadzących kształcenie ogólne i kształcenie zawodowe w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego, w tym poprzez organizację staży i praktyk w przedsiębiorstwach
- 4) Programy potwierdzania kwalifikacji zawodowych zdobywanych przez uczniów w ramach programu nauczania
- 5) Rozwój i wsparcie systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego.
- 6) Modernizacja oferty kształcenia zawodowego i dostosowanie jej do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy.
- 7) Rozwój współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego z ich otoczeniem, w tym zwłaszcza z pracodawcami i szkołami wyższymi poprzez włączenie tych podmiotów w pracę szkół i placówek, w tym m.in. w opracowywanie programów nauczania czy też definiowanie kierunków, w których powinno być prowadzone kształcenie zawodowe, a także organizowanie edukacji praktycznej
- 8) Doposażenie bazy dydaktycznej i naukowej związanej z praktyczną nauką zawodu.

Grupa docelowa:

- Uczniowie i słuchacze szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Młodociani pracownicy;
- Szkoły i placówki (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (z wyłączeniem szkół dla dorosłych);
- Nauczyciele prowadzący kształcenie ogólne;
- Nauczyciele przedmiotów zawodowych;
- Instruktorzy praktycznej nauki zawodu;
- Partnerzy społeczno – gospodarczy;
- Pracodawcy.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Typy projektów:

2. Wsparcie osób dorosłych w zakresie kształcenia formalnego i pozaformalnego.

Przykłady założonych do realizacji działań:

- 1) Umożliwienie osobom dorosłym podnoszenia umiejętności, wiedzy i kompetencji poprzez udział w edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej, w szczególności w zakresie inteligentnych specjalizacji.
- 2) Programy potwierdzania kwalifikacji zawodowych.
- 3) Wsparcie placówek prowadzących kształcenie ustawiczne i zawodowe poprzez podniesienie jakości usług świadczonych przez te placówki
- 4) Doradztwo w zakresie planowania i wyboru ścieżki kształcenia.

Grupa docelowa: osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym, w szczególności osoby o niskich kwalifikacjach.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto w związku z planowanym wsparciem infrastruktury edukacyjnej w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

Narzędzia realizacji:

- **1 typ projektów** - tryb konkursowy, tryb pozakonkursowy, tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych²³,mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.
- **2 typ projektów** - tryb konkursowy

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

Nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

Nie przewiduje się realizacji dużych projektów.

---

²³ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
	<i>Liczba placówek i ponadgimnazjalnych szkół zawodowych wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego</i>	<i>szt.</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
	<i>Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
	<i>Liczba szkół zawodowych współpracujących z pracodawcami w programie</i>	<i>szt.</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
	<i>Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
	<i>Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia realizowanych we współpracy z pracodawcami</i>	<i>osoby</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
	<i>Liczba podmiotów realizujących zadania centrum kształcenia zawodowego i ustawicznego objętych wsparciem w programie</i>	<i>szt.</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
	<i>Liczba szkół i placówek objętych wsparciem w zakresie realizacji zadań w obszarze doradztwa edukacyjno-zawodowego</i>	<i>szt.</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			
	<i>Liczba powiatów objętych partnerskimi programami współpracy szkół zawodowych z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym</i>	<i>szt.</i>	<i>EFS</i>	<i>słabiej rozwinięty</i>			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się działań w zakresie innowacji społecznych i współpracy ponadnarodowej.

W Osi Priorytetowej X Edukacja zachodzi silna komplementarność działań realizowanych w obszarze edukacji przedszkolnej i kształcenia zawodowego z działaniami realizowanymi w ramach XI Osi Priorytetowej Infrastruktura edukacyjna (Priorytet Inwestycyjny 10.4).

W zakresie komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach celów tematycznych 1-7, finansowanych ze środków EFRR, występuje ona w ramach:

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.3

I Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 1.2 poprzez podejmowanie działań edukacyjnych (EFS) na rzecz wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw (EFRR);

II Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 2.2 poprzez realizację i rozwój w szkołach programów edukacji cyfrowej oraz organizację szkoleń dedykowanych podnoszeniu kompetencji cyfrowych społeczeństwa (EFS);

III Osi Priorytetowej – Priorytet Inwestycyjny 3.3 poprzez łączenie realizacji projektów zakładających wsparcie dla przedszkoli lub form wychowania przedszkolnego (EFS) z projektami, w których przewidziano wsparcie rozwoju przedsiębiorstw (o ile z rozwojem skorelowany jest wzrost poziomu zatrudnienia - EFRR).

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
		<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>					
		<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>					
		<i>EFS</i>	<i>slabiej rozwinięty</i>					

2.A.5 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowej

Kategoria regionu i fundusz: Region słabiej rozwinięty,											
Tabela 7: Wymiar 1		Tabela 8: Wymiar 2		Tabela 9: Wymiar 3		Tabela 10: Wymiar 6		Tabela 11: Wymiar 7		Tabela 12: Wymiar 8	
Zakres interwencji		Forma finansowania		Typ terytorium		Terytorialne mechanizmy wdrażania		EFS secondarytheme (Wyłącznie EFS)		Cel tematyczny (EFRR/ FS)	
Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€	Kod	€
0107 Reducing early school leaving and promoting equal access to good quality early childhood, elementary and secondary education						01 Integrated Territorial Investment – Urban					
						05 Other integrated approaches to sustainable urban/rural development					
0108 Improving the quality, efficiency and openness of tertiary and equivalent education with a view to increasing participation and attainment levels											
0109 Enhancing equal access to lifelong learning, upgrading the skills and competences of the workforce and increasing the labour market relevance of education and training system											

Sekcja 2.A.0 Nazwa osi priorytetowej

XI INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 10.4: inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej

Efektem wsparcia w priorytecie inwestycyjnym 10.4 będzie poprawa jakości i dostępności infrastruktury edukacyjnej oraz umożliwienie równego dostępu do tego typu infrastruktury na poziomie regionalnym, dostosowanie do potrzeb rynku pracy. Spowoduje to zmniejszenie bezrobocia wśród osób młodych oraz wydłużenie aktywności zawodowej.

2.A.1 Opis celów szczegółowych priorytetu inwestycyjnego, oczekiwanych rezultatów oraz wskaźników rezultatu

Cel szczegółowy 1: Poprawa jakości i zwiększenie dostępności do placówek wychowania przedszkolnego.

W województwie zachodniopomorskim zaobserwować można zjawisko nierównomiernej lokalizacji w wymiarze terytorialnym placówek wychowania przedszkolnego. Pomimo organizowanych od 2008 r. konkursów w ramach Podziałania 9.1.1. POKL w dalszym ciągu w regionie można znaleźć tzw. białe plamy- czyli gminy, gdzie dzieci pozbawione są dostępu do wychowania przedszkolnego. Choć zjawisko to nie jest zaskakujące w obliczu zachodzących przemian demograficznych, budzi ono niepokój w kontekście realizacji planów wyrównywania szans edukacyjnych, zwłaszcza pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi. Natomiast gminy, w których ośrodki wychowania przedszkolnego istnieją, borykają się z problemem braku miejsc dla wszystkich dzieci w wieku przedszkolnym. W konsekwencji, pomiędzy dziećmi uczęszczającymi do takich placówek a nieuczęszczającymi występują często dysproporcje na późniejszym etapie kształcenia, co prowadzi do pewnego rodzaju rozwarstwienia.

Jednocześnie, aktualne trendy demograficzne, skutkujące zmniejszaniem liczby uczniów i dzieci, prowadzą do likwidacji ośrodków edukacyjnych, w związku z tym do realizacji działań w zakresie zwiększania dostępności do placówek wychowania przedszkolnego planowane jest wykorzystanie istniejącej bazy lokalowej – budynki likwidowanych szkół poprzez ich modernizację i dostosowanie do potrzeb dzieci w wieku przedszkolnym.

Nie należy zapominać również, że niezadawalający poziom rozwoju systemu opieki nad dziećmi, stanowi jeden z ważniejszych czynników niekorzystnie wpływających na poziom aktywności zawodowej w regionie, szczególnie wśród kobiet. Promowanie godzenia życia zawodowego i prywatnego oraz równego dostępu do wysokiej jakości edukacji wczesnoszkolnej, staje się zatem jednym z kluczowych obszarów, który należy wspierać. W związku z tym niezbędne jest podjęcie działań mających na celu stworzenie warunków do powrotu na rynek pracy przez osoby wychowujące dzieci. W tym celu, w kontekście wychowania przedszkolnego, bardzo istotne staje się zwiększenie dostępności do wysokiej jakości usług opieki nad dziećmi.

W ramach Priorytetu przewiduje się wsparcie inwestycji polegających na rozwoju infrastruktury wychowania przedszkolnego.

Cel szczegółowy 2: Poprawa jakości i dostępności oraz dostosowanie infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej służącej uczeniu się przez całe życie do potrzeb rynku pracy.

Literatura przedmiotu, ale także doświadczenia krajowe i zagraniczne, jednoznacznie wskazują, że na rozwój ogólnego poziomu kapitału ludzkiego silny wpływ ma dostępna infrastruktura edukacyjna. Na wczesnym etapie rozwoju danej jednostki niezwykle istotne jest to, aby miała zapewniony łatwy dostęp do szeroko rozumianej infrastruktury edukacyjnej, nie bez znaczenia jest również wyposażenie szkół i placówek oświatowych (komputery, wyposażenia pracowni). Ponadto, możliwość korzystania z dobrej i łatwo dostępnej opieki szkolnej powoduje, że rodzice dzieci mogą więcej czasu poświęcić na swój własny rozwój, udział w szkoleniach, podjęcie wcześniej przerwanej edukacji, co w istotny sposób przyczynia się do zwiększania ich umiejętności. Tym bardziej, że z perspektywy zmian na rynku pracy i oczekiwań pracodawców, niezwykle istotna jest idea uczenia się przez całe życie.

Podstawowym instrumentem polityki wsparcia podażowej strony kształcenia w województwie zachodniopomorskim, jest system oświaty publicznej, obejmujący swoim oddziaływaniem dzieci i młodzież poddane powszechnemu obowiązkowi kształcenia oraz osoby dorosłe uzupełniające swoje kwalifikacje w ramach edukacji ustawicznej. Zarządzanie szkołami publicznymi, w tym ich utrzymanie, znajduje się w gestii samorządów (przede wszystkim gmin), które często posiadają niewystarczające na ten cel środki. Ponadto, region charakteryzuje duża dysproporcja w dostępie do infrastruktury edukacyjnej na wszystkich szczeblach kształcenia formalnego i pozaformalnego, np. sale gimnastyczne, pracownie komputerowe, sale do nauki języków obcych czy laboratoria, dlatego planowane są działania polegające na przebudowie, rozbudowie i funkcjonalnym dostosowaniu szkół i placówek oświatowych oraz instytucji służących rozwijaniu kompetencji osób dorosłych. Dodatkowo, przewiduje się inwestycje w wyposażenie tych instytucji w nowoczesny sprzęt dydaktyczny, przede wszystkim w celu polepszenia warunków dla rozwoju szkolnictwa w regionie oraz wdrażania idei uczenia się przez całe życie.

Cel szczegółowy 3: Poprawa jakości i dostępności infrastruktury szkolnictwa zawodowego.

Od kilku lat obserwujemy systematyczny spadek zainteresowania młodzieży szkolnictwem zawodowym. Dla młodych ludzi szkoła zawodowa stała się synonimem pewnej nieudolności intelektualnej. Prowadzona w całym kraju kampania społeczna – próbująca przełamać ten stereotyp jest jedną z prób odwrócenia tej sytuacji. Jest to szczególnie istotne w kontekście zmian zachodzących na rynku pracy i potrzeb pracodawców. W związku z tym niezbędne jest zwiększenie potencjału szkół zawodowych i dalsze propagowanie korzyści płynących z wyboru tej ścieżki kształcenia. Jednocześnie, konieczna jest modernizacja szkół zawodowych pod kątem infrastrukturalnym, gdyż zaobserwować można duże niedobory w tym zakresie. Zgodnie z reformą oświaty dla szkół ponadgimnazjalnych w zasadniczej szkole zawodowej szczególny nacisk ma być położony na kształcenie praktyczne. Przyjęto, iż kształcenie praktyczne obejmie ponad 60% całego czasu przeznaczanego na kształcenie zawodowe. Praktyczna nauka zawodu

odbywać się ma u pracodawcy, w centrach kształcenia praktycznego czy w warsztatach szkolnych.

Wobec powyższego, celem zwiększenia potencjału i lepszego dopasowania kształcenia zawodowego do potrzeb pracodawców, w ramach Priorytetu wsparcie otrzymają projekty polegające na budowie, przebudowie, remoncie laboratoriów, sal do praktycznej nauki zawodu, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Planowane w tym zakresie działania ukierunkowane będą na tworzenie w szkołach i placówkach kształcenia zawodowego warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej poprzez wyposażenie bądź doposażenie szkół i placówek w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne zapewniające wysoką jakość kształcenia i umożliwiające realizację podstawy programowej kształcenia w zawodach.

Ponadto, planowane są inwestycje w infrastrukturę Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych, z uwzględnieniem konieczności wsparcia działań wynikających z inteligentnych specjalizacji, przy czym wsparcie to będzie uwarunkowane uzyskaniem pozytywnej opinii Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na etapie wdrażania Programu.

Wszystkie te działania powinny przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności wyboru kształcenia zawodowego jako ścieżki edukacyjnej, a także dostosowania jego oferty do potrzeb rynku pracy (szczególnie w wymiarze lokalnym i regionalnym). Dzięki temu system szkolnictwa zawodowego powinien być w stanie dostarczyć na rynek pracy większą liczbę wykwalifikowanych specjalistów o kwalifikacjach odpowiadających aktualnym wymogom pracodawców.

Cel szczegółowy 4: Wzmocnienie atrakcyjności i jakości edukacji poprzez rozwój instytucji popularyzujące naukę i innowacje.

Dziecko uczy się przede wszystkim nie z książki, nie w trakcie słuchania objaśnień czy instrukcji. Dziecko uczy się samodzielnie doświadczając, w trakcie działania. W tym celu właśnie, a także aby stymulować innowacyjność dzieci, jak i również młodzieży, konieczne są inwestycje nakierowane na tworzenie instytucji popularyzujących naukę i innowacje. Przyczyni się to do zwiększenia atrakcyjności przekazywanych treści edukacyjnych oraz zainteresowania nauką i karierą naukową.

Ponadto, województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się najniższymi w Polsce wynikami egzaminów końcowych – na każdym etapie edukacji. Dodatkowo, niepokojące jest zjawisko rozwarstwienia pomiędzy szkołami zlokalizowanymi w dużych miastach (Szczecin, Koszalin), a tymi w małych miastach i na obszarach wiejskich, a zatem aby móc pracować nad jakością kapitału kulturowego i społecznego należy skupić się na zapewnieniu równego startu już na wczesnym etapie edukacji. Nie mniej istotna jest także potrzeba zmniejszenia zjawiska wykluczenia cyfrowego, jednak nie poprzez zapewnienie dostępu do internetu, ale stworzenie trwałego mechanizmu absorbowania przez społeczeństwo nowych technologii.

W odpowiedzi na powyższe potrzeby planowane jest uruchomienie innowacyjnych rozwiązań w dziedzinie edukacji, które przyczynią się do kształtowania kluczowych kompetencji (zaufanie, ciekawość, twórcze myślenie, kooperacja) oraz rozbudzenia zainteresowania naukami ścisłymi wśród najmłodszych dzieci poprzez tworzenie multimedialnych centrów edukacyjnych. Ośrodki te mają przede wszystkim na celu

inspirowane do odkrywania i zrozumienia świata poprzez samodzielne doświadczenia oraz uczestnictwo w procesie twórczym, jak również kształtowanie umiejętności szczególnie istotnych: komunikowania się, współpracy, myślenia krytycznego i kreatywnego oraz rozwiązywania problemów i działania innowacyjnego w szczególności dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

W związku ze zdiagnozowanym zjawiskiem nierówności edukacyjnych proponuje się zlokalizowanie multimedialnych centrów edukacyjnych w miastach powiatowych. W ten sposób gwarantuje się dostęp do innowacyjnej oferty edukacyjnej jak najszerszemu gronu odbiorców.

Trwałość przedmiotowych projektów zostanie zapewniona ze środków własnych beneficjentów – JST, które będą zobowiązane do kontynuowania działalności multimedialnych centrów edukacyjnych.

I.p.	Wskaźnik	Jednostka miary	Kategoria region (jeśli dot.)	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (2022)	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
1	Wskaźnik wyników egzaminów końcowych (sprawdzian w klasie VI, egzamin gimnazjalny, egzamin maturalny)		slabiej rozwinięty					

2.A.2. Opis przedsięwzięć planowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego

2.A.2.1 Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

Typy projektów:

1. inwestycje w infrastrukturę przedszkolną służące poszerzeniu dostępu do opieki przedszkolnej.

Poprzez realizację tego typu projektów nastąpi poprawienie dostępu do infrastruktury przedszkolnej, przez co wzrośnie liczba dzieci włączonych do systemu edukacji przedszkolnej. Konsekwencją tych działań będzie poprawa dostępności do rynku pracy osób sprawujących opiekę nad osobami zależnymi (dziećmi w wieku przedszkolnym).

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

rozbudowa, przebudowa i funkcjonalne dostosowanie ośrodków wychowania przedszkolnego.

Grupa docelowa:

- Dzieci w wieku przedszkolnym;
- Rodzice dzieci w wieku przedszkolnym;
- Nauczyciele i pracownicy pedagogiczni przedszkoli;
- Istniejące przedszkola, w tym przedszkola specjalne;

- Istniejące oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych;
- Funkcjonujące inne formy wychowania przedszkolnego, w rozumieniu Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. z 2010 r., Nr 161, poz. 1080 ze zm.).

Typy beneficjentów; wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

Typy projektów:

2. inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową służące ustawicznej edukacji przez całe życie na rzecz przystosowania jej do potrzeb regionalnego rynku pracy.

Celem realizacji przedsięwzięć tego typu jest poprawa dostępności do oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach powszechnej edukacji, jak też poprawa dostępności do kształcenia ustawicznego. Wspierane będą działania zmierzające do modernizacji i unowocześnienia istniejącej infrastruktury, jak też służące jej przystosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy. Projekty będą polegały zarówno na rozbudowie, przebudowie, dostosowaniu istniejącej infrastruktury, jak też wyposażeniu placówek edukacyjnych oraz szkoleniowych w infrastrukturę, sprzęt i urządzenia służące świadczeniu usług edukacyjnych i szkoleniowych.

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- 1) Rozbudowa, przebudowa i funkcjonalne dostosowanie szkół i placówek oświatowych.
- 2) Inwestycje w infrastrukturę służącą szkoleniom zawodowym i idei uczenia się przez całe życie.

Grupa docelowa :

- Uczniowie i wychowankowie szkół i placówek (w rozumieniu art. 2 pkt 3, 5 ustawy o systemie oświaty) prowadzących kształcenie ogólne (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Szkoły oraz placówki w rozumieniu art. 2 pkt 3, 5 ustawy o systemie oświaty (instytucje i kadra pedagogiczna) realizujące kształcenie ogólne (z wyłączeniem szkół dla dorosłych) i ich organy prowadzące;
- Nauczyciele i pracownicy pedagogiczni szkół i placówek oświatowych;
- Osoby dorosłe uczestniczące w szkoleniach i kursach, w szczególności osoby o niskich kwalifikacjach;
- Instytucje szkoleniowe.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

Typy projektów:

3. inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego (w tym wyższego) służące dostosowaniu jej do potrzeb rynku pracy i regionalnych inteligentnych specjalizacji.

Wspierane będą projekty, których celem jest dostosowanie istniejącej infrastruktury szkolnictwa zawodowego do aktualnych potrzeb rynku pracy oraz inteligentnych specjalizacji regionu. Istniejąca infrastruktura szkolnictwa zawodowego jest często niedostosowana do aktualnego stanu gospodarki i wymogów rynku pracy, przez co szkolnictwo zawodowe jawi się jako nieatrakcyjne. Z tych względów dostrzega się konieczność realizacji takich przedsięwzięć, które dzięki modernizacji istniejącej infrastruktury, jej rozbudowie lub przebudowie, jak też wyposażeniu istniejących placówek w niezbędny sprzęt, narzędzia, urządzenia, sprawią że oferta placówek szkolnictwa zawodowego będzie dostosowana do potrzeb rynku pracy oraz kierunków rozwojowych regionu.

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- 1) Rozbudowa, przebudowa i funkcjonalne dostosowanie placówek kształcenia zawodowego.
- 2) Inwestycje w infrastrukturę Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych, z uwzględnieniem konieczności wsparcia działań wynikających z inteligentnych specjalizacji.
- 3) Modernizacja warsztatów do praktycznej nauki zawodu.

Grupa docelowa:

- Uczniowie i słuchacze szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych);
- Młodociani pracownicy;
- Szkoły i placówki (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (z wyłączeniem szkół dla dorosłych);
- Instruktorzy praktycznej nauki zawodu, zgodnie z § 10 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz. U. z 2010 r., Nr 244, poz. 1626 ze zm.).

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

Typy projektów:

1. inwestycje w infrastrukturę popularyzującą naukę i innowacje.

Dostępność do nowoczesnych metod nauczania, a zwłaszcza urządzeń i środków wykorzystujących techniki multimedialne, jest w aktualnych placówkach edukacyjnych regionu bardzo niewielka. Celem realizacji projektów tego typu jest poprawa dostępności do nowoczesnego nauczania na wszystkich poziomach edukacji, a przez to dostosowanie treści edukacyjnych do aktualnego stanu wiedzy, stanu techniki oraz warunków sytuacji społeczno-gospodarczej. Projekty te mają prowadzić do wprowadzania na każdym etapie nauczania możliwości uzupełniania wiedzy teoretycznej zajęciami praktycznymi wykorzystującymi najnowsze możliwości nauki i techniki.

Przykłady działań planowanych do wsparcia:

- multimedialne centra edukacyjne

Grupa docelowa: mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego.

Typy beneficjentów: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Terytorialny obszar realizacji: obszar województwa zachodniopomorskiego.

2.A.2.2. Opis kierunkowych zasad wyboru projektów

W związku z planowanym wsparciem infrastruktury edukacyjnej w kryteriach wyboru projektów premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju.

Szczególną uwagę należy poświęcić rozwojowi szkolnictwa zawodowego, Dzięki wzmocnieniu kształcenia zawodowego absolwenci szkół zawodowych będą posiadali cenione przez pracodawców kompetencje ogólne oraz potwierdzone w systemie egzaminów zewnętrznych umiejętności zawodowe. Zwiększy to szanse młodych ludzi na odnalezienie się na rynku pracy, rozszerzy możliwości zatrudnienia i zminimalizuje problem bezrobocia, w szczególności gdy uczniowie będą mieli dostęp do nowoczesnych, dobrze wyposażonych warsztatów praktycznej nauki zawodu.

Narzędzia realizacji: W ramach priorytetu inwestycyjnego planuje się tryb konkursowy z uwagi na jego konkurencyjny charakter. W uzasadnionych przypadkach zastosowany zostanie również tryb pozakonkursowy – tryb negocjacyjny w ramach kontraktów samorządowych²⁴, który pozwoli na komplementarne rozwiązanie likwidacji szeregu problemów na danym obszarze, w ramach których jednym z elementów będzie wsparcie infrastruktury edukacyjnej oraz mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych.

---

²⁴ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

2.A.2.3 Opis planowanego wykorzystania instrumentów finansowych

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się wykorzystania instrumentów finansowych.

2.A.2.4 Opis planowanego zastosowania dużych projektów

W ramach przedmiotowego Priorytetu nie planuje się realizacji dużego projektu.

2.A.2.5 Układ wskaźników produktu

Tabela 5: Zestawienie wspólnych i specyficznych dla programu wskaźników produktu dla EFRR, EFS i FS, w podziale na priorytety inwestycyjne i kategorie regionów.

I.p.	Wskaźnik (EFRR, FS, EFS) i rezultatu bezpośredniego (EFS) WLWK 2014 oraz wskaźniki specyficzne dla programu	Jednostka pomiaru	Fundusz	Kategoria regionu	Wartość docelowa (2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania
1.	Potencjalna liczba użytkowników infrastruktury opieki nad dziećmi lub edukacyjnej wspartej w programie (CI)	osoby	EFRR	ślabiej rozwinięty			
2.	Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty			
3.	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	szt.	EFRR	ślabiej rozwinięty			

2.A.3. Opis przedsięwzięć EFS z zakresu innowacji społecznych, współpracy transgranicznej oraz wkładu EFS do realizacji celów tematycznych 1-7

nie dotyczy

2.A.4 Ramy wykonania osi priorytetowej

Tabela 6: Ramy wykonania osi priorytetowej, w podziale na fundusze i kategorie regionów

KEW	Jednostka pomiaru (w stosownych przypadkach)	Fundusz	Kategoria regionu	Cel pośredni (2018)	Cel końcowy (2023)	Źródło danych	Wyjaśnienie adekwatności wskaźnika (w stosownych przypadkach)	Kwota rezerwy wykonania, która zostanie ostatecznie alokowana w 2019 r.
Wskaźnik produktu Wskaźnik postępu finansowego Wskaźnik rezultatu		EFRR	ślabiej rozwinięty					

Sekcja 2.B. Opis osi priorytetowej dla pomocy technicznej ze wskazaniem realizowanych priorytetów inwestycyjnych oraz wyznaczonych celów szczegółowych

2.B.0 Nazwa osi priorytetowej

XII POMOC TECHNICZNA

Celem głównym Priorytetu jest stworzenie sprawnego systemu wdrażania i zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020.

2.B.1. Cele szczegółowe osi priorytetowej oraz oczekiwane rezultaty

Cel szczegółowy 1:zapewnienie efektywności działania administracji zaangażowanej we wdrażanie funduszy strukturalnych w ramach RPO oraz zwiększenie potencjału administracyjnego,

Cel szczegółowy 2:stworzenie efektywnego systemu promocji i informacji

2.B.2. Lista wskaźników rezultatu strategicznego

Tabela 13: Wskaźniki rezultatu dla EFRR/FS/EFS.

I.p.	Wskaźnik	Jednostka pomiaru	Wartość bazowa	Rok bazowy	Wartość docelowa (na rok 2023)	Źródło danych	Częstotliwość raportowania

2.B.3. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych w podziale na poszczególne osie priorytetowe

2.B.3.1. Opis przedsięwzięć przewidzianych do finansowania oraz ich spodziewanego wkładu w realizację celów szczegółowych

W ramach Priorytetu XII Pomoc Techniczna podejmowane będą działania ukierunkowane na wsparcie procesów zarządzania, wdrażania, monitorowania, ewaluacji, kontroli, audytu, certyfikacji oraz działalności informacyjno-promocyjnej upowszechniającej efekty realizacji RPO 2014-2020.

Prawidłowe zarządzanie RPO wiąże się z systematyczną oceną działań związanych z realizacją Programu, analizą postępu jego realizacji, oceną przydatności podejmowanych działań oraz oceną oddziaływania zaangażowanych środków na rozwój społeczno-gospodarczy województwa. Instytucja Zarządzająca RPO deklaruje pełne uczestnictwo w

krajowym, jednolitym komputerowym systemie monitoringu. Dofinansowaniem zostanie objęty również rozwój stałej bazy danych o projektach gotowych do realizacji. Należy zapewnić sprawny system informatyczny służący obsłudze procesu realizacji RPO i jego monitorowania.

Zapewnienie odpowiedniego potencjału i zdolności administracyjnych instytucji odpowiedzialnych za efektywne i sprawne zarządzanie i wdrażanie Programu odbywać się będzie poprzez finansowanie wynagrodzeń pracowników instytucji zaangażowanych w realizację RPO oraz podnoszenie ich kwalifikacji zawodowych (m.in. warsztaty, szkolenia, seminaria, konferencje, kursy językowe, studia podyplomowe i inne formy doskonalenia zawodowego). Należy zapewnić także zaplecze techniczne i organizacyjne, w tym: odpowiednią powierzchnię biurową i magazynową poprzez m.in. zakup, najem, adaptację, remont, modernizację pomieszczeń oraz odpowiednie wyposażenie stanowisk pracy (np. systemy informatyczne, sprzęt komputerowy, meble, materiały biurowe).

Ze środków pomocy technicznej finansowane będą działania związane z przeprowadzaniem badań ewaluacyjnych, analiz, ekspertyz, ocen oraz audytów, których celem będzie usprawnienie systemu wdrażania i zarządzania RPO w obecnym i przyszłym okresie programowania. Finansowane będą również działania związane z utworzeniem i obsługą Komitetów Monitorujących oraz innych grup doradczych.

W celu zapewnienia skutecznej koordynacji działań komunikacyjnych prowadzonych przez poszczególne instytucje, Polska, zgodnie z art. 106 rozporządzenia ogólnego, opracowuje horyzontalny dokument - wspólną strategię komunikacji polityki spójności. W oparciu o ww. strategię instytucja zarządzająca, zgodnie z art. 106 rozporządzenia ogólnego, opracuje dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego *strategię komunikacji*, będącą podstawą prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych dla tego programu. Strategia komunikacji podlega zarówno uzgodnieniom z Instytucją Koordynującą Umowę Partnerstwa oraz jej akceptacji w zakresie zgodności ze wspólną strategią komunikacji i wytycznymi w zakresie informacji i promocji, a następnie akceptacji Komitetu Monitorującego dany program.

Raz do roku na forum Komitetu Monitorującego przedstawiana jest informacja nt. realizacji przedmiotowej strategii dla Programu Regionalnego oraz planowanych działań w roku następnym.

IZ przygotowuje również roczne plany działań o charakterze wykonawczym.

Działania informacyjne i promocyjne wspierają realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego.

Wsparcie to będzie realizowane w szczególności poprzez:

- informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach finansowania projektów w ramach programu oraz sposobach pozyskania wsparcia,
- dostarczanie beneficjentom informacji potrzebnych do realizacji projektów na różnych etapach ich realizacji,
- upowszechnianie wśród mieszkańców województwa roli i osiągnięć polityki spójności i funduszy w regionie przez działania informacyjne i promocyjne na temat

efektów samego programu, jak i poszczególnych projektów, a także w stosownym zakresie Umowy Partnerstwa.

Ze środków Priorytetu finansowane będą także działania związane z procesem oceny i selekcji projektów dofinansowanych w ramach Programu oraz przygotowaniem projektów strategicznych.

W ramach Pomocy Technicznej podjęte zostaną prace mające na celu zamknięcie perspektywy finansowej 2007-2013, jak i zmierzające do opracowania dokumentów strategicznych związanych z kolejnym okresem programowania 2021-2027.

Główni beneficjenci:

- Instytucja Zarządzająca RPO,
- Instytucje Pośredniczące,
- inne instytucje biorące udział w systemie wdrażania i realizacji RPO.

2.B.3.2 Wskaźniki produktu oraz ich powiązanie z rezultatami

Tabela 13: Wskaźniki produktu dla EFRR/FS/EFIS(w podziale na osie priorytetowe)

I.p.	Nazwa wskaźnika	Jednostka pomiaru	Wartość docelowa (na rok 2023)(opcjonalnie)	Źródło danych
1.	Liczba etatomiesięcy finansowanych ze środków pomocy technicznej	szt.		
2.	Liczba przeprowadzonych ewaluacji	szt.		
3.	Liczba wspartych ZIT	szt.		
4.	Liczba działań informacyjno-promocyjnych o szerokim zasięgu	szt.		

2.B.4 Kategoryzacja interwencji osi priorytetowych

Tabela 14: Wymiar 1 Zakres interwencji		Tabela 15: Wymiar 2 Forma finansowania		Tabela 16: Wymiar 3 Typ terytorium	
Kod	€	Kod	€	Kod	€
102 – przygotowanie, wdrażanie, monitorowanie oraz kontrola					
103 – ewaluacja					
104 – informacja i promocja					

SEKCJA 3: PLAN FINANSOWY PROGRAMU

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 jest programem operacyjnym finansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Obszarem realizacji programu jest obszar województwa. Województwo jest zaliczone do regionów słabiej rozwiniętych.

Zgodnie z Umową Partnerstwa alokacja środków unijnych na Program wynosi 1 153,6 mln EUR EFRR i 446,1 mln EUR EFS. Minimalne zaangażowanie środków krajowych - szacowane na podstawie art. 110 rozporządzenia ramowego zakładającego maksymalny poziom dofinansowania każdej osi priorytetowej EFRR i EFS w regionach słabiej rozwiniętych na poziomie 85% - wynosi w momencie programowania 282,3 mln EUR. W realizację programu zaangażowane będą środki krajowe publiczne i prywatne. Zakłada się, że ostateczne zaangażowanie środków krajowych, głównie prywatnych w momencie zamknięcia programu będzie mogło być wyższe w zależności od zakresu i stopnia udzielania pomocy publicznej w ramach programu²⁵.

Podstawa certyfikacji

Podstawę obliczania wkładu UE w ramach Programu stanowią całkowite wydatki kwalifikowalne.

Kategorie regionów

Program jest realizowany na obszarze jednego województwa zaliczanego do kategorii regionów słabiej rozwiniętych.

Rezerwa wykonania

W Programie wyodrębniona została rezerwa wykonania w wysokości 6% jego całkowitej alokacji EFRR oraz 6% jego całkowitej alokacji EFS.

Udział rezerwy wykonania w podziale na lata dla każdego roku wynosi 6% EFRR i 6% EFS (tabela 17).

Rezerwa wykonania ustanawiana jest w każdej osi priorytetowej Programu w jednakowej proporcji do jej wartości, z wyjątkiem osi Pomoc techniczna (finansowane wyłącznie z EFS), dla której zgodnie z przepisami nie ustanowiono rezerwy (wyłączenie osi pomocy technicznej wymaga dla zachowania wymaganego poziomu na funduszu w programie odpowiedniego zwiększenia rezerwy na inną/inne osie EFS). (tabela 18a)

---

²⁵Przepisy rozporządzenia ramowego, w szczególności art. 119 gwarantuje, że niezależnie od poziomu stopy dofinansowania przyjętej dla osi priorytetowej w tabeli 18a, wartość środków ostatecznie wypłaconych przez Komisję Europejską na moment zamknięcia programu nigdy nie będzie wyższa niż wkład publiczny przekazany beneficjentom. Art. 121.2 dodatkowo zapewnia, że w ramach płatności pośrednich KE zawsze będzie wypłacać kwotę niższą z dwóch kwot: kwoty wynikającej z pomnożenia podstawy certyfikacji z wniosku o płatność przez stopę dofinansowania na osi priorytetowej z tabeli 18a lub kwoty wykazanych we wniosku wydatków publicznych. Wielkość płatności pośrednich będzie uwzględniała także zasady związane z systemem rocznego badania i akceptacji kont, polegającym m.in. na udzielaniu zaliczek rocznych, wypłacaniu w trakcie roku jedynie 90% należnych płatności i rocznym rozliczaniu kont poprzez bilansowanie zaliczki rocznej wypłaconych środków i 10% zatrzymanych płatności pośrednich.

Koncentracja tematyczna

Założone w Programie poziomy koncentracji wynikają z Umowy Partnerstwa i pozwalają zachować wymagane na poziomie UP przez rozporządzenia unijne poziomy koncentracji.

Sekcja 3.1 Tabela przedstawiająca - zgodnie z przepisami dot. wyznaczenia i modulowania stopy współfinansowania - całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu, w podziale na lata i kategorie regionów

Tabela 17 Tabela przedstawiająca całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu, w podziale na lata i kategorie regionów (mln EUR)

		Kategoria regionu	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		Razem	
			główna alokacja	rezerwa wykonania	główna alokacja	rezerwa wykonania	główna alokacja	rezerwa wykonania	główna alokacja	rezerwa wykonania	główna alokacja	rezerwa wykonania	główna alokacja	główna wykonania	główna alokacja	rezerwa wykonania	główna alokacja	rezerwa wykonania
(1)	EFRR	Reg. słabiej rozwinięte	15,5	1,0	102,7	6,6	192,4	12,3	214,7	13,7	217,4	13,9	186,4	11,9	155,3	9,9	1084,4	69,2
(2)		Reg. przejściowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(3)		Reg. lepiej rozwinięte	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(4)		Razem	15,5	1,0	102,7	6,6	192,4	12,3	214,7	13,7	217,4	13,9	186,4	11,9	155,3	9,9	1084,4	69,2
(5)	EFS	Reg. słabiej rozwinięte	6,0	0,4	47,6	3,0	77,4	4,9	89,3	5,7	89,3	5,7	59,6	3,8	50,1	3,2	419,3	26,8
(6)		regiony przejściowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(7)		Reg. lepiej rozwinięte	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(8)		Razem	6,0	0,4	47,6	3,0	77,4	4,9	89,3	5,7	89,3	5,7	59,6	3,8	50,1	3,2	419,3	26,8
(9)	Alokacja na YEI	Nie dotyczy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(10)	FS	Nie dotyczy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(11)		Razem	21,5	1,4	150,3	9,6	269,8	17,2	304,1	19,4	306,7	19,6	245,9	15,7	205,4	13,1	1503,7	96,0

Sekcja 3.2 Plan finansowy określający całkowitą kwotę środków finansowych przewidzianych jako wkład każdego z funduszy do programu oraz współfinansowanie krajowe, dla całego okresu programowania i każdej osi priorytetowej

Tabela 18a: Plan finansowy programu (mln EUR)

Oś PO	Fundusz	Kat. Regionów	Podstawa kalkulacji wsparcia UE (Całkowite koszty kwalifikowalne albo koszty kwalifikowalne publiczne)	Wkład UE	Wkład krajowy	Szacunkowy podział wkładu krajowego		Finansowanie Ogółem	Poziom współfinansowania	Dla celów informacyjnych	Główna alokacja		Rezerwa wykonania		Udział rezerwy wykonania (wsparcie UE) w łącznej kwocie wsparcia UE na oś priorytetową
						Krajowe środki publiczne	Krajowe środki prywatne				Wkład UE	Wkład krajowy	Wkład UE	Wkład krajowy	
				a	b=c+d	c	d	e=a+b	f=a/e	g	h=a-j	i=b-k	j	k=b*j/a	
I Gospodarka – Innowacje – Technologie	EFRR	mniej rozwinięty	384,0	326,4	57,6	15,7	41,9	384,0	85%	-	306,8	54,1	19,6	3,5	6,00%
II Rozwój społeczeństwa informacyjnego	EFRR	mniej rozwinięty	47,1	40,0	7,1	3,5	3,5	47,1	85%	-	37,6	6,6	2,4	0,4	6,00%
III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	EFRR	mniej rozwinięty	257,0	218,4	38,5	22,4	16,2	257,0	85%	-	205,3	36,2	13,1	2,3	6,00%
IV Dostosowania do zmian klimatu	EFRR	mniej rozwinięty	70,6	60,0	10,6	7,9	2,6	70,6	85%	-	56,4	10,0	3,6	0,6	6,00%
V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	EFRR	mniej rozwinięty	130,6	111,0	19,6	15,1	4,5	130,6	85%	-	104,3	18,4	6,7	1,2	6,00%
VI Transport	EFRR	mniej rozwinięty	342,4	291,0	51,4	50,2	1,1	342,4	85%	-	273,5	48,3	17,5	3,1	6,00%
VII Rynek pracy	EFS	mniej rozwinięty	223,5	190,0	33,5	23,3	10,3	223,5	85%	-	176,7	31,2	13,3	2,3	7,00%
VIII Rozwój społeczny	EFS	mniej rozwinięty	139,6	118,7	20,9	15,4	5,5	139,6	85%	-	110,4	19,5	8,3	1,5	7,00%
IX Infrastruktura publiczna	EFRR	mniej rozwinięty	102,1	86,8	15,3	10,5	4,8	102,1	85%	-	81,6	14,4	5,2	0,9	6,00%
X Edukacja	EFS	mniej rozwinięty	94,1	80,0	14,1	9,3	4,8	94,1	85%	-	74,9	13,2	5,1	0,9	6,43%
XI Infrastruktura edukacyjna	EFRR	mniej rozwinięty	23,5	20,0	3,5	3,0	0,5	23,5	85%	-	18,8	3,3	1,2	0,2	6,00%
XII Pomoc Techniczna	EFS	mniej rozwinięty	67,6	57,4	10,1	10,1	0,0	67,6	85%	-	57,4	10,1	0,0	0,0	0,00%
Razem	EFRR	mniej rozwinięty	1357,2	1153,6	203,6	128,3	75,3	1357,2	85%	-	1084,4	191,4	69,2	12,2	6,00%
Razem	EFS	mniej rozwinięty	524,8	446,1	78,7	58,2	20,6	524,8	85%	-	419,3	74,0	26,8	4,7	6,00%
Razem	YEI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem	FS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ŁĄCZNIE		-	1882,0	1599,7	282,3	186,5	95,8	1882,0	85%	-	1503,7	265,4	96,0	16,9	6,00%

Tabela 18 C: Podział alokacji programu między osie priorytetowe, fundusze, kategorie regionów oraz cele tematyczne dla EFRR, EFS i FS (mln EUR)

Oś priorytetowa	Fundusz	Kategoria regionu	Cel tematyczny	Wsparcie UE	Wkład krajowy	Finansowanie ogółem
I Gospodarka – Innowacje – Technologie	EFRR	mniej rozwinięty	1	326,4	57,6	384,0
			3			
II Rozwój społeczeństwa informacyjnego	EFRR	mniej rozwinięty	2	40,0	7,1	47,1
III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	EFRR	mniej rozwinięty	4	218,4	38,5	257,0
IV Dostosowania do zmian klimatu	EFRR	mniej rozwinięty	5	60,0	10,6	70,6
V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	EFRR	mniej rozwinięty	6	111,0	19,6	130,6
VI Transport	EFRR	mniej rozwinięty	7	291,0	51,4	342,4
VII Rynek pracy	EFS	mniej rozwinięty	8	190,0	33,5	223,5
VIII Rozwój społeczny	EFS	mniej rozwinięty	9	118,7	20,9	139,6
IX Infrastruktura publiczna	EFRR	mniej rozwinięty	9	86,8	15,3	102,1
X Edukacja	EFS	mniej rozwinięty	10	80,0	14,1	94,1
XI Infrastruktura edukacyjna	EFRR	mniej rozwinięty	10	20,0	3,5	23,5
XII Pomoc Techniczna	EFS	mniej rozwinięty		57,4	10,1	67,6
RAZEM				1599,7	282,3	1882,0

Tabela 19: Szacunkowa kwota wsparcia celów związanych ze zmianami klimatu (mln EUR)

Oś priorytetowa	Szacunkowa wysokość środków na cele związane ze zmianą klimatu (mln euro)	Udział w całości alokacji na PO (%)
I Gospodarka – Innowacje – Technologie	18,6	1,29%
II Rozwój społeczeństwa informacyjnego	0,0	0,00%

SEKCJA 3: PLAN FINANSOWY PROGRAMU

III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	174,6	12,16%
IV Dostosowania do zmian klimatu	12,5	0,87%
V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	6,6	0,46%
VI Transport	35,8	2,50%
VII Rynek pracy	0,0	0,00%
VIII Rozwój społeczny	0,0	0,00%
IX Infrastruktura publiczna	8,6	0,60%
X Edukacja	0,0	0,00%
XI Infrastruktura edukacyjna	0,0	0,00%
XII Pomoc Techniczna	0,0	0,00%
Razem	256,7	17,88%

SEKCJA 4: ZINTEGROWANE PODEJŚCIE TERYTORIALNE

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niejednorodnym poziomem rozwoju gospodarczego, społecznego i infrastrukturalnego. Obszary usytuowane wokół aglomeracji Szczecina i Koszalina cechuje wyższy poziom rozwoju, a jednocześnie obok nich występują obszary problemowe o relatywnie niższym poziomie rozwoju, w tym o postępującej marginalizacji. Powyższe uwarunkowania rozwojowe województwa wynikają z peryferyjnego usytuowania względem centrum regionu głównych ośrodków wzrostu tj. Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego oraz obszaru funkcjonalnego Koszalina. Obserwuje się również proces ugruntowania deficytów rozwojowych obszarów problemowych, będących przede wszystkim wynikiem osłabienia bazy ekonomicznej i zaniku miejsc pracy (w szczególności na stanowiących 94% województwa obszarach wiejskich). Wiąże się to z wciąż nieprzezwycięzonymi problemami strukturalnymi spowodowanymi likwidacją Państwowych Gospodarstw Rolnych oraz ograniczonymi endogenicznymi potencjałami rozwojowymi obszarów wiejskich, które mogłyby stanowić podstawę do podjęcia działań naprawczych i efektywnego prowadzenia polityki rozwoju.

W celu przestrzennego odzwierciedlenia potencjałów i problemów rozwojowych województwa zachodniopomorskiego oraz zaplanowania odpowiadającej im interwencji wsparcia RPO WZ 2014 – 2020 wyznaczone zostały obszary strategicznej interwencji (OSI). Wyznaczenie propozycji OSI nastąpiło w oparciu o prace analityczne, oraz o zapisy Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego. Przy wskazywaniu OSI województwa zachodniopomorskiego uwzględniono wskazane w Umowie Partnerstwa obszary strategicznej interwencji państwa, na których koncentrować się będzie terytorialna interwencja środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych (EFSI).

Wskazanie regionalnych OSI poprzedziła analiza sytuacji społeczno – ekonomicznej oraz potencjałów i barier rozwojowych regionu w ujęciu terytorialnym. Na jej podstawie wyznaczono obszary województwa o wysokiej zdolności rozwojowej, oraz obszary o niższej zdolności, określone jako Specjalna Strefa Włączenia. Takie podejście pozwoliło na przestrzenne zobrazowanie obszarów wzrostu i obszarów problemowych regionu, a w dalszej kolejności na wyznaczenie OSI jako przestrzenie i tematycznie skoncentrowanych obszarów działań strategicznych na rzecz wzmocnienia potencjałów lub przezwyciężenia barier rozwojowych.

Wsparcie RPO WZ 2014 – 2020 w układzie terytorialnym, uwzględniające Obszary Strategicznej Interwencji z punktu widzenia zarówno kraju, jak i regionu, skoncentrowane będzie na następujących obszarach:

1. Szczeciński Obszar Metropolitalny (SOM). Zgodnie z typologią OSI państwa wskazaną w UP obszary strategicznej interwencji stanowią miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne²⁶,
2. Koszalińsko – KołobrzESCO – Białogardzki Obszar Funkcjonalny (KKBOF). Zgodnie z typologią OSI wskazaną w UP mogą nimi być również inne obszary interwencji w układzie terytorialnym. OSI obejmuje swoim zakresem obszar funkcjonalny drugiego pod względem znaczenia dla regionu ośrodka regionalnego (wg. typologii KPZK)²⁷,
3. Specjalna Strefa Włączenia (SSW)²⁸. Zgodnie z typologią OSI wskazaną w UP obszar ten odpowiada OSI Obszary wiejskie, w szczególności o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe.

Ostateczna delimitacja przestrzenna OSI, zakres tematyczny przewidzianej na ich obszarze interwencji publicznej (w tym ze środków RPO WZ 2014 – 2020) oraz sposób wykorzystania narzędzi terytorializacji zostanie wskazany po uwzględnieniu wyników procesu konsultacji społecznych projektu RPO WZ 2014 – 2020 oraz w miarę postępu prac nad wypracowaniem na poziomie europejskim i krajowym zasad wdrażana funduszy objętych Wspólnymi Ramami Strategicznymi.

Realizacja zintegrowanego podejścia terytorialnego w ramach RPO WZ 2014 – 2020 odbywać się będzie za pomocą narzędzi takich jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne oraz Kontrakt Samorządowy. Oba narzędzia ukierunkowane będą na realizację terytorialnych strategii rozwojowych przygotowanych przez JST we współpracy z lokalnymi partnerami procesów rozwojowych. Pozwoli to na wsparcie ze środków RPO WZ 2014 – 2020 zintegrowanych projektów realizujących cele rozwojowe odpowiadające zdiagnozowanym terytorialnym potencjałom.

²⁶ SOM wyznaczają gminy: Szczecin, Gryfino, Stare Czarnowo, Kobylanka, Stargard Szczeciński gm. miejska, Stargard Szczeciński gm. wiejska, Goleniów, Kołbaskowo, Dobra (Szczecińska), Police, Nowe Warpno, Stepnica, Świnoujście.

²⁷ KKBOF wyznaczają gminy: Koszalin, Kołobrzeg gm. Miejska, Kołobrzeg gm. Wiejska, Białogard gm. miejska, Białogard gm. wiejska, Siemyśl, Gościno, Dygowo, Ustronie Morskie, Karlino, Będzino, Biesiekierz, Świeszyno, Mielno, Manowo, Sianów. Jednak biorąc pod uwagę zgłaszane postulaty samorządów lokalnych z powiatów koszalińskiego i kołobrzesciego nie wyklucza się objęcia nią szerszego terytorium. Ostateczny przestrzenny oraz merytoryczny zakres realizacji terytorialnej strategii rozwojowej ustalony zostanie w drodze partnerskiego dialogu IZ RPO WZ i zainteresowanych samorządów.

²⁸ Specjalną Strefę Włączenia wyznaczają gminy: Międzyzdroje, Wolin, Kamień Pomorski, Dziwnów, Świerzno, Karnice, Rewal, Trzebiatów, Przybiernów, Golczewo, Gryfice, Brojce, Osina, Nowogard, Płoty, Sławoborze, Resko, Świdwin gm. miejska, Świdwin gm. wiejska, Rąbino, Maszewo, Dobra, Radowo Małe, Łobez, Brzeźno, Połczyn Zdrój, Tychowo, Bobolice, Polanów, Malechowo, Darłowo gm. miejska, Darłowo, gm. wiejska, Sławno gm. wiejska, Sławno gm. miejska, Biały Bór, Grzmiąca, Barwice, Ostrowice, Stara Dąbrowa, Chociwel, Węgorzyno, Drawsko Pomorskie, Złocieniec, Czaplunek, Borne Sulino, Szczecinek gm. miejska, Szczecinek gm. wiejska, Wierzchowo, Mirosławiec, Tuczo, Kalisz Pomorski, Drawno, Bierzwnik, Stara Dąbrowa, Chociwel, Ińsko, Marianowo, Dobrzany, Suchań, Recz, Choszczno, Krzęcin, Dolice, Pełczyce, Warnice, Przelewice, Pyrzyce, Lipiany, Bielice, Kozielice, Banie, Widuchowa, Chojna, Trzcianko-Zdrój, Moryń, Mieszkowice, Cedynia.

Mając na uwadze powyższe założenia oraz przewidywane kierunki interwencji RPO WZ 2014 – 2020 realizacja komplementarnych projektów realizowanych w ramach OSI SOM powinna przyczynić się do zintegrowania transportu publicznego, co wpłynie na skrócenie czasu dojazdu pomiędzy ośrodkami tworzącymi obszar aglomeracyjny oraz na osiągnięcie celów RPO WZ dotyczących ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Zakłada się również, że realizowane w ramach SOM działania przyczynią się do wzmocnienia zintegrowanego podejścia do stref aktywnego inwestowania co pozwoli na optymalizację kosztów infrastruktury, wykreowanie wspólnej oferty inwestycyjnej SOM, co przełoży się na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej obszaru, mierzonej wielkością sprzedaży, w tym eksportu, wielkością inwestycji zewnętrznych oraz wzrostem zatrudnienia. Wspólne działania w ramach SOM powinny dotyczyć również zagadnień innowacji i edukacji oraz zwiększenia efektywności instytucji otoczenia biznesu (w tym uczelni wyższych) – dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy, zintegrowanie oferty IOB i podniesienia jej jakości, przyspieszenie procesów tworzenia nowych innowacyjnych firm, transferu technologii, co w efekcie przyczyni się do osiągnięcia rezultatów RPO WZ odnoszących się m.in. do nakładów na B+R, czy tworzenia nowych miejsc pracy.

Realizacja wspólnej terytorialnej strategii rozwojowej dla KKBOF ukierunkowana będzie na połączenie potencjału gospodarczo-naukowego Koszalina z potencjałem gospodarczo-uzdrowiskowo-turystycznym Kołobrzegu oraz pozostałych ośrodków miejskich i wiejskich wchodzących w zakres obszaru funkcjonalnego co powinno przyczynić się do dyfuzji procesów rozwojowych na cały obszar KKBOF oraz obszary sąsiadujące. Jedną z istotnych barier rozwojowych są problemy związane z infrastrukturą transportową – zintegrowane inwestycje w tym obszarze, w drugim co do wielkości ośrodka aglomeracyjnym województwa, wzmocnią realizację celów RPO WZ odnoszących się do ochrony środowiska, a jednocześnie stanowią istotne wzmocnienie potencjału gospodarczego, w tym turystycznego, charakterystycznego dla tego obszaru funkcjonalnego. Zakłada się, że bazą dla przygotowania terytorialnej strategii rozwojowej dla KKBOF będzie wskazany powyżej obszar przestrzenny. Jednak biorąc pod uwagę zgłaszane postulaty samorządów lokalnych z powiatów koszalińskiego i kołobrzесьkiego nie wyklucza się objęcia nim szerszego terytorium. Ostateczny przestrzenny oraz merytoryczny zakres realizacji terytorialnej strategii rozwojowej ustalony zostanie w drodze partnerskiego dialogu IZ RPO WZ i zainteresowanych samorządów.

Specjalna Strefa Włączenia natomiast jest typowym obszarem problemowym (szerzej problemy tego obszaru zostały omówione w sekcji 5 i 6 poniżej). Interwencja kierowana do tego obszaru ma charakter głównie konwergencyjny i ma na celu realizację celów związanych m.in. z: zwiększeniem wewnątrzregionalnej dostępności transportowej, zapewnieniem mieszkańcom obszaru dostępu do wysokiej jakości usług w zakresie integracji społecznej, zdrowotnej i zawodowej, wsparciem rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy, czy zdolnością przystosowania się przedsiębiorstw i pracowników do zmian oraz ograniczeniem zjawiska wykluczenia społecznego

mieszkańców tego obszaru, ochroną środowiska i wykorzystaniem OZE. Zintegrowane podejście terytorialne na obszarze SSW realizowane będzie przez zastosowanie Kontraktów Samorządowych przygotowanych przez lokalne partnerstwa.

4.1 Propozycja wykorzystania instrumentu „Rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” oraz wskazanie zasad identyfikacji obszarów, gdzie inicjatywa będzie wdrażana.

W odniesieniu do RPO WZ 2014 – 2020 nie wyklucza się zastosowania instrumentu „Rozwój lokalny kierowany przez społeczność” (RLKS). Zakłada się, że wsparcie RPO WZ w ramach przedmiotowego instrumentu zostanie skierowane w pierwszej kolejności do obszarów wiejskich i będzie miało charakter komplementarny wobec interwencji zaplanowanej w ramach pozostałych funduszy objętych WRS, w tym w szczególności EFRROW. Wykorzystanie potencjału istniejących Lokalnych Grup Działania i Lokalnych Grup Rybackich działających na obszarach wiejskich (w tym na obszarze OSI Specjalna Strefa Włączenia, o którym mowa powyżej) będzie miało zasadnicze znaczenie dla pobudzenia rozwoju gospodarczego i społecznego oraz aktywizacji lokalnych społeczności.

Ostateczne rozstrzygnięcia dotyczące wykorzystania instrumentu RLKS w ramach RPO WZ 2014 – 2020 dokonane zostaną po ukształtowaniu się zasad realizacji tego instrumentu na poziomie europejskim i krajowym, w tym w szczególności po wypracowaniu przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi ostatecznej koncepcji wykorzystania RLKS w Polsce.

4.2 Ramy realizacji przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich (w tym ZIT), szacunkowa kwota wsparcia z EFRR oraz szacunkowa alokacja EFS.

Miasta oraz otaczające je obszary funkcjonalne odgrywają podstawową rolę w kreowaniu rozwoju gospodarczego i społecznego, jednocześnie zapewniając dostęp do usług publicznych nie tylko dla ich mieszkańców, ale również społeczności okolicznych gmin oraz uczestników ruchu turystycznego. W miastach zamieszkuje znaczna częśći ludności regionu; w województwie zachodniopomorskim mieszkańcy miast stanowią blisko 69% ogółu ludności (68,84% wg dane za rok 2012). Pod względem współczynnika urbanizacji województwo plasuje się na 3. pozycji w kraju za województwami śląskim i dolnośląskim. W miastach regionu zlokalizowana jest przeważająca część rynku pracy, z ogólnej liczby pracujących w województwie aż 85% to osoby pracujące w miastach. Liczba miast w województwie wynosi 64 (2012 r.), z czego: dwa miasta liczą więcej niż 100 tys. mieszkańców, 9 miast mieści się w przedziale od 20 tys. do 100 tys., 18 miast mieści się w przedziale od 7 tys. do 20 tys., pozostałe 35 miast to ośrodki liczące od 1250 do 7 tys. mieszkańców, z czego 30 miast zamieszkuje do 5 tys. osób.

Sieć osadnicza województwa jest stosunkowo równomierna, jednak dwa największe obszary aglomeracyjne (Szczecina i Koszalin), zamieszkiwane przez ponad 950 tys. mieszkańców (55% ogółu ludności województwa), usytuowane są w północnej części

regionu przy jego granicach zewnętrznych. Pozostała, centralna i południowa część województwa, charakteryzuje się mniejszym potencjałem demograficznym i niższymi poziomem urbanizacji. Miasta usytuowane na tym obszarze to głównie ośrodki o znaczeniu subregionalnym i lokalnym.

Wsparcie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich koncentrować się będzie na wzmocnieniu roli miast i ich obszarów funkcjonalnych jako regionalnych i lokalnych ośrodków wzrostu oraz dyfuzji procesów rozwojowych, poprzez rozwój potencjału gospodarczego i społecznego w samych miastach oraz wzmocnienie współpracy i koordynacji procesów rozwojowych w ramach otaczających je obszarów funkcjonalnych. Celem ZIT jest realizacja zintegrowanych projektów odpowiadających kompleksowo na potrzeby i problemy miast i ich obszarów funkcjonalnych, dodatkowo oddziałując na rozwój współpracy oraz integracji, przy jednoczesnym promowaniu partnerskim modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych.

Jednym z narzędzi realizacji wskazanego celu będzie realizacja ZIT na obszarach funkcjonalnych dwóch największych miast regionu: tj. Szczecina i Koszalina. W przypadku ZIT dla obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego planuje się ich realizację na terenie gmin tworzących Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszar Metropolitalnego. W przypadku drugiego ze wskazanych ZIT dotyczącego obszaru funkcjonalnego miasta o znaczeniu regionalnym zakłada się, że obejmie on gminy KKBOF oraz - jeżeli okaże się to zasadne z punktu widzenia osiągnięcia zakładanych celów rozwojowych - gminy sąsiednie. Ostateczny zakres wsparcia oraz w przypadku KKBOF również przestrzenna delimitacja obszaru, na którym realizowane będą ZIT określony zostaną po opracowaniu terytorialnych strategii rozwojowych (Strategii ZIT). Jednak na obecnym etapie wskazuje się następujące kierunki wsparcia, które mogą być realizowane w ramach ZIT, dotyczy to w szczególności:

- wzmocnieniem rozwoju gospodarczego i potencjału B+R oraz sektora MSP; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej I Gospodarka – Innowacje – Technologie,
- rozwojem zrównoważonego transportu; wsparcie w ramach Osi Priorytetowej VI Transport oraz Osi Priorytetowej III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej,
- przywracaniem funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanym terenom obszaru miejskiego, poprzez inwestycje w ramach Osi Priorytetowej V Rozwój naturalnego środowiska człowieka, Osi Priorytetowej VII Rynek pracy, Osi Priorytetowej VIII Rozwój społeczny i Osi Priorytetowej IX Infrastruktura publiczna oraz Osi Priorytetowej X Edukacja,
- wspieraniem efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych poprzez inwestycje realizowane w ramach Osi Priorytetowej III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej,
- zapewnieniem dostępu mieszkańców do wysokiej jakości usług publicznych, w ramach Osi Priorytetowej IX Infrastruktura publiczna,
- poprawą jakości i zwiększeniem dostępności do placówek oświatowych; w ramach Osi Priorytetowej XI Infrastruktura edukacyjna.

Wstępnie oszacowane nakłady na realizację przedsięwzięć mających na celu zintegrowane działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru funkcjonalnego Szczecina zostały zamieszczone w tabeli 20. Przewiduje się, że podstawowa alokacja na realizację strategii ZIT w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym wyniesie co najmniej 97 900 000 EUR, z czego 85 400 000 EUR stanowią środki EFRR a 12 500 000 EUR środki EFS. Na obecnym etapie prac związanych z przygotowaniem założeń strategicznych dla realizacji ZIT na obszarze SOM oraz KKBOF nie jest możliwe wskazanie łącznej alokacji przeznaczonej na realizację zintegrowanych przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. W związku z tym w tabeli 20 wskazano podstawową alokację środków przekazaną na realizację Strategii ZIT w obszarze funkcjonalnym Szczecina.

Tabela 20: Szacunkowa kwota wsparcia z EFRR dla zintegrowanych przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich (art. 7.2 rozporządzenia EFRR) oraz szacunkowa alokacja EFS *

1. Fundusz	2. szacunkowa kwota wsparcia EFRR dla zintegrowanych przedsięwzięć z zakresu zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich (art. 7.2 rozporządzenia EFRR) oraz szacunkowa alokacja EFS (EUR)	2. udział alokacji z kolumny 2 w całości alokacji funduszu na program
Łącznie EFRR	85 400 000	8,48%
Łącznie EFS	12 500 000	2,92%
Razem EFRR + EFS	97 900 000	6,82%

* w odniesieniu do ZIT w MOF Szczecina

Tabela 20a: Tabelaryczny opis realizacji poszczególnego ZIT w programie (dotyczy wyłącznie regionalnych programów)*

Fundusz	Oś priorytetowa	Cel tematyczny	Priorytet inwestycyjny	Szacunkowa alokacja (EUR)
EFRR	III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	CT 4	PI 4.1	3 000 000
EFRR	III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	CT 4	PI 4.3	12 000 000
EFRR	III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej	CT 4	PI 4.5	15 000 000
EFRR	V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	CT 6	PI 6.1	3 000 000
EFRR	V Rozwój naturalnego środowiska człowieka	CT 6	PI 6.5	3 400 000
EFRR	VI Zrównoważony transport	CT 7	PI 7.2	24 000 000

EFRR	VI Zrównoważony Transport	CT 7	PI 7.3	12 000 000
EFS	VII Rynek pracy	CT 8	PI 8.5	2 500 000
EFS	VII Rynek pracy	CT 8	PI 8.7	2 000 000
EFS	VIII Rozwój społeczny	CT 9	PI 9.4	3 000 000
EFS	VIII Rozwój społeczny	CT 9	PI 9.8	1 000 000
EFRR	IX Infrastruktura publiczna	CT 9	PI 9.2	10 000 000
EFS	X Edukacja	CT 10	PI 10.1	2 000 000
EFS	X Edukacja	CT 10	PI 10.3	2 000 000
EFRR	XI Infrastruktura edukacyjna	CT 10	PI 10.4	3 000 000
Razem EFRR + EFS				97 900 000

* w odniesieniu do ZIT w MOF Szczecina

4.3 Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej

Przyjęto, że instrument ZIT będzie realizowany na bazie obszarów funkcjonalnych największych miast regionu, tj. Szczecina i Koszalina. Jednakże dostrzegając wartość dodaną wynikającą z planowania procesów rozwojowych w oparciu o ich wymiar terytorialny planuje się realizację w ramach RPO WZ 2014 – 2020 narzędzia terytorializacji wsparcia jakim jest Kontrakt Samorządowy.

Założeniem Kontraktu Samorządowego (KS) jest urzeczywistnienie idei planowania i realizowania procesów rozwojowych w oparciu o ich wymiar terytorialny. Oznacza to odejście od planowania strategicznego w odniesieniu do poszczególnych sektorów (np. edukacji, gospodarki, ochrony środowiska) w na rzecz planowania opartego o zintegrowane, wielosektorowe strategie rozwojowe określonych terytoriów. Wspólnym mianownikiem dla określenia celów i potrzeb rozwojowych jest zdelimitowany geograficznie, powiązany funkcjonalnie obszar wraz z jego endemicznymi uwarunkowaniami. Kontrakt Samorządowy ma być negocjacyjnym narzędziem dla planowania i realizacji zintegrowanych przedsięwzięć istotnych dla rozwoju regionu tworzonych w oparciu o współpracę wszystkich partnerów procesów rozwojowych (samorząd, przedsiębiorcy, sektor edukacji i nauki, organizacje pozarządowe, w tym Lokalne Grupy Działania/Lokalne Grupy Rybackie) obecnych na danym obszarze. Ponadto kontrakt samorządowy realizowany będzie na obszarach, na których zidentyfikowany będzie potencjał do partnerskiej i międzysektorowej współpracy na rzecz zdiagnozowania potencjałów rozwojowych i określenia odpowiadających im zintegrowanych przedsięwzięć, których celem powinno być w pierwszej kolejności wzmocnienie rozwoju

gospodarczego obszaru nim objętego będącego podstawą do zapewnienia spójności społecznej i infrastrukturalnej. Przyjęte w KS założenia rozwojowe powinny być spójne ze Strategią Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego oraz wpisywać się w określone dla województwa regionalne i inteligentne specjalizacje.

Celem wdrożenia Kontraktów samorządowych jest przede wszystkim:

- realizacja powiązanych ze sobą (zintegrowanych) projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy lub wzmacniających potencjały gospodarcze powiązanych obszarów regionu;
- sprzyjanie rozwojowi współpracy, integracji i koordynacji działań jst i innych partnerów na obszarach powiązanych funkcjonalnie, zaimplementowanie zintegrowanego terytorialnego podejścia w praktyce;
- wzmacnianie roli Samorządu Województwa we współkształtowaniu i koordynowaniu przedsięwzięć rozwojowych realizowanych przez samorządy lokalne i zapewnienie spójności polityk lokalnych z polityką rozwoju regionu;
- zwiększenie efektywności i skuteczności wydatkowania środków publicznych, w tym w szczególności udostępnionych regionowi w ramach funduszy strukturalnych UE.

Kontrakt samorządowy stanowił będzie umowę pomiędzy samorządem województwa a podmiotem (stowarzyszeniem, związkiem, porozumieniem, partnerstwem) zawiązanym przez grupę samorządów lokalnych (powiaty, gminy) reprezentujących funkcjonalnie powiązane obszary regionu (np. obszary miejsko-wiejskie, wiejskie, pojezierza, strefa nadmorska, itp.). Kluczową funkcją KS będzie określenie potencjałów i celów rozwojowych danego terytorium oraz zaplanowanie realizacji odpowiadających im projektów. O zastosowanie Kontraktu Samorządowego będą mogły ubiegać się wszelkie zainteresowane partnerstwa reprezentujące samorząd lokalny, które zgłoszą swój akces w odpowiedzi na otwarty nabór ogłoszony przez władze regionalne.

Szczegółowe zapisy dotyczące mechanizmu zostały przedstawione w dokumencie pn: Założenia do Kontraktu Samorządowego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020.

4.4. Mechanizmy zapewniające koordynację działań w zakresie współpracy i realizacji strategii makroregionalnych i Regionu Morza Bałtyckiego

Programując Regionalny Program Operacyjny uwzględniono cele strategii makroregionalnej dotyczącej Polski Zachodniej. W 2010 roku zapoczątkowana została inicjatywa „Polska Zachodnia 2020”. Jej podstawą stało się Porozumienie, na podstawie którego województwa opolskie, dolnośląskie, wielkopolskie, lubuskie i zachodniopomorskie wraz z Ministerstwem Rozwoju Regionalnego podjęły współpracę prowadzącą do opracowania ponadregionalnej Strategii Rozwoju Polski Zachodniej. Strategia stanowić będzie odpowiedź na zdefiniowane wcześniej deficyty rozwojowe

makroregionu i wspólne dla niego potrzeby, takie jak: zwiększenie dostępności komunikacyjnej dla powstrzymania peryferyzacji makroregionu; wykorzystanie szansy na ożywienie transportu w kierunku północ-południe poprzez budowę Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego CETC-ROUTE65, w tym udrożnienie i gospodarcze wykorzystanie Odrzańskiej Drogi Wodnej i włączenie jej w system śródlądowych dróg Europy; wzmocnienie pozycji województw wobec sąsiednich landów niemieckich, pobudzenie transgranicznej współpracy gospodarczej oraz koordynacja i skuteczna realizacja zamierzeń inwestycyjnych; wykorzystanie szans wynikających z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych; zahamowanie spadku znaczenia miast makroregionu przy jednoczesnym pełnym wykorzystaniu policentrycznej sieci osadniczej, a szczególnie ośrodków miejskich o znaczącym potencjale naukowym i intelektualnym; poszukiwanie sposobów przeciwdziałania negatywnym tendencjom demograficznym, zwłaszcza na rynku pracy.

Makroregionalne porozumienie dotyczące celów rozwojowych Polski Zachodniej oraz określenie na tej podstawie wspólnie wypracowanych ponadregionalnych projektów priorytetowych pozwoli na zwiększenie koordynacji ponadregionalnego i regionalnego planowania i realizacji działań rozwojowych oraz odpowiadających im interwencji funduszy strukturalnych objętych WRS, w tym RPO, oraz pozostałych środków krajowych.

Założenia poszczególnych osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego WZ odnoszą się również do wskazanych w Zrewidowanym Planie Działań dla Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego celów priorytetowych, do których należą:

I Ocalenie morza

II Rozwój połączeń w regionie

III Zwiększenie dobrobytu

Realizacja projektów w ramach osi IV Dostosowania do zmian klimatu i osi V Rozwój naturalnego środowiska człowieka, zakłada osiągnięcie założonych celów szczegółowych dotyczących głównie niwelowania strat związanych z klęskami żywiołowymi, jakie z uwagi na położenie geograficzne mogą wystąpić na Pomorzu Zachodnim oraz celów związanych z działaniami na rzecz ochrony środowiska naturalnego poprzez inwestycje w sektorze gospodarki odpadami i gospodarki wodnej, a także w dziedzinach związanych z ochroną i przywróceniem m.in. bioróżnorodności, ochrony i rekultywacji gleby. Zakres ten jest zgodny z założeniami celu I Ocalenie morza, w ramach którego postulowane kierunki działań dotyczą ochrony środowiska naturalnego regionu Morza Bałtyckiego zgodnie z wymogami dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej oraz właściwego stanu ochrony zgodnie z unijną strategią ochrony różnorodności biologicznej i powiązanymi z nią poziomami docelowymi do 2021 r., określonymi w planie działań HELCOM dotyczącego Morza Bałtyckiego.

Natomiast realizacja projektów w ramach osi III Wsparcie gospodarki niskoemisyjnej oraz osi V Transport, przyczyni się do produkcji i dystrybucji odnawialnych źródeł energii, promowania efektywności energetycznej, wspierania zrównoważonego transportu z wykorzystaniem strategii niskoemisyjnych oraz wzrostu mobilności regionalnej poprzez inwestycje oddziałujące na poprawę jakości wszystkich gałęzi transportu. Zakres planowanych działań jest spójny z celem II SUE RMB związanym z Rozwojem połączeń w regionie, który wskazuje na konieczność rozwoju potencjału ludzkiego oraz tworzenie inteligentniejszego i bardziej oszczędnego systemu transportowo-energetycznego, co wymaga pełnego wykorzystania zaleceń dotyczących w szczególności rozwoju infrastruktury transgranicznej.

Założenia osi VII Rynek pracy, VIII Rozwój społeczny, IX Infrastruktura publiczna, X Edukacja oraz XI Infrastruktura edukacyjna dotyczą przede wszystkim działań zmierzających do: poprawy dostępu do zatrudnienia osobom bezrobotnym, poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, wsparcia rozwiązań zmierzających do tworzenia miejsc pracy, wsparcia przedsiębiorstw w zakresie usług rozwojowych, wydłużenia wieku aktywności zawodowej, podniesienia dostępności do wysokiej jakości usług infrastruktury zdrowotnej i społecznej, a także poprawy jakości, powszechności oraz dostępności usług wychowawczych i edukacyjnych. Zakres ten jest spójny z założeniami III celu SUE RMB związanego z zwiększeniem dobrobytu poprzez intensyfikację działań zmierzających do przywrócenia wzrostu gospodarczego poprzez koncentrację na wzroście gospodarczym i tworzeniu miejsc pracy.

SEKCJA 5: UKIERUNKOWANIE WSPARCIA NA ZJAWISKA UBÓSTWA, DYSKRYMINACJI ORAZ WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 stanowi odpowiedź na zapotrzebowanie regionu Pomorza Zachodniego w zakresie wspierania obszarów dotkniętych zjawiskiem ubóstwa lub osób zagrożonych zjawiskiem dyskryminacji lub wykluczenia społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem, grup marginalizowanych oraz osób niepełnosprawnych. Proces ten będzie się odbywał zarówno poprzez szerokie możliwości realizacji inwestycji w zakresie wszelkiego rodzaju działań związanych z wspieraniem zatrudnienia poprzez system kształcenia pracowników, działania związane z infrastrukturą zdrowotną oraz społeczną, inwestowanie w edukację, a przede wszystkim promowanie uczenia się przez całe życie. Ponadto działania związane z zmniejszeniem poziomu ubóstwa w regionie będą się koncentrować nie tylko na ww. zakresie interwencji w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, ale i przedsięwzięciach warunkujących ogólną poprawę spójności terytorialnej i społecznej.

5.1 Obszary najbardziej dotknięte zjawiskiem ubóstwa/ grupy docelowe najbardziej zagrożone dyskryminacją

Jedną z zasadniczych determinant rozwojowych województwa jest jego wybitnie peryferyjne położenie w skali krajowej. Negatywne zjawiska sfery społecznej, szczególnie dotyczące rynku pracy i warunków życia ludności, zróżnicowane są również wewnątrz regionu. Pomimo wysokiego wskaźnika urbanizacji, przestrzenna struktura województwa zachodniopomorskiego oparta jest na dwóch biegunach rozwoju (aglomeracja szczecińska i koszalińska), które są skrajnie położone względem pozostałej części województwa. Zarówno w sferze rozwoju społecznego, jak i gospodarczego najkorzystniejsze uwarunkowania posiadają gminy położone w sąsiedztwie Szczecina i Koszalina. Niski potencjał wzrostowy kapitału ludzkiego i duże obciążenie negatywnymi zjawiskami społecznymi charakterystyczne jest szczególnie w powiatach, które do początku lat 90-tych ubiegłego wieku były silnie zdominowane przez uspołecznioną gospodarkę rolną. Niepokojący jest fakt utrwalania się, wśród kolejnych pokoleń zamieszkujących te obszary, postaw niepożądanych i pojawienia się zjawiska, określanego mianem „dziedziczenia ubóstwa”. Transformacja gospodarcza odcisnęła swoje piętno najsilniej wśród ludności zamieszkującej obszary wiejskie oraz małe miasta, gdzie po dziś dzień nierozwiązanymi zostały problemy lokalnego rynku pracy, wysokiego bezrobocia, niedoinwestowania infrastrukturalnego oraz pauperyzacji²⁹.

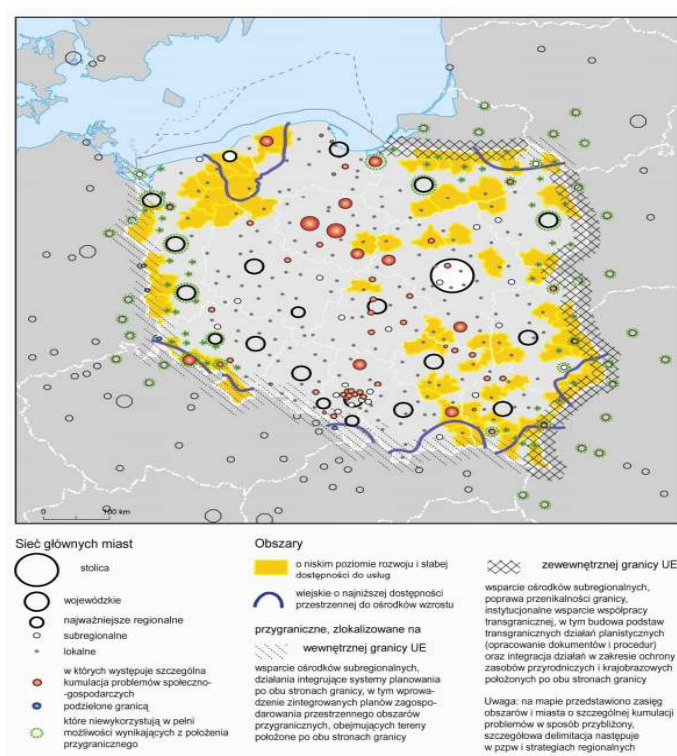
Niska dostępność komunikacyjna tych obszarów (a zwłaszcza wschodniej ich części) do głównych wojewódzkich i krajowych ośrodków wzrostu oraz podstawowych usług

²⁹Ubóstwo – analiza przestrzenna problemu. Obserwatorium Integracji Społecznej, Szczecin 2010.

publicznych, jak również szczególnie niska kondycja społeczna i gospodarcza wskazanych obszarów skutkuje postępującą depopulacją, ciągle wysokim bezrobociem strukturalnym, niskim poziomem aktywności gospodarczej, inwestycyjnej oraz narastającym wykluczeniem społecznym. Tereny te są jednocześnie w głównej mierze wiejskim obszarami funkcjonalnymi wymagającymi wsparcia procesów rozwojowych.

Nakreślony powyżej problem został zdiagnozowany i znalazł swoje odzwierciedlenie w regionalnych ekspertyzach³⁰ oraz krajowych dokumentach strategicznych określających cele rozwojowe państwa³¹.

Zobrazowanie szczególnego nasilenia typów obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji według KPZK 2030

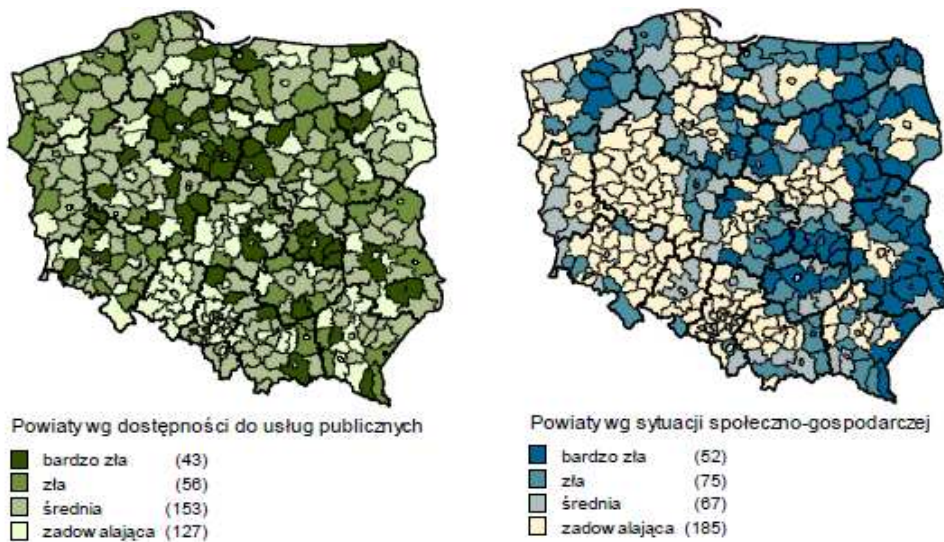

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*

³⁰ m.in. *Założenia do programu interwencyjnego dla Specjalnej Strefy Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego*. Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2013; *Diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego wraz z analizą SWOT*. Raport końcowy. CSRG, Szczecin, lipiec 2013.

³¹ m.in. w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*.

SEKCJA 5: UKIERUNKOWANIE WSPARCIA NA ZJAWISKA UBÓSTWA, DYSKRYMINACJI ORAZ WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

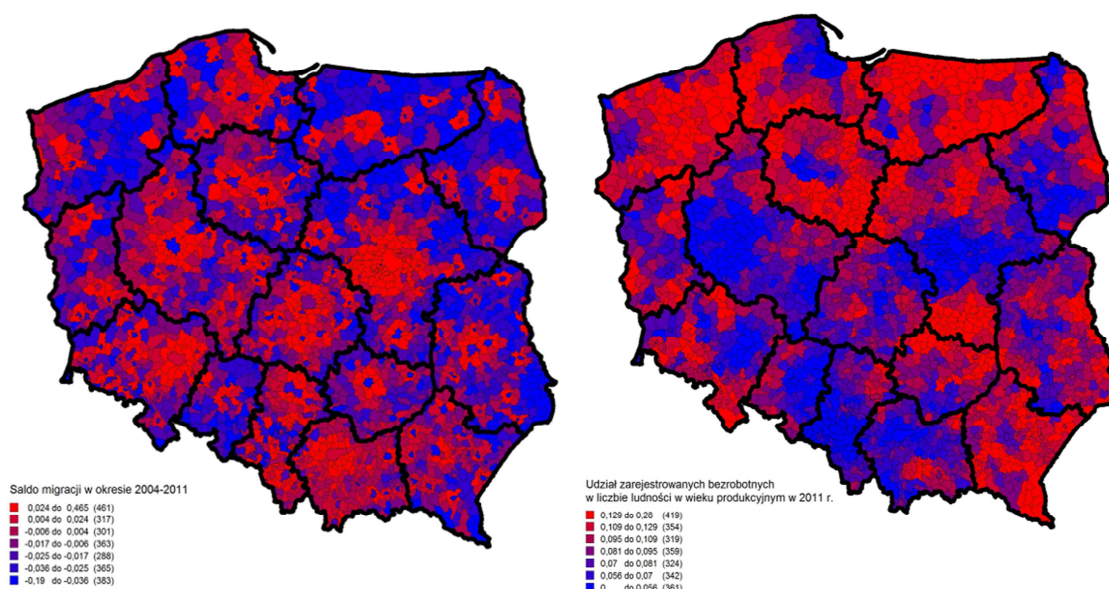

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020.

Obszary koncentracji działań na rzecz wyrównywania dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe.

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020.

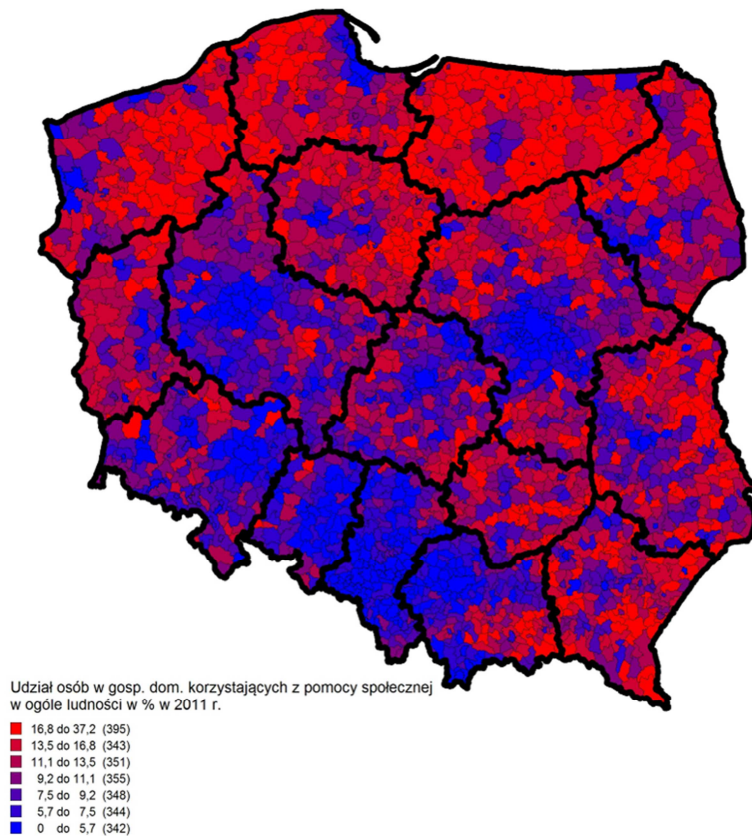
Źródło: Opracowanie własne RBGP WZ.

Na obszarze województwa zachodniopomorskiego likwidacja państwowego sektora rolnego miała znaczący wpływ na możliwości rozwojowe znacznych obszarów regionu, w tym w szczególności tych położonych peryferyjnie względem dużych ośrodków miejskich czy strefy nadmorskiej. Niższy poziom rozwoju społeczno - gospodarczego oraz dostępności do podstawowych usług publicznych jest obserwowany szczególnie we wschodniej i centralnej części województwa, w której gospodarka i zatrudnienie na obszarach wiejskich w przeważającej części były monokulturowe i zależne od PGR.

W następstwie opisanych zjawisk znaczna część mieszkańców regionu dotknięta jest wykluczeniem społecznym. Z perspektywy kraju region znajduje się w obszarze koncentracji i nasilenia problemów biedy i niezdolności do włączenia w procesy rozwojowe, przy czym podobnie jak w przypadku województwa warmińsko – mazurskiego i pomorskiego intensywne występowanie tych zjawisk ma miejsce w bardzo wielu gminach. Na przeważającym obszarze województwa pomoc społeczna jest jednym z najważniejszych źródeł utrzymania, korzysta z niej nawet 1/3 populacji poszczególnych gmin. W oczywisty sposób pogłębia to zjawisko wykluczenia, które w tym natężeniu powoduje marginalizację całej środkowej i wschodniej części województwa.

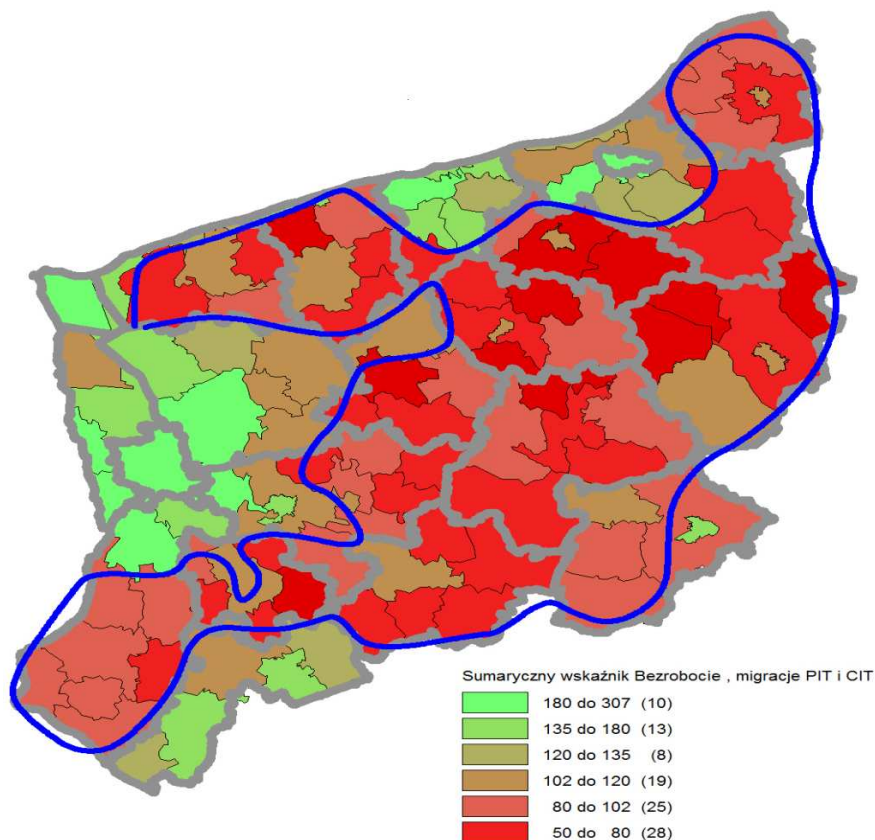

SEKCJA 5: UKIERUNKOWANIE WSPARCIA NA ZJAWISKA UBÓSTWA, DYSKRYMINACJI ORAZ WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO

Źródło: Opracowanie własne RBGP WZ

Na podstawie dostępnych danych statystycznych oraz prowadzonych w oparciu o nie analiz kierunkowych samorząd województwa zachodniopomorskiego zdelimitował zakres zagadnień warunkujących potrzebę wdrożenia specjalnej interwencji oraz obszaru, do którego miałyby się ona odnieść.

Źródło: Opracowanie własne RBGP WZ.

Niekorzystne zjawiska związane ze strukturalnym zapóźnieniem obszarów dotkniętych w minionych dekadach zwiększonym stopniem kolektywizacji rolnictwa występują na znacznym obszarze województwa. Koncepcja interwencji opiera się na wyznaczeniu docelowego poziomu natężenia zjawisk problemowych wyrażonego wartością sumarycznego wskaźnika, a w konsekwencji ostatecznego zawężenia obszaru interwencji oraz jej sprofilowania stosownie do typów działań zdefiniowanych w części wykonawczej.

Obszar słabej dostępności do głównych miast pokrywa się z ludnościowo-ekonomicznym obszarem problemowym. Wyraźny deficyt ważnych ośrodków miejskich w centralnej części województwa, skłonił do wyznaczenia obszaru funkcjonalnego w oparciu o 6 miast ok. dziesięcioletnich tzw. Centralnej Strefy Funkcjonalnej.

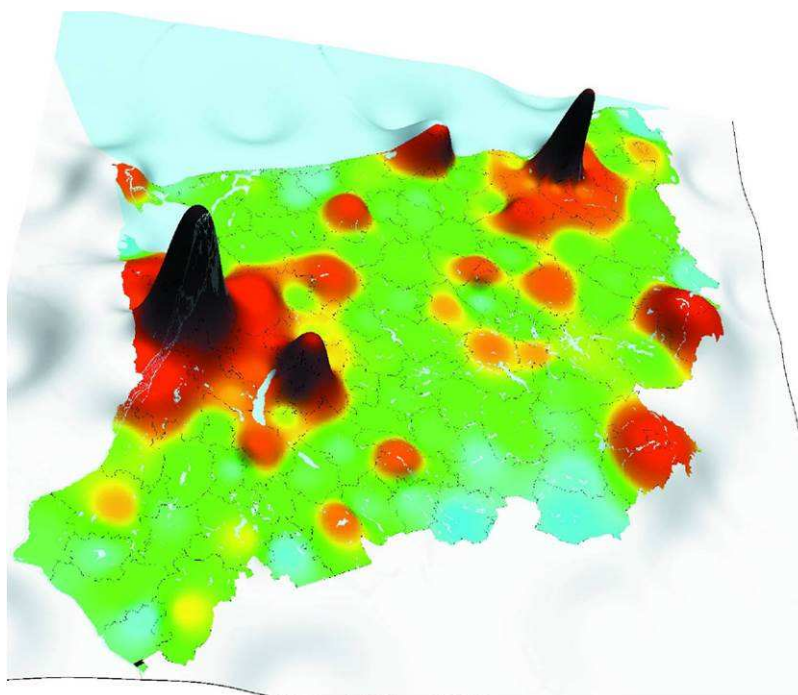
Znajduje to potwierdzenie również w analizach realizowanych w oparciu o następujące narzędzia:

- model potencjału ludnościowego i gospodarczego wyznaczony dla całego województwa³²

³²Model potencjału grawitacyjnego pozwala on na określenie wpływu, jaki na daną jednostkę obszaru wywierają wszystkie pozostałe jednostki. Wskaźnik ten lepiej więc opisuje rzeczywistość od np. wskaźnika gęstości zaludnienia, ponieważ poza występowaniem badanego zjawiskiem w danej jednostce bierze pod uwagę wpływ wszystkich pozostałych jednostek terytorialnych na nią, przez co kluczowe znaczenie - poza własnym potencjałem- posiada odległość od innych jednostek, czyli jego umiejscowienie w przestrzeni społeczno-gospodarczej. Model potencjału wyprowadzony został z fizycznego

- dostępność miast w oparciu o izochrony: obszar powyżej 45 min od miast regionalnych i
- 30 minut dostępności do sześciu głównych ośrodków tworzących tą strefę względem siebie.
- analiza sytuacji społeczno-gospodarczej i ludnościowej – wykorzystana do delimitacji ludnościowych obszarów funkcjonalnych.

Rysunek. Ludnościowy potencjał grawitacyjny województwa zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne RBGP WZ

Odsetek korzystających z pomocy społecznej w województwie zachodniopomorskim jest od kilku już lat wyższy niż średnio w Polsce, co należy uznać za niekorzystne społecznie. W analogicznym okresie widoczny jest co prawda trend spadkowy, jednakże wynika on przede wszystkim z ograniczonej waloryzacji kryteriów dochodowych a co za tym idzie „wypadania” klientów z systemu pomocy społecznej. Ograniczając analizę do obszarów wiejskich województwa, odsetek mieszkańców żyjących w rodzinach korzystających z pomocy społecznej wynosił w 2010 roku 18,7%. Dla porównania, w problemowych miejscowościach popegeerowskich odsetek mieszkańców żyjących w rodzinach korzystających z pomocy społecznej wynosił w 2010 roku 32,1%, czyli niemal dwukrotnie więcej niż na obszarach wiejskich ogółem. Liczba korzystających z pomocy osiągnęła

---

modelu grawitacji, w którym możliwe jest wyznaczenie wzajemnego oddziaływania dwóch jednostek pomiędzy sobą³². Obydwa wspomniane modele pozwalają na wygenerowanie zmiennych teoretycznych, które mogą być traktowane jako wskaźniki opisujące rzeczywistość społeczno-gospodarczą. Zastosowanie modelu potencjału pozwoli zbadać potencjał własny jednostek oraz wpływ potencjału indukowanego przez wszystkie pozostałe jednostki. Stworzenie mapy potencjału pozwoliło na zobrazowanie teoretycznego oddziaływania jednostek terytorialnych na siebie.

poziom 31,5 tys., którzy żyli w 9 170 rodzinach. Zatem na obszarach wiejskich województwa z pomocy społecznej w 2010 roku korzystał co piąty mieszkaniec, zaś w problemowych miejscowościach popegeerowskich co trzeci.

5.2 Strategia programu operacyjnego dla obszarów charakteryzujących się specyficznymi potrzebami/grup docelowych najbardziej dotkniętych zjawiskiem ubóstwa

Zgodnie z ideą terytorializacji polityki rozwoju dla wydzielonych obszarów Specjalnej Strefy Włączenia (SSW) cechujących się zbieżnymi uwarunkowaniami oraz celami rozwojowymi określone zostaną terytorialne, ponadsektorowe plany rozwojowe. Dla obszaru centralnego SSW działania ukierunkowane będą na wzmocnienie potencjału gospodarczego i ludnościowego sześciu miast, które powinny stać się nowym ośrodkiem wzrostu w centralnej części województwa. Rozwój północnej części SSW oparty zostanie o jej endemiczne uwarunkowania oraz bliskość strefy nadmorskiej. Natomiast rozwój zachodniej części SSW oparty zostanie o impulsy rozwojowe generowane przez Szczeciński Obszar Metropolitalny oraz położenie w obszarze oddziaływania korytarza transportowego CETC-ROUTE65.

Planuje się, że przy realizacji działań wykorzystany zostanie opisany w sekcji 4 Kontrakt Samorządowy. Pozwoli to na zaplanowanie i objęcie wspólnymi ramami działań rozwojowych oraz dostępnych typów wsparcia, w tym w szczególności z Regionalnego Programu Operacyjnego, ale również na komplementarne zaplanowanie wsparcia z Program Rozwoju Obszarów Wiejskich i innych środków pozostających w dyspozycji regionu (inne środki europejskie objęte Wspólnymi Ramami Strategicznymi, środki krajowe). Przyczyni się to do realizacji wielosektorowych, terytorialnych strategii rozwojowych wypracowanych przez wszystkich partnerów procesów rozwojowych obecnych na danych obszarach.

Obszary objęte Specjalną Strefą Włączenia w sposób szczególny wymagają rewitalizacji fizycznej, społecznej i gospodarczej. Są to obszary o szczególnie niekorzystnych uwarunkowaniach pod względem dostępności komunikacyjnej, istniejącej infrastruktury publicznej, cechujące się wysokim stopniem bezrobocia i niską atrakcyjnością gospodarczą.

SEKCJA 6: SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWALE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI

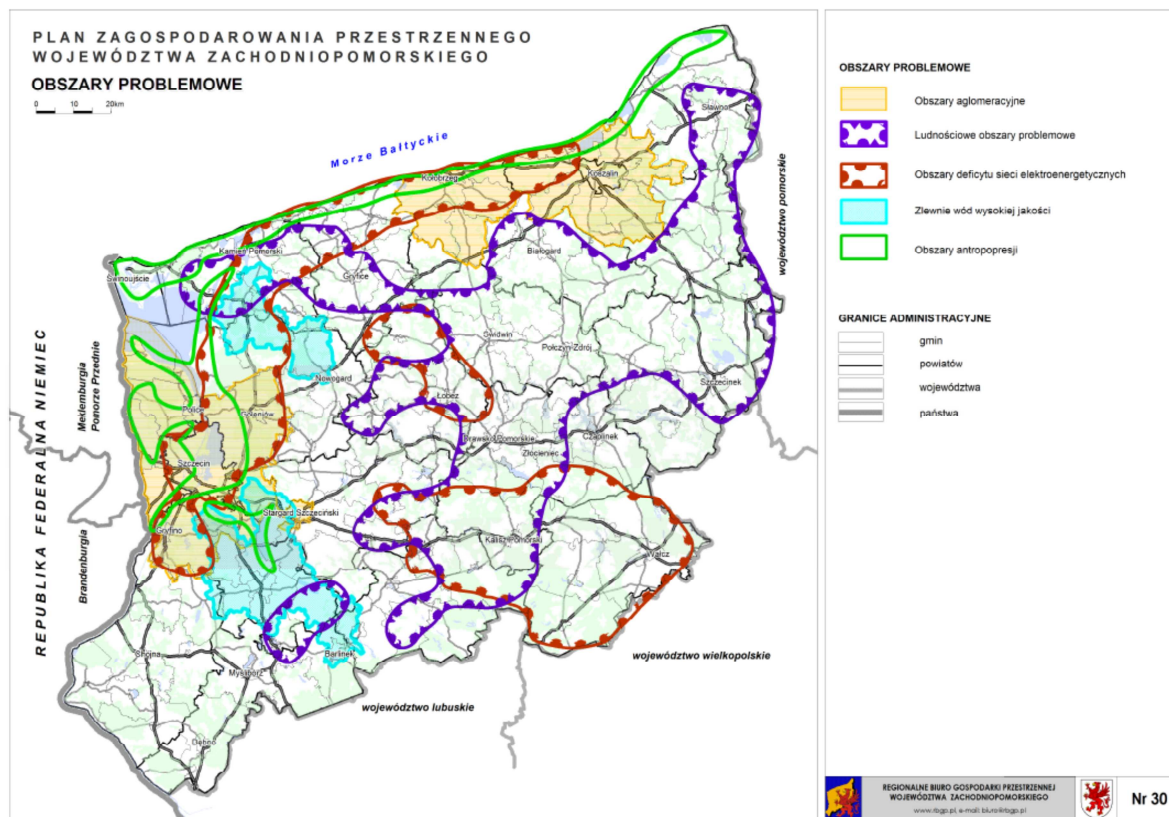
Rozwój województwa zachodniopomorskiego jest ściśle determinowany przez jego nadmorskie położenie. Scenariusze zmian klimatycznych pokazują, iż w okresie 2011-2030 średni roczny poziom morza wzdłuż całego wybrzeża regionu, będzie wyższy o około 5 cm w stosunku do wartości z okresu referencyjnego tj. 1971-1990. Bardzo istotnym skutkiem zmian klimatu będzie wzrost częstotliwości powodzi sztormowych i częstsze zalewanie terenów nisko położonych, oraz degradacja nadmorskich klifów i brzegu morskiego, co spowoduje silną presję na infrastrukturę znajdującą się na tych terenach. Szczególnie trudnym problemem mogą być narastające okresowe niedostatki wody pitnej, wywołane przez skażenie lub zasolenie wód gruntowych, stanowiących główne źródła wody pitnej dla wielu miejscowości. Innym problemem może być zalewanie oczyszczalni ścieków komunalnych i przemysłowych przez wody powodziowe, co będzie prowadzić do niekontrolowanej emisji zanieczyszczeń do środowiska morskiego³³. Odpowiedzią na te wyzwania są między innymi zapisy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, w którym wskazuje się konieczność ochrony przyrodniczych struktur transgranicznych (wód Bałtyku, pasa nadmorskiego, Zalewu Szczecińskiego, doliny Odry i terenów przylegających). Między innymi z tego powodu pas nadmorski został zakwalifikowany jako obszar problemowy w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2020.

W Sekcji 5 wskazano na koncentrację problemów demograficznych i dostępności do podstawowych usług publicznych w centralnej i wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, w tym szczególnie na obszarach wiejskich (SSW). Potwierdzeniem tych zjawisk są również analizy zawarte w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (PZPWZ). Obszar postulowanego wsparcia w oparciu o sumaryczny wskaźnik rozwoju społeczno – gospodarczego przedstawiony w Sekcji 5 niemalże w całości pokrywa się wyznaczonym w PZPWZ „ludnościowym obszarem problemowym” (mapa nr 30), obejmującym problemy demograficzne w ujęciu planistyczno-przestrzennym, co potwierdza potrzebę zintegrowanej interwencji na tym obszarze.

---

³³ Szeroko zakrojone regionalne analizy i badania obszarów przybrzeżnych przedstawiono w: *ZZOP w Polsce – stan obecny i perspektywy*. pod red. K.Furmańczyka, In Plus Oficyna, Szczecin 2005; *Zintegrowane Zarządzanie Obszarami Przybrzeżnymi w Polsce – stan obecny i perspektywy część 2. Brzeg morski – zrównoważony*. pod red. K.Furmańczyka. PrintGroup, Szczecin 2006.

SEKCJA 6: SZCZEGÓLNE POTRZEBY OBSZARÓW DOTKNIĘTYCH POWAŻNYMI I TRWALE NIEKORZYSTNYMI WARUNKAMI NATURALNYMI LUB DEMOGRAFICZNYMI

Przeprowadzona na poziomie kraju analiza zmian klimatycznych³⁴ w ciągu czasowym 2001 - 2020 z perspektywą do roku 2030, wskazuje na wzrost temperatury powietrza, co pociąga za sobą wzrost zmienności i częstsze występowanie w badanym okresie zjawisk ekstremalnych. Bogactwem regionu zachodniopomorskiego są lasy w tym wiele obszarów szczególnie cennych przyrodniczo. Zmiany klimatyczne powodują spadek wilgotności ściółki, co przekłada się na większe zagrożenie pożarem. Obszarem zagrożenia jest teren całego województwa, szczególnie tam, gdzie lasy są jednorodne (zwłaszcza iglaste) powstałe przez nasadzenie.

Problematyka obserwowanych zmian klimatu jest kluczowym elementem polityki Unii Europejskiej. Na obszarze województwa zachodniopomorskiego do najbardziej dostrzegalnych radykalnych zjawisk pogodowych należą susze, nawalne deszcze, upały oraz pożary lasów. W związku z tym w RPO WZ 2014-2020 zwraca się uwagę na przywrócenie dobrego stanu infrastruktury retencjonującej wodę, w tym infrastruktury form małej retencji, a także zapobieganie postępującej degradacji systemu melioracji. Integralnym dla podejmowanych działań jest usprawnienie organizacji systemów wczesnego reagowania i ratownictwa. Efektem tych działań ma być redukcja negatywnych skutków anomalii pogodowych będących wynikiem zmian klimatycznych.

⁶ Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030. Ministerstwo Środowiska 2012

Specyfiką województwa zachodniopomorskiego jest duża liczba obszarów popegeerowskich. Uwarunkowania społeczne sprawiły, że tzw. obszary popegeerowskie są często miejscem kumulacji różnorodnych problemów społecznych. Program Operacyjny jest ukierunkowany m.in. na ograniczenie negatywnego oddziaływania społecznego obszarów zdegradowanych i poprawa ich atrakcyjności gospodarczej. Efektem tego wsparcia będzie wyprowadzenie obszarów zdegradowanych i ludności zamieszkującej te obszary z sytuacji problemowych. Działania podejmowane w ramach programu mają służyć wspieraniu rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej obszarów zdegradowanych. Obszary takie na terenie województwa zachodniopomorskiego występują zarówno na terenach wiejskich, jak i na terenach miejskich.

Na terenach wiejskich obszary zdegradowane obejmują przede wszystkim tereny na których

w przeszłości (do 1992 r.) funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne. Na terenach miejskich problem obszarów zdegradowanych dotyczy głównie terenów przemysłowych, powojkowych, jak i niedoinwestowanych, oraz zaniedbanych starych dzielnic miejskich. Rewitalizacja fizyczna służyć ma odbudowie tkanki miejskiej, a na obszarach wiejskich przyczyniać się ma do odbudowy potencjału tych terenów. Rewitalizacja fizyczna będzie przeprowadzana komplementarnie do działań służących rewitalizacji społecznej. Skutkiem tych działań będzie podniesienie atrakcyjności gospodarczej obszarów zdegradowanych.

SEKCJA 7: SYSTEM INSTYTUCJONALNY

7.1 Identyfikacja instytucji zaangażowanych w realizację programu

System instytucjonalny ma za zadanie zagwarantować sprawną realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020. Wymienione poniżej instytucje wskazane zostały w projekcie Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1083/2006.

Tabela 23: Wykaz IZ, IC, IA, IP oraz dane kontaktowe

Instytucja	Nazwa instytucji, departament lub inna jednostka organizacyjna	Kierownictwo instytucji (zajmowane stanowisko)
Podmiot udzielający desygnacji	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego	Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego
Instytucja Zarządzająca	Zarząd Województwa	Marszałek Województwa
Instytucja Certyfikująca (jeśli dotyczy)	Zarząd Województwa	Marszałek Województwa
Instytucja Audytowa	Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej (Ministerstwo Finansów)	Minister właściwy do spraw finansów publicznych
Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności z KE	Ministerstwo Finansów	Minister właściwy do spraw finansów publicznych

Instytucja Zarządzająca (IZ)

Funkcję Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym pełni Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego poprzez wyznaczoną do tego celu komórkę w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Zachodniopomorskiego. Instytucja Zarządzająca Programem jest odpowiedzialna za zarządzanie regionalnym programem operacyjnym i jego realizację zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami, ponosi ona odpowiedzialność za skuteczne i efektywne wdrażanie programu oraz za przestrzeganie i stosowanie odpowiednich regulacji i zasad dotyczących implementacji programu.

Zgodnie, z zapisami art. 114 Rozporządzenia Ogólnego do zadań Instytucji Zarządzającej należą:

- 1) w odniesieniu do zarządzania:
  - a. wspiera prace komitetu monitorującego i dostarcza mu informacji wymaganych do wykonywania jego zadań;

- b. opracowuje i przedkłada Komisji roczne i końcowe sprawozdania z realizacji po ich zatwierdzeniu przez komitet monitorujący;
  - c. udostępnia instytucjom pośredniczącym oraz beneficjentom informacje, które są istotne odpowiednio dla wykonywania ich zadań i realizacji operacji;
  - d. tworzy system elektronicznej rejestracji i przechowywania danych dotyczących każdej operacji;
- 2) w odniesieniu do wyboru operacji:
- a. sporządza i, po zatwierdzeniu, stosuje odpowiednie procedury wyboru i kryteria oceny projektów;
  - b. dopilnowuje, by wybrana operacja wchodziła w zakres funduszu lub funduszy oraz zaliczała się do kategorii interwencji określonej w osi lub osiach priorytetowych programu operacyjnego;
  - c. przedkłada beneficjentowi dokument zawierający warunki wsparcia dla każdego działania w tym szczegółowe wymagania dotyczące produktów lub usług, które mają być dostarczone w ramach operacji, plan finansowania oraz termin realizacji;
  - d. upewnia się, że, jeżeli operacja rozpoczęła się przed dniem złożenia wniosku o dofinansowanie do instytucji zarządzającej, spełnione zostały unijne i krajowe zasady dotyczące danej operacji;
  - e. dopilnowuje, aby wnioskodawca nie otrzymał wsparcia z funduszy, w przypadku gdy zostało ono lub powinno być zostać objęte procedurą odzyskiwania;
  - f. określa kategorię interwencji, w odniesieniu do której przypisane są wydatki związane z operacją.
- 3) w odniesieniu do zarządzania finansami i kontroli programu operacyjnego:
- a. weryfikuje, czy współfinansowane produkty i usługi zostały dostarczone, czy wydatki deklarowane przez beneficjentów zostały przez nich zapłacone oraz, czy spełniają one wymagania obowiązującego prawa unijnego i krajowego, programu operacyjnego oraz warunki wsparcia operacji;
  - b. dopilnowuje, aby beneficjenci uczestniczący w realizacji operacji, których koszty zwracane są na podstawie faktycznie poniesionych kosztów kwalifikowalnych, prowadzili oddzielny system księgowości lub korzystali z odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją;
  - c. wprowadza skuteczne i proporcjonalne środki zwalczania nadużyć finansowych, uwzględniając stwierdzone rodzaje ryzyka;
  - d. ustanawia procedury gwarantujące przechowywanie wszystkich dokumentów dotyczących wydatków i audytów wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu;
  - e. sporządza poświadczenie wiarygodności dotyczące zarządzania w sprawie funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli, legalności i prawidłowości operacji leżących u ich podstaw oraz przestrzegania zasady należytego

zarządzania finansami, wraz ze sprawozdaniem zawierającym wyniki przeprowadzonych kontroli zarządzania, wszelkie niedociągnięcia stwierdzone w systemach zarządzania i kontroli oraz wszelkie podjęte działania naprawcze.

Dodatkowo Instytucji Zarządzającej zostały powierzone zadania związane z certyfikacją wydatków do Komisji Europejskiej. Zadania z zakresu certyfikacji będą realizowane zgodnie z zapisami art. 115 Rozporządzenia Ogólnego poprzez właściwą komórkę organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Dane kontaktowe:

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego
Ul. Korsarzy 34,
70-540 Szczecin

Institucja Pośrednicząca

Institucja Zarządzająca programem, zgodnie z zapisami art.113, pkt 7 Rozporządzenia Ogólnego ma możliwość przekazania zarządzania częścią programu operacyjnego Institucji Pośredniczącej. Pomimo przekazania tych zadań, Institucja Zarządzająca zachowa całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji programu. Zakres obowiązków, jaki zostanie nałożony na Institucję określi stosowna umowa lub porozumienie zawarte pomiędzy Institucją Zarządzającą a Pośredniczącą.

Dane kontaktowe:

W trakcie ustaleń

Institucja Audytowa

Institucja Audytowa (IA), realizuje zadania określone w art. 116 Rozporządzenia Ogólnego. IA jest odpowiedzialna za zapewnienie, że audyty systemu zarządzania i kontroli programu operacyjnego oraz kontrole projektów przeprowadzane na podstawie odpowiedniej próby są przeprowadzane zgodnie z międzynarodowo uznanymi standardami audytu. Institucja Audytowa zostanie umiejscowiona w pionie Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej w Ministerstwie Finansów IA prowadzić będzie audyty za pośrednictwem 16 Urzędów Kontroli Skarbowej (UKS). Do zadań Institucji Audytowej należą:

- 1) prowadzenie audytów systemów zarządzania i kontroli na podstawie stosownej próby działań oraz rocznego sprawozdania finansowego;
- 2) dbałość o to, aby czynności audytowe uwzględniały uznane w skali międzynarodowej standardy audytu;
- 3) przygotowanie w ciągu 6 miesięcy od przyjęcia programu operacyjnego strategii audytu dla przeprowadzenia audytów;
- 4) sporządzanie opinii z audytu na temat rocznego sprawozdania finansowego z poprzedniego roku obrotowego oraz rocznych sprawozdań z kontroli,

przedstawiających wyniki audytów przeprowadzonych w poprzednim roku obrotowym.

Dane kontaktowe:

Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej
Ministerstwo Finansów
ul. Świętokrzyska 12,
00-916 Warszawa

Instytucja odpowiedzialna za otrzymywanie płatności dokonywanych przez KE

Instytucją odpowiedzialną za otrzymywanie płatności dokonywanych przez KE jest minister właściwy do spraw finansów publicznych. Środki przekazywane przez KE jako zaliczki, płatności okresowe i płatność końcową zostaną włączone do budżetu państwa jako jego dochody. Z kolei z budżetu państwa będą przekazywane środki na finansowanie projektów. Mechanizm przepływów finansowych oparty będzie o budżet środków europejskich w ramach budżetu państwa.

Dane kontaktowe:

Ministerstwo Finansów
ul. Świętokrzyska 12,
00-916 Warszawa

Instytucja odpowiedzialna za udzielenie desygnacji w imieniu państwa członkowskiego

Podmiotem udzielającym desygnacji jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. Desygnacja ma na celu potwierdzenie spełnienia przez daną instytucję warunków zapewnienia prawidłowej realizacji programu operacyjnego.

Dane kontaktowe:

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
ul. Wspólna 2/4,
00-926 Warszawa

System monitorowania i sprawozdawczości

System monitorowania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 będzie obejmował monitorowanie:

- założonych celów Programu poprzez monitorowanie wskaźników produktu oraz wskaźników rezultatu strategicznego przypisanych do poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych,
- założonych poziomów wydatkowania środków poprzez monitorowanie wskaźników finansowych,
- utrzymania warunków koncentracji tematycznej poprzez monitorowanie poziomów alokacji w wyznaczonych obszarach.

Wskaźniki produktu przypisane do poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych w Programie pochodzą z Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych 2014-2020 (w tym Common Indicators), a w uzasadnionych przypadkach zostały uzupełnione o wskaźniki specyficzne dla Programu.

W systemie monitorowania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 istotną rolę będzie pełnił również Komitet Monitorujący, który zostanie ustanowiony w terminie trzech miesięcy od przyjęcia Programu przez KE.

Do zadań Komitetu będzie należało rozpatrywanie i zatwierdzanie w szczególności:

- a) wszelkich kwestii, które wpływają na wykonanie programu operacyjnego;
- b) postępów w realizacji planu oceny oraz działań następczych podjętych w związku z ustaleniami tych ocen;
- c) realizacji strategii komunikacji;
- d) realizacji dużych projektów;
- e) realizacji wspólnych planów działania;
- f) działań mających na celu promowanie równouprawnienia płci, równych szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób niepełnosprawnych;
- g) działań mających na celu promowanie zrównoważonego rozwoju;
- h) działań w ramach programu operacyjnego odnoszących się do spełnienia uwarunkowań ex ante;
- i) instrumentów finansowych.

Ponadto Komitet monitorujący będzie rozpatrywał i zatwierdzał:

- a) metodykę i kryteria wyboru operacji;
- b) roczne i końcowe sprawozdania z realizacji;
- c) plan oceny dla programu operacyjnego i wszelkie zmiany planu;
- d) strategię komunikacji dla danego programu operacyjnego i wszelkie zmiany strategii;
- e) wszelkie propozycje instytucji zarządzającej dotyczące wszelkich zmian programu operacyjnego.

IZ RPO WZ będzie sporządzać sprawozdania z realizacji Programu zgodnie z zasadami określonymi przez KE oraz zgodnie z krajowymi wytycznymi w zakresie sprawozdawczości.

System sprawozdawczości będzie zakładał przekazywanie do KE:

- Informacji kwartalnych – informacje będą przekazywane w formie elektronicznej i będą obejmowały dane dotyczące wydatków kwalifikowanych w odniesieniu do: liczby projektów wybranych do udzielenia wsparcia, zawartych umów/wydzanych decyzji o dofinansowaniu oraz wydatków zadeklarowanych do rozliczenia przez beneficjentów. Do Informacji za II i IV kwartał dodatkowo będą dołączane prognozy certyfikacji wydatków.
- Sprawozdań rocznych z realizacji Programu - sprawozdania te będą sporządzane co roku, począwszy od roku 2016, za poprzedni rok budżetowy i będą zawierać informacje na temat realizacji Programu, w tym stanu wdrażania poszczególnych

osi priorytetowych w powiązaniu z danymi finansowymi oraz stopniem osiągnięcia wskaźników. Sprawozdania roczne sporządzane w latach 2017, 2019 oraz sprawozdanie końcowe zostaną poszerzone o informacje dotyczące stopnia osiągnięcia założonych celów, w tym wartości pośrednich wskaźników produktu i wskaźników finansowych dla każdej z osi (wskaźniki wskazane w tabeli 6 każdej z osi priorytetowych stanowią tzw. Ramy wykonania osi i w 2019 roku zostaną włączone w proces przeglądu programów), a jeśli będzie możliwe to również ocenę wpływu Programu na wskaźniki strategiczne. Sprawozdanie przedkładane w 2019 roku i końcowe, dodatkowo będzie zawierało informacje na temat wkładu Programu w realizację Strategii Europa 2020. Sprawozdanie końcowe IZ RPO WZ przedłoży w 2024 roku.

Przekazywanie Informacji kwartalnych i Sprawozdań rocznych do KE odbywać się będzie poprzez system informatyczny SFC (System for Fund Management in the European Community).

IZ RPO WZ zapewni, że proces sprawozdawczości będzie realizowany prawidłowo, systematycznie i terminowo przez cały okres programowania. Dane do sprawozdawczości będą agregowane z poziomu projektów (bezpośrednio od beneficjentów) a w przypadku, gdy w systemie realizacji Programu zostaną ustanowione Instytucje Pośredniczące lub inne, również od tych instytucji.

System ewaluacji

Celem ewaluacji jest poprawa jakości projektowania i realizacji programu oraz ocena jego efektywności, skuteczności i wpływu na rozwój regionu. Ocena wpływu programu będzie się odnosić w szczególności do osiągnięcia celów ustalonych dla poszczególnych osi priorytetowych/priorytetów inwestycyjnych, w tym do wpływu interwencji na wskaźniki strategiczne ustalone w programie.

System ewaluacji programu będzie niezależny, obiektywny, przejrzysty i jawny a same ewaluacje będą realizowane przez niezależnych ekspertów. Proces ewaluacji programu będzie prowadzony przez Jednostkę Ewaluacyjną, wyodrębnioną w strukturze Instytucji Zarządzającej. Jej zasoby będą się opierały na kapitale ludzkim zbudowanym w perspektywie 2007-2013 w związku z wdrażaniem funduszy unijnych w regionie, zarówno w zakresie EFRR jak i EFS.

Do zadań Jednostki Ewaluacyjnej w zakresie ewaluacji będzie należało:

- realizowanie i koordynowanie procesu ewaluacji programu;
- współpracowanie z Krajową Jednostką Ewaluacji;
- budowanie potencjału ewaluacyjnego na poziomie programu;
- zapewnienie zasobów kadrowych i finansowych potrzebnych do przeprowadzania ewaluacji;
- pozyskiwanie i gromadzenie danych niezbędnych do realizacji ewaluacji, w tym danych dotyczących realizacji wskaźników;

- opracowanie Planu Ewaluacji na cały okres programowania i przekazanie do zatwierdzenia przez Komitet Monitorujący;
- przekazywanie wyników ewaluacji Komitetowi Monitorującemu i Komisji Europejskiej;
- upublicznianie wyników ewaluacji;
- przekazanie Komisji Europejskiej raportu podsumowującego wyniki ewaluacji przeprowadzonych w ramach programu przez cały okres programowania do 31 grudnia 2020 roku;
- współpracowanie z Komisją Europejską przy przeprowadzaniu ewaluacji ex-post.

Jednostka Ewaluacyjna jest zobowiązana do przeprowadzenia następujących rodzajów ewaluacji:

- Ewaluacji ex ante – przed rozpoczęciem realizacji programu;
- Ewaluacji bieżących (on-going) – oceniających skuteczność, efektywność i wpływ interwencji. Przynajmniej raz w ciągu okresu programowania zostaną zrealizowane ewaluacje oceniające sposób w jaki wsparcie udzielane w ramach poszczególnych osi priorytetowych programu przyczyniło się do osiągnięcia założonych w nich celów. W pierwszych latach wdrażania programu zostanie przeprowadzona ewaluacja systemu zarządzania i wdrażania programu. W ostatnich latach wdrażania programu zostanie przeprowadzona ewaluacja osiągniętych efektów i zmiany, która zaszła w wyniku realizacji programu. Do końca 2020 roku zostanie przygotowany raport podsumowujący wyniki wszystkich przeprowadzonych ewaluacji.

W celu ukierunkowania i organizacji procesu ewaluacji regionalnego programu operacyjnego zostanie przygotowany Plan Ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego na cały okres programowania. Dokument ten zostanie przedstawiony Komitetowi Monitorującemu.

Koncepcja procesu ewaluacji regionalnego programu operacyjnego zawarta w Planie będzie wynikała z logiki programu oraz będzie zawierać następujące elementy:

- Listę tematów badań ewaluacyjnych wraz z uzasadnieniem ich realizacji;
- Metody przewidziane do zastosowania wraz z określeniem zapotrzebowania na dane;
- Sposoby zapewnienia dostarczenia odpowiedniego zakresu danych na użytek ewaluacji;
- Harmonogram procesu ewaluacji;
- Sposoby komunikacji wyników ewaluacji;
- Zasoby ludzkie;
- Budżet
- Plan szkoleń.

Środki na realizację zadań zostaną zapewnione w ramach budżetu XII osi priorytetowej „Pomoc techniczna”.

Wyniki procesu ewaluacji będą udostępniane na stronie internetowej programu oraz będą przekazywane Komitetowi Monitorującemu i Komisji Europejskiej. Jednostka Ewaluacyjna będzie też współpracować z Krajową Jednostką Ewaluacyjną w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania Wnioskami i Rekomendacjami. Ponadto, w zakresie ewaluacji Jednostka Ewaluacyjna będzie ściśle współpracować z Komisją Europejską oraz Krajową Jednostką Ewaluacyjną.

System kontroli

System kontroli w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego będzie się opierał na dwóch typach kontroli:

1. Kontrolach systemowych;
2. Weryfikacji wydatków.

Kontrola systemowa ma miejsce w sytuacji, gdy IZ deleguje część swoich funkcji innym podmiotom, w tym również zadania z zakresu weryfikacji wydatków. Celem kontroli systemowej jest uzyskanie pewności, że wszystkie delegowane funkcje są realizowane w odpowiedni sposób, a system zarządzania i kontroli Regionalnego Programu Operacyjnego funkcjonuje prawidłowo, efektywnie i zgodnie z prawem. Kontrola systemowa obejmuje kontrolę dokumentacji oraz kontrolę na miejscu.

Weryfikacja wydatków polega na sprawdzeniu dostarczenia towarów i usług współfinansowanych w ramach projektów, faktyczności poniesienia wydatków oraz ich zgodności z zasadami wspólnotowymi i krajowymi. W ramach tego typu kontroli, IZ będzie przeprowadzała:

1. Weryfikacje złożonych przez beneficjentów dokumentacji finansowej;
2. Kontrole projektów na miejscu/dokumentach;
3. Kontrole trwałości;
4. Kontrole krzyżowe;
5. Kontrole doraźne.

Weryfikacja złożonej przez beneficjenta dokumentacji finansowej – są to w szczególności czynności sprawdzające prowadzone na dokumentach w siedzibie instytucji weryfikującej i obejmuje wszystkie złożone przez beneficjenta dokumenty finansowe.

Kontrola projektów na miejscu – jest formą weryfikacji wydatków potwierdzającą, że przedmiot współfinansowania został dostarczony oraz że wydatki zadeklarowane przez beneficjentów w związku z realizowanymi projektami zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi.

Kontrole trwałości – są formą weryfikacji przez Instytucję Zarządzającą lub Instytucję, do której IZ delegowała część swoich zadań, sprawdzającą czy przekazany wkład funduszy nadal służy określonym celom przedsięwzięcia, w terminie określonym zgodnie ze stosownymi regulacjami.

Kontrole krzyżowe – celem kontroli krzyżowych jest wykrywanie i eliminowanie podwójnego finansowania tych samych wydatków zarówno w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, jak i RPO z innymi programami pomocowymi³⁵.

Kontrole doraźne – są to w szczególności takie kontrole, które:

- a) w odniesieniu do kontroli systemowych potrzeba ich przeprowadzenia wynika z podejrzenia wystąpienia istotnych uchybień w pracy instytucji zaangażowanej w system wdrażania;
- b) w odniesieniu do weryfikacji złożonej przez beneficjenta dokumentacji finansowej potrzeba przeprowadzenia wynika z przesłanek dających podstawy do podejrzenia popełnienia nieprawidłowości przez beneficjenta.

System informatyczny

Minister Rozwoju Regionalnego zapewnia budowę i funkcjonowanie centralnego systemu informatycznego SL 2014, który będzie wspierał realizację programów operacyjnych. System ten tworzony jest w celu spełnienia wymogów rozporządzenia ogólnego w zakresie:

1. obowiązku rejestrowania i przechowywania danych dotyczących każdego projektu, niezbędnych do monitorowania, oceny, zarządzania finansowego, kontroli i audytu, w tym danych osobowych uczestników projektów na potrzeby monitorowania i ewaluacji projektów współfinansowanych z EFS (art. 114 ust. 2 rozporządzenia ogólnego);
2. zapewnienia systemu komputerowego służącego prowadzeniu księgowości, przechowywaniu i przekazywaniu danych finansowych i danych na temat wskaźników, dla celów monitorowania i sprawozdawczości (art. 62 rozporządzenia ogólnego);
3. zapewnienia funkcjonowania systemu informatycznego, za pomocą którego pełna komunikacja pomiędzy beneficjentem a właściwymi instytucjami odbywać się będzie wyłącznie drogą elektroniczną (art. 112 ust. 3 rozporządzenia ogólnego).

System informatyczny SL 2014 służy w szczególności do wspierania procesów związanych z:

- 1) obsługą projektu od momentu podpisania umowy o dofinansowanie projektu albo podjęcia decyzji o dofinansowaniu projektu;
- 2) ewidencjonowaniem danych dotyczących programów operacyjnych;
- 3) obsługą procesów związanych z certyfikacją wydatków.

Instytucje oraz beneficjenci korzystają z funkcjonalności udostępnionych za pośrednictwem centralnego systemu informatycznego SL 2014, w zakresie obsługi

³⁵ IZ będzie przeprowadzała kontrole krzyżowe horyzontalne (z innymi programami pomocowymi) tylko w sytuacjach, kiedy na poziomie krajowym zostaną przyjęte ustalenia/wytyczne określające odpowiedzialność i uprawnienia innych instytucji do przeprowadzania takich kontroli.

projektu od momentu podpisania umowy o dofinansowanie projektu albo podjęcia decyzji o dofinansowaniu projektu.

Dostęp do danych gromadzonych w SL 2014 mają:

- wszystkie instytucje uczestniczące w realizacji programów operacyjnych, tj. między innymi instytucja zarządzająca, instytucje pośredniczące, instytucje wdrażające, instytucja audytowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania swoich zadań;
- beneficjenci, w zakresie danych dotyczących realizowanych przez nich projektów.
- System informatyczny SL 2014 umożliwia tworzenie określonych raportów, między innymi:
  - informacji o poziomie wydatkowania środków UE;
  - prognoz wydatków;
  - informacji o stanie wdrażania funduszy strukturalnych;
  - informacji na temat przeprowadzonych kontroli.

Wymiana informacji pomiędzy Komisją Europejską a instytucją zarządzającą odbywać się będzie poprzez system SFC 2014.

Instytucja Zarządzająca zapewnia budowę i funkcjonowanie lokalnego systemu informatycznego w zakresie obsługi procesu wnioskowania o dofinansowanie oraz zasilania centralnego systemu informatycznego SL 2014 danymi w minimalnym zakresie, wynikającym z właściwych wytycznych wydanych przez Ministra Rozwoju Regionalnego.

Zarządzanie finansowe

Podstawowy mechanizm przepływów finansowych w zakresie środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oparty jest o budżet środków europejskich, czyli wyodrębnioną część budżetu państwa, zasilaną transferami z Komisji Europejskiej (dochody budżetu środków europejskich), z której następnie dokonywane są płatności na rzecz beneficjentów w kwocie odpowiadającej przyznanemu dofinansowaniu unijnemu (wydatki budżetu środków europejskich). Budżet środków europejskich nie obejmuje wydatków ponoszonych w ramach pomocy technicznej.

Instytucją dokonującą płatności jest Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Podstawą dokonania płatności na rzecz beneficjenta jest przekazane do BGK zlecenie płatności wystawione przez instytucję, z którą beneficjent zawarł umowę o dofinansowanie projektu, przygotowane w oparciu o zweryfikowany wniosek beneficjenta o płatność.

Rozliczenie wydatków kwalifikowalnych poniesionych przez beneficjenta odbywa się na podstawie wniosku o płatność złożonego do właściwej instytucji.

Podstawą do wyliczenia wkładu unijnego, o której mowa w art. 110 ust. 2 rozporządzenia ogólnego, są całkowite wydatki kwalifikowalne.

System informacji i promocji

IZ jest odpowiedzialna za zapewnienie właściwej informacji i promocji programu operacyjnego.

W celu zapewnienia skutecznej koordynacji działań komunikacyjnych prowadzonych przez poszczególne instytucje Polska, zgodnie z art. 106 CPR, opracowuje horyzontalny dokument - wspólną strategię komunikacji polityki spójności.

W oparciu o wspólną strategię komunikacji IZ, zgodnie z art. 106 CPR, opracowuje dla RPO WZ 2014-2020 strategię komunikacji, będącą podstawą prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych dla tego programu.

IZ przygotowuje również roczne plany działań o charakterze wykonawczym.

Działania informacyjne i promocyjne wspierają realizację regionalnego programu.

Wsparcie to będzie realizowane w szczególności poprzez:

- informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwościach finansowania w ramach programu oraz sposobach jego pozyskania,
- dostarczanie beneficjentom informacji potrzebnych do realizacji projektów na ich różnych etapach,
- upowszechnianie wśród mieszkańców województwa roli oraz osiągnięć polityki spójności i funduszu przez działania informacyjne i promocyjne na temat efektów i wpływu programu oraz poszczególnych projektów, a także w stosownym zakresie UP.

Kluczowe jest, aby realizując działania informacyjno-promocyjne w perspektywie programowej 2014-2020 dążyć do wzmocnienia koordynacji działań, celem utrzymania wysokiej spójności przekazu i komplementarności komunikatów oraz narzędzi.

Wyzwaniem leżącym u podstaw skutecznej komunikacji, będzie opracowanie dokumentów skierowanych do potencjalnych beneficjentów i beneficjentów, a także materiałów przeznaczonych do komunikacji w mediach, z zastosowaniem czytelnego i zrozumiałego powszechnie języka.

W okresie 2014-2020 należy położyć większy nacisk na wykorzystanie potencjału komunikacyjnego samych beneficjentów.

Kluczowe jest również wdrażanie polityk horyzontalnych, jak równy dostęp do informacji dla osób niepełnosprawnych, dbałość o środowisko naturalne oraz współpraca z partnerami społeczno-gospodarczymi.

Sekcja 7.2 Działania angażujące stosownych partnerów w proces przygotowania programu oraz rola partnerów zaangażowanych we wdrażanie, monitorowanie, ewaluację programu

7.2.1 Rola partnerów w procesach przygotowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji programu

(1) Krótkie podsumowanie procesu przygotowania programu operacyjnego, z uwzględnieniem zasady partnerstwa

Przebieg komunikacji i konsultacji społecznych Założeń RPO WZ 2014 - 2020:

Od 2012 r. Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego prowadzi szereg działań, mających na celu komunikację i konsultacje założeń nowego okresu programowania w województwie zachodniopomorskim.

Spotkania z KE i MRR

W listopadzie 2012 r. władze Województwa Zachodniopomorskiego zorganizowały spotkanie roczne z przedstawicielami Komisji Europejskiej, w trakcie którego prezentowano regionalnym interesariuszom „Position Paper Poland”. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego oraz reprezentanci środowiska akademickiego z województwa zachodniopomorskiego.

Również w listopadzie 2012 r. zorganizowano spotkanie konsultacyjne Założeń Umowy Partnerstwa z udziałem Ministra Rozwoju Regionalnego, p. Elżbietą Bieńkowską.

Strona internetowa

W celu jak najszerszej komunikacji z partnerami uruchomiono stronę internetową poświęconą perspektywie finansowej 2014 – 2020 (<http://www.perspektywa2020.wzp.pl>), a także podstronę (przekierowanie) na stronie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie (www.wup.pl). Obie strony internetowe są na bieżąco uzupełniane informacjami w zakresie działań dotyczących prac nad kształtem nowego RPO WZ. Prezentowane są informacje na temat badań, spotkań, konferencji oraz kluczowych wydarzeń. Za pośrednictwem specjalnie dedykowanego adresu mailowego zapewniono możliwość stałego przesyłania propozycji projektów (inwestycji), możliwych do zrealizowania w nowej perspektywie finansowej.

Badanie ankietowe Instytucji Otoczenia Biznesu

W drugiej połowie roku 2012 wykonano badanie ankietowe Instytucji Otoczenia Biznesu³⁶. Głównym celem badania było uzyskanie opinii instytucji otoczenia biznesu na temat gospodarczych potencjałów rozwojowych regionu, kluczowych branż województwa oraz możliwości i oczekiwań przedsiębiorców.

Spotkania z przedstawicielami JST

W 2012 r. przeprowadzono szereg spotkań informacyjno – konsultacyjnych z przedstawicielami JST. Odbyło się łącznie 8 spotkań na terenie województwa zachodniopomorskiego, w których uczestniczył Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego, Członek Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego, a także pracownicy urzędu. Na spotkaniach prezentowano wstępne założenia wynikające z przedstawionej przez Komisję Europejską wizji polityki spójności, zasady, jakie będą nią kierować w następnym okresie programowania, a także cele i założenia Strategii Europa 2020. Na spotkaniach odbywały się także dyskusje z przedstawicielami JST na temat lokalnych potrzeb rozwojowych, które często rzutują na sytuację województwa. W

---

³⁶ Analiza ankiet skierowanych do Instytucji Otoczenia Biznesu województwa zachodniopomorskiego, Wydział Zarządzania RPO – Biuro ds. Programowania Szczecin, sierpień 2012

powiązaniu ze spotkaniami konsultacyjnymi, jednostki samorządu terytorialnego poddane zostały szerokim badaniom ankietowym. JST określały swoje bariery i potencjały, a także wskazywały projekty, inwestycje i przedsięwzięcia planowane do realizacji. Pierwsze badanie ankietowe przeprowadzono w sierpniu 2012 r., z naciskiem na określenie barier i potencjałów z przyporządkowaniem do nich planowanych przedsięwzięć.

B+R+I

W celu aktywnego włączenia, w prace nad programowaniem perspektywy 2014-2020, środowiska naukowo – badawczego, w styczniu 2013 r. zorganizowano spotkanie władz województwa z rektorami uczelni wyższych regionu. Podczas spotkania przedstawiono dziedziny i cele, które będą miały szansę na wsparcie ze środków unijnych. W trakcie spotkania wstępnie określono regionalne specjalizacje województwa zachodniopomorskiego (biogospodarka, logistyka, sektor metalowy i pochodne, turystyka oraz usługi oparte na wiedzy). Omówiono również możliwości zgłoszenia projektów poszerzających aktualną Mapę Drogową Infrastruktury Badawczej.

Konsekwencją spotkania władz regionu z rektorami szkół wyższych było utworzenie platformy współpracy, mającej na celu powołanie Narodowego Centrum Biogospodarki. Przedstawiciele uczelni województwa zachodniopomorskiego z udziałem pracowników Urzędu Marszałkowskiego oraz innych interesariuszy (klastrów, przedsiębiorców itp.) w ramach platformy przedstawiają projekty przedsięwzięć i inwestycji, które charakteryzują się wysoką innowacyjnością. Dzięki tym spotkaniom intensyfikuje się działania w poszukiwaniu partnerów w realizacji planowanych inicjatyw. Spotkania pozwalają na zawiązywanie się partnerstw naukowo – badawczych z sektorem szeroko pojętej gospodarki, co jest jednym z kluczowych założeń nowej perspektywy UE.

Władze województwa zachodniopomorskiego podjęły również szereg działań, mających na celu wyznaczenie regionalnych i inteligentnych specjalizacji. Prace badawcze w tym zakresie rozpoczęto już w 2012 r. Wyniki prac analitycznych również podlegały procesowi komunikacji i konsultacji społecznych. Efektem tego była m.in. konferencja pt. „Nie można być mistrzem we wszystkich dyscyplinach. Czas na regionalne i inteligentne specjalizacje”, zorganizowana w marcu 2013 r. w Szczecinie.

W konferencji uczestniczyli przedstawiciele przedsiębiorców, jednostek naukowych, uczelni, jednostek samorządu terytorialnego oraz instytucji otoczenia biznesu. Konferencja miała za zadanie prezentację priorytetowych obszarów wsparcia ze środków europejskich w nowej perspektywie finansowej oraz poszerzenie wiedzy i wymianę doświadczeń na temat koncepcji regionalnych i inteligentnych specjalizacji dla Pomorza Zachodniego.

W celu włączenia decydentów i działaczy regionalnych w prace nad metodą oceny potencjału regionu oraz analizy skuteczności podejmowanych działań na rzecz wzmocnienia strefy B+R+I przy wykorzystaniu dorobku i doświadczeń związanych z wyznaczeniem obszarów specjalizacji (*smart specializations*) w ramach dokumentów strategicznych dotyczących przyszłego okresu programowania UE zorganizowano w

marcu 2013 r. spotkanie warsztatowe pn. „Narodowy Program Foresight – wdrożenie wyników”. Celem spotkania było zebranie opinii przedstawicieli środowisk, biorących aktywny udział w kształtowaniu regionalnych, strategicznych kierunków rozwoju na temat zakresu oczekiwanych użyteczności narzędzia wspomagającego wdrażanie polityki opartej na faktach, w odniesieniu do sfery B+R+I, wynikającego ze specyfiki województwa. W warsztatach uczestniczyli przedstawiciele szkół wyższych, klastrów, a także instytucji zaangażowanych w rozwój regionu.

Konsultacje dotyczące Biogospodarki

Dyskusja o biogospodarce była kolejną z cyklu konsultacji społecznych poświęconego regionalnym specjalizacjom Pomorza Zachodniego. Uczestnicy konferencji pn. „Nie można być mistrzem we wszystkich dyscyplinach. Czas na biogospodarkę” spotkali się 20 czerwca 2013 r. W spotkaniu licznie uczestniczyli przedstawiciele uczelni, ministerstw oraz przedsiębiorcy. Uczestnicy konferencji poznali wstępne założenia Ramowego Programu Badań i Innowacji na lata 2014 – 2020 „Horyzont 2020”.

ZIT

W marcu 2013 r. odbyły się dwa spotkania zorganizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego z przedstawicielami Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego oraz przedstawicielami miast Koszalin i Kołobrzeg. W trakcie spotkań omówiono założenia dotyczące powoływania ZIT, ich funkcjonowania, proponowanych inwestycji, oraz umiejscowienia ZIT w RPO WZ 2014 – 2020. W efekcie konsultacji zainteresowane regiony przedstawiły propozycje przedsięwzięć, które mogłyby być zrealizowane w ramach ZIT.

Spotkania dotyczące założeń RPO WZ

W ramach prac związanych z przygotowaniem przez Instytucję Zarządzającą RPO WZ założeń do nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2014-2020, zorganizowane zostały trzy spotkania konsultacyjne z jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi.

Na spotkania zaproszono posłów i senatorów z okręgu Województwa Zachodniopomorskiego, radnych wojewódzkich, przedstawicieli JST, przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, instytucje otoczenia biznesu, przedstawicieli uczelni wyższych oraz samych mieszkańców.

Spotkania dotyczące kształtu osi

Włączenie merytorycznych partnerów społeczno-gospodarczych będzie odbywało się również poprzez spotkania, których celem będzie uzyskanie informacji od reprezentantów (organizacji reprezentujących) potencjalnych wnioskodawców na temat adekwatności układu działań / poddziałań w danej osi a także dopasowania kształtu RPO WZ do specyfiki podmiotów i ich planów rozwojowych oraz potencjałów a także uzyskania informacji czy

wskazane zamierzenia są dopasowane do potrzeb beneficjentów. Spotkania te odbywać się będą na terenie całego województwa zachodniopomorskiego.

Kluczowym elementem tego sposobu komunikacji jest odpowiedni dobór grup/uczestników, aby przeprowadzić spotkanie w sposób transparentny i merytoryczny. W związku z powyższym uwaga skupiona będzie na przedstawicielach określonych grup. Wskazane jest aby instytucje delegowały swoich ekspertów, którzy posiadają dużą wiedzę o branży (a nie koniecznie o funduszach). Nie jest wskazane aby w spotkaniach uczestniczyli bezpośredni decydenci wybranych podmiotów.

Po każdym ze spotkań zostanie przesłana informacja podsumowująca dane konsultacje, do której uczestnicy będą mogli się odnieść korespondencyjnie i uzupełnić o dodatkowe uwagi. Dodatkowo uczestnicy spotkania zostaną zobowiązani do wypełnienia krótkiej ankiety na podstawie której zostanie dokonana analiza.

(2) Opis sposobu zaangażowania odpowiednich partnerów, wskazanych w art.5, we wdrażanie, monitoring i ewaluację program operacyjnego.

W celu efektywnej i skutecznej realizacji i monitorowania Programu Instytucja Zarządzająca RPO zobowiązana jest do przestrzegania zasady partnerstwa. Zasada ta jest jedną z podstawowych zasad horyzontalnych odnoszących się do funduszy strukturalnych i opiera się na stałej współpracy pomiędzy samorządem województwa a partnerami społeczno-gospodarczymi i organizacjami pozarządowymi.

Na dalszych etapach prac związanych z wdrażaniem Programu niezbędne jest włączenie właściwych partnerów w prace poszczególnych grup roboczych (np. w zakresie ewaluacji, komitetu monitorującego). Kluczową rolę będą odgrywać partnerzy w Komitecie Monitorującym.

W skład Komitetu będą wchodzić przedstawiciele strony rządowej, samorządowej oraz partnerzy społeczno-gospodarczy, reprezentowani przez organizacje pracowników i pracodawców, organizacje pozarządowe, środowiska akademicko-naukowe. Komitet będzie realizować zasadę partnerstwa w zakresie działań monitoringowo-ewaluacyjnych.

Ponadto Instytucja Zarządzająca RPO będzie w stałym kontakcie z partnerami podczas cyklicznie organizowanych konferencji, warsztatów, spotkań konsultacyjnych, konsultacji prowadzonych online, spotkań w ramach grup roboczych (np. ds. ewaluacji). W ramach dobrej współpracy z Beneficjentami, IZ RPO będzie liczyć na konstruktywne uwagi do Programu na etapie jego wdrażania.

Organizacja grup roboczych (zespołów zadaniowych), jest warunkiem koniecznym wykorzystania merytorycznego potencjału partnerów w zarządzaniu programem. Przy większej częstotliwości spotkań partnerzy skorzystają z możliwości pogłębienia interesujących ich zagadnień (funkcja monitorująca).

W tym celu IZ RPO zapewni odpowiednią pulę środków z pomocy technicznej, które będą służyć realizacji zasady partnerstwa.

Ewaluacja ex post leży w zakresie odpowiedzialności Komisji Europejskiej, która przeprowadza ją we współpracy z Polską, jako Państwem Członkowskim i Instytucją Zarządzającą RPO. Dla partnerów nie zarezerwowano roli w procesie oceny ex post.

7.2.2. Granty globalne EFS dla partnerów społecznych i interesariuszy wdrażania programu

Instytucja Zarządzająca nie przewiduje udziału partnerów społecznych i innych zainteresowanych stron, w szczególności organizacji pozarządowych, w realizacji *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020* w formie dotacji globalnych. Nie jest planowane powierzenie zarządzania częścią programu operacyjnego ww. podmiotom.

7.2.3. Earmarking środków EFS na wzmocnienie zdolności instytucjonalnych partnerów społecznych oraz na budowanie potencjału organizacji pozarządowych

Instytucja Zarządzająca *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020* planuje podjąć wszelkie niezbędne działania w celu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych w realizację, monitorowanie i ocenę programu. Na etapie wdrażania partnerzy reprezentujący organy regionalne, lokalne, miejskie i władze publiczne, partnerzy gospodarczy i społeczni oraz podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji będą włączeni w pracę Komitetu Monitorującego Program.

Ponadto, w trakcie prac nad uszczegółowieniem programu, jak i redagowania dokumentów takich jak: regulaminy konkursów, zasady, zalecenia i wytyczne wspierające projektodawców w zakresie przygotowywania projektów, planowany jest udział partnerów społecznych w formie grup roboczych, konsultacji czy nieformalnych spotkań. Dlatego też, IZ przeznaczy odpowiednie środki w ramach Pomocy Technicznej na budowanie potencjału, który służyć będzie realizacji wskazanych założeń - aby udział partnerów przyniósł jak najbardziej wymierne efekty. W celu zaopatrzenia podmiotów, z którymi zakładana jest współpraca przy wdrażaniu programu w niezbędne kompetencje merytoryczne, organizowane będą szkolenia, warsztaty czy platformy dialogu społecznego.

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

Znaczenie koordynacji dla efektywnej realizacji Programu

Za jeden z kluczowych obszarów przygotowania, a następnie wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 uznaje się zapewnienie odpowiedniego systemu koordynacji wsparcia na wszystkich możliwych poziomach interwencji i z wykorzystaniem wszystkich dostępnych źródeł finansowania. Od zastosowania skutecznych mechanizmów koordynacyjnych uzależnione jest zmaksymalizowanie efektów realizacji tak Regionalnego Programu Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020, jak i komplementarnych względem niego programów operacyjnych w ramach Wspólnych Ram Strategicznych, instrumentów krajowych oraz instrumentów oferowanych z poziomu Unii Europejskiej. Określone poniżej elementy systemu koordynacji zaplanowane zostały w celu osiągnięcia komplementarności, spójności, skuteczności oraz efektywności wsparcia. Przy tym na nie wszystkie bezpośredni wpływ posiada samorząd województwa jako Instytucja Zarządzająca RPO.

Na poziomie ogólnokrajowym system koordynacji określa Umowa Partnerstwa, regulując przede wszystkim relacje pomiędzy celami Umowy Partnerstwa a celami tematycznymi, relacje pomiędzy interwencją programów Polityki Spójności i programów Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa oraz relacje z innymi instrumentami krajowymi i unijnymi, w tym oferowanymi przez Europejski Bank Inwestycyjny. W Umowie Partnerstwa dokonuje się też – co jest kluczowe z perspektywy samorządu województwa i nie pozostaje bez istotnego wpływu na cały system koordynacji – demarkacji pomiędzy krajowymi i regionalnymi programami operacyjnymi.

Zaprojektowane na poziomie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 rozwiązania koordynacyjne uwzględniają głównie zarządzanie zależnościami pomiędzy celami tematycznymi, priorytetami inwestycyjnymi, osiami priorytetowymi oraz instrumentami rozwoju terytorialnego, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikających z zakresu interwencji dwóch funduszy współfinansujących realizację Programu: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

System koordynacji, opracowany dla potrzeb programowania i wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 obejmuje dwie płaszczyzny:

- *płaszczyznę koordynacji wewnętrznej*, odnoszącą się do rozwiązań stymulujących komplementarność i synergię interwencji, zawartych w Programie oraz zapewnionych w systemie jego realizacji,
- *płaszczyznę komplementarności zewnętrznej*, odnoszącą się do relacji Programu do innych, wdrażanych w ramach Wspólnych Ram Strategicznych w Polsce programów, innych instrumentów krajowych i unijnych.

Koordinacja wewnętrzna

Rozwiązania koordynacyjne zawarte w Programie oraz systemie jego realizacji na poziomie Instytucji Zarządzającej RPO, potencjalnych Instytucji Pośredniczących i Wdrażających, obecne są w procesach:

- 1) programowania, poprzez:
  - zaprojektowanie układu osi priorytetowych Programu w relacji do wspólnych/komplementarnych obszarów interwencji, kategorii beneficjentów i grup docelowych, możliwych do wsparcia w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego oraz z uwzględnieniem układu i zawartości celów tematycznych; wynikiem tego procesu jest chociażby powiązanie interwencji Osi Priorytetowych VIII (EFS) i IX (EFRR) oraz X (EFS) i XI (EFRR) lub ujęcie w jednej osi – Osi Priorytetowej I – dwóch celów tematycznych: 1 i 3 oraz skorelowanie jej interwencji z działaniami zaplanowanymi w Osiach Priorytetowych VIII, X i XI,
  - zastosowanie wewnętrznej demarkacji w Programie, zakładającej podział zakresów interwencji opisanych celami tematycznymi i priorytetami inwestycyjnymi w sposób zapobiegający nakładaniu się obszarów wsparcia i gwarantujący ich dopasowanie i uzupełnianie się,
  - zaprojektowanie wykorzystania instrumentów terytorialnych, które zapewniają uzyskanie komplementarności również w wymiarze geograficznym; w Programie przewidziano wykorzystanie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, zwłaszcza w odniesieniu do miasta wojewódzkiego o znaczeniu metropolitalnym i jego obszaru funkcjonalnego (szerzej w sekcji 4.2); rozważa się jednocześnie możliwość skorzystania z Rozwoju Kreowanego przez Społeczność Lokalną – instrumentu mogącego potencjalnie zapewnić komplementarność ze wsparciem oferowanym na rzecz społeczności lokalnych przez Wspólną Politykę Rolną i Wspólną Politykę Rybołówstwa (szerzej w sekcji 4.1); narzędziem, które ma zagwarantować synergię interwencji z poziomu Programu i wyposażyć procesy rozwojowe w województwie w wymiar terytorialny, jest również kontrakt samorządowy³⁷ – umowa pomiędzy samorządem województwa a grupą samorządów lokalnych w ujęciu funkcjonalno-geograficznym, w której w oparciu o wizję rozwojową obszaru objętego kontraktem uzgadniania jest lista komplementarnych projektów,

³⁷ szerzej w rozdziale 4.3 *Propozycja zastosowania instrumentu ZIT, innego niż rozwój miejski wskazany w art.7 (2), wraz z alokacją z każdej osi priorytetowej*

przewidywanych do realizacji z poziomu różnych osi priorytetowych Programu (szerzej w sekcji 4.3),

2) zarządzania i wdrażania, poprzez:

- skupienie funkcji zarządzania Programem w łonie jednego wydziału Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, właściwego dla prowadzenia procesu programowania rozwoju województwa, projektowania i koordynacji wdrażania narzędzi finansujących ten rozwój, w tym programów operacyjnych,
- zapewnienie właściwej współpracy pomiędzy wydziałami Urzędu Marszałkowskiego, jego jednostkami organizacyjnymi i innymi instytucjami zaangażowanymi w realizację Programu na poziomie Instytucji Zarządzającej, ewentualnych Instytucji Pośredniczących i Wdrażających w ramach wspólnego ciała – Komitetu Koordynacyjnego (Komitetowi przypisane zostaną również zadania związane z zapewnieniem – w miarę przypisanych samorządowi województwa kompetencji – komplementarności z innymi programami operacyjnymi Wspólnych Ram Strategicznych, przynajmniej w części wdrażanymi na poziomie regionalnym, w tym programami Europejskiej Współpracy Terytorialnej, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa),
- wyłanianie w ramach Komitetu Koordynacyjnego zespołów zadaniowych dedykowanych różnym aspektom realizacji Programu, w tym na przykład zespołu weryfikującego i korygującego w miarę potrzeb mechanizmy komplementarności, czy też zespołu dokonującego bieżącej ewaluacji Programu,
- zapewnienie udziału w systemie koordynacji Komitetowi Monitorującemu dla Programu, z uwzględnieniem zasady partnerstwa oraz przypisanych mu w procesie realizacji Programu zadań,
- zaplanowanie mechanizmów finansowania krzyżowego (cross-financing), kluczowych w kontekście utrzymywania monofunduszowych osi priorytetowych oraz braku możliwości łączenia wsparcia więcej niż jednego funduszu (EFRR, EFS) na poziomie projektu (operacji),
- sterowanie procesem organizacji naborów na projekty w sposób zsynchronizowany, pozwalający między innymi na zapewnienie jednoczesnej oceny i jednoczesnego finansowania grupy komplementarnych projektów realizowanych w ramach różnych funduszy oraz różnych osi priorytetowych Programu (tzw. wiązki projektów),
- zharmonizowanie, a nawet ujednolicone kryteriów wyborów projektów zwłaszcza w tych osiach priorytetowych Programu, w których zaplanowano komplementarne względem siebie wsparcie i w których planuje się harmonizację procesów ogłaszania i prowadzenia naborów na projekty oraz jednoczesne udzielanie wsparcia,

- tam, gdzie będzie to możliwe – ujednoczenie zasad związanych z realizacją projektów, głównie w odniesieniu do projektów komplementarnych, w tym między innymi zapewnienie tożsamyh lub porównywalnych zasad finansowania projektów na etapie zapewniania środków na ich realizację i następnie – na etapie ich rozliczania, zaprojektowanie wspólnych rozwiązań informatycznych dla wnioskodawców i beneficjentów (wspólny wzór wniosku o dofinansowanie, wspólny wzór wniosku o płatność; jednolite zasady korzystania z systemów informatycznych Programu),
- prowadzenie wspólnych dla komplementarnych obszarów wsparcia Programu działań informacyjno-promocyjnych, skoordynowanych na poziomie Instytucji Zarządzającej RPO, celem dotarcia z jednorodnym, spójnym przekazem do wszystkich potencjalnych beneficjentów projektów, mogących zapewnić maksymalnie duży efekt synergii i kompleksowości interwencji Programu.

Komplementarność zewnętrzna

Zapewnienie odpowiedniego poziomu komplementarności zewnętrznej Programu jest wynikiem przede wszystkim zapisów Umowy Partnerstwa, układu programów operacyjnych uzgodnionych w Umowie, zapisanych w Umowie mechanizmów osiągnięcia ring-fencingów oraz warunków ex-ante, a także przyjętego na poziomie ogólnokrajowym systemu koordynacji wsparcia i odbywa się w oparciu o:

- 1) demarkację z interwencją krajowych programów operacyjnych w ramach Wspólnych Ram Strategicznych; linia demarkacyjna tworzy dla Regionalnego Programu Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 ramy programowania interwencji – zakres wsparcia dostępny z poziomu centralnego determinuje zakres interwencji Programu i stanowi wytyczną dla projektowania wsparcia oferowanego z poziomu regionalnego;
- 2) kontrakt terytorialny, przewidziany zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 i stawiający sobie za cel ściśle powiązanie instrumentów Polityki Spójności z instrumentami tych polityk krajowych, które wykazują silne sterytorializowanie; zakres uzgodnień między polskim rządem a samorządem województwa, obejmujący ustalenie konkretnych przedsięwzięć priorytetowych w ramach krajowych polityk sektorowych, najważniejszych z regionalnego punktu widzenia przekłada się na wymierne zapisy tak krajowych programów operacyjnych, jak i Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 (wykorzystywanych do finansowania uzgodnień kontraktowych) i jako taki – zapewnia komplementarność interwencji; elementem uzgodnień w toku negocjacji kontraktu terytorialnego są także przedsięwzięcia międzyregionalne realizujące Strategię Rozwoju Polski Zachodniej – strategii dla makroregionu pięciu województw, stanowiącej odpowiedź na zdefiniowane deficyty rozwojowe makroregionu i wspólne dla niego potrzeby;

makroregionalne porozumienie dotyczące celów rozwojowych Polski Zachodniej prowadzi do zwiększenia koordynacji ponadregionalnego i regionalnego planowania działań rozwojowych oraz odpowiadających im interwencji funduszy strukturalnych objętych WRS, w tym RPO oraz pozostałych środków krajowych;

- 3) zakres planowanej w ramach programów operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej kooperacji z regionami granicznymi na granicy polsko-niemieckiej oraz w Basenie Morza Bałtyckiego – prowadzonej głównie w aspekcie transgranicznym; województwo uczestniczy w realizacji dwóch programów współpracy transgranicznej: Południowy Bałtyk oraz Województwo Zachodniopomorskie – Meklemburgia Pomorze Przednie / Brandenburgia, które stanowią kontynuację programów realizowanych w perspektywie 2007-2013 (a nawet – w perspektywie 2004-2006 – w przypadku programu na granicy polsko-niemieckiej); funkcjonujące na poziomie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego mechanizmy koordynacji pozwalają na zapewnienie komplementarności wsparcia pomiędzy zakresem interwencji programów operacyjnych EWT a Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020, zarówno na etapie programowania (udział przedstawicieli Urzędu w gremiach eksperckich przygotowujących programy współpracy transgranicznej i wpływ na obszary wsparcia w nich planowane), jak i na etapie realizacji – poprzez wskazywany już w tej sekcji Komitet Koordynacyjny, funkcjonujący na poziomie Urzędu Marszałkowskiego.
- 4) korelację z innymi programami, instrumentami dostępnymi głównie bezpośrednio z poziomu UE, w tym w ramach Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

OP 1 GOSPODARKA-INNOWACJE-TECHNOLOGIE							
Cel tematyczny lub priorytet inwestycyjny danego PO	Komplementarny program inicjatywa, polityka, instrument krajowy, EBI	CT (dotyczy tylko programów wspieranych z EFSI)	Możliwe obszary komplementarności i synergii	Praktyczne przykłady komplementarności	Mechanizmy koordynacyjne		Rozwiązania dot. koordynacji z PO EWT
					poziom programowania	poziom wdrażania	
1.1. udoskonalanie infrastruktury badań i innowacji i podnoszenie zdolności do tworzenia doskonałości w zakresie badań i innowacji oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności leżących w interesie Europy;	POIR		1. Finansowanie badań naukowych 2. Rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej sektora nauk 3. Wsparcie powstawania międzynarodowych agend badawczych 4. Rozwój kadr sektora B+R				
	PROW		1b) Wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem, a badaniami i innowacją				
1.2 promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, budowanie sieci współpracy pomiędzy firmami, ośrodkami naukowo-badawczymi, ośrodkami akademickimi w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych i aplikacji z dziedziny usług publicznych, tworzenie sieci, pobudzanie popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...)	POIR		1.Badania oraz prace rozwojowe 2. Demonstracja/prace rozwojowe i demonstracje 3. Projekty aplikacyjne 4. Programy sektorowe 5. Programy wspierające regionalne inteligentne specjalizacje 6.Wsparcie współpracy nauki i kształtowanie i promocja innowacyjności jako źródła konkurencyjności gospodarki 7. Stymulowanie współpracy nauki z biznesem – bony na innowacje 8. Rozwój projektów przedsiębiorstw o wysokim potencjale innowacyjnym 9. Kredyt technologiczny na wdrożenie B+R 10.Tworzenie warunków infrastrukturalnych dla prowadzenia działalności B+R przez przedsiębiorstwa				
	PROW		(1a) Zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich (1b)Wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem, a badaniami i innowacją (1c) Promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym				
	PO Rybactwo i Morze		1. partnerstwa między naukowcami a rybkami 2. projekty innowacyjne w zakresie rybołówstwa morskiego i śródlądowego, akwakultury oraz służące ochronie morskich i śródlądowych zasobów biologicznych 3. promowanie kapitału ludzkiego i tworzenia sieci kontaktów w sektorze rybackim				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

PI 3.1 promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz wspieranie tworzenia nowych firm, z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości	POIR		1. Wsparcie funduszy typu venture capital, sieci aniołów biznesu oraz inkubatorów technologicznych 2. Fundusz gwarancyjny dla wsparcia innowacyjnych przedsiębiorstw				
	PO Rybactwo i Morze		(2b) rozpoczęcie działalności przez młodych rybaków				
	PROW		(2a) Ułatwianie restrukturyzacji gospodarstw stojących przed problemami strukturalnymi, szczególnie (2b) Ułatwianie wymiany pokoleniowej w sektorze rolnym				
PI 3.2 opracowywanie i wdrażanie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu internacjonalizacji			1. Wsparcie ochrony własności przemysłowej przedsiębiorstw 2. Wsparcie internacjonalizacji innowacyjnych przedsiębiorstw 3. Wsparcie przedsiębiorstw i jednostek naukowych w przygotowaniu do udziału w programach międzynarodowych				
	PO Rybactwo i Morze		1. usługi z zakresu zarządzania, zastępstw i doradztwa dla gospodarstw akwakultury				
	PROW		(3a) Lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy producentów i organizacje międzybranżowe				
CT 3 PI 3.3 wspieranie tworzenia i rozszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	PO Rybactwo i Morze		1. podnoszenie jakości produktów i wartości dodana produktów rybołówstwa i akwakultury, w tym inwestycje produkcyjne, 2. wspieranie szukania nowych form dochodów podmiotów sektora rybołówstwa i akwakultury 3. tworzenie i wdrażanie planów produkcji i wprowadzania do obrotu, 4. dopłaty do przechowywania, 5. środki dotyczące wprowadzania do obrotu, 6. przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury				
PI 3.4 wspieranie zdolności MŚP w zaangażowanie się w proces wzrostu ekonomicznego i innowacji	POIR		1. Wsparcie współpracy nauki i biznesu, kształtowanie i promocja innowacyjności jako źródła konkurencyjności gospodarki 3. Wsparcie rozwoju otwartych innowacji 4. Rozwój i profesjonalizacja proinnowacyjnych usług IOB				
OP 2 ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO							
PI 2.2 Rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększenie zapotrzebowania na TIK	PO PC		1. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji				
2.3.(EFRR) wzmacnianie zastosowania technologii komunikacyjno-informacyjnych dla e-administracji, e-learningu, e-integracji, e-kultury i e-zdrowia	PO PC		1. Podniesienie dostępności i jakości e-usług publicznych 2. Poprawa cyfrowej efektywności urzędów 3. Zwiększenie dostępności i wykorzystania informacji sektora publicznego 4. E- integracja i e-aktywizacja na rzecz zwiększenia aktywności oraz jakości korzystania z internetu				
OP 3 WSPARCIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ							

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

4.1. Promowanie produkcji i dystrybucji OZE	PO IiŚ		<p>1. Projekty inwestycyjne dotyczące wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci.</p> <p>2. Inwestycje w zakresie budowy lub modernizacji jednostek wytwarzania energii wykorzystujących odnawialne źródła energii.</p> <p>3. Projekty dotyczące budowy oraz modernizacji sieci umożliwiających przyłączenie jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE do KSE oraz sieci dystrybucyjnej o napięciu 110 kV.</p>				
4.2. promowanie efektywności energetycznej i użycia OZE w przedsiębiorstwach	PO IiŚ		<p>1. Audyty energetyczne (przemysłowe) dużych oraz średnich przedsiębiorstw oraz ogólnopolski system wsparcia doradczego dla przedsiębiorców (duże przedsiębiorstwa oraz MSP) w zakresie efektywności energetycznej oraz OZE.</p> <p>2. Promowanie zagadnień związanych z efektywnym wykorzystaniem energii oraz OZE z uwzględnieniem zasad zrównoważonej produkcji i konsumpcji.</p>				
4.3. wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania OZE w budynkach publicznych i sektorze mieszk.	PO IiŚ		<p>1. Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia tych budynków na energooszczędne.</p> <p>2. Ogólnopolski system wsparcia doradczego dla sektora publicznego i mieszkaniowego w zakresie efektywności energetycznej oraz OZE.</p>				
4.5. promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich typów obszarów, w szczególności na obszarach miejskich, wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego oraz podejmowania odpowiednich działań adaptacyjnych i mitygujących	PO IiŚ		<p>1. Poprawa efektywności dystrybucji ciepła do odbiorców oraz poprawa sprawności wytwarzania ciepła przez zmianę źródeł ciepła na jednostki wysokosprawnej kogeneracji.</p> <p>2. Wsparcie transportu publicznego, wynikające z przygotowanych przez samorządy planów gospodarki niskoemisyjnej</p> <p>a) projekty infrastrukturalne (w tym budowa, przebudowa, rozbudowa sieci szynowych, sieci energetycznych, zapleczy technicznych do obsługi i konserwacji taboru, centrów przesiadkowych oraz elementów wyposażenia dróg i ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego i pasażerów),</p> <p>b) zakup/ modernizacja taboru</p> <p>c) projekty wzbogacone o pozostałe komplementarne względem podstawowej infrastruktury liniowej elementy (inwestycje), w tym ITS</p>				
4.7. (EFRR) promowanie wysokosprawnej kogeneracji energii cieplnej i elektrycznej w oparciu o popyt na użytkową energię ciepłą	PO IiŚ		<p>1. Budowa lub rozbudowa jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła w technologii wysokosprawnej kogeneracji oraz przebudowa jednostki wytwarzania ciepła, w wyniku której jednostki te zostaną zastąpione jednostkami wytwarzania energii w technologii wysokosprawnej kogeneracji.</p> <p>2. Budowa przyłączy do sieci ciepłowniczej dla jednostek wytwarzających energię elektryczną i ciepła w skojarzeniu, w tym i z OZE.</p>				
OP 4 DOSTOSOWANIE DO ZMIAN KLIMATU							
5.2: promowanie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje ryzyka, zapewniających odporność na klęski żywiołowe oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi	PROW		(3b) Wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

	PO Rybactwo i Morze		1. przyczynianie się do osiągnięcia celów zintegrowanego nadzoru morskigo, a w szczególności do realizacji celów CISE				
	PO liŚ		1. Opracowanie lub aktualizacja dokumentów strategicznych i planistycznych w obszarze gospodarki wodnej 2. Poprawa bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie suszy. Projekty mające na celu zwiększenia naturalnej retencji, projekty z zakresu małej retencji, budowa lub modernizacja urządzeń wodnych. 3. Zabezpieczenie przed skutkami zmian klimatu obszarów szczególnie wrażliwych, w tym zagospodarowanie wód opadowych w szczególności na obszarach miejskich, ochrona brzegów morskich w szczególności przy zastosowaniu metod przyrodniczych opartych na ochronie biotechnicznej. 4. Rozwój systemów wczesnego ostrzegania i prognozowania zagrożeń oraz wsparcia systemu ratownictwa chemiczno-ekologicznego oraz służb ratowniczych na wypadek wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub poważnych awarii. 5. Wsparcie systemu monitorowania środowiska. 6. Działania promujące informacyjno-edukacyjne na temat zmian klimatu i adaptacji do nich dla szerokiego grona odbiorców.				
OP 5 ROZWÓJ NATURALNEGO ŚRODOWISKA CZŁOWIEKA							
6.1: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	PO liŚ		1. infrastruktura niezbędna do zapewnienia kompleksowej gospodarki odpadami w regionie, w tym w zakresie systemów selektywnego zbierania odpadów; 2. instalacje do termicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz frakcji palnej wydzielonej z odpadów komunalnych z odzyskiem energii; 3. absorbcja technologii, w tym innowacyjnych, w zakresie zmniejszania materiałochłonności procesów produkcji; 4. racjonalizacja gospodarki odpadami, w tym odpadami niebezpiecznymi, przez przedsiębiorców.				
6.2: zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze gospodarki wodnej, tak aby wypełnić zobowiązania wynikające z prawa unijnego	PROW		(4b) Poprawa gospodarki wodnej				
	PO liŚ		1. kompleksowa gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach co najmniej 10 000 RLM, w tym wyposażenie ich w: systemy odbioru ścieków komunalnych, oczyszczalnie ścieków; systemy i obiekty zaopatrzenia w wodę (wyłącznie w ramach kompleksowych projektów); infrastrukturę zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych; 2. racjonalizacji gospodarowania wodą w procesach produkcji oraz poprawa procesu oczyszczania ścieków.				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

6.3: ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	PO IiS	<ol style="list-style-type: none"> 1. kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. 2. projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. 3. nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury. 4. projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji 5. działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. 6. wsparcie szkół i uczelni artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury. 7. projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury. 				
6.4: ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym programu natura 2000 oraz zielonej infrastruktury	PROW	<p>(4a) Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów</p> <p>(4c) Poprawa gospodarowania glebą</p> <p>(5e) Zwiększenie sekwestracji węgla w rolnictwie i leśnictwie</p>				
	PO Rybactwo i Morze	<ol style="list-style-type: none"> 1. ochronę i odbudowę morskiej różnorodności biologicznej i ekosystemów morskich w ramach zrównoważonej działalności połowowej 2. zmniejszanie oddziaływania rybołówstwa na środowisko morskie 3. środki dotyczące zdrowia i dobrostanu zwierząt 4. inwestycje w zakresie rybołówstwa śródlądowego służące ochronie środowiska 5. akwakulturę świadczącą usługi w zakresie ochrony środowiska, 				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

		<p>1.ochrona in-situ i ex-situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych;</p> <p>2.utrzymanie lub zwiększanie drożności korytarzy ekologicznych lądowych i wodnych mających znaczenie dla ochrony różnorodności biologicznej i adaptacji do zmian klimatu, w tym rozwój zielonej infrastruktury;</p> <p>3.opracowanie i wdrażanie dokumentów planistycznych zgodnie z kierunkami określonymi w Priorytetowych Ramach Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE w latach 2014-2020 (PAF) oraz w Krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej;</p> <p>4. wspieranie zrównoważonego zarządzania obszarami cennymi przyrodniczo;</p> <p>5. doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej (wylącznie podlegające Parkom Narodowym);</p> <p>6. prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych w zakresie ochrony środowiska i efektywnego wykorzystania jego zasobów.</p>				
6.5: działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, w tym rekultywacja terenów przemysłowych i redukcja zanieczyszczenia powietrza	POIiŚ	<p>1.ograniczanie emisji z zakładów przemysłowych;</p> <p>2. wsparcie dla zanieczyszczonych/zdegradowanych terenów;</p> <p>3. rozwój miejskich terenów zielonych.</p>				
OP 6 ZRÓWNOWAŻONY TRANSPORT						
7.2: zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T	POIiŚ	<p>1. Projekty drogowe związane z połączeniem ośrodków miejskich z siecią TEN-T (drogi ekspresowe i drogi krajowe poza TEN-T) oraz odciążeniem miast od nadmiernego ruchu drogowego (obwodnice, drogi wylotowe z miast).</p> <p>2. montażu infrastruktury monitoringu i zarządzania ruchem (ITS) oraz systemów poprawiających bezpieczeństwo ruchu drogowego.</p>				
7.3: rozwój przyjaznych dla środowiska i niskoemisyjnych systemów transportu, włączając transport śródlądowy, morski, porty i połączenia multimodalne						
7.4: rozwój i rehabilitacja kompleksowego, nowoczesnego i interoperacyjnego systemu transportu kolejowego	POIiŚ	<p>Wsparcie transportu kolejowego poza siecią TEN-T:</p> <p>1. infrastruktura linii kolejowych, służących przewozom pasażerskim, towarowym oraz infrastruktura i tabor przewoźników działających na obszarach funkcjonalnych miast (koleje miejskie, metro).</p> <p>2. inwestycje infrastrukturalne w rozwój systemu kolei miejskiej oraz metra w obszarze ciężenia metropolii (uznanych za perspektywiczne)</p> <p>3. inwestycje w odniesieniu do infrastruktury liniowej (podstawowej i systemów sterowania ruchem), punktowej (przystanki kolejowe, dworce przesiadkowe) oraz tabor kolejowy.</p>				
OP 7 RYNEK PRACY						

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

8.5: zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników							
8.7: samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	PROW		(6a) Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych, małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy				
	PO Rybactwo i Morze		1. dywersyfikacja działalności gospodarczej i zatrudnienia podmiotów sektora rybołówstwa i akwakultury, szkolenia w zakresie przekwalifikowania do zawodu niezwiązanego z rybactwem dla rybaków i hodowców ryb oraz ich współmałżonków lub pracowników.				
8.8: równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego	POWER		1. Tworzenie warunków dla wyrównywania szans płci na rynku pracy				
8.9: adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	POWER		1. Podniesienie jakości zarządzania rozwojem przedsiębiorstw 2. Poprawa efektywności systemu wczesnego ostrzegania i szybkiego reagowania przedsiębiorstw na zmiany gospodarcze 3. Upowszechnienie mechanizmów i narzędzi dialogu społecznego				
8.10: aktywne i zdrowe starzenie się	POWER		1. Poprawa świadomości zdrowotnej społeczeństwa oraz wykrywalności chorób negatywnie wpływających na zasoby rynku pracy				
OP 8 ROZWÓJ SPOŁECZNY							
9.4: aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	POWER		1. Poprawa jakości kształtowania polityki państwa na rzecz włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa 2. Poprawa jakości działań realizowanych na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym 3. Integracja, indywidualizacja i standaryzacja usług na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz rozwój aktywnej integracji społeczno-zawodowej osób, rodzin i lokalnych społeczności				
9.7: ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	POWER		1. Poprawa jakości usług społecznych (w tym deinstytucjonalizacja pomocy oraz usługi opiekuńcze dla osób starszych i niesamodzielnych) i zdrowotnych na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym 2. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności systemu opieki zdrowotnej				
9.8: wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	POWER		1. Wzmocnienie koordynacji na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, w tym w zakresie sektorowych polityk publicznych i polityk regionalnych 2. Tworzenie warunków do rozwoju sektora ekonomii społecznej				
OP 9 INFRASTRUKTURA PUBLICZNA							

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

9.1: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	POLiŚ		<p>1. infrastruktura ratownictwa medycznego</p> <p>a) wsparcie istniejących oraz utworzenie nowych szpitalnych oddziałów ratunkowych, ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk wstępnej intensywnej terapii (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>b) modernizacja istniejących oraz utworzenie nowych centrów urazowych (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>c) wsparcie istniejących oraz utworzenie nowych przyszpitalnych całodobowych lotnisk lub lądowisk dla śmigłowców – przy SOR oraz jednostkach organizacyjnych szpitali wyspecjalizowanych w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych niezbędnych dla ratownictwa medycznego (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>d) wsparcie istniejących oraz utworzenie nowych baz lotniczego pogotowia ratunkowego (roboty budowlane, doposażenie) oraz wyposażenie śmigłowców ratowniczych w sprzęt umożliwiający loty w trudnych warunkach atmosferycznych i w nocy;</p> <p>2. infrastruktura ponadregionalnych podmiotów leczniczych:</p> <p>a) wsparcie oddziałów oraz innych jednostek organizacyjnych szpitali ponadregionalnych udzielających świadczeń zdrowotnych stacjonarnych i całodobowych na rzecz osób dorosłych, dedykowanych chorobom układu krążenia, nowotworowym, układu kostno– stawowo – mięśniowego, układu oddechowego, psychicznym (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>b) wsparcie oddziałów oraz innych jednostek organizacyjnych szpitali ponadregionalnych udzielających świadczeń zdrowotnych stacjonarnych i całodobowych w zakresie ginekologii, położnictwa, neonatologii, pediatrii oraz innych oddziałów zajmujących się leczeniem dzieci (roboty budowlane, doposażenie);</p> <p>c) wsparcie pracowni diagnostycznych oraz innych jednostek zajmujących się diagnostyką współpracujących z jednostkami wymienionymi powyżej.</p>				
9.2: wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	PROW		(6b) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich				
	PO Rybactwo i Morze		1. wsparcie na rzecz zintegrowanego rozwoju lokalnego, realizacja lokalnych strategii rozwoju przez LGD, działania prowadzone w ramach współpracy pomiędzy LGD.				
9.3: wspieranie przedsiębiorstw społecznych							
OP 10 EDUKACJA							
10.1: ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego	POWER		1.Rozwój narzędzi polityki edukacyjnej 2.Poprawa jakości pracy szkół i placówek oświatowych 3.Tworzenie warunków do rozwoju nowoczesnych metod wspierania uczenia się, dostosowanego do wyzwań gospodarki opartej na wiedzy				

SEKCJA 8: SYSTEM KOORDYNACJI

10.3: poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji siły roboczej i zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktykę i przyuczania do zawodu, takich jak dwutorowe systemy kształcenia	POWER	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie warunków dla współpracy przedsiębiorców ze szkołami i placówkami edukacyjnymi różnego typu i szczebla w procesie kształcenia i egzaminowania, ukierunkowanych na zapewnienie wykwalifikowanych kadr gospodarki 2. Rozwój uczenia się przez całe życie poprzez budowę krajowego systemu kwalifikacji 3. Poprawa dostępności, jakości i adekwatności usług edukacyjnych (rozwojowych) świadczonych na rzecz przedsiębiorstw i ich pracowników 4. Zapewnienie wykwalifikowanych kadr medycznych odpowiadających na potrzeby epidemiologiczno-demograficzne kraju 				
OP 11 INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA						
10.4: inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej						

SEKCJA 9: WARUNKOWOŚĆ EX ANTE

W trakcie realizacji prac nad spełnieniem wymogów warunkowości ex ante dla funduszy WRS 2014 - 2020 zidentyfikowano trzy zasadnicze obszary, w których niezbędne jest zaangażowanie samorządów regionalnych:

- a) Badania naukowe i innowacje
- b) Gospodarka odpadami
- c) Transport

Sekcja 9.1 Identyfikacja warunków ex ante dla programu oraz ocena ich spełnienia

a) Warunek 1.1. Badania naukowe i innowacje

Istnienie krajowych lub regionalnych strategicznych ram polityki w dziedzinie badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji, w odpowiednich przypadkach, zgodnie z Krajowym Programem Reform, w celu zwiększenia wydatków na badania i innowacje ze środków prywatnych.

Komisja Europejska mocno koncentruje się na tematyce badań naukowych i innowacjach jako sile napędowej dla utrzymania konkurencyjności UE. Inteligentne specjalizacje zostały wybrane jako warunkowość ex-ante i mają centralną funkcję w nowym okresie programowania. Proces identyfikacji regionalnych, a docelowo inteligentnych specjalizacji w województwie zachodniopomorskim w pierwszej kolejności wynikał z zapisów *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020*. Pojęcie regionalnych specjalizacji zostało dostrzeżone i zastosowane właśnie w przygotowanej w 2010 roku RSI. Jednym z trzech celów strategicznych tego dokumentu jest *Rozwój specjalizacji regionalnych w oparciu o endogeniczny potencjał województwa*. Dokonano próby zidentyfikowania obszarów gospodarki w których takie specjalizacje mogą się rozwijać, a także w sposób ramowy oraz adekwatny do ówczesnego stanu wiedzy określono najważniejsze związane z tym działania i etapy.

W 2012 roku Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego przyjął dokumentu pn. *Zarządzanie przez programy. System zarządzania realizacją strategii rozwoju i polityk sektorowych województwa zachodniopomorskiego do 2020 roku*, którego rezultatem są prace nad Programem Strategicznym *Gospodarka*, w którym zaprezentowano 5 wytypowanych obszarów – regionalnych specjalizacji, które są wyróżniające dla regionu. W ramach toczącej się dyskusji nad miejscem inteligentnych specjalizacji w dokumentach programowych/strategicznym regionów, województwo zachodniopomorskie wskazuje na *Program Strategiczny Gospodarka* – jednego z ośmiu dokumentów kluczowych (wykonawczych) w realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego (SRWZ). Program już teraz określa regionalne i inteligentne specjalizacje regionu, czego wynikiem jest pierwszy cel strategiczny - *Kreowanie regionalnych i inteligentnych specjalizacji w oparciu o działalność badawczo – rozwojową*.

b) Warunek 6.2. Gospodarka odpadami

Promowanie zrównoważonych gospodarczo i środowiskowo inwestycji w sektorze gospodarki odpadami, w szczególności poprzez opracowanie planów gospodarki odpadami zgodnych z dyrektywą 2008/98/WE w sprawie odpadów oraz z hierarchią postępowania z odpadami.

W dniu 29 czerwca 2012 r. Uchwałą Nr XVI/218/12 Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego zatwierdził aktualizację *Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2012-2017 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2018-2023.*

Celem przygotowania dokumentu jest wprowadzenie nowego, zgodnego z założeniami ustawy z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 152, poz. 897, z późn. zm.), systemu gospodarki odpadami komunalnymi w województwie. Uporządkowanie systemu gospodarki odpadami w województwie oraz sprawne i efektywne zarządzanie nowym systemem pozwoli na: uszczelnienie systemu gospodarowania odpadami komunalnymi, prowadzenie selektywnego zbierania odpadów komunalnych „u źródła”, zmniejszenie ilości odpadów komunalnych, w tym odpadów ulegających biodegradacji (OUB) kierowanych na składowisko odpadów, zwiększenie liczby nowoczesnych instalacji do odzysku, recyklingu oraz unieszkodliwiania odpadów komunalnych w sposób inny niż składowanie odpadów, całkowite wyeliminowanie składowisk odpadów niespełniających wymagań prawnych, prowadzenie właściwego sposobu monitorowania postępowania z odpadami komunalnymi zarówno przez właścicieli nieruchomości, jak i prowadzących działalność w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, zmniejszenie dodatkowych zagrożeń dla środowiska wynikających z transportu odpadów komunalnych z miejsc ich powstania do miejsc odzysku lub unieszkodliwiania przez podział województw na regiony gospodarki odpadami, w ramach których prowadzone będą wszelkie czynności związane z gospodarowaniem odpadami komunalnymi.

Dodatkowo Plan gospodarki odpadami wskazuje cele do osiągnięcia dla poszczególnych rodzajów odpadów, działania konieczne do realizacji tych celów oraz przedstawia ogólny zarys funkcjonowania całego systemu na terenie województwa.

Urząd Marszałkowski przesłał do Ministerstwa Środowiska w postaci „Karty przeglądu wojewódzkiego planu gospodarki odpadami” informację odnośnie zgodności PGO z zapisami dyrektywy 2008/98/WE w sprawie odpadów pod kątem spełnienia wymagań ex ante.

c) Warunek 7.1. Drogi

Istnienie kompleksowego planu/planów lub ram w zakresie inwestycji transportowej zgodnie z instytucyjną strukturą państw członkowskich (z uwzględnieniem transportu

publicznego na szczeblu regionalnym i lokalnym), które wspierają rozwój infrastruktury i poprawiają łączność z kompleksowymi i bazowymi sieciami TEN-T.

Warunek 7.2. Kolej

Istnienie w kompleksowym planie/kompleksowych planach lub ramach dotyczących transportu wyraźnej części dotyczącej rozwoju kolei zgodnie z instytucyjną strukturą państw członkowskich (z uwzględnieniem transportu publicznego na szczeblu regionalnym i lokalnym), który wspiera rozwój infrastruktury i poprawia łączność z kompleksowymi i bazowymi sieciami TEN-T. Inwestycje obejmują aktywa ruchome, interoperacyjność oraz rozwijanie potencjału.

Województwo Zachodniopomorskie przystąpiło do realizacji opracowania *Planu Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego* na obszarze regionu. W związku z wejściem w życie z dniem 1 marca 2011 roku ustawy o publicznym transporcie zbiorowym (Dz. U. Nr 5 z 2011 r., poz. 13) pojawił się nowy katalog obowiązków organizatora transportu publicznego. Do zadań Organizatora należy m. in. planowanie rozwoju transportu, organizowanie publicznego transportu zbiorowego oraz zarządzanie nim. Województwo, w związku z wykonywaniem zadań Organizatora w wojewódzkich przewozach pasażerskich, zobowiązane jest, na podstawie art. 9 ust. 1, pkt. 5 Ustawy, do opracowania i przyjęcia planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego, mającego rangę aktu prawa miejscowego.

Plan transportowy będzie określał w szczególności: sieć komunikacyjną, na której jest planowane wykonywanie przewozów o charakterze użyteczności publicznej, ocenę i prognozy potrzeb przewozowych, przewidywane finansowanie usług przewozowych, preferencje dotyczące wyboru rodzaju środków transportu, zasady organizacji rynku przewozów, pożądany standard usług przewozowych w przewozach o charakterze użyteczności publicznej, przewidywany sposób organizowania systemu informacji dla pasażera, podstawowa charakterystyka stanu systemu transportowego objętego planem (sieć, organizatorzy, przewoźnicy, użytkownicy), podstawowa charakterystyka społeczno-gospodarcza obszaru objętego planem, diagnoza stanu systemu ze wskazaniem silnych i słabych stron, zagrożeń i kierunków zmian, propozycja wariantów np. w zakresie sieci komunikacyjnej objętej planowanym wykonywaniem przewozów, wariantów wykorzystania podsystemów transportu, wariantów rozwoju gospodarczego, preferencje dotyczące wyboru rodzaju środków transportu,

Podstawowym celem opracowania planu transportowego jest poprawa jakości systemu transportowego i jego rozwój zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju. Jakość systemu transportowego będzie bowiem decydującym czynnikiem, warunkującym jakość życia mieszkańców i rozwój gospodarczy obszaru objętego planem transportowym. Stosowanie zasady zrównoważonego rozwoju będzie zapewniało równowagę między aspektami społecznymi, gospodarczymi, przestrzennymi oraz ochrony środowiska. Tak sformułowany cel nadrzędny planu transportowego powinien być osiąganym poprzez realizację celów szczegółowych, tj.: poprawę efektywności funkcjonowania systemu transportowego (instrument zwiększania wydajności systemu), integrację systemu

transportowego (w układzie gałęziowym i terytorialnym), poprawę dostępności transportowej i jakości transportu (instrument poprawy warunków życia i usuwania barier rozwojowych).

Plan transportowy będzie dokumentem odgrywającym kluczową rolę dla funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego w województwie na najbliższe lata i będzie miał wpływ na poziom zaspokojenia potrzeb transportowych mieszkańców.

Decyzją Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego zatwierdzony został również ranking projektów w zakresie budowy lub przebudowy dróg wojewódzkich, przewidzianych do realizacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020. Został on przekazany do Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w ramach wypełniania wymogów warunkowości ex ante. Zgodnie z wytycznymi MRR, we współpracy z Zachodniopomorskim Zarządem Dróg Wojewódzkich w Koszalinie przygotowana została propozycja listy rankingowej projektów, wynikających z nałożenia kryteriów (natężenia ruchu, funkcji drogi, kontynuacji ciągu i gotowości projektu do realizacji), zawierających dla każdego z projektów informację o: szacunkowych kosztach inwestycji, harmonogramie realizacji (w tym kluczowe etapy takie jak: opracowanie studium wykonalności, uzyskanie decyzji środowiskowej, ogłoszenie przetargu czy zakończenie robót) i źródłach współfinansowania.

Tabela 24: Wykaz warunków ex ante obowiązujących program oraz ocena ich spełnienia

Warunek <i>ex ante</i> obowiązujący program	Oś priorytetowa (lub osie priorytetowe), do której warunek ma zastosowanie	Spełnienie warunku <i>ex ante</i> : Tak/Nie/Częściowo	Kryteria	Spełnienie kryteriów: Tak/Nie	Odniesienie do dokumentów (strategie, inne odpowiednie dokumenty, z podaniem odpowiednich rozdziałów, artykułów, sekcji, wraz linkami do pełnej wersji dokumentu)	Dodatkowe informacje/ wyjaśnienia

Sekcja 9.2 Opis działań zmierzających do spełnienia warunków *ex ante*, wykaz instytucji odpowiedzialnych oraz harmonogram**Tabela 25: Działania do podjęcia w celu spełnienia obowiązujących ogólnych warunków *ex ante***

Ogólny warunek <i>ex ante</i> obowiązujący program, który jest całkowicie lub częściowo niespełniony	Niespełnione kryteria	Działania do podjęcia	Termin wykonania	Instytucje odpowiedzialne za spełnienie warunku
1. X				

Tabela 26: Działania do podjęcia w celu spełnienia obowiązujących tematycznych warunków *ex ante*

Tematyczny warunek <i>ex ante</i> obowiązujący program, który jest całkowicie lub częściowo niespełniony	Niespełnione kryteria	Działania do podjęcia	Termin wykonania	Instytucje odpowiedzialne za spełnienie warunku
1. X				

SEKCJA 10: REDUKCJA OBCIĄŻEŃ ADMINISTRACYJNYCH Z PUNKTU WIDZENIA BENEFICJENTA

W latach wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2007-2013 Instytucja nim zarządzająca zidentyfikowała szereg obciążeń administracyjnych, których najczęstszym źródłem były obowiązujące regulacje prawne w tym również trudności interpretacyjne przy stosowaniu przepisów, nadmierne wymogi formalne (proceduralne), niewystarczający przepływ informacji do potencjalnych beneficjentów.

W toku realizacji Programu na bieżąco były podejmowane działania mające na celu redukcję obciążeń administracyjnych, w szczególności tych, które uznano, jako zależne od Instytucji Zarządzającej (IZ). Należy zaznaczyć, iż minimalizacja obciążeń administracyjnych w ramach danego Programu była i będzie możliwa tylko w takim zakresie, jaki wynika z uregulowań będących w gestii IZ.

W celu redukcji obciążeń administracyjnych w latach 2007-2013 IZ podjęła następujące działania:

Źródło obciążenia	Identyfikacja obciążeń administracyjnych związanych z uzyskaniem dofinansowania w ramach RPO WZ 2007-2013	Główne działania IZ w zakresie redukcji obciążeń administracyjnych
PROCEDURALNE	<p>Skomplikowane i mało elastyczne procedury aplikacyjne jak i procedury realizacji projektów, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nadmiernie rozbudowane wymogi formalne w tym zbyt duża liczba wymaganych załączników niezbędnych do złożenia poprawnej formalnie aplikacji, • nieadekwatne do potrzeb i możliwości Wnioskodawców minimalne wartości projektów, • długi czas oceny wniosków o dofinansowanie jak i weryfikacji wniosków o płatność, a tym samym wydłużające się procedury rozliczenia projektu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zredukowano wymaganą dokumentację aplikacyjną do jednego egzemplarza wniosku i załączników; • Przeniesiono obowiązek dostarczania określonych załączników oraz drobnych korekt na etap weryfikacji formalno-prawnej, tj. przed podpisaniem umowy o dofinansowanie; • Rozszerzono katalog wydatków kwalifikowalnych, • Umożliwiono wnioskowanie o dofinansowanie na projekty o niewielkiej wartości; • Umożliwiono zastępowanie urzędowych zaświadczeń oświadczeniami Beneficjenta; • Skrócono czas oceny formalnej jak i merytorycznej; • Wprowadzono zaliczkowy tryb finansowania projektów; • Zredukowano liczbę wymaganych załączników do wniosku o płatność; • Wprowadzono możliwość ryczałtowego rozliczenia kosztów dla niektórych typów projektów.

PRAWNE	<ul style="list-style-type: none"> Nadmierne wymagania dotyczące zabezpieczenia realizacji umów o dofinansowanie; Częste zmiany procedur/wytycznych; Nieprecyzyjne definicje istotnych w kontekście realizacji projektów pojęć; Trudności w zakresie stosowania procedur wynikających z prawa zamówień publicznych jak i szeroko rozumianej zasady konkurencyjności. 	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększono próg wartościowy dofinansowania, dla którego można ustanowić zabezpieczenia realizacji umowy w formie weksla; Organizowano szereg szkoleń dla Beneficjentów, szczególnie w zakresie aplikowania o dofinansowanie, rozliczania projektów oraz stosowania ustawy prawo zamówień publicznych; Opracowywano podręczniki, mające na celu wspierać beneficjentów w prawidłowej realizacji projektów.
INFORMACYJNE	Przeszkody w dostępie do informacji	<ul style="list-style-type: none"> Zorganizowano punkty konsultacyjne; Zmodyfikowano strony internetowe programu.

W perspektywie finansowej 2014-2020, oprócz już funkcjonujących rozwiązań ułatwiających dostęp do dofinansowania, IZ będzie zmuszona do wprowadzenia innych mechanizmów, które mogą znacząco ograniczyć obciążenia administracyjne. Wśród takich mechanizmów należy wymienić:

- Umożliwienie szerszego tematycznie dostępu do wsparcia zwrotnego;
- Możliwie szerokie stosowanie form zaliczkowego i ryczałtowego finansowania projektów.

Jednocześnie IZ, będzie dążyła, aby już na etapie formułowania systemu realizacji Programu określić taki system instytucjonalny, który zapewni dobry jakościowo, szybki i skuteczny przepływ informacji i decyzji. Te założenia będą realizowane w szczególności poprzez:

- Wykorzystanie zasobów kadrowych i organizacyjnych posiadających doświadczenie we wdrażaniu funduszy europejskich;
- Upowszechnienie elektronicznego kontaktu z beneficjentem oraz pomiędzy instytucjami funkcjonującymi w systemie realizacji programu;
- Systematyczne wprowadzanie technologii informacyjno-komunikacyjnej wspomagającej wdrażanie (m.in. aplikacje służące do komunikacji z beneficjentem, lecz również na etapie oceny projektów) oraz wzrost ilości dokumentów/spraw realizowanych drogą elektroniczną;
- Organizację punktów konsultacyjnych w sposób umożliwiający konsultantom korzystanie ze wsparcia pracowników merytorycznych, ale również współpracę w zakresie sprawnego przepływu informacji pomiędzy punktami konsultacyjnymi innych programów operacyjnych;
- Rozwój wewnętrznych baz danych zapewniający wykorzystanie w obsłudze beneficjenta wszelkich informacji już posiadanych przez instytucje, w efekcie będzie możliwa redukcja ilości wymaganych od beneficjentów dokumentów – brak powielania danych, które już są w posiadaniu IZ, lub IZ posiada do nich bezpośredni dostęp;

- Wypracowywanie możliwe prostych instrukcji i wytycznych wspomagających Wnioskodawców podczas kompletowania wniosku o dofinansowanie jak i podczas realizacji projektu;
- Umożliwienie realizacji zadań kontrolnych na próbie projektów, dla których ryzyko nie zostało ocenione, jako bardzo wysokie.
- Ograniczenie ilości wprowadzanych zmian do wytycznych/procedur;

Celem redukcji obciążeń administracyjnych jest w szczególności efektywne realizowanie Programu przy maksymalnie niskich nakładach związanych z jego administrowaniem ponoszonych przez IZ jak i Beneficjenta. Należy podkreślić, że wprowadzenie możliwości szerokiego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych, mimopoczątkowych dużych nakładów dla IZ, w konsekwencji znacznie obniża koszty, zarówno po stronie instytucji, jak i Wnioskodawców a następnie Beneficjentów.

Powyższe informacje wskazują na kierunek potencjalnych działań IZ zmierzający do ograniczenia obciążeń administracyjnych. Ostateczne decyzje w tym zakresie zapadną jednak po przeprowadzeniu niezbędnych analiz. W tym celu zostanie przeprowadzone na zlecenie IZ badanie ewaluacyjne pn. „Analiza Systemu Zarządzania i Kontroli Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013”. Wyniki badania będą zawierały również ocenę obciążeń administracyjnych, która posłuży do wypracowania najlepszego modelu ich redukcji, który będzie możliwy do wdrożenia w aktualnym systemie prawnym.

W tym zakresie IZ planuje opracowanie procedur operacyjnych w celu realizacji Programu (na poszczególnych jego etapach) będących w zgodności z przepisami prawa krajowego i wspólnotowego. Procedury w trakcie ich realizacji będą podlegały analizie pod względem efektywności, mając na względzie posiadany potencjał administracyjny instytucji wchodzących w skład systemu instytucjonalnego. Wnioski będą służyły wypracowaniu optymalnych rozwiązań i standardów wdrażania programu, w tym usprawnień. W związku z powyższym wraz z określeniem takiego systemu realizacji Programu, będzie można ustalić wstępny harmonogram działań zmierzających do redukcji obciążeń administracyjnych.

SEKCJA 11: ZASADY HORYZONTALNE

11.1 Zrównoważony rozwój

Zasada zrównoważonego rozwoju

w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014 -2020 będzie promowane wszystkich projektach między innymi poprzez:

- weryfikację, przynajmniej neutralnego wpływu projektu na realizację zasady zrównoważonego rozwoju,
- wprowadzenie kryteriów oceny promujących projekty zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju,
- wymóg stosowania zasady „zanieczyszczający płaci” i „użytkownik płaci” we wszystkich rodzajach wspieranych projektów.

Dodatkowo osie priorytetowe nr 3 i 4 w całości nakierowane są na wsparcie realizacji w praktyce przedmiotowej zasady, przede wszystkim w kontekście zmniejszania emisyjności gospodarki i transportu publicznego oraz zwiększania świadomości mieszkańców w tym zakresie, a także przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu. Osie priorytetowe 5 i 6 w dużej części także nakierowane są na osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju przez działania prośrodowiskowe oraz wsparcie infrastruktury niskoemisyjnego transportu.

W Programie zapewnione zostanie monitorowanie i raportowanie wydatków związanych z realizacją celów związanych ze zmianami klimatu (przy wykorzystaniu systemu kategorii interwencji przygotowywanego przez KE).

11.2. Równość szans i zapobieganie dyskryminacji

Zapisy *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020* respektują zasadę niedyskryminacji poprzez zakaz przyjmowania rozwiązań mających charakter dyskryminujący ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowania i realizacji programów.

Zapisy Programu przewidują identyfikację poszczególnych grup docelowych, które mogą mieć ograniczony dostęp do wsparcia lub są narażone na dyskryminację oraz identyfikację środków dla złagodzenia tych zagrożeń. Podejmowane przedsięwzięcia na rzecz zapobiegania dyskryminacji zapewniają dostęp do wsparcia grupom zmarginalizowanym. Ponadto inicjatywy mające na celu włączenie zasady niedyskryminacji do procesu wyboru i wdrażania projektów, przewidują m.in. jednolite wymagania dotyczące dostępności nowych lub przebudowanych budynków użyteczności publicznej. Działania, które będą podejmowane będą w Programie przewidują promowanie pozytywnych rozwiązań uwzględniających potrzeby poszczególnych grup docelowych narażonych na taką dyskryminację oraz osób z niepełnosprawnością. Program propaguje równość mężczyzn i kobiet przez uwzględnianie problematyki płci, w szczególności, w celu zwiększenia trwałego udziału

kobiet

w zatrudnieniu i rozwoju ich kariery, ograniczenia segregacji na rynku pracy, zwalczania stereotypów związanych z płcią w dziedzinie kształcenia i szkolenia oraz propagowania godzenia pracy i życia osobistego kobiet i mężczyzn.

Jednocześnie w przygotowywaniu założeń Programu, proces konsultacji społecznych przewiduje uczestnictwo przedstawicieli partnerów społecznych i organizacji zajmujących się szeroko pojętą problematyką równości płci i niedyskryminacji.

Szczegółowe informacje odnośnie wkładu Programu w promowanie rozwiązań zapobiegających dyskryminacji, w tym wszelkie inicjatywy mające na celu włączanie tej zasady przy wyborze i wdrażaniu projektów zostaną opisane w ramach kolejnych etapów prac nad Programem i w dalszej kolejności zostaną uszczegółowione w dokumentach programowych konkretyzujących zapisy Programu.

11.3. Równość płci

Unia Europejska wskazuje jako jeden z priorytetów podejmowanych działań zniesienie nierówności oraz zwalczanie wszelkich przejawów dyskryminacji, w szczególności ze względu na płeć. Dzięki wdrażaniu zasady równości szans płci na poziomie projektu, zyskujemy przedsięwzięcia, które lepiej odpowiadają na specyficzne potrzeby kobiet i mężczyzn, w większym stopniu realizują też cele programu operacyjnego.

Zasada równości szans płci wdrażana będzie na wszystkich etapach realizacji *RPO Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020* w zakresie EFS poprzez promowanie i realizację działań obejmujących zwiększanie zatrudnienia kobiet i mężczyzn, w tym zwłaszcza kobiet, jako tej grupy, która jest w szczególnej sytuacji na rynku pracy, podnoszenie aktywności ekonomicznej kobiet, jako odpowiedzi na wyzwania rynkowe, pobudzanie postaw przedsiębiorczych, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie nowych form organizacji pracy w celu umożliwienia pełniejszego uczestnictwa w kształceniu i zatrudnieniu.

Środki EFS w województwie przeznaczone będą na: inwestycje w edukację, promowanie zatrudnienia, mobilności pracowników, włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa. W obszarach tych IZ będzie zwracać szczególną uwagę na wsparcie:

- specjalnych działań na rzecz powrotu lub rozpoczęcia aktywności kobiet na rynku pracy po urodzeniu dziecka, włączanie osób zajmujących się opieką nad osobami zależnymi, wprowadzanie rozwiązań z zakresu godzenia życia zawodowego z prywatnym wobec pracodawców oraz promocja równości szans płci (Oś Priorytetowa VIII);
- programów wsparcia dla osób i rodzin z dysfunkcjami, oferujące zintegrowane pakiety usług takich jak m.in. usługi opieki nad dzieckiem i osobami zależnymi oraz usługi z zakresu programów pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, jak również kompleksowe programy edukacyjno-promocyjne na temat praw, jakie przysługują grupom narażonym na dyskryminację (Oś Priorytetowa IX);
- dofinansowanie tworzenia nowych miejsc przedszkolnych, zwłaszcza na terenach wiejskich, wielopoziomowej edukacji równościowej, w tym wprowadzenie w ramach

dotatkowych zajęć współfinansowanych z EFS obowiązkowej tematyki równości szans płci, szkolenia w tym zakresie nauczycieli i dyrekcji, wsparcie dla wprowadzania metod kształcenia z uwzględnieniem zasady równości szans płci (Oś Priorytetowa X).

Planowana jest kontynuacja rozwiązań wypracowanych w ramach dotychczas realizowanej perspektywy finansowej poprzez określanie takich kryteriów wyboru projektów, które preferują wysoki udział kobiet w podejmowanych przedsięwzięciach. Na etapie wyboru projektów, preferowane będą tzw. projekty równościowe, czyli takie, które realizują w pełni zasadę równości szans kobiet i mężczyzn – dostrzegają, analizują oraz działają na rzecz osłabienia barier równości.

W ramach optymalizacji podejścia pozwalającego na wdrażanie zasady równości szans płci planowane jest promowanie stosowania wśród projektodawców tzw. *dual approach*, czyli zarówno założenie działań specyficznych (*specificaction*), które zostaną skierowane tylko do jednej płci z uwagi na jej trudniejszą sytuację w danym obszarze wsparcia, jak i założenie wdrażania tej zasady horyzontalnej na każdym etapie realizacji programu czy projektu (czyli *gendermainstreaming*).

Ponadto, Instytucja Zarządzająca zamierza podjąć konkretne działania na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn w zakresie:

- informowanie projektodawców o obowiązku realizacji zasady równości szans,
- szkolenia projektodawców w zakresie praktycznej realizacji równych szans w projektach,
- włączanie do programu szkoleń i warsztatów dedykowanych ocenie projektów zasady równych szans, tak aby była ona znana i prawidłowo rozumiana przez wszystkie osoby zaangażowane w ocenę projektów,
- monitorowanie i kontrola równościowej realizacji projektów poprzez instrumenty sprawozdawcze oraz kontrole prowadzone na miejscu realizacji.

W przypadku wyboru projektów złożonych do dofinansowania szczególnie ważna będzie ocena zgodności złożonych wniosków z horyzontalną zasadą równości szans płci poprzez zastosowanie w karcie oceny projektu standardu minimum, ustalanie kryteriów dostępu, wskazujących w jaki sposób wniosek musi uwzględniać równość szans oraz stosowanie kryteriów strategicznych, zachęcających projektodawców do składania wniosków w większym stopniu zwracających uwagę na równość szans płci.

W zakresie monitoringu projektów i sprawozdawczości, IZ będzie dążyć do tego, aby wszystkie wskaźniki realizacji programu/projektu dotyczące liczby osób podawane były w podziale na płeć. W przypadku sprawozdań rocznych i okresowych planowane jest wskazywanie postępu realizacji działań na rzecz włączenia problematyki równości płci do głównego nurtu polityki oraz opis problemów napotkanych w tym zakresie i podjętych działań zaradczych.

Zapewnione zostanie również równomierne dystrybuowanie środków EFS pośród różnych grup docelowych, w tym także kobiet i mężczyzn, a na realizację zasady równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

Wśród wszystkich instytucji zaangażowanych w realizację EFS budowany będzie potencjał równościowy, w szczególności poprzez organizację odpowiednich szkoleń o charakterze równościowym. Ponadto, podejmowane będą odpowiednie działania z zakresu informacji i promocji.

Skład Komitetu Monitorującego Program i wszystkich grup tematycznych będzie różnorodny,

a ponadto zostaną włączeni przedstawiciele środowisk działających na rzecz równości szans, w tym pod względem płci wyodrębniona zostanie określona pula środków.

SEKCJA 12: ELEMENTY DODATKOWE